

BRIEVEN VAN
THEODORUS van DER GROE
IN ZIJN EERWAARDE LEVEN DIENAAR DER GEMEENTE
VAN JEZUS CHRISTUS TE KRALINGEN

EN EEN VIJFTAL BRIEVEN van
SUZANNA BOSMAN
WED. van W. ISAK DE VRIES
TE CABO (KAAP DE GOEDE HOOP)

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015

Inhoud

1. Aan de Geurtje de Vries te Aalsmeer.	3
2. Aan enige vrome vrienden in Amsterdam.	6
3. Aan een mejuffrouw.	10
4. Aan Jan Corn. de Jong, diaken en veerschipper te Aalsmeer, die bekommerd was en raad in zijn weg verzocht.	22
5. Tweede brief aan Jan Corn. de Jong te Aalsmeer, die nogmaals een recht oordeel en behandeling omtrent zijn staat verzocht had.	25
6. Derde brief aan Jan Corn. de Jong te Aalsmeer, die een gemoedelijk oordeel over zijn staat verzocht had.	29
7. Aan Klaas van Boven(en) te Aalsmeer, over wiens staat men reden van bekommernis had.	33
8. Aan een zekere vriendin te Hoorn.	35
9. Aan een vriend.	37
10. Aan een vriendin te Amsterdam.	39
11. Aan een vriend te Amsterdam.	42
12. Aan verschillende toegekeerde vrienden te Amsterdam.	45
13. Aan een vriendin te Amsterdam.	48
5 brieven van S. Bosman:	
14. Eerste brief van Suzanna Bosman.	51
15. Tweede brief van Suzanna Bosman.	55
16. Derde brief van Suzanna Bosman.	58
17. Vierde brief van Suzanna Bosman.	61
18. Vijfde brief van Suzanna Bosman.	65
Aan Van der Groe:	
19. Th. van der Groe aan Suzanna Bosman.	70
20. Aan een vrome zuster.	78
21. Twee brieven aan een student op de Academie. (Koot)	80
22. Aan een vriend.	84
23. Aan een mejuffrouw.	87
24. Aan een mejuffrouw.	92
25. Aan een vriend.	96
26. Aan een vriendin, waarin van der Groe raad geeft in de weg der zaligheid, tot overtuiging voor een arm en verloren zondaar.	117
27. Aan een vriend.	124
28. Aan een Jurist	126
29. Pieter Bosman	127
30. De geschiedenis van de brieven	129

1. Aan de Geurtje de Vries te Aalsmeer

Waarde en beminde Zuster in onze Heere Jezus Christus,
Die al Zijn arm volk heden nog draagt in een land dor en mat, zonder water en die haar enige Fontein is in dit dal van moerbeziënbomen, daar zij nu door heengaan naar haar Hemels Vaderland en haast hopen aan te komen, door Zijn onveranderlijke trouwe en goedertierenheid.

Genade en vrede zij u vermenigvuldigd van Hem, die gezegd heeft: *Ik zal u niet begeven; en de Heere zal Zijn volk niet begeven, noch Hij zal Zijn erve niet verlaten*, Ps. 94:14.

Ik wens dat de Heere Jezus uw ziel doe inzien en geloven, dat dit mijn schrijven aan u, na zo een langdurig stilzwijgen en afwezigheid van elkaar naar het vlees nog een waar blijk is door Zijn genade, van die vaste en onbreekbare band van de Geest, waarmee uw ziel en onze ziel en de harten van alle Gods ware kinderen tot in der eeuwigheid zijn te samen gebonden in het bundelke der levenden.

Mijn lieve Zuster! Ik mag heden, in de geest aan u gedenkende, nog een weinig levendig ondervinden, dat de vriendschap, die eens waarlijk in Christus' bloed en genade, tussen Gods arme kinderen gemaakt is, door de gemeenschap van de Heilige Geest, die hun aller dorstige harten eenmaal gedrenkt heeft uit de Fontein des levens, een onveranderlijke en eeuwigdurende vriendschap is, wat de grond aangaat en dat geen aardse hulpmiddelen zozeer van node heeft tot haar ondersteuning, zoals de vriendschap dezer wereld, welker nietige grondslag in het stof ligt en die daarom ook altijd door stoffelijke dingen moet gevoed en onderhouden worden. Ach neen! De geestelijke vriendschap in de Heere wordt maar te vaster en te zuiverder, naarmate zij meerder van stof en vlees gereinigd wordt.

O, wat is het niet een heilige en, onbevleete gemeenschap onder elkaar, daar Christus en de Geest maar alleen het fundament, de ziel en het voedsel van zijn, door de ordinaire hulpmiddelen van het Evangelie. Naar dat wij zelf wassen in Christus, wast ook onze geestelijke gemeenschap dagelijks onder elkaar.

Hoe goed is niet de Heere, dat wij nog heden te samen in het land der levenden zijn en dat ik aan u, mijn waarde zuster, in de Geest en in de liefde van Jezus, nog heden een lettertje mag schrijven, zo in mijn eigen als in mijner zusters naam, waaruit gij een weinig van onze staat en gelegenheid moogt verwittigd worden. Ach! mocht de Heere zelf mij doen zien en voorschrijven, wat ik aan u schrijven moet; en mocht Zijn Vaderlijke hand het tot uw troost en opwekking nog enigszins believe te zegenen. Wij zijn nu al langer dan zes jaren uit elkaars lichamelijke ogen en zinnen geweest, doch, zo ik mag geloven, niet geheel uit elkaars harten. Ik denk, als wij elkaar nu eens weder mochten ontmoeten en de Heere wilde ons dan verwaardigen in het midden tegenwoordig te zijn en de harten onderling voor elkaar te openen, dat wij dan nogal wat van de wegen en werken Gods, in die tijd met ons gehouden, zouden hebben te spreken met de anderen, waarvan de eer maar alleen voor de Heere en de schande voor ons zou zijn. Wij hebben hier in de tijd nog wat nader mogen leren, doch het is maar een klein stuk van de zaak, wat het zeggen wil: "het ganse hoofd is krank, het hele hart is mat, van de voetzool tot aan het hoofd is er niets geheel aan ons."

O, ik had voor mijzelf nooit geweten, dat een Christen in zichzelf zo een diep ellendig, gruwelijk, onrein en snood hellewicht voor de Heere is en dat hij nog een onbeschrijfelijke vijandschap tegen Christus in zijn hart draagt; dat in zijn vlees niet het allerminste aasje goeds woont. Ik heb door genade een weinigje mogen leren wat

de Heere daarmee zeggen wil: "zonder Mij kunt gij niets doen", zelfs niet een gelovige zucht of beweging of gedachte kunt gij hebben zonder Mijnen werkzaam invloed en de gedurige voorkomende, opwekkende en alles verlichtende en ten onder brengende kracht van Mijnen Geest. Ja, gij zijt in uzelf dood, indien Ik u niet gedurig geve het leven van Mijnen Geest en u alle ogenblikken met nieuwe genade des geloofs in uw hart bevochtigen. Ach! hoeveel verschilt het niet, van deze dingen slechts te horen, te lezen, te schrijven, te spreken. Of die door een dagelijks ervaren in zijn gemoed voor de Heere te ondervinden.

Mijn waarde vriendin en zuster in Christus! Hoe graag zou ik in de Heere wensen, eens enige uurtjes gemoedelijk met u te mogen spreken, na zulk een langdurig stilzwijgen, om ook eens iets van u en van de wegen en handelingen des Heeren met u, in een kring van zes jaren en langer, die reeds voorbij is, te mogen verstaan. Hoe rieken nu toch de klederen van de Heere Jezus bij u? Hoe staat het met de banden die uw ziel met Hem verenigd houden? Wat indruk heeft Zijn alles overklimmende schoonheid, heerlijkheid en algenoegzaamheid nu toch in uw hart gemaakt? Hoe hoog is de prijs van Zijn dierbaar bloed nu al bij u gerezen? Hoeveel graden hoger is die hemelse Zon nu al in uw hart opgeklommen boven die nietige en verachte wereld? Tot wat sterkte en hoogte zijt gij nu al in de Heere Jezus opgewassen? Wat hebt gij al om Hem verzaakt, afgelegd, gekruist en voor altoos als een maandstondig kled verworpen? O, zeg mij toch eens, hoe langen tijd kunt gij het wel stellen, zonder Christus mond en lippen te kussen, die druipen van honig en honigzeem? Wat lof en eer ontvangt de Koning dagelijks van u en hoe zijn toch uw gangen in de schoenen, gij Prinsendochter? Ei, toon eens uw gedaante en wat gij door genade tot de wereld kunt zeggen van dat woord: "verblijd u niet over mij, o mijn vijandin, als ik gevallen zal zijn, zo zal ik wederom opstaan?"

Zeg, schrijf mij toch eens wat haastig, indien de Heere wil, waar gij uw ziel weidt en waar gij de kudde uwer gedachten en genegenheden legt op de middag? En wat Bruidegom thans de voornaamste plaats in uw hart bezit: of Hij ook blank en rood is en de banier draagt boven tien duizend? Of uw hart in vrijheid wandelt op de gouden straten van Jeruzalem, dan of gij in banden gaat en woont in een donker gevangenhuis? Ik wil zuchten dat de Heere u en al Zijn ellendigen licht geve, om eens een weinig recht op deze onderzoekingen der wijsheid, die ten eerste zuiver van boven afkomt, te antwoorden.

O, was er ooit een tijd, waarin wij allen tot dezen groten plicht van "doorzoekt nauw" geroepen werden, het is immers nu, wanneer de Heere zelf voor de deur gekomen is, en haast zal intreden, om zijn dorsvloer te doorzuiveren en het kaf van het koren af te scheiden. Ach! of dit nu maar niet langer een gewoon en ijdel geroep in onze oren mocht zijn! Want ziet, Hij komt, Hij komt nabij, die ons zilver en ons goud louteren zal. Hij zal eerst aanvangen met Zijn eigen huis. Hij zal Nederlands Christendom beproeven aan de wateren van Meriba. Hij zal het doorgedrongen geloof, dat meer begeerte naar Christus heeft dan ware kennis van Zijn Evangelische belofte, genade en gewilligheid en dat meer uit gevolgen van dingen in ons wordt opgemaakt, dan het wel dadelijk door de Heilige Geest van Christus ontvangt en aanneemt en met enige ware verzekerdheid des harten op Hem en de gewisse beloften Zijner genade berust, met die roem van het gemoed: "de Heere is mijn heil, ik zal betrouwen en niet vrezen"; dit ingedrongen geloof, daar men de zielen op doet leunen, zal de Heilige Israëls nu mogelijk haast in het vuur werpen, om te beproeven hoe zwaar het wegen zal, als het daar eens een tijd en tijden en een halven tijd in zal gelegen hebben. O, gelukkigen dan, wier grond en wortel in de hemel zal blijven, als hun hooi, hout en stoppelen zullen verbranden.

Gij ziet, waarde zuster! zo ik hoop, dat een dode hond als ik ben, van wiens naam en leer gij mogelijk in deze donkere dagen ook al wat zult hebben horen spreken, nog niet geheel dood is, maar nog een weinig levens over behouden heeft in zijn Heere Jezus. Geloof het toch, zoveel gij immers kunt, dat hij met zijn arme zaken tot op dezen dag toe nog is blijven staan voor Christus' rekening. Gij weet immers dat Christus een verborgen Manna is, een steen des aanstoots en een teken dat wedersproken moet worden. Wat zal het dan zijn, als Hij daarbij nog zulke ellendige en slechte dienaars in het werk heeft, als wij nu zijn. O, dat Jezus ons nog zo staande houdt, met een straaltje van Zijn hemels licht in onze harten, hoe weinig het ook is, dat mag de arme blinde wereld nog niet verdragen, maar daar raast en kijft zij tegen de gansen dag. Doch al deze dingen moeten nu zo geschieden, maar ziet nog is daar het einde niet. Daar zal nogal groter donkerheid komen aan de hemel, voor dat de heldere zon geheel zal ondergaan.

Nu is mijn ziel zeer begerig om eens te mogen weten, hoe het al wat u en uw huisgenoten betreft gaat, wat leraars, wat ordonnantiën, wat zegen, wat Christendom, wat wandelingen, enz. Ziet men volgens u de Heere ten oordeel komen en hoe Hij Zijn stoel bereid heeft ten gerichte? Bereidt het volk zich ook nog enigszins ijverig om Hem te verwachten, die zekerlijk te komen staat en niet zal achterblijven? Wat doen in uw plaats tegenwoordig de wijze maagden en wat doen de dwaze maagden? Zijn zij wakende of zijn zij slapende? Hoe varen toch uw ouders? Zijn zij onder de doden of onder de levenden?

Hoe gaat het al met **Klaas van Boven** en zijn vrouw en met andere goede vrienden en bekenden en die Hem een groten tijd of in een kleinen tijd van aangezicht niet gezien heb?

Ei, laat ik van dit alles nog eens iets van u weten, want ik kan geloven dat er al veel zonde voor de Heere ligt, dat wij zo lang voor elkaar gezwegen hebben.

Kralingen,

Th. van der Groe.

2. Aan enige vrome vrienden in Amsterdam.

Waarde en beminde vrienden in de Heere Jezus, over die ik mij in de Geest wil verheugen, omdat gij met ons verwaardigd zijt, uw lot en deel te hebben onder het kleine overblijfsel naar de verkiezing der genade, met vertrouwen in de Heere uit hetgeen ik door anderen van ulieden gehoord en uit de toegezonden brieven gelezen heb, dat deze mijn hoop van u immers niet zal beschaamd gemaakt worden in de dag der toekomst en verschijning van onze grote God en Zaligmaker. *Genade en vrede zij ulieden!*

Verstaan hebbende uw ernstige begeerte, om enig lettertje te ontvangen van mijn hand, tot versterking en vertroosting in het onderling geloof, zo heb ik mij zulks niet kunnen noch willen onttrekken, aangezien ik het een bijzonder voorrecht begeer te achten, zo dikwijls de Heere mij, onwaardige, gelegenheid geeft en mij in Zijn Heilige Voorzienigheid de deur belieft te openen, om het geslacht zijner ellendige kinderen, Sions treurigen, te mogen dienen. Ik weet dat Christus de minste hunner liever heeft dan de gehele wereld, ja liever dan Zijn eigen bloed. Wat is er schoon ook aan gelegen, dat wij elkaar naar het vlees niet kennen, indien maar de Geest van Christus en de Geest der heerlijkheid in ons woont? Wij kennen immers mede niemand van de heiligen, die lang voor ons geleefd hebben, of die na ons leven zullen, ja wij kennen ook Christus zelf niet naar het vlees; en nochtans de genade maakt het alles tot één kudde en één Herder. O, wat zijn ze gelukkig, die door Christus zijn ingegaan in Christus en die hun eigen leven haten. Mijn lieve vrienden, zij die hun werk doen met een schemerend oog, bij een donker kaarslicht, steken de fijnen draad dikwijls mis bezijden het enge hoofd van de kleine naald en het is gelukkig als zij het treffen; maar hoe dikwijls loopt het in deze donkere dagen ook niet bezijden Christus, als men meent dat men het in Hem gevonden heeft. Doch die hun draad bezijden het hoofd van de naald gestoken hebben, kunnen dan niet voortwerken; maar ons volk, hetwelk de draad van hun vertrouwen ééns bezijden Christus gestoken heeft, werkte al evenwel naarstig voort, om hun webben in te naaien tot klederen en tot een armoedig deksel voor hun naakte zielen. En als men hun dan graag hun droevige misslag wil doen zien en hun indien het mogelijk ware, verhinderen, om toch geen schorten van loze vijgenbladeren te maken voor de lange eeuwigheid, dan worden zij als razende en zien ons aan voor mensen, die de gehele wereld beroeren. Ik weet tot nog toe niet, op wat grond men met dat ellendige arbeidsvolk gemeenschap zal houden voor de Heere, zonder een gedurige twist en geveinsdheid, die beide voor het gemoed van een Christen even ongemakkelijk zijn; en naar mate deze mensen de draad fijner weten te spinnen, maken zij Gods arme volk maar te meer moeite en zuchting. Het mag al voor een tijd of tijden zo wat heen slenteren, dat men nauwelijks weet hoe men 't met hun heeft; maar ten laatste zal het gezwel evenwel eens opbreken en daar zal een overvloed van etter en vuiligheid uit de wonde vloeien; en hoe nader wij dan bij hun zijn, hoe meer wij van die stinkende stof op ons lijf zullen krijgen, zelfs op onze beste klederen. Maar o, wat een geluk voor ons, dat er Een is, die ze zelf weer schoon wil wassen in Zijn eigen bloed. Of die anders de kunst bezit, om te maken, dat ook deze onze vuiligheid onze schoonheid en ons zieraad zij voor het aangezicht van Zijn hemelse Vader. En wat zullen die deerniswaardige ellendelingen, aan wie het niet gegeven is, de verborgenheid van Gods Koninkrijk te weten, er ook anders toe doen, dan ons haten zoveel zij kunnen. Het is immers in ons een grote dwaasheid, indien wij iets beters van hun willen verwachten, in die de liefde Gods nooit waarlijk geweest is. Zij mogen al somtijds veel licht en glans en schijnsel hebben, waarmede de Heere hun begaafd heeft, om ons en anderen in zijn weg zeer nuttig te zijn; maar hitte en warmte

van geestelijke liefde en van oprechte vereniging des gemoeds kunnen zij ons alzo weinig geven als de maan het aardrijk kan verwarmen, met al haar schone licht dat wij van haar trekken. Laat ons dan liever altijd staan naar de Geest der innerlijke ontferming met de zodanigen, die alreeds veel te hoog in de top geklommen zijn, om enig medelijden meer te hebben met zichzelf. Wij hebben een zeer barmhartige en medelijdende Hogepriester, die het grootste geduld heeft geoefend tegenover dezulken, van die Hij het meeste geleden heeft.

Mijn vrienden! Wat is de genade niet in het bijzonder overvloedig over ons, indien wij nog iets meer mogen hebben dan een half Christendom. Heeft ook vlees en bloed ons dit geopenbaard, dat ons hele leven in Christus is en dat enkel genade de ruime weg is naar de hemel? Wij weten immers, zo ik wil hopen, wat al grote moeite de Heere Jezus met ons gehad heeft; eer Hij ons de allereerste letter van dit onbegrijpelijke A. B. C. een weinig recht heeft kunnen leren. Of is anders de dood ook een gemakkelijk ding? Huid voor huid en al wat iemand heeft zal hij geven voor zijn leven; dit weten zij vleselijk in de hel ook, maar dat iemand nog duizendmaal eer zijn lichamelijke leven zal afleggen, dan dat van zijn eigen wil, wijsheid, beweging en gerechtigheid, om alleen het leven weder te vinden in een Christus uit vrije genade, zulks heeft de satan, noch iemand van de zijnen, ooit waarlijk kunnen verstaan. Wat willen wij ons dan al te ongemakkelijk aanstellen over die arme mensen, die, hoeveel zij ook spreken van Christus en van de genade, nochtans geen van beide kunnen kennen, voor dat zij om der zonden wille eerst gestorven en door Christus weder opgewekt zijn, om der gerechtigheids wille. Voorwaar ik houd het daarvoor, dat als wij maar eens recht geestelijk in beweging waren, om onze eigen leden te doden, die nog op de aarde zijn, wij ons dan eerst recht ontfermen zouden over degenen die nog alles doen, om hun eigen leven te bewaren, opdat het niet in de dood overgegeven worde, om Christus wille; en dat wij het dan ook minder vreemd zouden achten, dat er zo een klein getal van ware Christenen in de wereld is. Wat heeft David daar anders mede willen zeggen in zijn tijd: "Wend U tot mij en zijt mij genadig, want ik ben eenzaam en ellendig, Ps. 25: 16?" Of zou hij er toen dagelijks ook al velen ontmoet hebben, met wie hij van hart tot hart kon omgaan?

Ik heb door genade een weinig ondervonden dat wij nooit recht ellendig zijn, voor dat wij eenzaam zijn en dat onze noden ons dan eerst recht beginnen te drukken, als wij buiten Christus nu niemand in de wereld meer hebben om ze aan te klagen. Maar omdat wij zo dodelijk bang zijn voor een recht gevoel van onze ellenden, daarom lopen wij nog zo gretig dagelijks tot de schepsels en wij bekommeren ons veel meer om Christenen te vinden, dan om Christus zelf te vinden. En wij zien helaas zeer weinig voor ons uit naar de stenen, die ons overal in de weg liggen. Het springt of huppelt er zo maar overheen, zo lang als het duurt, totdat wij eens zulk een zware val doen, dat wij bot op de grond moeten blijven liggen.

Mijn waarde vrienden! Laat het dan zo gaan als het gaat, dit zal nochtans de grote zaak zijn voor al Gods arme kinderen in deze benauwde dagen, dat de Geest hun kracht wil geven om met hun treurige harten zo verre te kruipen uit de wereld en zo nabij de Heere Jezus te komen als immer doenlijk is. Maar hier, ja hier zullen wij ons werk vinden, indien wij het maar eens terdege menen. Wij tasten doorgaans liever andere mensen aan om hun tot Christus te brengen. Of het Gods wil is of niet, wij spreken, wij beduiden, wij tobben en klagen, dat het niet te zeggen is en wij stoten ons overal builen aan het kranke hoofd. Maar laten wij eens met ernst onszelf aantasten, om ons eigen hart tot Christus te brengen. O dat zal nog heel wat anders te zeggen zijn. Wij zullen waarlijk veel groter en banger tegenstand van binnen vinden, dan wij dagelijks ontmoeten bij anderen van buiten.

Ik heb mogen gewaar worden, dat de strijd met de wereld op verre na zo zwaar niet valt als de strijd met het vlees. Wij hebben de machtigste vijand bij ons binnenshuis en wij zoeken onze vijanden al buitenshuis. En dit is de reden waarom wij dagelijks zo druk in arbeid zijn en nochtans zo weinig voortspoeden op de nauwe weg naar de hemel. Wij laten ons veel teveel ophouden met tegen ieder te blijven staan praten, die ons op weg ontmoet en die van Sion afgaat naar beneden. Wij zouden immers onze boodschappen aan hun dikwijls veel korter kunnen doen, als wij zelf maar haast hadden en als onze voeten geschoeid waren met de bereidwilligheid van het Evangelie des vredes. Ach! zagen wij het maar eens recht! Wat zijn het voor tijden, die wij thans beleven? Wie trekt het zich genoegzaam aan, dat de Geest nu al getreden is uit de binnenkamer tot buiten op de dorpel van het huis?

Voorwaar, wij moeten niet menen dat wij het met druk praten en woelen en met flauw klagen en zuchten nu zullen goed maken. Het zal er maar eer te slimmer door worden en wij zullen met zulke armoedige bezigheid veel meer verliezen dan winnen. Maar als het met ons door vrije genade daar eens mocht komen, dat eer de Geest van Christus van ons vertrekt, Hij zich nog eens omkeerde om te blazen op onze dorre beenderen en Zijn schijnsel in onze harten te geven, o, dan zouden wij het buitenwerk een weinig laten staan en treden eens naar binnen in onszelf. En wat meent gij, mijn vrienden, dat wij dan zouden zien? Voorzeker een recht gezicht van ons ongeloof zou ons daar meer aandoen en beroeren dan al de ellende van de wereld die wij ooit gezien hebben, gezamenlijk kon doen. Hier, hier zit de plaag van onze melaatsheid zeer diep in het vlees, daar wij doorgaans nog zo ongevoelig onder heengaan. Immers wat kennen wij daar nog weinig van, dat al ons leven alleen is het geloof en alleen met Christus in God verborgen en dat al de rest maar dodende en stinkende dingen zijn. Het is waar, wij kunnen er doorgaans al vrijwel van spreken, dat er het koude stenen hart somtijds zelfs nogal gevoelig en warm onder wordt. Maar daar is zo weinig gewicht van ware geestelijke kennis dezer Goddelijke wetenschap in ons, dat wij de meesten tijd heel gemakkelijk over de klippen en zandige droogten van ons ongeloof, die onder water verborgen liggen, heen zeilen. Ging maar het scheepje van onze kennis, door genade, eens wat dieper in het water, wij zouden dan immers gedurig op die droevige banken van onze ellende vastzitten en er niet van af kunnen geraken, voor dat Christus ons met Zijn almachtige hand zelf kwam helpen. En wat zal daar eindelijk nog van worden? Ach! Dat zal immers Christus' eigen zaak zijn om daarvoor te zorgen. Indien Hij het in onze hand laat (maar dat lijdt Zijn eer al zo weinig als Zijn liefde voor ons), dan verklaar ik ulieden rechtuit, dat ik er het einde onmogelijk van zien kan.

Wanneer ik echter nog eens een ding hartelijk mocht kunnen wensen en begeren van de Heere Jezus, dan zou het dit zijn dat Hij toch van deze dag af aan sterker wilde zijn dan wij en dat Hij onze weg maar eens dicht en terdege dicht van rondom alzo met doornen wilde betuinen, dat wij er niet meer door heen konden breken, totdat wij het Hem eens recht gewonnen gaven. Maar hierin is immers iets wonders, dat ik, ellendige blinde, datgene van Christus zou begeren, daar mijn vlees voor schrikt en beeft, als voor de dood zelf. Kortom, want wat zal ik toch al verder schrijven? Als ik de gehele som nog eens mag bijentrekken, dan zal dit, hoe dikwijls ik het schoon ook over reken, de uitkomst van alles blijven, indien ik mijzelf niet bedrieg: "Ik ellendig mens! Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? Ik dank God door Jezus Christus onze Heere".

Ik hoop, dat gij, mijn vrienden, ook niet minder noch meer rekenen zult dan even zoveel. Want ik geloof, dat dit de nette som voor de hemel is. Hiermee wil ik u met innerlijke toegenegenheid in de Heere, zoveel als de genade in mij maar immers

vermag, nu voorts bevolen laten aan de volle liefderijke ontferming en goedertierenheid van een onveranderlijk God des Verbonds, die al de Zijneb lief heeft tot de einde toe, opdat Hij u versterkt door Zijn Geest in de inwendige mens en opdat Christus tot Zijn volkomen gestalte in ulieden moge opwassen. Amen.

Geschreven met de zwakke hand van uw onwaardige dienaar en broeder, zo ik hoop in onze Heere Jezus Christus, die, daar valt wat valt en sterft wat sterft, nochtans eeuwig voor Zijn arm volk leeft.

Kralingen, 9 Januari 1749.

Th. van der Groe.

3. Aan een mejuffrouw

Weledele Mejuffrouw!

Ik had wel gewenst uw geëerde letteren eerder te hebben mogen beantwoorden. Doch ik ben daarin door drukke bezigheden en velerlei beletselen, die mij dagelijks zijn voorgekomen, tot hiertoe verhinderd geworden. Het is des Heeren hand, die toch al onze verrichtingen voor ons bestuurt, dat ieder ding op zijn gezette tijd geschiede; en die dit veel erkennen en daar gelovig van afhangen mag, zulk een heeft reden, om dat aan te zien als een bijzondere genade. Christus leert dit aan Zijn arme dienaren, dat Hijzelf Zijn soevereine directie steeds wil hebben over al hun werk; en dan hebben zij ook de meeste zegen van Hem te wachten, als zij dat meest ootmoedig erkennen mogen. Wat kunnen zij toch doen of uitvoeren, zonder Hem die alles werkt in allen? Indien maar alleen de Goddelijke hand van Christus, met en door de middelen des Evangelies, niet zelf belieft mee te werken, zo is het alles allemaal tevergeefs, wat er mocht gearbeid, geplant of nat gemaakt worden. Het zijn, dan maar gelijk als bedorven en krachteloze, of anderszins onnutte medicijnen, die men ook wel jaren achtereen zeer gezet en nauwkeurig kan gebruiken en sterven dan helaas nog ongelukkig aan zijn droevige kwalen en krankheden. Dit heeft mij immers de ondervinding van dezen nare geesteloze tijd, waarin wij tegenwoordig leven, in zijn bijzonder opzicht, teveel maar alreeds geleerd. Als maar slechts de Geest nu onder ons mocht zijn, dan zouden ook de geringste middelen door de genade des Heeren, machtig genoeg wezen om der mensen harten tot een ongeveinsde bekering te bewerken, waartoe zelfs de beste en krachtigste middelen, die er bij ons nog gevonden worden, nu in het minste niet bekwaam zijn. Hoe zijn wij niet alreeds geworden als een akelige vallei, vol van dorre doodsbeenderen en wat vervalt onze staat niet nog dagelijks en dat zelfs met kracht, nadat de Heere in Zijn rechtvaardige toorn nu al verder van onze kerk wijkt en heengaat! O, hoe heeft Hij nu niet een Geest van diepe slaap over ons uitgegoten, waardoor de blindheid, zorgeloosheid, geveinsdheid, ongevoeligheid, lauwheid, ongelovigheid, wereldsgezindheid en allerhande zonden en goddeloosheden als een verschrikkelijke zondvloed zeer droevig onder ons doorbreken en al onze gemeenten jammerlijk als overstromen. Men vindt bij sommige mensen nog zowel enige algemene bekommernissen en verlegenheden over een eeuwige zaligheid, maar daar werkt geen doorbrekende kracht van de Geest bij. Het blijft zoal bij enige lichte ontdekkingen van hun onbekeerde staat, waaruit dan zo enige woelingen, onrustigheden en uitwendige plichtswaarneming geboren worden, doch het inwendig oog van de ziel blijft daaronder, voor en na, nog vast gesloten, zonder een aasje ware kennis van God en van Zijn hoogheid en heiligheid en mitsdien ook zonder een rechte overtuiging van zonde, van verdoemeniswaardigheid en volstreckte machteloosheid. Hoe verlicht het verstand en oordeel schoon ook zijn mogen, de binnenste grond van het hart blijft toch altijd steenachtig, zodat het zaad van het Goddelijk Woord der Wet en des Evangelies daar niet diep kan indringen om een vasten wortel te maken van een ware wedergeboorte en geloofsovergang in Christus. En dus blijven de genegenheden van het gemoed dan ook onafscheidelijk vastgehecht aan de wereld en de zonde en aan het werk van eigengerechtigheid. De drie dodelijke banden van de satan, die niet dan door de krachtadige werking van Gods Geest kunnen verbroken of losgemaakt worden. En zo blijft het werk dan bij de zodanige doorgaans steken zonder voortgang. En als het eens tot aan zijn hoogste trap geklommen is, zo komt het dan niet verder, maar het daalt spoedig en ongevoelig weer naar beneden en blijft ten laatste bij velen dan maar in het hoofd nu hangen en rusten.

Ach! Of ik zelf niet een goede menigte kende van zulke ongelukkige zielen, die de hand wel aan de ploeg geslagen hebben en een fundament hebben beginnen te bouwen, maar die het werk niet hebben kunnen voltrekken. En de staat van al dezulken is, boven die van anderen, zeer gevaarlijk, omdat zij tegen zoveel meer licht en genade van God zondigen. Christus heeft Zijn meeste kracht aan hun ten koste gelegd. Hij heeft de sterkste kloppingen aan hun deur gedaan en heeft hun het allernaast aan de hemel gebracht. Wat zal het dan niet te zeggen zijn, als deze dingen eens tegen hun zullen moeten getuigen tot verzwaring van hun verdoemenis in de eeuwigheid! Want indien Hij niet zo nabij tot hun gekomen was en tot hun alzo luid niet gesproken had, zo hadden zij geen zonden, maar nu kunnen zij geen voorwendsel hebben voor hun zonde.

O Mejuffrouw, deze zaak verdient bijzonder door u opgemerkt en in acht genomen te worden. Indien de koning Agrippa nimmer in die omstandigheden was gebracht geweest, dat hij met een Apostel van de Heere Jezus gesproken had, die hem zodanig kon beroeren en bewegen, dat hij bijna een Christen werd, hij zou voorzeker zulk een zwaar oordeel in de hel niet gehad hebben als hij nu moet dragen, wanneer hij gelijk meer dan waarschijnlijk is, in zijn zonde is gestorven. Want de Heere ziet nergens meer naar in het rechtvaardig vonnis dat Hij over de zondaars uitspreekt in eeuwigheid, dan naar het licht en de middelen der zaligheid, welke Hij aan hun besteed heeft en naar de goede gelegenheden tot bekering, die zij van Hem hier in dit leven genoten hebben. Dat nu u onder een heilige besturing zich met haar gemoedelijke bekommernissen en zwarigheden ook heeft komen vervoegen bij een onwaardige dienaar van Christus, teneinde zij enigen heilzame raad en opwekking door hem bekomen mocht, hierin zal ook zekerlijk een groot voorrecht voor haar zijn, als de Heere belijft te geven, dat er op een gepaste en getrouwe wijze met haar onsterfelijke ziel, zoals zij begeert, mag gehandeld worden. Maar ach! Weet en overdenk ook wel ernstig bij uzelf, welk ene grote verplichting hierdoor op u zal gelegd worden om onder Gods medewerkende genade een recht gebruik te moeten maken van de dingen die langs dezen weg aan u zullen voorgesteld worden, tot bevordering van het grote werk uwer bekering. Zeker, de Heere zal daar nu in het bijzonder Zijn oog ook op houden, wat voordeel u zult doen met hetgeen ik haar zal mogen schrijven in Zijn Naam. U hebt zelf wel uitdrukkelijk van mij begeerd, dat ik uw staat en gelegenheid in de wereld hier niet zal aanzien, maar dat ik slechts alleen uw dierbare ziel, die voor de eeuwigheid geschapen is, in alle mogelijke getrouwheid, naar licht en plicht voor de Heere zal behandelen. En hiertoe zou ik ook hartelijk wensen door Hem zelf recht bekwaam te mogen worden. De onderscheidingen, welke God in Zijn heilige Voorzienigheid gelegd heeft op de staat van de mensen naar de wereld, hebben op een andere wijze en in andere gelegenheden wel haar bijzondere aanmerking, maar in de zaken van Christus Koninkrijk en van der zielen bekering en zaligheid hebben zij anders geen invloed, dan dat zij de mensen temeer behoren op te wekken en aan te sporen om God ernstig te zoeken, die hen met Zijn tijdelijke zegeningen in dit leven boven anderen bevoorrecht heeft. U weet, welke vermaningen de Heilige Geest doet aan de rijken en aanzienlijken dezer wereld, Jac. 5:1-7, en wat Christus van hun staat getuigt, Luc. 6:24, 25 en 18:23-25. Deze dingen worden eerst recht gezien in een uur van de dood, als het stof nu wederkeert tot de aarde:

Waarlijk, indien de vermogende mensen dezer wereld te eniger tijd door Gods Geest eens aan zichzelf ontdekt worden, dan bevinden zij, dat zij boven anderen aan de sterkste in- en uitwendige banden van de satan wel vast gekluisterd liggen en dat hun bekering des te bezwaarlijker is, hoe zij meer te verzaken en af te leggen hebben voor de voeten van de Heere Jezus en zich te lager voor Hem te vernederen hebben, indien

zij zullen kunnen zalig worden. Agurs gebed, Spr. 30:8, 9, is genoeg in staat om een ieder te leren door Gods genade, dat de wereldse rijkdom de beste en geschiktste weg niet is voor de hemel, alzo weinig als de grote armoede. O, die maar eens mag ingaan in Gods heiligdom, zal de gelukkigste mensen in de wereld zeer gemakkelijk grotelijks kunnen beklagen, als hij ziet welk een bijzondere genade zij nodig hebben om hun harten laag genoeg gebogen te krijgen voor de hogen God, midden in hun aardse voorspoed en ijdele inbeelding; en hoe weinig het hun ordinair gebeuren mag om recht getrouw naar hun ongelukkige staat behandeld te worden. Want immers een ieder zal vrezen en ontzien om hun de waarheid te zeggen, bijzonder in de bedorven geesteloze tijd, die wij nu helaas beleven, waarin de mensen meer de gunst der groten en rijken plegen te zoeken, dan die van Christus. Wat nu uw bijzondere zielsstaat voor de Heere betreft, wat waart gij, mejuffrouw, niet grotelijks gelukkig, als u die zelf eens recht in een heilig licht van Geestes overtuiging mocht kunnen bezien! Want deze is toch altijd de eerste voorbereidende genade van Christus, in de harten van al Zijn uitverkorenen, als Hij hun wil komen bekeren, dat Hij hun gelijk Efraïm, Jer. 31: 19 "aan zichzelf bekend maakt" en hun met de verloren Zoon, Luc. 15:17 "tot zichzelf doet komen".

Hier staan toch alle mensen geheel blind van nature. zo weinig als een die blind geboren is zijn eigen gedaante kan beschouwen, zo weinig kan een mens ook zichzelf en zijn rampzaligen staat, zoals hij door Adam geworden is, recht zien of bemerken, voor dat God hem zelf de ogen des harten belieft te openen door zijn Geest, "die de wereld overtuigt van zonde", Joh. 16:8. Zonder deze goddelijke en zielsvernederende overtuiging, werd nooit enig zondaar tot Christus gebracht in een waar geloof, want "Hij is gekomen om te zoeken en zalig te maken, dat verloren was" Luk. 19:10; maar zolang als een arm zondaar zichzelf door een waar overtuigend licht van de Heilige Geest niet een gans ellendig en verloren zondaar waarlijk bevindt en erkent, zal hij ook nimmermeer geheel uitgaan uit zichzelf; nooit zal hij de wereld en alle schepsels hartgrondig verzaken; van alle ijdele toevluchten en werkingen tot zijn behoudenis ten enenmale afzien en zich oprecht gelovig, op grond van de evangelische beloften van Christus, tot Hem wenden, met een vast vertrouwen des harten, op Zijn algenoegzame genade. Hierin ligt de ware grond van het wezenlijk gebrek, dat er nog steeds blijft in het geloof van zoveel anders bekommerde en verlegen mensen, die het met al hun wurmen en woelen niet geheel tot Christus kunnen brengen en daarom ook bij Hem geen rust voor hun zielen kunnen vinden. Zij kunnen niet recht van zichzelf los komen, omdat zij zichzelf nog niet recht verloren zien door de zonde. Dit houdt hun altijd op en tegen. Zij staan inwendig nog blind en hebben geen ware en volkomen overtuiging van hun rampzaligen staat, zoals de Heilige Geest die werkt in de harten van alle uitverkorene gelovigen. Want zo ras als maar de ziel van een arm zondaar zichzelf in de helderen spiegel van de wet, bij een Goddelijk licht van ontdekking, eenmaal recht gezien heeft, zoals zij waarlijk is, gans gescheiden van God, geheel onheilig en goddeloos, dood in de zonde en liggende onder toom en vloek, gebonden in de slavernij des Satans, dan eindigt haar eigen leven van wettische pogingen en gerechtigheid ook aanstonds. Zij vindt dan het leven van haar hand niet meer, maar wordt dan ook geheel ziek en doodkrank, Jes. 57: 10.

En als het daar met de ziel waarlijk komt, dan openbaart zich de Heere Jezus ook terstond aan haar, als die het enige Licht, Leven en Zaligheid van de wereld is. Hij schijnt dan op haar neder met de glansrijke en beminnelijke stralen van Zijn Evangelie en haar aller-dierbaarste Goddelijke beloften, door die Hij haar met de almachtige kracht Zijns Geestes dan ook tot Zich trekt als met sterke touwen der liefde, Hosea 11:4. En dan kan zulk een arm, verloren en overtuigd zondaar de genade des

Evangelies ook niet langer tegenstaan. Hij heeft dan geen kracht meer over gehouden in zijn hart om een Evangelische aanbieding van Christus, die aan hem geschiedt door de Geest, af te keren en om Zijn zaligheid nu nog langer te blijven zoeken in zijn verloren werk.

O nee! De genade verlicht, beroert en overwint dan zijn gehele ziel zodanig, dat hij er nu volkomen voor buigen moet en er zich geheel aan moet overgeven, om nu als een goddeloze door Christus om niet gerechtvaardigd en gezaligd te worden. Christus en de genade zijn dan de enigste vaste grondvesten, waar de arme zondaar, door de almachtige werking van de Geest, met zijn hart gelovig op neerzinkt en waar hij dan met de tollenaar geheel en alleen zijn toevlucht toe neemt. En hoe zulk een ware boetvaardige en gelovige, in de zalige gemeenschap van de Heere Jezus, dan ook tot God gebracht en met Hem voor eeuwig verzoend wordt en inwendig vernieuwd en geheiligd, enz.; dit alles is die "nieuwen naam, wie niemand kent dan die hem ontvangt," Openb. 2: 17.

Indien u maar eens in Christus zelf met haar hart mocht komen (en wat wilde ik haar zulks niet toewensen), dan zou zij deze, dingen van de Vader ook horen en leren, door een hemelse zalving, die veel verschilt van alle menselijk onderwijs, dat ons zonder de Geest niets anders geven kan dan slechts alleen een letter die doodt.

Waarde mejuffrouw, indien uw gemoed bij de Goddelijke waarheid, die ik u hier voor ogen stel, eens met licht van de Heere zelf gebonden mocht worden, dan komt het mij dus voor, dat u wel ras hier de eigenlijken grond en de voorname oorzaak van uw jammerlijke zielsellende, waar gij, helaas! Nu nog in leeft, duidelijk zult ontwaard worden. U meldt in haar brief hoedanige overtuiging van haarzelf zij voorheen gehad heeft en hoe zij daaronder werkzaam geweest is, enz., maar hoe zij nochtans gebleven is zonder toepassing van Christus voor haar gemoed. Dit laatste woord is waarlijk een zeer droevig woord. U zegt dan hier zoveel, als dat zij wel ziek geweest is, maar nochtans den medicijnmeester niet van node gehad heeft. Ach! Mocht u uzelf eens recht zien, door Gods vrije genade, wat dit al inhoud! Nochtans kan ik uit de gehelen inhoud van uw brief (naar het inzien dat de Heere mij daarin belieft te geven) niet wel anders bemerken, of het is ook waarlijk zo uw eigen ongelukkige en beklagenswaardige toestand; en u schrijft zo van haarzelf, als het inderdaad met haar voor God staat. Maar wat waart u niet gelukkig als u het eens recht mocht inzien en geloven dat u nog nooit een ware geestelijke toepassing van Christus aan uw gemoed hebt mogen bekomen en dat u "den Heere Jezus Christus nog niet hebt aangedaan", Rom. 13: 14. Uw naaste licht dat in uw binnenste schijnt, zal u dat wel enigszins ontdekken, want hoe u de zaak tracht te onderzoeken en te overleggen, of u ook een grond van ware rust voor uw gemoed naar Gods Woord elders mocht vinden en een goed vertrouwen van uw aandeel aan Christus, zo blijft u nochtans binnen in uw hart hier altijd duister, bekommerd, beangst en onvoldaan, zo verre als maar de zaak van eeuwige zaligheid enig gewicht op uw gemoed heeft. En dit kan niet anders wezen, omdat er enig licht van ontdekking in u opgegaan is door de middelen die u gebruikt hebt en die door de Heere ook enigszins gezegend zijn. Dat licht geeft u een donkere overreding dat u nog een mens zijt zonder Christus; en zolang als de Heere u dat zo belieft te laten houden, is er niemand in de wereld in staat om u met een ware gerustheid anders te doen geloven. U mocht wurmen en arbeiden, zoveel zij maar immer kan, om tot enigen waren vrede en vertrouwen van het gemoed te geraken en om het op een oprecht aandeel aan de Heere te wagen, maar uw hart moet van binnen altijd waggelen en schudden, evenals een huis dat gebouwd is op een lossen zandgrond.

O mejuffrouw, laat maar eens uw eigen consciëntie hier vrij getuigen, of niet de

minste ziekte of gevaarlijke krankheid, die u in deze staat eens mocht overkomen van de hand des Heeren, ja zelfs een levendige gedachte of indruk van dood en eeuwigheid, immers machtig genoeg zouden zijn om uw geest van alle kanten in een nare benauwdheid en beroering te stellen. "Al wat iemand heeft, dat zal hij geven voor zijn leven", dit zou immers bij u ook wel zekerlijk waar zijn. Want een van beide moet noodzakelijk plaats hebben bij een onbegenadigd mens, of hij moet stil gerust zijn, voor een tijd, op de inbeelding van zijn aandeel aan Christus, of hij moet in bekommernis gaan door enige ontdekking van zijn gemis. Die laatste staat wordt, zo het mij voorkomt, hedendaags van velen geenszins recht behandeld. Als die zodanige bekommernis en ontdekking in de mensen, alwaar zij dezelve maar enigszins kunnen bespeuren, terstond aanzien en gaan bewerken als goede beginselen en blijken van ware genade; arbeidende dan ook al daar henen om de zodanige daarop gerust te stellen, als waren zij bereids ware bekommerden en zwakgelovige zielen, die nu maar naar meerdere ontdekking van de Heere Jezus en naar meerder vrede en verzekering des geloofs enkel te staan en ondertussen hun kleine genade wel vast te houden hebben, totdat hun geloof mettertijd meer en meer zal wassen en toenemen, enz. En dewijl dit een recht geschikte weg is naar de neiging van des mensen blind en bedrogen hart, dat hem al ter zijde afleidt om op allerhande dingen buiten Christus te rusten, zo vinden zulke ongelukkige bestuurders dan gewoonlijk overal veel ingang onder het volk en zij maken menig Christen in de wereld van dat soort als de dwaze maagden, die wel brandende lampen dragen in haar hand, maar geen geestelijke olie van ware genade in de vaten van haar harten. Deze droevige verkeerdheid schijnt mij toe meest voort te komen uit gebrek van de Geest van onderscheiding, waardoor men van de Geest algemene gaven en werkingen van de zaligmakende zo niet meer weet te onderscheiden. Men geeft daar zo geen acht meer op, hoe ver de mensen kunnen komen met het licht van een algemene overtuiging, wat dingen zij daarbij van zichzelf al kunnen zien en geloven; en wat droefheid, vrezen, aandoeningen, bekommernissen en werkzaamheden zij daardoor al lichtelijk kunnen bekomen, die nochtans nimmermeer doorbreken tot een ware zaligmakende ontdekking en tot een oprechte geloofsvereniging met de Heere Jezus. Dit loopt dan zo in de grond al op een Pelagiaanse methode of praktijk, want de Pelagiaanse leer maakt in het geheel geen wezenlijk onderscheid tussen algemene en zaligmakende genadegaven en werkingen van de Geest, daar nochtans aan dat onderscheid de gehele zaligheid des mensen hangt.

Indien ik hier dan iets tot uw besturing en vermaning nog verder zou neder stellen, zo wilde ik haar dan voor alle dingen zeer gebeden hebben om toch ernstig daarbij stil te staan en aan de waarheid van des Heeren Woord te onderzoeken of het werk dat zij ooit gehad heeft met haar zelf wel gekomen is door de krachtige verlichting van de Heilige Geest, tot een volkomen overtuiging van zonden en van haar gans verloren staat in Adam, zoals een ieder mens noodzakelijk moet ontdekt worden in het binnenste van zijn gemoed, indien hij een recht gepast voorwerp zal kunnen zijn voor de vrije genade van de Heere Jezus Christus en daar oprecht gelovig met zijn hele hart mede zal kunnen verenigen tot rust en zaligheid zijner ziel.

Hier wilde ik, indien de Heere mijn schrijven mocht believen te zegenen, uw aandacht voor ditmaal maar alleen wat nader bij bepalen, want dit is gelijk als de grond voor al het andere. Als wij niet diep genoeg met onze harten gekomen zijn in de Evangelische boetvaardigheid en overtuiging van zonden, dan is ook het gehele gebouw of opslag van ons geloof, bekering en hoop van zaligheid niet wel gegrondvest, maar het is dan slechts allemaal een los getimmer en een zwak pleisterwerk, hetwelk al steunt op een wankelbaar fundament, dat vroeg of laat tegen het aankomen van de grote eeuwigheid,

eens zeer droevig zal instorten met alles wat er op gebouwd is.

O, of de arme mensen die zich bekommeren over hun eeuwige zaligheid, eens konden bewogen worden om meer om te zien naar hun grond en of zij bij Gods overtuigend licht diep genoeg gegraven hebben in de was ziels- boetvaardigheid, totdat de oude fundamente van het werkverbond geheel werden opgebroken, om het onveranderlijk fundament Christus Jezus wel recht en vast te leggen in de ledige plaats. Ik wilde u zeer gelukkig achten als de Heere haar eens die genade van zijn Geest mocht schenken, dat zij enkel met haar gehelen ernst, aandacht, overlegging en bekommernis bij dat een stuk dat ik hier aan haar voorstel maar eens recht stil mocht staan. U hebt weliswaar enige ontdekking gekregen van uzelf, waaruit u werkzaam en zoekende geworden zijt naar een weg van bekering en behoudenis voor uw arme ziel, maar hoe menigeen gaat er niet wel eeuwig naar de hel toe onder algemene ontdekkingen, verlegenheden, bekommernissen, enz. De voorbeelden van overtuiging die nooit zaligmakende waren zult u immers genoeg ontmoet hebben in de Heilige Schrift, om een toestemming te kunnen geven aan de waarheid der dingen die ik hier voor u ter neer stel. Indien dit dan zeker is en zulks daarom ook altijd geweest is in de leer van onze Gereformeerde kerke, dat er een gemene en zaligmakende overtuiging van zonden is en dat de mensen door beide bekommerd en verlegen en opgewekt en werkzaam gemaakt worden en om uit te zien naar een middel van behoudenis voor zichzelf, doch op een gans verschillende wijze en met een verschillende uitkomst, zo zal het dan nu immers een zaak van de hoogste noodzakelijkheid zijn, dat wij het ware onderscheid tussen beide, naar de leer van Gods Woord, wel bemerken, tot ons eigen onderzoek en beproeving.

O mejuffrouw, tracht hier dan toch door de genade des Heeren recht getrouw op dit gewichtige stuk met uzelf te handelen, want indien u dan maar alleen in uw overtuiging niet verder tot hiertoe gekomen zijt, dan vele tijdgelovigen en verworpenen, zo is dan uw gehele staat immers waarlijk nog zeer droevig ongelukkig en u hebt de zaligmakende bereiding van de Heilige Geest voor een gelovige gemeenschap van Christus dan nog nooit kunnen bekomen, dewijl u nog niet recht ontdekt zijt geweest aan uw geheel verloren staat voor God.

Dit is er van dat de zaligmakende en de gemene, overtuiging ten enenmale van elkaar verschillen, in het licht, waarbij de zaken der overtuiging door ons gezien worden. In een algemene overtuiging schijnt maar een duister schemerlicht van des mensen eigen natuurlijk verstand, dat door enige middellijke en flauwe bewerkingen van Gods Geest enigszins opgehelderd, aangedaan en bewogen wordt, zodat de mens de zaken van zijn ellendestaat, nevens de waarheid van het Goddelijk Woord met enige klaarheid en overreding komt te zien, enz. doch omtrent dezelve nimmermeer waarlijk met God zelf te doen krijgt. Hij belijdt, betreurt en bewerkt zijn ellende al zonder de ware kennis Gods, alleen onder een vleselijk denkbeeld dat hij zelf van God maakt, daarom kan zijn overtuiging ook nimmermeer doordringen tot op de grond en bodem van het hart, omdat hem het ware licht van de kennis Gods ontbreekt. Want in de Goddelijkheid en geestelijkheid van het licht bestaat toch alleen de gehele wezenlijke kracht der overtuiging. Hoe verlicht ook des mensen verstand mag zijn, met de aandoenende denkbeelden en bevattingen van de waarheid van zijn ellende, onder een algemene beschijning en bewerking van de Geest, zo blijft het hart toch van binnen in de grond altoos gans duister, want het algemene licht van de Geest is niet krachtig genoeg om tot in de diepe grond van het gemoed door te schijnen. Doch geheel anders is het met een zaligmakende overtuiging. Deze wordt in ons gewerkt door middel van een zuiver geestelijk en helder licht van de ware kennis Gods, waardoor God zelf komt te schijnen door zijn Geest in onze zielen, met de glans van Zijn geduchte

hoogheid, heiligheid, rechtvaardigheid, waarheid, genade en barmhartigheid, enz. Dit licht is zo krachtig, zo levendig en gemoeddoordringende, dat het hart des mensen daardoor tot op de grond beschenen wordt en wij onszelf klaar in een heilig licht van God nu bezien, als geheel onreine, doemwaardige, dode en machteloze zondaren, die anders niet dan enkel goddeloosheid en vijandschap tegen God bij ons bevinden.

O! Hier ziet de mens dan eens recht tegen welk een hoge en heilige God hij gezondigd heeft, die te rein van ogen is dan dat Hij het kwaad zou zien, die de tijdelijke en eeuwige vloek aan de zondaar bedreigd heeft. Hier wordt hij nu geheel verslagen. Hij krijgt nu een waar mishagen en een walging aan zichzelf en aan al zijn eigen gerechtigheden en hij zinkt gans neer in een hartgrondige erkenning en gevoelen van zijn schuld en doemwaardigheid voor God. Hij is nu volkomen bij zichzelf overreed dat hij helaas! Als een gruwelijk en walgelijk zondaar ligt onder de toorn van God en dat hij anders niet dan de dood en de eeuwige verdoemenis waardig is. Daar is dan zelfs in zulk een arme overtuigde ziel niet een enige zucht of poging meer om zalig te worden, die hij ook niet moet veroordelen, als die de hel en de dood waardig is. Want zo diep dringt Gods ware licht dan in het hart door, dat de mens ook ziet dat al zijn begeerlijkheid, die van en uit hemzelf voortkomt, enkel zonde is, als spruitende al uit zijn natuurlijke grond van blindheid en van ongeloof, waar hij zichzelf ten enenmale dood voor God in vindt liggen.

Dit laatste stuk is de bijzondere eigenschap van een zaligmakende overtuiging, waarin dezelve zich van alle andere overtuiging, die maar algemeen is, gans onderscheidt. En dewijl het in dezen donkeren en geesteloze tijd nu zo wel door de mensen niet meer begrepen wordt, zo wil ik mij daarover hier nog een weinig nader uitbreiden. Of de Heere mocht geven dat u in deze dingen nog eens enig nut en besturing voor haar gemoed mocht vinden.

De zaak zelf wordt ons klaar aangewezen door de Apostel, Rom. 7: 7, alwaar hij aldus meldt van zijn eigen overtuiging door de wet: "Want ook had ik de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, indien de wet niet zeide, u en zult niet begeren". Wat overtuiging van zonde Paulus in zijn voorgaande staat door het algemene licht van de Geest ook al mocht gehad hebben, waardoor hij tot een onberispelijk Farizees leven aangespoord werd, hij was nochtans nimmer nog gekomen tot die zaligmakende en bijzondere overtuiging van de Heilige Geest, die hem klaar deed zien in een zuiver Goddelijk licht, dat ook de natuurlijke begeerlijkheid van zijn gemoed, zonder die hij niet kon leven, gans onheilig, zondig en doemwaardig was voor God, als voortkomende uit het bedenken des vlees, hetwelk vijandschap tegen God is en dat zich aan Zijn heilige Wet (die nu onder het Evangelie een zuivere Wet des geloofs geworden is en dus geheel door het ware geloof in Christus nu gedaan en onderhouden moet worden) niet kan onderwerpen, Rom. 8:7.

Doch het heldere licht van de ware kennis Gods, die hem geschonken werd in zijn bekering, daalde tot op de binnensten grond van zijn gemoed neder en deed hem zeer levendig gewaar worden, dat ook zijn hart in natuur, vermogens en werkzaamheden van denken, willen begeren, enz., ten enenmale onrein en bedorven was door de zonde, zodat hij nu wel klaar bemerkte, dat ook zijn hele begeerlijkheid, dat is al de uitgangen, wilsneigingen, begeerten en genegenheden van zijn hart, ten enenmale onheilig en zondig en mitsdien ook vloek- en doemwaardig voor God waren. En zo ras de apostel dit alzo van zichzelf in Gods overtuigend licht gewaar werd, leerde hij eerst recht de waren en geestelijke zin verstaan van het laatste gebod van de Wet, waarmede de gehele Wet besloten en als verklaard en bevestigd wordt; en wat het te zeggen was, dat er ook zelfs niet een enige zondige begeerte in hem mocht zijn, of dat hij noodzakelijk aanstonds, vanwege de oneindige heiligheid en rechtvaardigheid

Gods, des doods waardig werd en gans besloten raakte onder de gestrenge vloek van de Wet. Nu scheen Gods waar geestelijk licht zo helder en zo krachtig in zijn ziel door, dat hij zijn gehele vermogen en werkzaamheid van denken en begeren enkel zondig en kwaad zag en dat er niet een enige goede begeerte meer in zijn hart was of kon zijn, uit hoofde van zijn oorspronkelijke verdorvenheid en gemis van Gods beeld in Adam, die verdorvenheid nu de overhand had over zijn gehele natuur en persoon, beide naar ziel en lichaam.

Helaas, wat een ellendig, afschuwelijk en verdoemelijk schepsel was die man nu niet in zijn eigen ogen! Want nu ging het hem alles naar onze gereformeerde leer van des mensen verdorvenheid in de Catechismus, vraag 5: "Ik ben van nature geneigd, God en mijnen naaste te haten".

O! Dat was hij waarlijk en dat zag hij nu, eerst recht, nu hij niet meer zag uit zijn Farizese ogen.

Nu bevond hij door Adams val, "zijn natuur alzo verdorven geworden te zijn, dat hij ook in zonden ontvangen en geboren was", vraag 7, ja, "zoo verdorven zelfs, dat hij ganselijk onbekwaam was tot enig goed en geneigd tot alle kwaad. Tenzij dan, dat hij door Gods Geest wedergeboren werd", vraag 8.

Hij bevond zichzelf nu geheel beroofd van Gods beeld' waarnaar hij in Adam eerst geschapen was, vraag 9. Hij beschouwde zijn staat nu als ten enenmale ongelukkig en rampzalig en hoe hij lag onder Gods vloek en toorn, want hij bemerkte nu zeer klaar, hoe "God, door een rechtvaardig oordeel, beide de aangeboren en de werkelijke zonden, tijdelijk en eeuwiglijk wil straffen", vraag 10. En wat hem toen ook al mocht ontdekt worden van Gods barmhartigheid, zo stond hem Zijn wrekende rechtvaardigheid nochtans zeer ververschrikkelijk voor ogen als een verterend vuur voor een zondaar, vraag 11.

Wat kon dit nu anders uitwerken op des Apostels gemoed, dan een zeer diepe droefheid, schaamte, berouw en verslagenheid voor de hogen God en een gehele verzaking van zichzelf! Want nu had hij een levendig gevoel van zijn dodelijke blindheid, machteloosheid en doemwaardigheid; en hoe hij met allen niets kon doen tot zijn behoudenis. Ook niet zoveel als een enige zucht of poging of begeerte, doordat er toch in hem geen een goede gedachte of begeerte was, of kon zijn, vanwege zijn gehele verdorvenheid door de zonde, tenzij dan dat God door een nieuwe schepping en genadige wedergeboorte, door het geloof in Christus, naar de weg des Evangelies, zijn verdorven aard en natuur eerst zelf wilde komen veranderen en ook het willen van het goed en van de aangebodene genade des N. Verbonds in hem kwam werken, Phil. 2:13. Hier moest de apostel door een geestelijke overtuiging der wet dan nu eerst geheel sterven aan zichzelf en aan zijn eigen wijsheid, kracht, gerechtigheid en werken, Gal. 2:19, Col. 3:3 en als gans verloren, onmachtig en verdoemelijk zondaar voor God staan, in het hemels gerichte, eer de Geest des geloofs zijn ziel kon innemen en bewerken om hem geestelijk levend te maken met Christus, Ef. 2:3.

En dit noemt de Heere Jezus zijn leven te verliezen, om het dan in Hem door het geloof weder te vinden, Matth. 16:25, Luk. 9:24. Merk hier wel op mejuffrouw, dat het twee onderscheidene zaken zijn: zijn leven te verliezen en het verloren hebbende, dan weder te vinden. Wij moeten dan geen leven vinden, tenzij wij het eerst verloren hebben. Wat wij niet eerst missen of verliezen, dat kunnen wij immers niet vinden.

Dit heet anders ook, "den ouden mens afleggen en de nieuwen mens aandoen", Ef. 4:22, 24. Alsook eerst sterven en dan leven, Rom. 6:8, joh. 11:25. Want wij moeten de Heere Jezus gelijkvormig worden door een geestelijke ondervinding, beide in Zijn dood en in Zijn opstanding, Rom. 6:5.

Dit is nu de grote verborgenheid van de weg der zaligheid, die niemand ooit recht zal

verstaan, dan die ze van de Vader zelf gehoord en geleerd heeft. Hier kan het verstand des vleses nooit indringen, maar alleen een verstand dat wedergeboren is tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen, die het geschapen heeft, zal daar iets recht van kunnen bevatten.

Indien het de Heere Jezus Christus mocht behagen, nevens dit mijn gebrekkelijk schrijven uw hart ook zelf te verlichten door zijn Geest, dan zult u deze waarheid ook verstaan en die zal u dan vrijmaken van de sterke banden der zonde. Want hier ben ik met mijn gering onderwijs voor u gekomen in het ware onderscheid tussen een algemene en een zaligmakende overtuiging, naar onze gereformeerde grondleer, waarin wij ons geheel afscheiden van Pelagianerij, ook van die welke het allerbedektst en subtielst onder de rechtzinnige vormen der waarheid bij ons mocht ingevoerd worden. Wat overtuiging van zonden een mens ook al mag hebben en wat er ook mee mag vergezeld gaan en uit geboren worden, indien het waar zaligmakend werk van de Heilige Geest zal zijn, zo moeten er dan noodzakelijk deze twee dingen in gevonden worden:

1. De mens moet noch meerder, noch minder overtuiging hebben, dan totdat hij waarlijk zijn eigen leven gáns verliest, of aan zichzelf komt te sterven; zichzelf verloochent en op houdt zelf meer te werken en te leven. Want indien hij nog enige kracht om uit zichzelf te werken, te pogen, te zoeken, te begeren, enz. blijft behouden, zo komt dit uit gebrek aan geestelijk licht, waardoor hij zijn volstrekte onmacht, blindheid, verdorvenheid, goddeloosheid en doem- waardigheid in de grond nog niet recht kan zien en dus ook geen gepast voorwerp kan zijn voor de vrije genade des Evangelies, waarin het leven van Christus wordt beloofd, Rom. 3: 5.

En zolang de mens blijft staan in zijn eigen willen, begeren, pogen, wensen, enz., zo blijft hij werken met zijn geest, zonder te geloven, want de uitwendige werken zijn maar uitspruitsels en vruchten van de inwendige werkzaamheid des harten. Zolang de laatste niet sterft door een geestelijke en Goddelijke overtuiging, sterft de mens ook in zijn grond voor God niet, maar hij houdt zich dan nog vast aan zijn eigen sterkte, gerechtigheid en leven en hij handelt al op een verkeerde wettische wijze met de leer des Evangelies; en het geloof dat hij denkt te oefenen met willen, begeren, aannemen, vertrouwen, verheugen, enz., is alleenlijk maar een leven van zijn eigen hand, dat hij nog vindt, maar geen gave van God, Ef. 2: 8, noch werk of vrucht van de Geest; en daarom is het ook niet oprecht of hartelijk en de gehele ziel is daar niet werkzaam in, maar het loopt al, óf in een geruste en gemakkelijke inbeelding, óf in een gedurige twijfeling en bekommernis. Indien wij de stem van de Zoon van God waarlijk gelovig zullen horen tot zaligheid en levendmaking onzer zielen, dan moeten wij eerst geestelijk dood zijn, dat is, wij moeten dan door een zaligmakende overtuiging van de Geest eerst geheel sterven aan onszelf. Wat niet eerst bevindelijk komt in dezen geestelijke dood van overtuiging, dat komt ook nimmermeer in het geestelijk leven des waren geloofs. Deze verborgenheid wil ons de Zaligmaker leren, Joh. 5:25 en doorgaans; en

2. De mens moet zijn eigen leven alleen verliezen door een Goddelijke overtuiging in zijn binnenste gemoed, dat ook zijn begeerlijkheid zelfs geheel zondig is, zoals wij boven zagen van Paulus. Indien het licht der overtuiging zo ver en diep niet komt te schijnen, dat wij de volstrekte verdorvenheid en verdoemelijkheid van onze gehele ziel en natuur in Adam, met al haar krachten, vermogens en werkzaamheden, niet waarlijk komen te zien en te gevoelen, dan kan dat nooit van ons waar worden: "Ik ben door de Wet der Wet gestorven", maar de mens, hoezeer hij ook anders mag overtuigd zijn, blijft dan onder dat alles voor en na nog altijd leven en werken in zichzelf door pogen, begeren, verlangen, enz. en hij ziet geenszins dat hij met al zijn

zielsbewegingen en werkzaamheid in de geestelijke dood der zonde en onder de toom en vloek van God ligt. En daarom moet het geestelijk licht van Gods heiligheid hier eerst nog dieper schijnen in het gemoed, teneinde de mens in dat Goddelijk licht van de Geest klaar mag overtuigd worden, dat ook het bedenken zelfs van zijn vlees (het eerste grondvermogen van al zijn andere ziels- werkzaamheden) louter doemwaardige zonde en vijandschap tegen God is. En waar dit de mens geestelijk ontdekt wordt, dat hij het met volkomen overreding waarlijk van zichzelf ziet, gevoelt, gelooft, daar geeft hij het werk dan eerst op, valt ter neder en sterft nu geheel aan zichzelf en komt alzo in de bevindelijke kennis van zijn geheel verloren staat in Adam.

Bij het licht van deze voorgestelde zaken, ontdekt zich nu wel ras aan een geestelijk gemoed, hetwelk de dingen van Gods Geest kan onderscheiden, waar het subtielste bedrog van de satan nu wel voornamelijk ligt in vele mensen van onze tijd, die wel nabij Christus, maar nooit in Christus gekomen zijn. Zij hebben een zekere mate en trap van algemene overtuiging bekomen, waardoor zij bekommerd, verlegen en werkzaam geworden zijn om naar een weg van zaligheid te zoeken. Toen nu hun overtuiging op het hoogste geklommen was, bleven zij nog staan in hun eigen begeerten, pogingen, zoeken en werkzaamheden, tot zo lang dat zij enig opgehelderd licht en inzien ontvingen in de beloften des Evangelies. Toen gingen zij zelf voort in hun eigen kracht en beweging, geholpen door hun eigen algemene overtuigingen, hartstochtelijke aandoeningen en Evangelische begrippen en zij namen zo Christus aan en gaven zichzelf aan Hem over, met al zulke werkzaamheden als een ieder daarvan weet te verhalen. En dewijl zij dit nu hielden voor het was werk van Gods Geest en voor het rechte zaligmakende geloof, zo verheugden zij zich zeer en maakten hun aandeel aan Christus en de genade hier nu uit vast. Anderen, die het op dat fatsoen zo ver niet konden brengen, moeten zich met hun enkel begeren, hongeren en dorsten, zoeken en bekommernissen, enz. laten tevreden stellen. Op grond dat deze de eigenschappen, vruchten en werkzaamheden van een klein, zwak doch oprecht geloof zijn, en zij moeten maar aanhouden en voortgaan totdat zij, op zijn tijd, meerdere genade bekomen zullen, enz., want zij horen dat de Heere immers soeverein is in Zijn genade te bedelen in een meerdere of mindere mate, waaraan men dan ook moet onderworpen zijn en dat men ook een goed en waar geloof kan hebben zonder verzekering, enz. De Heere weet hoevele duizend arme bedrogen zielen er jammerlijk nu ter tijd in deze droevige strikken des Satans gevangen zitten, die wel de naam hebben, dat zij leven, maar nog waarlijk dood en buiten Christus zijn. Want op zulk een wijze kunnen de mensen zeer gemakkelijk bekeerde Christenen worden, zonder door de enge poort, die Christus zelf is, in te gaan. Zij hebben het leven gevonden zonder ooit het leven verloren te hebben, want van die Goddelijke verborgenheid verstaan zij niets. Als men hun op dit stuk nauwkeurig onderzoekt, waar of hoe zij aan het einde gekomen zijn van hun eigen natuurleven en voor God gestaan hebben in een gans verloren staat, zo kunnen zij daarvan nooit een goede rekenschap geven, omdat zij de ware geestelijke overtuiging niet bevindelijk kennen. Even in dit voorname stuk ligt de hele ziel en grond van onze Gereformeerde waarheid. Het is geenszins genoeg dat wij slechts de verdorvenheid van de menselijke natuur en haar onmacht en doemwaardigheid door de zonde, in het algemeen als een stellige waarheid rechtzinnig weten en belijden, maar een ieder die bekeerd en zalig wordt, moet er immers ook voor zichzelf geestelijk van overtuigd worden in zijn eigen gemoed, zal hij tot de rechte zielsboetvaardigheid geraken en een bekwaam, geschikt en vatbaar voorwerp kunnen zijn voor de vrije genade van Christus, die aan alle arme overtuigde zondaren om niet beloofd wordt in het Evangelie. Dit is de grote zaak, waar het alleen alles op aan komt, indien wij maar eenmaal de rechte leer der overtuiging niet wel bevatten,

dan kunnen wij gemakkelijk genoeg met alle andere Gereformeerde waarheden zo heen werken in een subtiële Pelagiaanse weg, die wel recht schijnt te zijn, maar welker laatste toch de dood is. En hier heeft mij de Heere gaandeweg meer en meer believe te doen zien, dat de grote ellende nu zit van ons hedendaags Christendom.

Want doordat de grond van der mensen harten door de zaligmakende overtuiging van de Heilige Geest niet genoeg geroerd en week gemaakt is, zo kan er de ware genade des Evangelische geloofs ook nooit recht in wassen en het zaad van Christus kan er niet diep genoeg in wortelen, maar het moet verstikken eer het eens ter zaligheid rijp kan worden, of op zijn best blijft het altijd maar een mager en onvruchtbaar gewas. De arme mensen verrichten slechts een deel uitwendige plichten, maar zij weten niet van het geestelijk geloofs- en genadeleven in Christus en zo bouwt men dezen wand dan al met loze kalk, totdat hij eindelijk eens droevig zal instorten. Doch wie is er machtig de ongelukkige bedrogen zielen hiervan recht te overtuigen, dan God alleen, als Hij Zijn geestelijk licht in hun wil laten schijnen.

Ik heb u over dit gewichtige stuk wel een weinig omstandig willen onderhouden, omdat het mij zo voorkomt, dat ik daarmee ook tevens de grond moet hebben aangeroerd van haar eigen ware ellende. Want ik heb dan ook niet anders kunnen zien, waarde mejuffrouw, of even hier moet het u ook schorten, dat u nog nooit recht gekomen zijt in de ware geestelijke overtuiging, want daar zou u wel een toepassing van Christus voor uw gemoed gevonden hebben. Een arm zondaar, die maar eenmaal door Gods Geest recht ontdekt is van zijn verloren staat in Adam, kan zonder een gelovige toepassing van Christus voor zijn eigen gemoed onmogelijk blijven, want die eens zijn eigen leven waarlijk komt te verliezen, die moet noodzakelijk met Christus wederom opgewekt en levend gemaakt worden, Ef. 2. De mensen mogen deze zaak al schicken en bevatten zo zij willen, maar het blijft voor God in de grond altoos waar, dat wij óf in Christus het leven moeten vinden door het geloof, hetgeen wij verloren hebben in onszelf, door de overtuiging, óf dat wij het leven moeten hebben in onszelf, hetgeen wij nooit gelovig gezocht hebben buiten onszelf in Christus, van Wien het Evangelie getuigt dat in Hem alleen het leven is, 1 Joh. 5:11. Hier kan geen tussenbeide-staat immermeer begrepen worden, zelfs niet voor een ogenblik, want de ware Evangelische bekering is toch niets anders dan een geestelijk en gelovig uitgaan uit zichzelf en een komen tot Christus met zijn hele hart, door de wederbarende kracht van de Heiligen Geest.

En hier nu te menen, dat dit grote geloofswerk alzo kan toegaan, zonder dat een mens die Goddelijke omkering en verandering waarlijk weet, gevoelt en ondervindt en zonder dat hij daarvan tot anderen bevindelijk kan spreken, zulks komt mij niet anders voor dan of men zeide, dat een mens uit de doden kan opgewekt en levend gemaakt worden zonder het zelf te weten, of iets wezenlijks te ondervinden van hetgeen eigenlijk de overgang is uit de dood in het leven. Ik wil hartelijk hopen en wensen, dat God u zal bewaren van nooit aan zulk een ongerijmde dwaling, die zelfs tegen alle rede strijdt, enig geloof te geven.

Belieft het nu de Heere, dit mijn eenvoudig schrijven aan uw hart enigszins te zegenen, dan kan ik geloven, dat zij met deze zaken, die ik haar voorgesteld heb, gemoedelijk werkzaam gemaakt en daaruit ook enigszins nader ontdekt zal worden aan haar zelve. En zo zal mij dan mogelijk nog wel eens gelegenheid gegeven worden, om haar in 't vervolg met mijns Heeren hulp, nog iets naders tot haar besturing en opwekking te schrijven. Want indien ik, onwaardige, eens mocht kunnen gebruikt worden als een gering middeltje in Zijn hand, waardoor Hij u enig nut ter bevordering van haar eeuwige zaligheid mocht willen laten toekomen. O! Wat zou mij zulks dan niet tot een bijzondere ondersteuning en vertroosting door Zijn genade mogen ver-

strekken. Ik wens onder een levendige en blijvende indruk op mijn gemoed steeds te geloven, dat mijn grote en ontfermende Heere Jezus alleszins machtig is om dit geringe lettertje alzo te besturen en met de kracht van zijn Heilige Geest in uw hart te vergezellen, dat het voor haar tot een Goddelijk ontdekkend licht mag verstreken en tot een dierbare ogenzalf, om ziende te worden. Hij zal er dan ook maar alleen al de eer van moeten ontvangen.

Ach! Mejuffrouw, kon ik, ellendeling, van u maar eens recht aangezien worden als een enkel niet en mijn grote Heere Jezus als de eeuwige Zoon van God, in Wien al de volheid der Godheid lichamenlijk woont en aan Wien alle macht in hemel en op aarde gegeven is! Als Hij alleen maar wil werken, dan is er niets in de wereld bekwaam om uw arme ziel te ontdekken en zalig te bekeren; maar als Hij slechts één woord tot u wil spreken en zeggen: "leef, o, arme zondares, in uw bloed". Ja, als Zijn ontfermend oog u maar alleen wil aanzien, zo zult u alzo zeker leven als Hij zelf leeft en geen duizend duivelen zullen uw zaligheid dan verhinderen kunnen.

Hier wens ik deze zaak nu zo te laten staan. En zoveel belangt het gebruik der ingestelde middelen, zonder die de Heere ordinair nooit wil werken, indien ik als een oprecht arm dienaar van de Heere Jezus, door dit mijn eenvoudig schrijven nog wijders aan mijn gemoed mocht bekend gemaakt worden, zo zal u dan ook niet schromen verder over het grote werk aan haar eeuwige behoudenis in diezelfde eenvoudigheid met mij te handelen, als zij dat onder Gods aanbiddelijke besturing begonnen heeft. Want ofschoon ik de eer nooit gehad heb, zoveel ik weet, van uw aangezicht aanschouwd te hebben, zo acht ik mij zelf toch in de heilige bediening die ik van mijnen Koninklijken Meester in de hemelen ontvangen heb, der rijken en der armen schuldenaar te zijn. zo wanneer zij maar alleen opgewekt worden om naar de wortel Isai te vragen, die nog heden staat tot een banier der volken, teneinde hunnen allen te vergaderen in Zijn eeuwig Koninkrijk, die verordineerd zijn om in te gaan in Zijn ruste. Waarom ik mij zelf afbrekende, hier door Zijn genade dan ook mag roemen, in oprechtheid van de Geest.

WelEdele Mejuffrouw!

Uw WelEd. getrouwe zaligheid zoekende dienaar in de Heere Jezus Christus,

THEODORUS VAN DER GROE.

Kralingen, de 15 April 1751.

4. Aan Jan Corn. de Jong, diaken en veerschipper te Aalsmeer, die bekommerd was en raad in zijn weg verzocht

Goede Vriend. Doch niemand is goed, dan God alleen.

Gij schrijft naar waarheid aan het einde van uw brief, "dat u zolang als u kunt van de Heere zult afwijken en het bij mensen zoeken". Dit is, helaas! de droevige vrucht van de helse atheïsterij en van het ongeloof, daar de satan het alles in gebonden en gevangen houdt, tot op de komst van Christus in de ziele, die alleen de werken des duivels verbreekt.

Ja, met open ogen moet het zondige schepsel van God blijven afzwerven, zolang het hart nog blijft staan in een verbond met de satan. U doet het en u weet het en u zegt en schrijft het. O, kan er wel een grotere band en slavernij van de zonde op ons liggen? Nochtans, mijn lieve vriend, u verstaat nog weinig recht, zoals het mij voorkomt, wat het is van de Heere af te wijken. U hebt wel gehoord en gelezen en er met ogen zonder ogenzalf wat, ja veel mag ik zeggen, alreeds van gezien, maar het schijnt dat u de zaak zelf nog niet weet.

Adam, onze vader, heeft het eerst helaas! begonnen in het Paradijs en na die tijd is het de algemene weg geworden van alle vlees. Maar ik kan u door genade wel verzekeren, dat geen mens in de wereld dezen gruwel met een zaligmakend licht van de Heilige Geest ooit kan zien en er nochtans met zijn hart in kan blijven leven. U schijnt te willen hebben, dat ik, ellendig en onbekwaam mens, over uw weg en staat getrouw, naar mijn licht voor de Heere zal oordelen; maar u ziet niet dat uw eigen oordeel en consciëntie bereids deze zaak al genoeg beoordeeld heeft met dit een woord: "dat u zolang u kunt van de Heere zult afwijken en het bij mensen zoeken." Mijn lieve vriend, dit is de zaak in de grond recht bij haar naam genoemd. Ik heb uw brief met aandacht en met een ontfermende toegenegenheid een en andermaal gelezen en ik heb er ook een hand van de Heere in mogen zien, dat u zo gul en openhartig en zo omstandig aan mij geschreven hebt van uzelf en van uw ontmoetingen; maar nu wens ik u ook met een christelijke liefde en oprechte belangneming in het gewicht van uw eeuwige staat dit te zeggen, dat ik niet kan zien, dat onder al uw ontdekkingen en ontwakingen en bekommerlijke omzwervingen, uw weg alsnog in de grond van des Heeren Geest veranderd is en dat u van uw afwijking bereids door genade genezen zijt; u hebt veel om alles gebeden en gewurmd in het Verbond der werken (immers ik schrijf van uw staat op uw eigen begeerte, zoals de Heere mij die nu naar Zijn Woord doet voorkomen) maar u hebt nog niet geloofd in Christus en in het Verbond van vrije genade, want daar staat de zondaar geheel voor God bevindelijk in zijn verloren staat als een ware goddeloze en als een blinde en machteloze en als een die in Adam geheel buiten God is en ten enenmale dood onder vloek en toorn ligt. Daar eindigt de zondaar nu het leven van zijn eigen hand en vindt geen ander leven meer in zichzelf, dan een leven van enkele zonde en vijandschap tegen God, dat de hel en de verdoemenis voor eeuwig waardig is. Van deze dingen kan somtijds al vrij veel en rechtzinnig gezien worden met een gemeen verlicht oordeel, want de mens hoort die waarheid en leest die alle dagen, bijzonder waar hij is onder een getrouwe en ontdekkende bediening en als hij daarbij dan enig werk met zichzelf heeft.

Maar, mijn lieve vriend! Het is nog al geheel wat anders, als de Geest zelf met Zijn zaligmakende werking een arm zondaar daarvan eens ontdekt, zodat hij zichzelf nu bij Goddelijk licht beziet en niet langer meer alleen met zijn eigen zelf, of met mensen, of boeken, maar met God zelf nu te doen heeft, dan komt men niet slechts omtrent en bij, maar in de zaak zelf, dat is: in de schuld en onder de toorn van een rechtvaardig en almachtig God.

En daar gans onmachtig, verloren en radeloos liggende. O, daar heeft de arme zondaar niets meer te zeggen of te verzoeken of te eisen, dan alleen maar zijn dood- en verdoemenisvonnis te ondertekenen, zonder meer. En ziet, hier heeft Christus nu de weg voor Hemzelf geopend, om onverzocht en ongebeden die arme zondaar door zijn Geest in de belofte aan zijn hart toe te roepen: leef in uw bloede, ja, leef in uw bloede en hoe het dan verder gaat, o, dat zal Christus u zelf uit genade moeten leren, indien u het recht zult kunnen verstaan. En daar moet u Hem zelf om bidden en u kunt er Hem niet om bidden, omdat u niet anders bidt dan uit de geest van het werkverbond, zoals het mij uit al uw schrijven vrij klaar is toegeschenen.

Wat zal ik u dan raden? Want ik kan u geen beteren raad geven, dan Christus zelf u geeft, Openb. 3: 18 en 22: 17.

Dit kan ik u eenvoudig zeggen, dat uw gehele weg en koers van met Christus te handelen nog eens in de grond door Gods Geest uit vrije genade zal moeten veranderd worden. U zult daar eens moeten komen van minder te werken aan Christus deur en meer te geloven en te ontvangen. Want weet, dat Christus al voor enige duizend jaren Zijn verbond van genade alzo wel gemaakt heeft voor de arme zondaren en naderhand door Zijn eigen bloed en dood zo wel bevestigd heeft, dat niemand nu meer veel te werken of te praktiseren heeft, om genade van Hem te verkrijgen. Ik, onwaardige, heb dit bevel van mijnen Meester Christus al voor enige jaren ontvangen, dat ik zonder onderscheid alle, alle zondaren in Zijn Naam moet verzekeren, dat er niet slechts genade, maar een volheid van genade bij Christus voor hun is, indien zij die maar ernstig van Hem uit Zijn hand en belofte begeren. En ofschoon ik niet kan zien dat u mij recht gelovig als een dienstknecht Christus en een uitdeler Zijner verborgenheid op het oog gehad hebt, toen u uw brief aan mij schreef, zo moet ik nu nochtans in deze mijn kwaliteit met u handelen, omdat ik weet dat Christus ook zelf dezen brief aan u zal lezen en die in het grote oordeel nog eens zal lezen.

Mijn vriend! Ik moet er mijn eigen zaligheid, die ik van God uit genade door Christus ben hopende, onder zetten, dat Christus u waarlijk genade geven wil, indien u maar waarlijk genade van Hem hebben wilt.

Nu zou ik u hiernevens raden:

1^e. Zoek te leren kennen door Christus Zijn Geest, wat genade is. O, u zult die niet begeren voor dat u ze kent. Ik wens dat Christus u wil doen weten wat genade, genade is.

2^e. Zoek ook te leren verstaan, wat er toch in de weg staat, dat, daar Christus alzo ruim is in Zijn aanbieding en zo onbepaald en generaal in Zijn beloften, nochtans uw arme ziel niet door Hem geholpen en tevreden gesteld wordt. Want voorzeker, Hij belooft niet alleen, maar geeft ook rust aan allen die vermoeid en belast tot Hem komen. Zie Zijn eigen woord Matth. 11: 28. Al had u het ook duizendmaal gezien, zie het nog eens terdege en geloof het door Zijn Geest, dan zult u zeker geholpen zijn en zalig worden.

3^e. Zoek ook eens recht te leren verstaan wat zonde en hel, vloek en toorn voor dingen zijn en wat dingen het u zijn. O! Ik wens u daartoe het licht van Jezus zelf. Studeer maar eens met uw hart bij Gods licht in deze dingen, totdat de binnenste grond van uw hart door Gods Geest eens recht verbrijzeld is; en zie eens hoe lange tijd u dan nog met Christus en met Zijn genade en Almachtige Geest zult kunnen twisten. Laat uw staat en vorige werkzaamheden en ondervindingen en uw ontmoetingen, daar u van geschreven hebt en alles, alles daar u dagelijks gewend zijt te leven, maar eens geheel rusten. Want het is Christus niet en ook niet de weg tot Christus. U zijt zelf een schipper, naar ik lees in uw brief en u vaart immers graag de kortste weg die goed is.

Nu, de Heere doe u ook zo eens handelen met uw eigen ziel en eeuwige zaligheid; ik bid u, haal niet meer werk overhoop dan maar alleen de drie dingen die ik u voorgesteld heb. Zet en sluit uw zelf (o! dat het Gods Geest eens met en voor u mocht doen!) maar eens terdege in deze enge en benauwde gevangenis en loop er niet uit, voordat u als een gebodene door Christus zelf wordt uitgelaten door het bloed des Verbonds. De mensen nemen duizend keren draaien en oorwendingen om in de hemel te komen, maar zij missen het enge pad, Christus zelf.

Gij hebt vrijheid van de Heere, om zo dikwijls aan mij, onwaardige, te schrijven als u dat nodig acht; en ik wil wensen dat de Heere mij zal bekwaam maken, om u iets dat goed is te kunnen antwoorden en dat Zijn Geest mijn eenvoudig schrijven tot uw grondverandering en overkomst in Christus uit uzelf en uit het rijk der duisternis genadiglijk wil zegenen. Ik ben en blijf u tot zaligheid en tot alles in de Heere,

Verplichte Vriend en dienaar.

25 januari 1747

Toelichting:

Van der Groe heeft gecorrespondeerd met minstens drie inwoners van Aalsmeer:

Geurtje de Vries,
Jan Cornelisz. de Jong (1718-1799) en
Klaas van Boven(en).

Van 1744 - 1747 werd de gemeente van Aalsmeer bediend door ds. Jacobus Takens.

Van der Groe leerde Takens nader kennen als collega in een buurtgemeente binnen de classis Schieland. Blijkbaar waren er meningsverschillen tussen De Jong en ds. Takens. De Jong bekleedde vanaf 1743 het diakenambt.

Klaas van Boven was getrouwd op 17 november 1776 in Aalsmeer met Grietje Doeven. Klaas was 4 maal ouderling te Aalsmeer.

5. Tweede brief aan Jan Corn. de Jong te Aalsmeer, die nogmaals een recht oordeel en behandeling omtrent zijn staat verzocht had.

Mijn waarde, doch uiterlijk onbekende vriend.

Hij, die de sleutel Davids heeft en het Boek met de zeven zegelen voor al de Zijnen opent, ontsluit voor u de verborgenheid des Evangelies door zijn Geest, opdat u de waarheid mocht kennen gelijk die in Jezus is. Amen!

Ik heb uw tweede brief ook tijdig wel ontvangen. Des Heeren goede Voorzienigheid draagt ook zorg voor onze brieven, want zij wegen nog zwaarder dan de haar onzes hoofds. Ik zie dat mijn eerste brief het middel geweest is, om u nogal nader uit uw toestand uit te halen.

O, wat zou het niet een groot wonder van genade zijn, als Christus zelf u daar eens geheel wilde uithalen; en wanneer Hij mij, onwaardige en mijn slechte letteren eens wilde gebruiken als het geschut, om daarmee uw sterk kasteel met al zijn fortificatiën en bolwerken geweldigerhand in te nemen en u eens als een gevangene aan Zijn voeten te doen nedervallen!

Gewisselijk, de Heere Jezus zal dit Zelf moeten doen, doch op een dag van Zijn heerkraft.

Want ofschoon het mij toeschijnt dat u alreeds zo dicht bij Christus gekomen zijt, dat er niet meer als maar een dun haartje schijnt te leggen tussen Hem en uw ziele, zo zal dat beetje nochtans niet kunnen weggenomen worden, om u eens in Christus zelf te brengen, dan door die almachtige Hand, Die de wereld uit niets geschapen heeft.

De Heere zelf zal u dit moeten doen verstaan, dat evenals een kleine vlieg al zo vast gevangen zit in een fijn spinnenweb als een leeuw in een sterke ijzeren band of keten, alsoo ook eens zondaars ziel niet minder gemakkelijk door een fijn spinrag van heimelijk bedrog naar de hel kan gesleept worden, dan anderen met sterke ketenen en grove touwen van zonde.

O, dat wordt in dezen donkeren nacht heel weinig gezien. Die maar geen grove touwen of koorden van ongerechtigheid om hun lendenen hebben, die menen helaas, dat zij nu al lange vrij uit de banden gegaan hebben en zij worden ten eerste zeer gram en ongemakkelijk als men hun de dunne draden wil aanwijzen, daar de satan hun arme zielen nu nog aan gebonden houdt. Dan lopen zij schielijk weg, zo ras als er maar eens een lichte kaars in het vertrek komt. Want de satan loopt vooruit en zij volgen hem na. Maar dewijl de Heere u, mijn vriend! nog voor een beetje licht tot hiertoe heeft staande gehouden, zo dunkt het mij, dat daarin nog een ontfermende hand van Christus voor u ligt, die ik wenste dat ook het grote werk zelf uit vrije genade aan u doen mag. Dewijl ik, ellendige, ook zelf het licht van Christus nodig heb, om de heimelijke dingen van uw hart met enige klaarheid in te zien, zo kan ik nu daaruit des te meer geloven, dat gij het licht van Zijn genade daartoe minder nodig hebt, om te bezien of uw goud wel is van dat, hetwelk beproefd komt in het vuur om rijk te worden. O! Dat de Heere Jezus in deze allergewichtigste zaak, daar ik nu nog met u over handel, dan eens aan beide kanten mocht van Zijn geestelijk licht uitzenden voor de schrijver en voor de lezer, opdat wij dit werk niet deden in de duisternis! Ik wenste wel van harte, als het de Heere behaagde, dat u daar eens stond, dat u maar alleenlijk werk mocht hebben en waar harte-werk, enkel met uw schuld en zielsellende en om Christus eens gelovig aan te nemen uit de hand van Zijn eigen belofte, het mocht dan ook al met u zijn zoals het wilde. Indien u maar eens zoveel begeerte had naar Christus, om Hem nu dadelijk in uw hart te brengen en te bezitten door het geloof, als u nu wel ophoudt met de dingen van uw staat en wat u weleer eens ondervonden hebt, u zou er gewis door Gods genade dan nu veel beter aan zijn. Ik kan ze grotelijks

gelukkig achten, die van de Heere zelf daar gebracht worden, dat zij hun staat en bevinding maar geheel kunnen laten rusten en in waarheid kunnen zeggen: Mijn staat is dan zo die is. Och! ik vind mij nu evenwel zo ellendig, zondig en schuldig, vijandig, verdoemelijk en rampzalig voor een rechtvaardigen en Almachtige God, dat ik het niet kan uitspreken; ik moet noodzakelijk Christus hebben, o! Hij moet de mijne zijn, enz. Mijn lieve vriend, dit is altijd de kortste en veiligste weg, daar snijdt de arme zondaar ineens duizend omwegen van de satan mee af, die hij anders noodzakelijk passeren moet, als hij zonder Christus nog eerst zijn staat en bevinding met zijn eigen ogen moet bezien, eer hij rechtuit tot Christus wil komen, die vlak voor hem staat in de belofte van vrije genade, daar hij nog onder leeft. En dit houd ik de ware en voorname reden aan uw kant te zijn, dat mijn eerste brief u niet recht geraakt heeft, want u hebt opgemerkt dat u uw tegenwoordige ellende en de tegenwoordige belofte van Christus die vlak voor u ligt in het Evangelie, beide aldaar door blindheid en ongelooft maar laat liggen en dat u u zo blind en ongelovig liever begeeft tot uw staat en vorige bevinding. Ei wil mij eens op een vraag antwoorden. Indien u eens enig geld van doen had en daar stond er eens een voor u, die bood u uit liefde om niet een groten schat en rijkdom aan, om het u in een moment te geven, als u die maar wilde aannemen, zeg mij nu eens wat zou u doen? Zou u ook die man daar altijd dag en nacht zo voor de deur laten staan met al zijn geld en rijkdom en liever binnentreden in de donkerste kamers van uw huis, om daar in alle kisten en hoeken te gaan zoeken, of u daar niet enig geld van den ouden tijd nog mocht hebben liggen? En als gij het dan met al uw zoeken in jaar en dag al evenwel niet vinden kon en daar kwam dan eens iemand bij u, die tot u zei: Och arme man, schei er toch maar uit met langer in uw huis naar geld te zoeken, daar liggen grote schatten en rijkdommen nog dagelijks aan uw deur van die rijken man, die daar nog staat te wachten, neem die maar eens, haal die daar vandaan, dan zult gij rijk genoeg wezen? Zou gij dan al weder zeggen: nee! Dat gij daar hebt gezegd dat heeft mij niet geraakt, dat kan mij nog niet helpen, kom ga hier met mij in huis, ik zal u nu al mijn kasten en kisten zo wijd ik maar immers kan openzetten, zie toch voor mij of gij daar geen goed goud en zilver in vinden kunt, nu zie, zo handelt gij tegenwoordig al evenwel tussen Christus en uw arme ziel.

Ach! Of u de Heere zelf uw grote dwaasheid eens deed zien, want zonder dat ben ik wel verzekerd, dat gij er geenszins van zult afstaan. De satan zal u liever in den rosmolen van uw staat en vorige bevinding (of daar geen ware genade te halen is) laten om en omlopen, totdat gij eindelijk geheel er bij neervalt en uw eigen hart zal dat altijd ook blijven doen, veel liever dan om eens met uw gehele aandacht bij een tegenwoordige belofte van Christus stil te staan en uw allervoornaamste zonde van ongelooft terdege in te zien. Daarom verwacht ik ook van u, dat gij nu zult zeggen: wel wat kwaad mag het toch doen, indien men al eens al de kasten en kisten in zulk een geval voor een ander, die men vertrouwd dat ogen in zijn hoofd heeft, wijd open zet om te zien of er nog geld in is? Is het er dan niet in, hij mag het maar vrijuit zeggen en dan mag men door dat middel zijn gebrek en armoede terdege leren kennen; en die mag dan de weg worden om nog eindelijk eens buiten de deur te gaan naar die rijken man toe.

Ik beken dat zou zo ook wel eens kunnen geschieden en het zou ook al wel kunnen uitvallen. Maar mijn waarde vriend, daar liggen hier evenwel ook nog twee kwade dingen op de weg, die men ook wel dient te weten:

1^e. Het een is de schrikkelijke zonde van ongelooft, daar men dan met zulk een werk nog even druk in voortgaat. En indien u daar alleen door Gods genade maar eens recht iets van mocht zien, dan ben ik wel verzekerd, dat u uzelf geen ogenblik langer permissie zult geven om in die snode zonde nog te blijven leven. O bedenk toch eens,

dat het van Christus zekerlijk gezien wordt, dat u Hem nog wilt laten staan om nog eerst naar iets anders buiten Hem te gaan zoeken; al kon het door Zijn genade schoon op het laatste nogal eens een goed einde hebben, wij moeten, als wij dit horen, er evenwel geenszins mede denken te spelen.

2e. Het andere is, dat men niet kan weten, hoe lang Christus voor de deur van het huis wel zal blijven willen staan om te wachten totdat men Hem eens zoeken zal. Wij moeten niet denken, dat Christus te laten staan wachten, totdat wij eerst ons eigen werk tot ons genoeg zullen afgedaan hebben, zo heel veilig is om te doen. Het mag Hem nog een paar dagen gelegen komen om met Zijn genade aan de deur te blijven staan; maar wat zal het toch zijn op de derden dag, als Hij niet langer zal willen wachten?

O dat des Heeren hand u hier eens bij mocht arresteren! Wanneer dit alles u dan nog niet kan raken, welaan, zo wil ik dan met u eens gaan waar u toch wezen wilt; maar ik wil Christus bidden dat Hij ook wil meegaan, anders zullen wij nu beide gaan omdolen in de paden der duisternis. U hebt het dan eens eenmaal op die tijd moeten opgeven, toen u geen raad meer wist. Maar mijn lieve vriend, laat ik u daarover eens een en ander afvragen, daar u mij, zo de Heere wil, ook eens weder vlak, bepaald, zoveel u kunt, op zult antwoorden:

1^e. Toen u het opgaf bij uzelf, waar bleef het toen? Hield u het toen nog heimelijk buiten uw weten vast? Of raapte u met de ene hand ook aanstonds weder op, hetgeen u liet vallen met de andere? Of liet u het zo maar liggen, zonder nauw toe te zien wie het voor u opnam? Ei, roep toch eens zo ernstig tot Christus, als u maar immer kunt, dat Hij u eens klaar wil openbaren, waar u en uw last tezamen toen waarlijk gebleven zijt? Want ik kan u ruim verzekeren dat u nooit een ware vrede voor uw ziel zult vinden, voor dat het licht der hemelse genade u doet zien dat Christus zelf alleen uw last heeft opgenomen, toen u die afgeworpen hebt, want niemand anders dan dit een Lam Gods neemt de zonden van de wereld weg.

2^e. U gaf het op en werd er toe genoodzaakt: maar waartoe gaf u het toch op? Het was, opdat de Heere met u doen zou, zoals het goed was in Zijn ogen. Welnu, hoe wilde de Heere dan met u doen? U zegt, dat Hij u wilde zaligen, u gewillig maken, uw vijandschap wegnemen, u wijs maken, enz., maar indien de Heere dit alles aan u wilde doen en indien u dit waarlijk alzo door Zijn genade met uw hart gelooft en niet maar enkel met enig licht van uw verstand gezien en beleden hebt, zo zeg mij dan eens of de Heere dit alles toen ook alzo metterdaad aan u gedaan heeft? Want dit is de principale zaak en daar schrijft u nochtans niets van. U weet immers wel dat er staat: u geschiede naar uw geloof. En alle dingen zijn mogelijk dien die gelooft en wederom, geloof alleenlijk.

Hoe heeft de Heere u dan gezaligd naar uw geloof? Wat zaligheid hebt u van Hem ontvangen? Hoe maakte Hij u gewillig? Hoe nam Hij uw vijandschap weg? Wat werd er toen aan u gedaan? Wat wijsheid hebt u toen van Christus, of van de Heere, daar u schrijft mee gehandeld te hebben, op die tijd ontvangen? Ik bid u dat u uw ziel toch zeer ernstig op een ieder van deze genoemde zaken door de genade Gods wilt arbeiden te onderzoeken. Deze dingen worden door ons wel zeer gemakkelijk alzo op het papier gesteld, maar o! het zijn dan nog zulke grote zaken. Een zondaar te zaligen, gewillig te maken, wijs te maken, dat is datgene, daar de engelen altijd zeer begerig zijn om in te zien. De Heere wil zelf het onuitdrukkelijk gewicht daarvan eens op uw hart leggen!

3^e. Nu schrijft u voorts van uw teder en omzichtig leven na dit volbrachte werk voor God en hoe ver u daar nu van af staat. Maar ik zal u hierop alleen maar eens vragen, of u dit alles dan ook zo deed uit het geloof door Christus? Want u weet de plaats, "en

al wat uit het geloof niet is, dat is zonde". Zie ook Gal. 2: 20 en Joh. 15: 5. Hoe gaat het met dat leven door Christus uit het geloof? Zie toch eens ernstig na, wat u daarvan mocht weten te zeggen uit eigen bevinding.

Gij hebt van mij begeerd, dat ik op uw zaken zou antwoorden zo kort als doenlijk was; en zie hoe lang en groot mijn brief nu al bereids geworden is. Doch het schijnt dat de Heere niet gewild heeft, dat gij daarover de juiste bepaling zou hebben. Nu wil ik u voor de Heere verzocht en zelfs gebeden hebben, dat u uw werk wilt trachten te maken om op de drie voorgestelde zaken om uwer eigen ziel wil mij eens zo goed als u kunt alleen bevindelijk te antwoorden. De Heere zelf helpe u eens aan dit noodzakelijk werk en wanneer u daaronder geen genade voor uzelf mocht zien, zo wil u Christus geven, dat u dan uw gemis van genade klaar mocht zien. Alleen maar, houd uzelf zoveel mogelijk bij de drie zaken die u voorgesteld zijn.

Dat ik u niet geschreven heb over die andere dingen, dat heeft zijn reden gehad. Want ofschoon ik bij mijzelf wel wat kon denken van zulk een werk, zo heb ik nochtans aan de personen en de zaken zulke nauwe kennis niet, om daar wel over te kunnen schrijven. Ik wilde graag beproeven, of ik het met u door de genade eerst eens recht tot Christus toe kon brengen, eer wij nader aan die dingen komen. Ik denk, dat u veilig zult handelen:

1^e. Met het vorige gepasseerde nu maar te laten liggen voor des Heeren oordeel.

2^e. Met voor het toekomende hem waarlijk te houden voor de mond Gods, zo dikwijls hij een waar woord van Christus tot u brengt. En wanneer hij weder zegt in enig ding dat het al evenwel uw plicht is, dat u het dan niet wederom beantwoordt met uw onmacht, tenzij dan dat u waarlijk ook uw onmacht voor God erkent en gelooft en dan uw hulp zoekt bij Christus. Van onmacht moeten wij niet spreken, zolang als wij ze niet recht gevoelen. Onmacht alleen in de mond en in het hoofd heeft Zijn tienduizendtallen al bereids verslagen. Wacht u zelf toch zorgvuldig voor de list des satans.

3^e. Voor het overige, bid veel en spreek weinig en kom niet licht zonder noodzakelijkheid met hem in een verschilstrijd, voordat u hebt aangedaan de geestelijke wapenrusting, Ef. 6.

4^e. Maar wanneer u het niet ontgaan kunt, volg daar altijd uw naaste licht dat u hebt, maar vergeet nooit, dat al uw licht zonder Christus maar enkel duisternis is. Wacht u meer voor de waarheid te doen in het openbaar voor de mensen, dan in het verborgen voor de Heere en uw ziel.

Christus make eens haastig al uw wijsheid tot dwaasheid en ook de mijn als ik u over uw staat niet wel geschreven heb. Ik blijf uw in de Heere toegenegen vriend en dienaar.

Den 15 Februari 1747.

6. Derde brief aan Jan Corn. de Jong te Aalsmeer, die een gemoedelijk oordeel over zijn staat verzocht had.

Waarde Vriend! De Heere Jezus roept uw ziel uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht!

Ik zou op uw laatste wel eerder geantwoord hebben, indien ik er meer reden van noodzakelijkheid toe gezien had.

De Heere wil niet, dat ik zelf meester van de zaken zijn zal, die dagelijks te doen vallen. Waar ik dan vooreerst nog niet aan moet komen, hoezeer ik somtijds zelf dat ook doen wil, daar word ik dan zodanig bezet en duister in gehouden, dat ik er niet mee voort kan komen; doch waar de Heere wil dat ik werken moet, daar zet Hij mij doorgaans zelf aan 't werk. Ik ben voor deze tweemalen achtereen opgewekt geworden, om op uw verzoek aan u te schrijven, ofschoon ik toen zeer druk in het werk zat en nu ik enigen tijd en ruimte om aan u te schrijven schijn te hebben, nu is mij alles van binnen en van buiten daartoe gesloten. Nochtans blijft er enige aandrang van plicht tot dit werk op mijn hart leggen, die ik niet kan kwijt worden; en daar schijnt wel eens enige beschuldiging over in mijn gemoed op te rijzen.

Daarom heb ik getracht des Heeren aangezicht te zoeken, dat Hij mij nog eens wilde geven weder een nuttig en gepast woord aan u te schrijven, indien er nog iets voor mij in dezen weg te verrichten was.

Ik kan u gerust zeggen, dat ik daar zou wensen te staan, dat mijn oordeel over uw staat veeleer door Christus verworpen en afgekeurd werd dan uw staat zelf. Maar wat en hoezeer u hier ook voor uw werk schrijft en bijzonder in uw laatste brief, waar u de dingen nog verder brengt dan in uw eerste brieven, zo kan ik er toch mijn gemoed niet mee verenigen, maar ik moet het voor de Heere laten.

Hoe ik in mijn brieven meer gearbeid heb om u uit uzelf uit te leiden tot Christus en tot het Evangelie (doch hetwelk alleen het grote werk van de Geest is) hoe u daarentegen dieper dringt in uzelf en in uw eigen werkzaamheden en bevindingen vanouds, om daarin uw grondrust vast te maken. Dit doet mij in bekommernis over u staat blijven en dit zal niet anders kunnen zijn, zolang u meer blijft arbeiden over uw staat, dan om Christus. In de Heere Jezus moeten wij oprecht gelovig door de Heilige Geest te samen komen, als wij recht voor de eeuwigheid te samen zullen verenigen en tot één lichaam zullen gedoopt en tot één Geest gedrenkt worden.

Mijn lieve vriend! Indien ik in mijn naaste licht voor de Heere mijn hart eens rechtuit voor u mag openen (gelijk u mij dat een en andermaal zelfs zo ernstig verzocht hebt te doen) dan wenste ik wel, dat het u gegeven mocht worden, om eens terdege in te zien, wat u toch bewogen heeft, om als een bekommerde aan mij te schrijven? Of het in u een ware en hartelijke bekommernis is geweest, dan meest een heimelijke wens en begeerte om een goedkeuring op uw staat te krijgen? Ik stel u hier een grote vraag voor en daarom bid ik u dat het onderzoek hiernaar toch ernstig door u mag geschieden. Ik kan geloven, dat u doorgaans niet zonder angst en bekommernis zijt; nochtans moet u in deze uw eigen hart niet licht vertrouwen over de oprechtheid van uw werk. Want waarlijk, daar is behalve de duivel geen arglistiger schepsel dan ons hart, ja dodelijk is het, wie zal het kennen? Wij kunnen zonder Christus Zijn Geest onze eigen harten niet bezien. Hoe meer verstand, hoe minder licht, tenzij dat de Zoon van God ons het verstand gegeven heeft.

Ik mocht onlangs eens een weinig inzien hebben, hoe een waar Christen in de grond somtijds weleens bekommerd kan zijn over zijn staat voor de Heere en langen tijd troosteloos zo kan blijven leven. Hij werkt dan uit verkeerdheid al in het ongeloof tegen zijn eigen staat, genade, bevinding, enz. Hij wil zelfs de klaarste blijken van zijn

aandeel, die hij niet geheel ontkennen kan, dan niet zien. Hij geeft het ongeloof en des satans bestrijding dan al toe en wil er niet tegen staan en strijden in het geloof. Hij ziet een hemelhoge berg van zijn eigen zonden en ellenden, die hij niet overzien kan, dan vlak voor hem liggen en hij acht dat de Heere daarover nu zwaar op hem vertoornd is en dat Hij zijn vijand is en geenszins zijn toegenegen en verzoende Vader in Christus. Dit verschrikt, beangst en pijnigt zijn ziel veel meer, dan hij zelf kan uitdrukken. Het is hem als een hel op de wereld en wat hij ook doet, hij kan er niet zoals hij wenste van ontslagen worden; nacht of dag vindt zijn benauwde ziel geen rust.

Hij gaat ter kerk en ten avondmaal, hij bidt en leest en hoort en spreekt, maar daar is niets dat hem kan helpen. Hij ziet zichzelf onder dat alles zo zondig en verdorven, zo boos en onrein, zo blind, afkerig, ongevoelig en naar, ellendig en geesteloos, verward en verbijsterd aan alle kanten en zo ongeschikt en onwillig tot zijn plicht en gans onvatbaar voor alles wat van de Heere komt, dat het hem als onbegrijpelijk en ongelooflijk voorkomt, dat zulks met genade zou kunnen bestaan. Hij is dan genegen om alles verdacht te houden en in twijfel te trekken wat hij ooit van Christus ondervonden heeft. Hij meent, hij heeft het zich alles maar ingebeeld met zijn verstand en de satan en zijn eigen hart hebben hem bedrogen, enz. Wat anderen daar schoon ook al tegen mogen zeggen en inbrengen uit het Woord, dat kan of mag in het minst niet helpen. Hij schijnt er somtijds voor een ogenblik wel eens enige toestemming aan te geven en er voor een tijd een weinig door tot stilheid te komen, maar het zal doorgaans niet lang duren; zijn oog keert al weder aanstonds naar zijn ellende en somtijds ziet hij de Heere zo hoog en ontzaggelijk, zo heilig en rechtvaardig en zichzelf zo zondig en schuldig, dat hij de moed dan al weder haast laat vallen. Ook ziet hij wel op zijn kruis en tegenspoed naar binnen en naar buiten, hetwelk somtijds ook wel zeer droevig, duister en ellendig zijn kan, dan meent hij dat dit alles enkel blijken van Gods toorn zijn en dat de Heere zo in tegenheid van alle kanten met Zijn kinderen niet handelt, maar dat Hij die veeleer helpt, troost, ondersteunt en leidt in een vast gemoed en vertrouwen door al hun zwarigheden. Somtijds ontvangt hij ook wel eens levendige en opgeklaarde denkbeelden en gevoelige indrukken van dood, hel en eeuwigheid en die komen hem dan, voor enen die nog buiten God is, zo naar en ververschrikkelijk voor, dat hij er zeer door beangst en beroerd wordt in zijn binnenste en wel eens uitroept: ach, wat zal het onuitsprekelijk naar en ellendig voor mij zijn, indien ik op het einde eens bedrogen zal uitkomen en eens zal komen te sterven met een leugen in mijn rechterhand en niet een ingebeelde Christus! Helaas, of ik nog maar eens kon weten hoe het toch waarlijk met mijn staat is, in of buiten de Heere Jezus. Ziet zulk een ziel is het werk waarlijk ernst; zij schrikt zodanig voor zelfbedrog, dat zij maar verlangt naar de meest getrouwste middelen om er door ontdekt te worden. Ja indien het maar in haar eigen macht stond en Christus zelf haar niet bewaarde, zo zou zij door een volkomen ongeloof haar genade wel duizendmaal geheel van haar wegwerpen en verkiezen liever, indien het mogelijk was, nog aanstonds weder opnieuw te beginnen als een volstrekt genadeloze. Maar de Heere houdt haar in dezen droevige staat nog altijd vast door verborgene ondersteuning, totdat het Zijn tijd is om haar daar uit te redden.

Gij hebt mij in uw laatste brief verzocht, dat ik u nog eens iets van 's Heeren wege zou antwoorden; mocht dit nog tot uw nut kunnen dienen onder Zijn genadige zegen! Dat u daar uw bekommernis eens bij mocht neerleggen en aan onderzoeken. Hoe het daar ook mee staan mag, zo kan ik u nochtans wel met gerustheid zeggen, dat u nog eens dieper in de grond over uw staat en weg zult moeten bekommerd worden wanneer er een Christus aan te pas zal komen! Laat ik het u vrijuit zeggen. Het schijnt mij toe, dat u nog veel teveel licht en klaarheid in de dingen van uw staat hebt en die

nog al te zeer bij uzelf kunt vasthouden, dan dat u in de grond uws harten daarover rusteloos voor de Heere zou verlegen en bekommerd zijn. En indien dit uw licht maar een waarachtig licht des geloofs mocht zijn uit de Heere Jezus, zo zou ik denken dat dan de dingen tussen ons wel ras vereffend zouden zijn. Maar wat is toch nu de grond daar u het op uithoudt en alles op nederzet? Het is immers Christus niet, maar alleen uw eigen inzien, dat u nog in uw staat hebt en dat u zelf aan uw eigen consciëntie niet verder kunt voortbrengen, dan slechts alleen als een donkere en twijfelachtige veronderstelling, indien het recht en goed geweest is, zo moet het toen geweest zijn, enz.

Hier in dezen onzekere en lossen grond werpt u nu het anker van al uw vertrouwen neer en waagt het daar zo op, zonder dat het grote gewicht van deze zaak u nog zo op het hart drukt, dat gij eens met ernst zou bedacht zijn om daarmee naar Christus toe te werken, daar het zeker eens zal moeten komen als het ooit met u terecht zal komen. Ik weet het wel, dat gij dit niet doen zult voor dat de vrije genade van Christus u zelf voorkomt en u geheel te machtig wordt. Maar ik heb hier nu gesproken van uw werk en hoe u het tot hiertoe in het ongeloof nog tegen de Heere Jezus blijft uithouden en Hem de gehele zaak niet eindelijk eens in handen wilt geven. En waartoe ik deze dingen nog alsoo aan u moet schrijven, dat weet de Heere. Het komt mij zo voor, dat mogelijk uw eigen verstand u hier wel allermeeft in de weg staat. O, indien u maar eens geheel blind waart, dat u uw eigen staat niet langer zelf meer kon zien of vasthouden en indien u maar eens een recht inzien mocht hebben in de verschrikkelijke zonde van uw ongeloof, hoe u in het minst met de banden der evangelische beloften, die Gods eigen ware beloften zijn, niet wilt gebonden zijn, of uit uzelf getrokken worden tot de Heere Jezus; ik achtte dat er dan aanstonds een zeer grote verandering in uw weg zou komen en dat u dan ook heel anders met mijn gezonden brieven zou werken. U weet, hoezeer ik daar in mijn vorig schrijven op heb aangedrongen, dat u liefst uw staat geheel zou laten staan en trachten maar eens gelovig te werken met de tegenwoordige aanbieding van Christus aan u in de belofte, opdat u hieruit mocht zien het grote werk dat u te doen staat, namelijk Christus aan te nemen als uw eigen Zaligmaker, om in eens uw staat en al uw zaken voor u goed te maken.

Maar hier stuit u voor en wilt u daar niet inlaten. Het schijnt of u daar in het geheel geen arrestering bij hebt. Immers ofschoon ik het die weg uit meest met u heb gezocht heen te werken, zo gaat u nochtans in uw antwoorden dit alles voorbij, even alsof een Christus aan te bieden en Hem aan te nemen geen zaken waren van dat gewicht. En dit kan niet anders zijn zolang het u maar meest alleen om het vasthouden van uw staat en van uw vorige dingen te doen is. Dan ziet het oog daar zo sterk op om daar al meer en meer klaarheid over te brengen en dat niet zulk een ernstige belangneming in dat werk, dat men alsdan naar Christus en het Evangelie niet eens met zijn hart kan omzien. Geen wonder daarom ook, wanneer u van des Heeren werk spreekt, dat u dan daar zo heen kunt zeggen: doch daar is de Heere vrij in, alsof dat al veel ootmoedigheid ware zulks zo te erkennen. Nochtans, mijn waarde vriend! Zo weet u immers ook, dat er een Christus is, die de Vader voor ons, arme zondaren, in de wereld gezonden en laten sterven heeft en dat Christus zichzelf in de belofte van Zijn eigen Evangelie heeft verbonden, om een volkomen Zaligmaker te zijn voor ieder zondaar die maar wil. Zo is Hij dan nu wel vrij voor een ongelovigen zondaar die Hem niet wil aannemen; maar Hij is zekerlijk voor alle ware gelovigen alreeds verbonden om hun Zaligmaker te zijn door Zijn eigen vrije beloften, die door Zijnen Geest door hun oprecht worden aangenomen. Hoe komt het dan, dat u zo licht en gemakkelijk nog met uw hart kunt heenlopen over een aangeboden Christus en zeggen

maar: Hij is vrij, alsof geen banden van Evangelische beloften van Hem zelf waren om zich aan een ieder, die maar oprecht wil, te verbinden, zonder iemand uit te werpen die maar tot Hem komt? O, of de Heere u met Zijn almachtige genade eens wil voorkomen om u eens recht bij deze dingen te doen stilstaan. Ik wilde uw staat wel geheel voor de Heere laten, maar ik wenste ook wel van harte dat u zelf die eens voor de Heere brengen mocht, op grond van Christus' dierbare beloften die in het Evangelie voor u leggen. En daartoe is al mijn schrijven dat ik zo rechtuit aan u doe van de beginne aan alleenlijk gericht. Indien het de Heere nog belieft te zegenen, zonde ik een grote stof van blijdschap en u nog grotere zaligheid door Zijn genade bekomen. Anders indien mijn schrijven u eer verdrietig en moedeloos maakt en u dat zelf liever wilt afbreken om verder uw staat te houden zoals die is, enz., dan kan ik geloven dat ook mijn geringe brieven in des Heeren raad en door zijn Heilige Geest wil aan u geschreven zijn en dat de Heere Zijn eigen einde daarmee dan ook zal bereiken. In dit omtrent u te geloven wenst mijn gemoed stil te zijn en te wachten dat maar de Heere verheerlijkt word. Ik breek af met bedroefdheid en beklemdheid des harten over de nare toestand van ons land en dat Gods rechtvaardige gramschap nu also als een verslindend vuur tegen ons ontstoken is en dat het haast door niemand recht gezien wordt. O mijn vriend! Het schijnt of ons verderf bij de Heere vastelijk besloten is, Zijn dierbare genade kome nochtans ook over u en al de uwen. Dit is de oprechte wens van

Uwen dienst bereider en heilzoekende door de genade van Christus,

TH. V. D. G.

Aan JAN CORN. DE JONGH,
te Aalsmeer.

Den 27 April 1747.

7. Aan Klaas van Boven(en) te Aalsmeer, over wiens staat men reden van bekommernis had.

Zeer waarde en beminde Vriend!

Ik heb uw brief ontvangen en het was mij bijzonder aangenaam nog een lettertje van uw hand te zien. De Heere vergunt ons in genade om door die weg nog eens met elkaar te spreken, ondertussen dat het Hem niet behaagt dat wij elkaars aangezicht mogen zien. Wij zijn nu al zoveel nader aan het einde van onze reis naar de grote eeuwigheid, als toen wij elkaar in Gods Voorzienigheid eerst begonnen te kennen. O, wat zijn ze niet gelukkig die de eeuwigheid dagelijks inwachten met een levendige hoop van de ziel op de hemel, die daar spruit uit het gelovig staan en wandelen van het gemoed in Christus, door de Heilige Geest. U komt mij in uw schrijven voor, als die nog telkens veel geschud wordt over uw aandeel aan de Heere Jezus. Mijn lieve vriend! Ik wens dat Christus u genade zal geven, om deze uw bekommelingen nog eens thuis te brengen op de rechte plaats. Gewisselijk, de zaak is wel oneindig groot en gewichtig. Het is om een eeuwige behoudenis van alles wat wij hebben te doen. Wij moeten niet maar nabij, maar in Christus zelf zijn, of wij gaan voor eeuwig verloren. En voorzeker, Christus is geheel wat anders, dan alle menselijke werkingen, gestalten, ondervinding, wetenschap, licht, plicht, deugd, ijver en wat het verder zijn mag. Helaas! Daar kan niets droeviger in de wereld zijn, dan dat de mensen alleen uit hun leven het besluit opmaken van hun aandeel aan Christus en niet door een zuiver geloof eens eenmaal tot Hem zelf gaan, die het vaste en zekere en veilige besluit zelf is.

Hier achtte ik dat het waarlijk in dezen tijd het meest aan ontbreekt, dat zij meer arbeiden om hun staat en aandeel aan Christus vast te maken uit vele kenmerken, waar er velen helaas, in bedrogen worden, dan wel om Christus zelf recht gelovig tot een Zaligmaker aan te nemen, en hun harten voor Hem open te zetten door de Heilige Geest, zoals Hij zichzelf in de ware beloften des Evangelies aan alle zondaren zonder onderscheid om niet aanbiedt en anders niets begeert dan alleen dat zij recht gewillig gemaakt worden door Zijn Geest, om Hem zo aan te nemen tot die prijs van enkel vrije genade. Hier ligt maar de gehele grond, daar wij recht bij stil moeten staan. Christus verzekert ons meer dan duizendmaal in Zijn Woord, dat Hij gekomen is om ons zalig te maken; en dat Hij het uit enkel genade wil doen, zoals Hij dat verklaart in Zijn Heilig Evangelie. Alleen maar dat wij door Zijn Geest van harte gewillig zijn, om Hem het gehele werk van onze zaligheid met ons zelf in handen te geven en om Hem in geloof waarlijk als een Goddelijke Zaligmaker voor ons te omhelzen en zo ellendig als wij geworden zijn door de zonde, geheel op Hem met onze harten te rusten. Indien hier nu maar de arme zondaar nevens de Heere Jezus ook waarlijk en hartelijk gewillig is, het mag dan zijn met hem zoals het mag, zo moet immers dan aanstonds het hart afstand doen van zijn twijfeling en wagen het door de Heilige Geest des geloofs nu rechtuit op Christus en op Hem alleen. Maar alwaar de ziel dan nog blijft hangen in haar ongelovige twijfeling, daar zal het haar zekerlijk in staat of in gestalte altijd ontbreken aan die gelovige en heilige gewilligheid van de Geest, om Christus zo om niet aan te nemen in Zijn eigen weg en op Zijn eigen belofte, hoezeer zulk een ook schoon mag handelen als een die gewillig en begerig is naar Christus, omdat hij nog zo droevig blind staat in zijn ongelovige en vijandige gestalte of staat tegen Christus. En voordat de Heere zelf hem met licht van zijn Geest daarvan ontdekt, zal hij lang kunnen zoeken naar Christus zonder Hem te vinden en zonder recht te weten aan wat

kant dat eigenlijk scheelt. Ik denk, dat gelijk er menig arm kind Gods hier lange tijd zeer naar in het duister kan blijven leven, onder 's Heeren heilige toelating en zonder troost, dat er ook zo menig bedrogen huichelaar in zulke weg rampzalig naar de hel gaat, die nooit waarlijk van zijn ongeloof aan Christus en van zijn vijandschap tegen de genade in de grond ontdekt werd. Daarom houd ik het altijd voor de veiligste weg, dat een bekommerde over zijn staat, wie hij dan ook wezen mag, door genade rechtuit handelt om Christus zelf altijd eerst te leggen, door een zuiver geloof van de Heilige Geest, tot zijn enigste kenmerk. Want die Christus heeft genomen in de hand des ware geloofs en zich geheel aan Hem vasthoudt, die zal dan naar geen andere kenmerken zoeken om zijn staat nog meer vast te stellen, want Hij alleen is onze vrede. Maar indien een ziel de Heere Jezus zelf niet eerst oprecht gelovig kan aangrijpen door de kracht van de Heilige Geest, daar Hij zichzelf nochtans op elk ogenblik om niet aan hun geeft en aanbiedt in de belofte des Evangelies, dan denk ik dat men in zulk een geval maar alleen en ganselijk moest bekommerd zijn om Jezus' eigen geestelijk licht; dat Hij ons mocht doen zien, wat of er toch nu tussen Hem en ons tussenbeide blijft staan, dat wij Hem niet kunnen aannemen; en dat dan geen ding in de wereld ons in het minste rust moet geven, voordat wij Hem aangenomen hebben en nu metterdaad alles in Hem komen te vinden. Ik kan geloven, indien dit éne ons maar waarlijk ernst is en wij eens waarlijk mogen staan in onze schuld voor een heilig God, die een Almachtige en eindeloze toorn heeft tegen de zonde, dat Christus zelf dan beide het eerste en enigste zal zijn dat wij van node zullen hebben en dat wij dan om zo te spreken, onze staat, die is dan zo die is, wel duizendmaal zullen laten staan en gaan, om Christus maar te hebben. Nu is mijn hartelijke wens, dat de Heere dit weinige en eenvoudige nog aan uw ziel wil zegenen door zijn Geest, tot een rechte gelovige vaststelling van uw hart op Christus en de vrije genade, met een volkomen ruste, voordat u naar de eeuwigheid gaat, etc.

TH. V. D. GROE.

Den 30 December 1746.

8. Aan een zekere vriendin te Hoorn.

Kralingen, 18 October 1747.

Waarde Vriendin!

Als ik niet een weinig kon geloven dat u wel wat goedgunstigheid voor mij over zult hebben om mijn traag schrijven zoveel doenlijk te verschonen, dan zou ik deswegens nog groter verlegenheid hebben als ik nu reeds daarover gevoel. Dat u ons zo overvloedig van het vette der aarde gezonden hebt met zoveel gulle genegenheid, dat had al eerder een lettertje van erkentenis vereist. Geloof evenwel niet, dat het enkel uit geringe achting of uit vergetelheid voortgekomen is, dat u het tot hiertoe niet van mij ontvangen hebt. Mijn dagelijks werk is gedurende dezen zomer zo overvloedig en de beletselen zijn steeds zoveel geweest, dat ik al telkens heb uitgesteld wat ik dacht dat enig uitstel kon lijden en zie eens hoe het dan gewoonlijk daarmee gaat, uitstel baart uitstel. Helaas, of ik het zelf niet al te zeer zo bevond in dingen die duizendmaal noodzakelijker en gewichtiger zijn. Ik kan geloven, indien de Heere niet eenmaal zijn Geest krachtadig komt uit te storten onder ons, dat het langdurig uitstel van een werk van oprechte bekering er haast velen voor eeuwig in de hel zal storten en dat God ook haast Zijn tijd zal hebben om Zijn oordeel uit te storten over Zijn eigen huis.

Maar wat zal zulk een ellendige dan aan u schrijven wanneer hij eindelijk heeft beginnen te schrijven, hetwelk nog opwekkende en gepast naar uw staat en toestand mocht zijn? Mocht ik u nog eens iets toeschrijven uit de Heere. Mijn naaste inzien strekt wel meest daar heen, dat het tegenwoordig in het bijzonder een tijd is waarin men zichzelf en de genade, die men denkt te bezitten, wel dikwijls ernstig mag beproeven om te weten of het ook van het fijne en goede goud is, dat beproefd komt uit het vuur om rijk te worden. Want van die dag af dat de Heere, helaas, zo ver van ons land en kerk geweken is, heeft er maar een zeer klein licht op onze straten geschinen om zijn eigen staat recht te kennen en de satan heeft nu veel gelegenheid gekregen om de mensen allerwegen met een gedaante van kennis en godzaligheid zeer jammerlijk te bedriegen. Ik kan ze grotelijks gelukkig achten die in zulke donkeren nacht hun eigen weg alleen niet kunnen wandelen en zelf hun staat niet meer kunnen vaststellen, maar die de Heere Jezus tot dit werk gedurig bij zich van node hebben en die altijd rusteloos bekommerd zijn, totdat zij Hem de zaak geheel in handen hebben gegeven en Hij alleen gedurig de grond van hun staat worde.

Ons meeste volk is thans gewoon een Christus te halen door een besluit uit dingen die in hun zijn. Maar weinigen komen er geheel arm en ledig tot Christus zelf om Hem door Geestes kracht oprecht gelovig te halen uit de Evangelische beloften van Gods vrije genade. Het eerste is veeltijds een zeer gevaarlijke en bedrieglijke weg die ik vrees, dat nog dagelijks zijn tienduizenden verslaat. Want de mensen hebben gewoonlijk geen licht genoeg om zodanig gewichtig besluit recht te maken. Of zij verstaan de eigenlijke kenmerken van het werk van de Geest en het onderscheid tussen was en valse genade niet zo wel als het behoorde, óf zij werken met hetgeen zij daarvan weten nochtans niet recht op zichzelf bij gebrek van de geest van onderscheid. Doch de andere weg, wanneer die door genade werd ingeslagen, zou iemand nooit bedriegen kunnen; indien hij zichzelf maar eens zo zondig en walgelijk, zo verdoemelijk en schuldig en zo ten enenmale machteloos en radeloos voor God vond, dat hij het volstrekt zonder Christus niet één ogenblik langer in zichzelf wist te stellen. O, dit is waarlijk geheel wat anders, dan al wat wij daarvan kunnen zeggen of buiten de zaak immer met onze denkbeelden bevatten.

Men disputeert nu veel onder ons over het werk des geloofs, omdat men er niet veel van begeert te praktiseren. Maar laat een arm zondaar slechts het rechte gezicht en

gevoel van zijn geestelijke ellende hebben (daar het nu toch allemaal aan ontbreekt), dan kan ik in het minst niet twijfelen of de Heere Jezus zal hem door zijn Geest de natuur van een oprecht geloof wel ras doen verstaan en in plaats van dan nog langer te lopen tot iets in zichzelf, zo zal hem de Geest dan wel ras leiden tot Christus' eigen beloften in het Evangelie. Doch het Evangelie wordt de armen maar alleen verkondigd; en ons volk heeft doorgaans nog teveel verstand, gestalte, ondervinding en werkzaamheid, enz., om zo gans ledig, naakt uitgestropt te worden voor Christus.

Wat zal ik, ellendige, er veel van zeggen, nadat mijn Heere Jezus er al bereids van heeft gezegd, dat Hij dien, die overwint, zal geven te eten van het manna dat verborgen is? Dit evenwel kan ik aan u, mijn waarde vriendin, nog zeggen, dat u voor uzelf zeer gelukkig zult zijn in de Heere, als Christus zelf het werk der vereniging tussen Hem en uw hart gemaakt heeft en als uw ziel altijd zodanig aan Hem mag kleven, dat u niet kunt verdragen dat enig ding u van Hem scheiden. Indien u mij van uw verborgen leven met Christus en van de weg daar die Schoonste onder de mensenkinderen uw ziel eerst gevonden en liefelijk omhelsd heeft, dan ook nog iets goeds kunt laten weten, zo zult u daar somtijds een arm dienaar van Zijn Evangelie nog enigszins mee kunnen verkwikken in dit zijn zuchtend leven, daar hij van de Heere dagelijks nu geroepen wordt om te helpen betreuren dat Christus al bereids op de dorpel van Zijn huis getreden is om van ons te vertrekken en dat niemand tot Hem roept: keer weder.

De Heere late dit weinige in Zijn genade nog aan u gezegend zijn naar uw staat en gelegenheid en Hij brengt Zijn goedertierenheid over u en uw huis. Hetgeen de wens en zuchtende bede is van hem, die u in Christus graag naar zijn geringheid zou willen nuttig zijn en zich te aller tijd over uw geestelijke welstand zou begeren te verblijden en in oprechtheid bevonden te worden

Uw toegenegen Vriend en dienaar in de Heere Jezus,
TH. V. D. GROE.

9. Aan een vriend.

Mijnheer, Hoogwaardste Vriend!

Uwe zeer aangename, met het ingeslotene (die hier weer terug gaat) is mij wel geworden. Door 's Heeren vaderlijke goedheid herkom ik nu gaandeweg en begin mijn verloren krachten van dag tot dag weder te krijgen, zodat ik hoop met Zijn genadige ondersteuning op aanstaande rustdag zelf mijnen dienst weder waar te nemen, al was het dan maar voor een klein uurtje en niet langer. Want mijn volkje roept: "mocht onze dominee maar een half uurtje op de stoel staan, dat hadden wij veel liever als al het andere, want het is of wij een vreemde leer en godsdienst hadden sinds die drie weken, etc. etc." Dom. Takens, Fenema van Zevenhuizen en een proponent van Rotterdam hebben die drie rustdagen hier gepredikt.

Ik heb de oprechte, eenvoudige blijken van veler liefde alhier nu in het bijzonder mogen zien en ondervinden en hoe onvatbaar zij zijn voor een anderen dienst. Och, of het in eniger harten nog een verborgen blijvend zaad van de Heere Jezus mocht zijn, dat vroeg of laat op een Pinksterfeest nog eens levend gemaakt en rijkelijk mocht besproeid worden!

Och, of die wondere genade zich ook mede mocht uitstrekken tot mijn lieve Amsterdamse vrienden! Één ding weet ik, dat het Christus werk zal moeten zijn en des ontfermende God.

Och mijn vriend, ik heb mijzelf zo ellendig en onnut gezien in het hevigste van mijn ziekte, dat ik het met woorden niet kan uitdrukken. Mij dacht, dat ik nergens in de wereld tot nut was en dat niemand iets aan mij zou missen. O! ik was met Lodenstein waarlijk maar een dode hond voor God en anders niet. Maar ik lag op Christus, ik werd gedragen van Christus. Op Hem lag al mijn schuld verzoend en voldaan. Ik kon geen twee woorden voor een gebed te samen brengen, maar Christus was mijn alles. O hoe vol en algenoegzaam, hoe getrouw en goedertieren was mij de Heere! Wat maakte en hield Hij mijn arme ziel stil! Ik mocht eens in die tijd een predikatie in mijn gemoed, doen, zonder tot iemand een enig woord daarvan te spreken, over: "Gij omringt mij met uw goedertierenheid als met een rondas".

O wat wondere goedertierenheden, betrekkelijk alleen mijn eigen staat, heb ik daar van de Heere voor mij toen gezien en genoten! Daar was geen doorzien aan. Het was als een zee om in te zwemmen, ja om in te verdrinken. En mijn vijand stond er bij, als aan mijn rechterhand, Zach. 3: 1, 2. Doch ik werd rondom met die goedertierenheid tegen hem omringd en gewapend als met een rondas. Hij had aan mij niets. Hij stond verstomd voor mijn aangezicht, Christus, mijn Borg, stond in voor alles, Hij nam mij alle vreze en alle werk uit mijn ziel weg, Hij droeg mij en bedekte mij en ondersteunde mij. Hij was mijn Al, mijn Leven. Had ik zo mogen heengaan, ik was weggenomen geweest zonder te sterven. Want de dood zou mij geen dood geweest zijn. O de dood is niets, waar Christus het leven is. Daar heb ik nu een weinig van kunnen geloven. Mijn hart was toen ook zo los van alles, dat ik met niets of met niemand in de wereld iets te doen had. Het was of al die schaduwen gans verdwenen waren. De Heere was er alleen, die zou voor alles zorgen.

Doch kort daarna gaf mij de Heere te zien dat Hij mij weder herstellen zou en dat ik nog niet heen zou gaan. Toen ging er iets bijzonders in mijn gemoed om. Ik had in zeven dagen genoegzaam niets van spijze gebruikt, mijn maag walgde en scheen als om te keren als ik maar van enige spijze hoorde spreken. Maar toen kwam onverwachts in mijn gemoed, dat ik tot mijn lieve en trouwe echtgenote zeide: "ga daar eens neerzitten, de Heere wil u nu een teken geven, opdat u gerust mag zijn dat mijn dokter mij recht behandelt (want daar had zij veel over te doen) en dat mijn

herstelling bereids is begonnen. “Smeer mij eens een dun sneetje brood en laat mij wat radijs uit de tuin komen, ik zal het met veel smaak voor uw ogen opeten”. Het kwam haar in het eerst voor alsof ik enigszins ijde, doch zij bezorgde het mij en ik at het een en ander met zo een aangename en lieflijken smaak, als ik niet weet ooit iets zo liefelijk gegeten te hebben. Het smaakte mij wonderlijk. Toen zeide ik tot haar: “Let daar nu ook op, als mij dit niet wel bekomt of als het mij bezwaart, dan zal het geen teken van de Heere zijn”. Doch het bekwam mij zo wel, dat ik er al van verfrist, en versterkt werd met een liefelijke oprisping. En van die tijd is mijn beterschap langzaam begonnen.

Nochtans moet ik mijn vriend ook zeggen, dat toen ik eerst ben op de been gekomen, ik enige dagen zeer treurig heb doorgebracht, omdat ik weder in de wereld; moest treden. Alles viel mij toen zeer naar en donker en ik miste die nabijheid. Waarlijk, ontbonden en met Christus te zijn, was mij verre het beste geweest, indien het de Heere zo had behaagd. Nu kruip ik alweer als een worm daarheen, onder veel drukkende ellende, drukkende posten en moeilijkheden en drukkende bezigheden, etc. Dit weinige heb ik aan mijn lieve vrienden hier zo eens moeten schrijven uit de eenvoudige gulheid van mijn hart. Doch mijn zwakke hoofd en hand verlangen nu ook zeer naar het einde van dit schrijven. In 't kort dan: dat van uw waarden zoon heb ik niet dan met bijzondere aandoening van mijn gemoed gelezen; meest nog hetgeen u schrijft van zijn vreze en bekommerdheid, etc. De Heere heeft waarlijk, zo het mij toeschijnt, Zijn bijzondere hand in al dit werk.

En ik zie zo het mij dunkt, enigszins klaar, dat Hijzelf inwendig en drukkend gewicht hangt en vast maakt aan des jongelings hart, dat hem belet niet de vleugelen van zijn begaafdheid, enz., enz. zo hoog van de grond te vliegen als hij anders voorzeker wel doen zou. Het is iets wonderlijks in mijn gemoed, dat ik nooit iets lees of hoor van zijn gaven of lof, enz. of ik word zo terstond daarbij gewezen naar die bittere en benauwde legerstede daar hij eens zo lang en smartelijk op heeft gelegen. Want daar heb ik toen gezien hoe dat Gods hand arbeidde om hem te vernederen. En dat gezicht kan ik niet kwijt worden, het blijft gedurig voor mijn ogen. En nu zou mijn ziel zuchten: O Heere! houdt en bindt hem toch dat drukkend gewicht terdege vast aan zijn hart, tegen al de blinden lof der mensen, tegen al zijn gaven en uitmuntendheden en tegen de verheffing des satans die in hem is. Och! laat hem toch met dat alles eens vlak op de grond vallen, diep' in het stof kruipen, opdat hij eens een Christus mag leren kennen en het bloed der verzoening, waarmee zijn hart en al de gaven die u in hem gelegd hebt, mogen gesprengd en geheiligd worden. Begeer gij, Heere, al dit werk en doe het eens alles uitkomen tot uw eer, etc. etc. Ziet mijn vriend, zo staat mijn gemoed hieronder. Aan plaats en proponentschap zal tijdig genoeg gedacht worden, als het Gods tijd zal wezen. En daar wens ik, dat de Heere ons tezamen nog zo lang blind in moge, houden, totdat Hijzelf het licht zal believe te scheppen.

In de andere week hoop ik, zo de Heere wil, al de kwitanties te zenden en dan daar nader over te schrijven.

Ik moet eindigen. Wees tezamen hartelijk gegroet en aan de genade des Heeren bevolen.

TH. V. D. GROE.

Kralingen, 12 Mei 1762.

10. Aan een vriendin te Amsterdam.

Mejuffrouw en waarde Vriendin!

De genade van onze Heere Jezus Christus zij met uw geest om u eens recht te redden uit de duistere kerker van het ongeloof en een volkomen bezitting van uw hart te nemen en dat met Zijn zalig licht, liefde en vertroosting te vervullen.

Ik verzoek u zeer vriendelijk om verschoning, dat ik uw brief zo lang onbeantwoord gelaten heb. Wil niet menen, dat het geschied is uit gebrek aan achting of genegenheid, want die heb ik beide, sinds de Heere in Zijn Voorzienigheid u ons hier heeft doen ontmoeten, altijd in mijn hart voor u mogen behouden. Maar eensdeels is zulks voortgekomen uit mijn druk werk en bezigheid en menigvuldige aftrekselen, die de Heere mij doorgaans doet ontmoeten en anderdeels, omdat ik te aller tijd zo particulier geen aandrang einde noch nodige opgewektheid, zoals ook geen licht en inzien, om aan ieder, naar zijn staat en geval, gemoedelijk te kunnen schrijven. Dit maakt dat somtijds de brieven, die ik van goede vrienden ontvang, wel eens een wijle tijds onbeantwoord bij mij kunnen blijven liggen. En ik wil niet ontkennen, maar zou het eer met schaamte voor de Heere wenssen te belijden, dat hier dan ook somtijds een zondige traagheid en lusteloosheid van het vlees zich onder vermengen, hetgeen aan dat werk en die posten zo niet wil daar de Heere nochtans toe roept. Helaas, wat al droevige ellenden en gebreken kleven des Heeren arme kinderen niet steeds in al hun doen en laten aan en met wat al menigvuldige zwakheden des vleses zijn zij hier nog niet omhangen, hetwelk moet strekken tot hun gedurige beschaming en vernedering voor Christus. Maar wat zijn ze gelukkig, die daar niet in rusten, noch zichzelf enigszins in toegeven of behagen kunnen, maar die veeleer dagelijks door genade daartegen zuchten en gelovig treuren en strijden mogen. Dit is toch het edele kenmerk van de ware genade. De mensen zijn al doorgaans daarop uit om hun genade bij zichzelf op te maken uit vorige werkzaamheden en ondervindingen, daar zij nochtans voor en na in de grond altijd gans duister en twijfelmoedig omtrent staan, waar zij die voor houden of wat zij er van oordelen moeten.

Maar hoeveel beter en veiliger zouden zij niet handelen indien zij eens ernstig wilden letten op hun tegenwoordige werkzaamheden en dagelijkse ondervindingen, wat zij waarlijk kennen van de strijd tegen de zonde en of zij die ook wettelijk strijden? Wij weten immers, dat daar men onder de genade is, de zonde niet meer kan heersen, Rom. 6. En wat is toch de zonde? Ach, verstonden wij het eens. Is die ook iets anders dan het ongeloof tegen Christus met al haar bewegingen en werkingen? Wat wil dat woord toch anders: van zonde, omdat zij in Mij niet geloofd hebben, Joh. 16. En de apostel: al wat uit het geloof niet is, dat is zonde, Rom. 14. Indien dan nu het ongeloof tegen Christus in kracht de zonde zelf is en de fontein en baarmoeder van alle zonden, zo volgt immers, dat er even zoveel wettelijk van ons door genade steeds gestreden wordt tegen de zonde, als wij met ernst strijden tegen het ongeloof en de ongehoorzaamheid en gekantheid tegen de Heere Jezus, daar helaas onze harten ook niet een enkel ogenblik vrij van zijn.

Maar dit is er van de zaak, die zijn ramzalig ongeloof en dodelijke vijandschap tegen Christus en het dierbaar Evangelie van loutere genade nooit recht bij het licht van de Heilige Geest heeft leren kennen en die daarover nog nooit in waarheid voor God in de schuld gestaan heeft, wat hij anders ook al mocht kennen en bezitten, die mens zal nooit recht in de strijd staan met zijn aanklevend ongeloof. Hij mag er veel van zien, van bekennen, van spreken, enz., maar de zaak zelf zal hem nooit als Zijn grote ellende voor de Heere vlak op zijn hart wegen. Hij zal er nimmer in de grond over vernederd en waarlijk over verootmoedigd worden en er daarom ook niet ernstig door

de Heere Jezus van zoeken verlost te worden, want hij kent die geestelijke strijd tegen het ongeloof of de zonde niet, maar hij werkt doorgaans als een gelovige en als een die van zijn kant in de grond gewillig is, indien Christus ook maar gewillig was. Hij mag dezen weg ook al met Zijn oordeel tegengaan en afkeuren, maar zijn hart houdt er nochtans heimelijk wel sterk aan vast, doch dat ziet hij niet, tenminste hij wordt er nooit zo levendig van overtuigd, dat hij er in zijn gemoed voor God bij gearresteerd wordt. Indien zulk een maar eens recht ernstig wilde te rade gaan met zijn eigen consciëntie en vragen eens aan dezelve wat waar drukkend gevoel van innerlijke droefheid, van schaamte, berouw en van zelfverfoeing en veroordeling hij toch bij zichzelf in de trein bevindt voor de Heere, vanwege de nog zo sterk aanklevende ongelovigheid van zijn vlees en zijn onophoudelijk tegenstaan en versmiden van Christus en dat hij niet gedurig, zo gans ellendig en rampzalig als hij is, in geloof tot Zijn volle algenoegzaamheid komen wil om tot Hem alles zo geheel en om niet in handen te geven en Zijn ziel op vrije genade door Hem te laten leiden en zaligen als een die zijn hele zaligheid zuiver alleen en om niet in Christus heeft naar de weg des Evangelies; indien hij zulks, zeg ik, maar eens ernstig wilde doen, zo zou hem dan immers zijn eigen consciëntie aanstonds veroordelen, dat hij waarlijk minst van allen met deze principale zonde van zijn ongeloof te doen heeft en daar minst van de Heere bij gearresteerd en staande gehouden wordt, maar dat hij daar, al gewoonlijk overheen werkt, al was dit juist zijn grootste gebrek en ellende niet en als schortte het hem zozeer niet aan dit alles verwoestende en bedervende kwaad. Ja, die lamp des Heeren, die daar omlaag opgehangen is in de donkere binnenkamers des buiks, zou hem immers wel klaar toelichten en hem overredend genoeg doen zien, indien hij anders maar ernst en oprechtheid genoeg had, dat hij nooit in enige engte of verlegenheid is over zonde of wat het schoon ook wezen mag, of dat hij altijd aanstonds van zijn kant eerst aan 't werk valt om de Heere Jezus tot het een of tot het ander te willen bewegen en als hij daaronder dan nochtans in zichzelf duister en ongelovig blijft staan en er niet verder mee voort kan komen, dat hij dan gereed is óf om de zaak te laten steken zo ellendig als het is, óf anders zich met enige dingen die hem aan zijn verstand slechts voorkomen met enige levendigheid en klaarheid gemakkelijk te behelpen of ook wel op zijn gedaan werk gaandeweg te gaan rusten, menende hij kan er toch nu niets meer aan doen, het zal nu voorts Gods werk moeten zijn, enz.

En zo sukkel hij er al mee henen en blijft met zijn hart in de grond al gedurig hangen tussen hoop en vrees, zonder ooit van al zijn leven eens recht te kunnen komen tot een gelovige en voldoende zielsrust in de Heere Jezus. En wanneer hij dan ook somtijds verstandig in de waarheden is, dan werkt hij al steeds in een gedurige beschouwing van dezelve; doch daar gaat nooit een geestelijke kracht van de heilige waarheden in zijn hart uit, immers niet genoegzaam om zijn gemoed daar ernstig bij te binden; maar hij wandelt steeds als het ware van de een waarheid in de andere en hij doet nochtans alles. Hij werkt en repareert al dagelijks aan zijn huis, maar het fundament wordt nooit recht geroerd of opgebroken.

Mijn waarde Vriendin, hoe gans graag wilde ik het aan u gunnen, dat de sterke hand van Christus uw dobberend hart daarbij eens recht bepaalde, wat toch wel het allervoornaamste ding is, hetwelk de deur van troostelijke gemeenschap tussen Hem en u zo vast en lange gesloten houdt! Waarlijk, u zult daar eens met een zieldoordringend licht van de Geest bij moeten geleid en staande gehouden worden, of ik vrees dat u anders aan deze uw droevige en kwijnende ziekte zo zult blijven gaan tot uw dood toe. U mocht de grond van uw ellende ofschoon op duizend plaatsen dagelijks zoeken, als u maar iets met uzelf te doen hebt, maar het schijnt mij toe dat die ligt op een plaats waar niemand dan alleen het Lam Gods u die wijzen en recht

doen vinden kan. Ach, of ik, ellendige, u eens kon overreden door genade, dat het tussen Christus en uw ziel nog eens wat ernstiger werk zal moeten worden eer de dingen in de grond genezen worden. Zolang het ongeloof waarlijk een van uw minst drukkende en smartelijke kwalen blijft en er nog eerst vele andere ongemakken en ellenden bij u dagelijks moeten voorgaan, zo kan ik u wel verzekeren dat u de Medicijnmeester nog niet volstrekt zult nodig hebben, maar u zult het dan met uw zuchten, kermen en klagen alzo in 't leven kunnen houden. Helaas! Indien de dood er dan evenwel eens tussen kwam, hoe zou het er dan wel met u uitzien? Ik wens dat de Heere u dit toch eens terdege ernstig wil doen bedenken. Ik moet de zaak zelf zoals die is voor Christus laten, maar ik vrees waarlijk of dat woord niet wel op u past: Martha, Martha, u bekommert en ontrust u over vele dingen, maar één ding is nodig. Indien de genade het anders met u mocht maken, zo hoop ik dat u graag zult geloven, dat het mij waarlijk van uwentwege tot geen kleine blijdschap in de Heere zou zijn. Maar het heeft zo moeten wezen dat gij in uw laatst gezonden briefje wat te weinig van uw eigen zelf en van uw wegen voor de Heere geschreven hebt, dan dat ik er iets bijzonders van zou hebben kunnen weten.

Voorts nog een woordje, want mijn tijd en gemoed staan beide nu zo wat eng bepaald. Verzoek van mijnentwege uw waarden man op het vriendelijkst om verschoning, dat ik beide zijn brieven van 't voorleden jaar nog niet beantwoord heb. U weet onze mondelinge afspraak, dat hij in het vervolg aan ons nog eens nader wenste te schrijven van die principale zaak. Nu daar houdt de Heere mijn gemoed zo voor staande, dat ik daar niet wel af of over heen kan komen. Na dit zijn nader schrijven heb ik van tijd tot tijd gewacht om dan te zien wat de Heere geven en wat weg Hij in dit werk zou willen houden. De zaken liggen somtijds zodanig veromstandigd aan welke zijde men ze ook wil opvatten, dat men het werk beginnende overal in engten en bestemmingen met zijn gemoed loopt en dan is zulks mij somtijds wel eens een boodschap van de Heere, om liever vooreerst niets te doen dan iets kwalijk te doen. Ei vrienden, geloof nochtans dat mij de posten allemaal ook niet zeer gemakkelijk vallen, als het er voor de Heere op aankomt om aan licht en plicht enigszins gebonden te staan en als de Heere ons dan nog zelf opsluit dat wij niet uit kunnen komen en eens al de belemmeringen voor Hem af te schudden.

Mag dit geringe lettertje nog vergezeld gaan met een goedertieren zegen van de hand van Christus, zo wil ik mijzelf daarover in Hem verblijden en vertrouwen dat de Heere ulieden beide zal bewaren voor de verleiding van deze dagen en voor de pestilentie, die in de donkerheid wandelt en op de middag verwoest.

Ik blijf, in de gulle oprechtheid en liefde van de Geest, met onze gemeenzame groetenis,

Uw toegenegen vriend en dienaar in de Heere Jezus Christus,

TH. V. D. GROE.

Kralingen, 1 Maart 1749.

11. Aan een vriend te Amsterdam.

Waarde Vriend!

Gij zult denklijk op uw schrijven al eerder een lettertje antwoord van mij verwacht hebben, maar enerzijds hebben de menigvuldige drukten van mijn dienst en de dagelijkse beletselen mij daarin verhinderd en anderzijds (hetwelk ik graag met schaamte wenste te zeggen) is er ook niet altijd hart en lust en opgewektheid om te schrijven. Ik stel mijn brieven dikwijls op onder veel traagheid en moedeloosheid van de Geest, bespeurende helaas, hoe weinig vrucht die doorgaans doen in deze nare en geesteloze tijden, waarin de mensen gewoon zijn alles aan te horen, alles te lezen, en alles te weten en toe te stemmen, zonder, nochtans iets van harte te geloven. Ik vrees zeer, mijn lieve vriend, dat het u veellicht daar ook nog schorten zal, dat u mede nog mocht zijn van het ongelovig geslacht dezer eeuw, die ogen hebben, maar niet zien. Indien Ik mij niet bedrieg, zo kan ik met twee woorden u een goed antwoord geven op uw ganse brief en tot u zeggen: geloof alleenlijk.

En voorwaar, wat is er meerder schrijven nodig? U hebt immers Christus eigen Woord bij u en uzelf zijt een leermeester der onwetenden. U weet genoeg wat dat Woord getuigt van u, van God, van Christus en van de dingen van het toekomend leven. Indien u nu dat alles oprecht en hartelijk als het getuigenis van de Almachtige en waren God mocht aannemen en geloven, dan heb ik niet veel aan u te schrijven, aan wien de Heere de middelen en gelegenheid zo overvloedig heeft gegeven, om Zijn ganse raad en wille te weten. Maar indien u dit alles niet waarlijk met uw hart gelooft, wat zal ik, ellendige, dan toch schrijven, dat u geloven zult?

Mijn waarde vriend, weet toch dat de weg naar de hemel voor de blinden en dwazen wijd geopend is, maar alleen die wijs is kan er niet op komen, noch op wandelen. U hebt alreeds lang bij uzelf daarop gepraktiseerd, wie Christus is en hoe men toch in Hem gelooft, maar ik kan u wel verzekeren, dat u van het een en ander nooit iets recht zult kunnen verstaan, voordat dat grote geheim van de Heilige Geest eerst geopenbaard wordt, dat u het beide nog waarlijk mist.

Ach, of maar uw eigen schrijven niet klaar genoeg overal deed zien, dat u nog aan alle kanten uw zaligheid zoekt, behalve alleen bij Christus door een oprecht en hartelijk geloof.

En helaas, hier staat u niet genoeg stil bij. Indien u maar alleen uw hart zolang eens voor een ommezien kon buigen, dat u, u van de Almachtige Geest, die dagelijks tot u spreekt en roept in het Woord, recht levendig kon laten overtuigen van uw eigen ongelooft en van uw jammerlijk gemis van Christus, zo zou u dan voorzeker aanstonds daar bij nedervallen en niet langer een ogenblik aan uw zaligheid kunnen arbeiden.

Gij zou dan zo terstond in de grond der geestelijke armoede beginnen in te treden en de dood schrijven op uzelf en op al uw doen. En hier zou u dan de Heere Jezus vinden zo ras als u maar eens recht uzelf voedt zonder Hem. Maar tegen dit ware licht Gods houdt de ellendige zondaar het uit en kant zich daar onverzettelijk tegenaan niet de dikke en hoogverheven schilden van zijn natuurlijke wijsheid en kracht en wettise gerechtigheid. Hij bouwt zijn huis van zaligheid zó vast en haalt het zo hoog op in zijn eigen sterkte, dat hij geen ding in de wereld minder kan geloven dan zijn eigen ongelooft en gemis van Christus. ja, ofschoon er zijn verstand en oordeel ook nog zo klaar van overreed zijn, zijn arglistig hart zegt nochtans heimelijk, dat het niet waar is, dat hij nog geheel en al ongelovig en nog ten enenmale buiten Christus is. Maar hij mist iets en hij heeft iets en hij kan van geen van beiden nog recht zeggen wat het eigenlijk is en daarom blijft hij hier altoos als tussenbeide hangen en is noch recht gerust noch ongerust. En ondertussen leeft en werkt hij daar zo al heen, op de goede

hoop aan, menende dat het met hem nog wel gaan zal en hij weet zelfs nauwelijks te zeggen wat hij zoekt of wat hij doet, of waar het met hem heen gaat.

Voorwaar, zij zijn grotelijks te beklagen, die door hun eigen wijsheid in dit garen van de satan altijd verward zitten en die in hun hoogste ellenden en naarheden nog altoos het leven van hun eigen hand vinden, zonder ooit hun adem uit te blazen aan de voeten van een Zaligmaker, die tot hun roept: "Ach, of u blind waart, zo zou u geen zonde hebben." Hoe droevig zijn de vijf dwaze maagden niet verloren gegaan op dezen weg!

Indien u dan, mijn lieve vriend, wel geraden wilt zijn van een onwaardig dienaar van Christus, o zo tast de zaak toch eens met rechten ernst aan in haar grond en wortel. Het moet teneinde van alles in of buiten Christus zijn, want daar is geen andere staat. Laat dan toch uw arme ziel hier niet langer tussen beide verkeren. Indien u hier geen rechten ernst gebruiken wilt, om eens het ware van uzelf te weten, zo weet ik voor tegenwoordig niet veel anders aan u te schrijven. De Heere legt het gewicht van deze grote zaak eens zelf op uw hart en doe u daar zodanig over bekommerd zijn, dat u rusteloos naar een rechte overtuiging mocht zoeken en eindelijk nog eens klaar mocht zien, dat u maar alleen uzelf in de weg staat! Ach, of een goddelijk gezicht van dood en eeuwigheid uw ziel eens haastig mocht doen ontwaken en recht aan het werk stellen. Want voorzeker, Christus zal het u niet altoos in uw keuze laten of u Hem wilt aannemen of verwerpen. Als het uur van Zijn komst daar zal zijn en Hij vindt de grote zaak tussen Hem en u nog niet vereffend, dan wees verzekerd, dat Hij u de gelegenheid om u daar langer over te beraden, zeer haast voor altoos zal afsnijden. Ei, indien het mogelijk is, doe dan toch uw best, met de hulp van de Geest, om het dispuut met Christus geheel aan een kant te leggen, eer dat Hij zelf daar tussen komt met Zijn rechterlijke uitspraak. De al-overwinnende genade zij met u en de Heere Jezus brengt licht en leven voor uw ziel in deze eenvoudige letteren, die met een bewogen hart ten uw nut geschreven zijn.

Wanneer ik hiermee dacht af te breken, zo kwam mij uw schrijven nog weder in handen en toen las ik daar nog een en andere particuliere zwaarigheden van uw verstand, waaromtrent u mijn antwoord begeert.

1. U bekommert u, of er ooit wel zodanig een als uzelf acht te zijn, tot bekering is gekomen. Maar wat doet toch uw ongelovig hart met deze zwaarigheid, daar u immers weet, dat Christus zonder onderscheid alle zondaren roept, die maar komen willen. Waarom sluit uzelf dan de deur toe die Christus in het Evangelie wijd voor u heeft opengezet. Voorwaar dit is niets minder dan zedigheid, wat het ook al schoon mag schijnen, ten ware u het voor zedigheid en voor een klein gevoelen van uzelf wil achten uw best te doen, zoveel u kon om Christus in uw opzicht (het zij met eerbied gezegd) tot een bedrieger en leugenaar te maken. Ach, of u eens zag, dat u niet wilt komen. Het ongelooft alleen is maar bekwaam om zulke zwaarigheden uit te vinden en in dezelve te blijven hangen; dat wil duizendmaal liever de schuld op Christus of op iets anders dan op zichzelf leggen.

2. U vreest of in zulke tijd van des Heeren oordelen ook wel zondaars bekeerd worden; maar u weet nochtans zelf wel uit het Woord, dat even van de zondaar bekering het einde is van de oordelen en dat als Gods gerichten op de aarde zijn, het dan de rechte tijd is voor de inwoners van de wereld om nog eindelijk de gerechtigheid te leren. God bekeert de zondaars te aller tijd, die maar recht gewillig zijn om in Christus door zijn Geest van hem bekeerd te worden.

O, leg het dan toch niet langer meer op de Heere, op uw staat of op de tijd, maar alleen op uw eigen onwilligheid en ongelovigheid om Christus hartelijk aan te nemen op Zijn eigen belofte in het Evangelie. Hier ligt de enige en de grote zwaarigheid die

wezenlijk is. Al de andere van uw schranderheid en subtiele vijandschap tegen Christus zijn maar gezocht, opdat u met beter fatsoen uw ogen altijd mocht gesloten houden voor uw eigen schuld, waar u maar alleen mee te doen moest hebben.

3. Waarom toch misbruikt u ook alzo de leer van de bijzondere genade, die van voren voor ons verborgen is om daarmee de algemene belofte des Evangelies, die klaar geopenbaard is, voor uzelf krachteloos te maken? Ach, mijn vriend, hoe wijs u ook zijt, ziet toch dat u de Bijbel nog niet recht gebruiken kunt zonder Christus. U moet eerst de algemene belofte met uw hart waarlijk geloven eer u uw gebruik kunt maken van de leer der bijzondere genade. Het verborgene is immers voor de Heere en het geopenbaarde voor ons en onze kinderen. Waarom handelt u dan zo grotelijks dwaas en verkeerd, tot schade uwer dierbare ziele dat u het verborgene weten wilt eer u het klaar geopenbaarde wilt geloven? Wees vrij verzekerd, dat er nooit nog een ziel op die weg behouden is en dat het ten uiterste gevaarlijk is op zulk een wijze met de goddelijke waarheden te handelen om de een door de andere leugenachtig te maken.

4. En wat de krachtadige genade belangt, die te beschouwen en daarover veel bij uzelf te redeneren dat zal u ook niet kunnen helpen, maar u moet ze oprecht gelovig aangrijpen als het enigste geneesmiddel dat uw arme kranke ziele behouden kan.

5. Zo kan het ook niet baten veel van uw ellenden en van uw goddeloos hart te zien, enz., zolang u daarmee niet recht belast wordt en eens geheel uit uzelf wilt gaan tot Christus. Het klagen helpt de zieke niets als hij geen gebruik wil maken van de medicijnmeester. De ontfermende Heere Jezus schudde u eens geheel uit uw eigen wijsheid en make u eens zo blind en dwaas, dat u al dit geschrevene mocht kunnen verstaan. Dit is de oprechte wens en bede van

Uwen toegenegen vriend en dr. door de genade van de Heere Jezus Christus.

Th. v. D. GROE.

Kralingen, 15 Nov. 1747.

12. Aan verschillende toegekeerde vrienden te Amsterdam.

Zeer waarde en beminde vrienden!

Ik neem de vrijheid om dit pakje aan u te adresseren, die het wel eens naar N.N. zult bezorgen. Het zijn de twee boeken over *de Openbaring* voor N.N. zo gaan de middelen van des Heeren Woord al dagelijks hun gang en die Hemelse spijze der zaligheid wordt nog steeds als met volle schotels aan een ieder opgedist. Het is al gebod op gebod, regel op regel, hier een weinig en daar een weinig. Maar ziet, het uur komt waarin elk haast aan Christus rekenschap zal moeten geven, hoe hij al de middelen van Zijn Woord hier op de wereld gebruikt heeft. O hoe velen zullen er dan niet wel zijn die met de Bijbel en de beste boeken en prediciën in hun hand voor eeuwig naar de hel zullen heen gezonden worden, omdat zij slechts alleen gelezen, gehoord, goedgekeurd en zo verder in de blinde heen gearbeid hebben zonder Christus, zonder Geest, zonder geloof. Helaas, of de arme mensen dit eens met goede ernst wilden bedenken en dat nog intijds, dat er niemand zwaarder verdoemenis zal hebben, dan die al zijn leven als een Christen omgewandeld heeft zonder Christus.

O mijn vrienden, indien wij door al Gods middelen nooit hebben kunnen bewogen worden om meer dan slechts ons halve hart over te geven aan Christus, zo hebben wij also zeker ais God leeft, de gehele hel te verwachten; en indien wij maar alleen met ons oordeel hebben gewandeld op de weg naar de hemel, zo zullen wij voorzeker maar te dieper in de hel storten. Ik schrijve u deze dingen niet alsof u daar zelf geheel onkundig van waart, want ik weet genoeg dat u ze weet en dat u ze lezende zult toestemmen. Maar ik schrijf u, of het nog eens de genadetijd des Heeren mocht zijn, om ze iemand uwer door de kracht van Zijn Geest eens zelf op het hart te drukken. U ziet waarlijk uw jammerlijke ellende en gevaar nog niet, hoe verschrikkelijk het een en het ander schoon ook wezen mag, maar u houdt u veel meer op met de dingen van een eeuwige zaligheid natuurlijk te beschouwen en te weten, dan wel om ze eens hartelijk te geloven.

O, of u de Heere zelf dat nog eens uit genade deed zien en dat Hij u de strikken des satans eens mocht ontdekken, daar uw arme zielen zo vast in gebonden zitten. Daar werkt het de satan toch al naar toe om een natuurlijk Christendom te formeren, daar Christus en de Geest, God en de genade, enz. niet eerder in te pas komen dan slechts als waarheden, die zo zijn en daar men zonder einde van moet horen, lezen, denken, spreken, enz. Dit natuurlijk Christendom laat de satan gaan door velerlei wegen van verscheiden soort; en daar is niet één onbegenadigd mens onder het Evangelie, die zijn eigen en bijzondere weg in dit Christendom des doods niet heeft, wie hij voor zich verkiest om op te wandelen. Ziet Jes. 53:6, daar drukt het de Heilige Geest klaar uit. Maar die is nu de allergevaarlijkste weg van allen? Het is zekerlijk diegene, die het allerschoonst en zindelijkst ligt en die de listige satan zowel weet op te zien naar het fatsoen van het Heilig Woord, dat ze minst van allen naar een satans weg gelijkt. De andere wegen hebben meerder of minder een duidelijke tegenspraak zo van de leer als van de praktijk tegen het Woord in zich, waar de arme mens door middel van de overtuiging der waarheid die hij zo tegengewerkt heeft, nog eens eenmaal van des Heeren Geest bij mocht gearresteerd worden, tot zijn ontwaking uit dezen strik des duivels. Maar in des satans slimste weg sluit hij alle tegenspraak uit en legt daar tot de voornaamste grond een algemene toestemming aan de hele Evangelische waarheid in 's mensen oordeel en verstand, ook zelfs aan het diepste en geestelijkste der Heilige verborgenheden des Evangelies en van alle zaken van het Christendom, waarbij zich dan ook een uiterlijke christelijke wandel paart, nevens een begeerte en verlangen om zalig te worden en vele andere goede dingen, zodanige als de Schrift stelt in de

geveinsden en tijdgelovigen, die alles hebben wat een waar Christen heeft, behalve een vernieuwd gemoed en het inwendige leven van Christus en Zijn Geest in de ziel.

O mijn vrienden, dit is een weg die recht schijnt, maar het laatste van die zijn wegen des doods. Ik kan u niet zeggen hoeveel arme bedrogen mensen er op dezen weg vroeg en laat naar de hel zijn gegaan. En al kon ik het u juist zeggen, ja, al kwamen schoon die rampzaligen het uzelf zeggen, gij zou al evenwel geenszins geloven. Maar ziet, één ding kan ik u in der waarheid zeggen, dat het mijn ziel zeer tot droefheid is, dat ik vrees dat u helaas, maar al te lang gerust in de grond op zulk een gevaarlijken weg des verderfs bent blijven wandelen en voortgaat te wandelen. Dit droevige jaar, waarin ik deze brief nog schrijf, is bereids op anderhalve dag na weder gelopen aan het einde, maar ach, ik kan nog niet bezien wanneer mijn goede vrienden, die ik waarlijk wens lief te hebben voor de Heere, eens eindelijk zullen ophouden langer rampzalig buiten God te leven en de satan en zijn listige weg langer tot hun verderf te volgen. O, zal het dan zo eeuwig duren? Zult gij dan niet eindelijk door Gods genade eens uw ogen open doen en van uw slaap opstaan? Zal het nieuwe jaar nu wederom aankomen en zult gijlieden nochtans met uw kinderen al tezamen onvernieuwd van hart blijven?

Ei, bedenk toch eens ernstig wat de Heere niet al aan u gedaan heeft, wat tijdelijke zegeningen, wat middelen van genade boven duizend anderen Hij niet al aan u geschonken heeft, hoe lang Hij u in Zijn lankmoedigheid nu niet al gedragen heeft, uit wat gevaren Hij u al niet gered heeft, wat kloppingen naar binnen en naar buiten Hij niet al aan u gedaan heeft, ja, hoe Hij zelfs nog heden met ernst aan uw ware bekering laat arbeiden, hoe immers deze mijn geringe letteren deswege al weder ten getuige tegen u moeten verstrekken en ook in de eeuwigheid nog tegen u allen getuigen zullen, indien gij niet bekeerd wordt.

Mijn lieve vrienden, zult gij dan niet eens eenmaal over een eeuwige zaligheid recht bekommerd en waarlijk van hart ongerust worden? Wilt gij dan niet eenmaal uw gemis van Christus en van zijn Geest waarlijk zien en u daar ernstig over gaan bedroeven? De Heere weet immers of dit mogelijk voor de een of andere onder u niet wel de laatste brief zal zijn, die ik hem of haar zal schrijven, of liever Christus zelf door mij, onwaardige.

De huisvrouw van. Dom. N.N. in N.N. stierf gisteren gans subiet en onverwacht. Christus kwam tot haar als een dief in de nacht. zo gaat het immers menigeen. O, hoe gevaarlijk is het niet te leven zonder Christus. Daar is dag noch nacht geen één uur vrijstelling voor de hel. En ofschoon de mensen ook al veel voor Christus hier op de wereld gedaan hebben, indien zij Hem niet aangedaan hebben, het zal alles niet mogen helpen. Zie het in de dwaze maagden en in vele anderen, welker droevige voorbeelden God in de Bijbel voor ons gesteld heeft, opdat wij ons wachten zouden van op hun wegen te wandelen. Hoe smartelijk het mij ook waarlijk valt, dat ik met mijn waarde vrienden zoo ernstig moet handelen, zo weegt nochtans hun eeuwige zaligheid mij nu zodanig op het hart, dat ik niet mag nalaten om ze uit liefde trouw voor de Heere te waarschuwen, dat zo hun arme zielen niet eens haastig door Christus genade verlicht en bekeerd worden, zij dan zekerlijk eeuwig zullen verloren gaan. Want ik betuig het hun op gronden van hun eigen geloof en toestemming zoals zij zichzelf niet ontzien zullen openlijk te belijden; en ik doe het in de naam van een waar en almachtig God, die niet liegen zal.

Laat ik u tot een besluit nog bidden om eens eenmaal door Gods ontfermende genade recht stil te staan bij deze vier zaken, die gij wel dikwijls gehoord, maar nog nooit waarlijk gekend hebt.

1. Dat er zekerlijk een God is, heilig, rechtvaardig en almachtig, die een eeuwige toorn

heeft tegen de zonde als de mensen onboetvaardig onder dezelve blijven leven onder het licht des Evangelies. Een God, die alwetend is en gelijk Hij een Geest is, alzo ook door ons in Geest en waarheid moet gediend en aangebeden worden, in wiens ogen daarom de beste godsdienst zonder Geest, die van een zondaar komt buiten Christus, maar een verfoeilijke gruwel is. O, haast u toch om eens te komen tot een ware kennis van die hoge en vreselijke God en legt eens eenmaal af dat verschrikkelijk atheïstisch wezen voor Hem.

2. Dat het heilig Evangelie een goddelijke en allerwaarste waarheid is, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken en dat Hij ook alzo zeker door Zijn Geest moet komen in ieders hart om het tot een nieuw en hemels leven op te wekken, indien Hij waarlijk iemands Zaligmaker zijn zal.

Daar Christus niet door het geloof is in het hart, om dat te reinigen door Zijn bloed en Geest, daar mag de gehele Bijbel in het hart zijn en nog duizend andere goede dingen en daar de satan bij en naderhand de eeuwige verdoemenis. Dit is gewisselijk waar.

3. Dat het ongeloof alleen Christus buiten het hart houdt. Het neemt Christus niet aan, zoals Hij in het Evangelie wordt aangeboden. Het kant zich tegen Christus en neemt zijn toevlucht tot duizend listige middelen van bedrog. Het hangt de zonde, de satan, de wereld aan. Het heeft een deel vervloekte lusten liever dan Christus. Het verkiest altijd te leven in de duisternis en stil te rusten onder de zwarte schaduwen der hel en des doods. In één woord, het maakt onder de schijn van schoon spreken en schoon leven, van God, van Christus, van genade en Geest, van duivel en dood, van eeuwigheid, hemel en hel en van al het andere niet meer dan enkel versierde fabelen. En helaas, dat ziet de arme mens niet, omdat hij zoveel licht in zijn hoofd heeft en zoveel goeds met zich draagt op zijn weg.

4. Dat Christus maar een kleinen tijd aan iemands deur wil wachten. Zo oud als een onbekeerd zondaar is, zoveel jaren van Christus genade zijn er bij hem vruchteloos voorbij gelopen. Nu worden hem de dood en de eeuwigheid al op zijn aangezicht gelijk als geschilderd. Nog maar een kleinen tijd en dan zal het gedaan zijn. Mogelijk maar korte weken en ziet dan zal het voor de onbekeerde enkel toom, hel en eeuwigheid zijn. O, nare en verschrikkelijke eeuwigheid! Konden de zinneloze mensen, die een bekering nog één dag durven uitstellen, u maar slechts eens met een half oog van ter zijde zien.

Nu, mijn lieve vrienden, de genade des Heeren drukke u dit alles op het hart! Ik moet, zonder nochtans stof te ontbreken, nu evenwel afbreken. Het zou ook niet helpen mogen, al schreef schoon ik, ellendig mens, noch duizendmaal langer brief, indien gij het door Gods genade niet eens zou lezen met andere ogen dan gij tot nog toe alles gelezen hebt. O, bidt toch eens ernstig om de Geest, etc.

30 December 1746.

P.S. Dit pakje, dat ik zend naar N.N. is nu al het tweede waarvan u het port zult betaald hebben. Doch gij helpt er des Heeren goede middelen mede voort, nochtans blijf ik deswegens voor zoveel en zo weinig als het is, uw schuldenaar. Mocht het aankomende nieuwe jaar eens een zalig kwitantiejaar zijn van al onze grote en geweldige schulden, oude en nieuwe, voor de Heere, met de betaling van Christus dierbaar bloed en een jaar van nieuwigheid van de Geest en des ganse levens voor ons, door vrije almachtige genade. Dit zucht en wenst een arm dienstknecht Christus voor zichzelf en voor al zijn vrienden en vijanden, bekenden en onbekenden. Zijt verder gezamenlijk de Heere en Zijn ontfermende barmhartigheid in Christus met liefde aanbevolen. Amen!

13. Aan een vriendin te Amsterdam.

Mejuffrouw en zeer waarde vriendin. Ach, of gij mij eens tot een zuster waart en dat gij eens vastgebonden lag aan de liefelijke koorden, van onze dierbaren Immanuel, die alleen waardig is om uw hart geheel te bezitten en er alle andere dingen voor altoos buiten te sluiten!

Hier komt nog eindelijk een briefje tot u, van een onwaardige gezant van de groten Heere Jezus, waaruit gij kunt zien dat Zijn genadige Meester hem nog laat wandelen door deze woestijn. Maar kwam de Meester eens zelf in Persoon onder uw dak, wat zou het niet een onderscheid wezen. Doch nu houdt gij Hem, helaas, nog buiten staan voor de deur (hoe wenste ik, dat mijn pen hier voor ditmaal kwalijk schreef) en laat Zijn haarlokken druipen van den dauw. Ik vrees zelf of Zijne hand niet al vermoeid begint te worden van het lang kloppen aan uw deuren en vensters. Mogelijk zal uw hart wel eens in beweging gekomen zijn, dat er op uw laatste schrijven naar hier in zo langen tijd niet een klein lettertje antwoord gekomen is, maar o, of gij ook eens mocht kunnen zien wat er al in Jezus hart omgaat, omdat Hij ook tot nog toe van u geen ander antwoord bekomen heeft, dan een deel klagen en zuchten zonder ware smart. 't Is waar, u bent wel alreeds vermoeid van uw grote reis van zoveel jaren door de dorren doornenbos van uzelf en het ledige schepsel, maar gij gaat of kruipt er nog doorheen en zegt niet: het is buiten hope. U bent nog niet als de verdoolde Hagar met haar kind, die nergens daar zij was, enig water vond om te drinken.

Mijn waarde vriendin, hoever of gij het tegenwoordig met uw reis nu al gebracht hebt, o deed u de ontfermende Heere daar eens recht bij stil staan, dat gij uzelf nog eens ernstig mocht afvragen: waar ben ik nu, wandel ik op de weg naar de hemel of op de weg naar de hel? Daar zijn evenwel niet meer dan deze twee wegen. Het arme, blinde en bedrogen schepsel mag schoon met zijn hart een derden weg voor zich uitvinden en daar heimelijk stijf aan vasthouden, iets meer dan enkel natuur en iets minder dan Christus en laten het daar dan zo op doorstaan op de goede hoop aan, maar ik moet u verzekeren dat het een van des satans grootste listen is om de arme zondaars eeuwig onbekwaam en onvatbaar te maken voor het grote werk der bekering. Hebt gij in de Schrift niet wel gelezen van koud en heet en lauw? Nu, daar hebt gij ook waarlijk drie wegen. Het lauwe staat juist tussen belde, het heeft zijn deel van het koude en van het hete. Maar ach, wat was het toch voor een ding in Jezus mond, dreigde Hij niet, dat Hij het wilde uitspuwen, ook dan als Hij het koude nog wilde verdragen?

Wat een droevige blindheid en verkeerdheid is het dan niet als de arme mensen menen, dat men op een lauwe tussenbeide-weg al mee allengskens kan vorderen en kruipen naar de hemel! Hoe gans anders viel dat immers niet uit voor de dwaze maagden, wier droevig voorbeeld aan ieder moet dienen voor een hoog baken in zee. Een brandende lamp met een ledig vat zonder olie, helaas, dat is altijd een zeer verschrikkelijk ding in de duisternis van de middernacht, als de bruidegom uit zijn binnenkamer komt. Zo waar de Heere leeft, de getrouwe Zaligmaker heeft dit klare en vreselijke voorbeeld niet tevergeefs in de Bijbel gesteld.

Ach, hoe wenste ik, dat Zijn almachtige hand u nog eens recht daarbij wilde doen stil staan. Wat is het naar zo nabij aan Christus te komen en daar voor de deur te blijven staan of weder terug te treden. Ik kan u in waarheid zeggen, dat, als gij niet eens haastig door van de Geest bekerende genade in het huis van Christus wilt binnentreden, ik dan wel hartelijk wenste dat het God mocht behaagd hebben dat gij, mijne beminde vriendin, nimmermeer uw hand mocht uitgestrekt hebben om ze aan die zware ploeg te slaan, die eens met kracht moet getrokken worden over de diepe grond en bodem van onze harten, om die geheel te breken en om te roeren. O, of gij

koud waart of heet!

Laat mij toe, dat ik u hier iets waars verhaal en wil het toch wel terdege opmerken. Al langen tijd had ik al zeer begeerd bij mijzelf om eens te mogen zien en weten, hoe het er met het beste slag van die toegekeerde mensen toch wel zou uitzien in een uur van sterven, want ik had een zodanige gelegenheid nog nooit van iemand van hun bijgewoond. Maar voor enigen tijd gaf er mij de Heere eens een naar geval van te zien van iemand uit mijn gemeente, zijnde een persoon zowel bekommerd met zichzelf en toegekeerd en dat sinds langen tijd, als ik er hier bijkans een beter zou kunnen vinden. Ik was twee dagen voor zijn dood bij hem en had toen een opgewekt hart om eens ernstig over de grond van zijn staat te handelen, doordat ik enigszins kon geloven, dat de Heere hem haast zou halen in de eeuwigheid. Ik had gemeend, dat ik hem zeer naar en ongerust zou gevonden hebben en begerig om nu vooral met mij over de grote zaak te handelen. Maar ik stond niet weinig versted en bedroefd als ik bemerkte, dat hij in 't geheel nog van geen sterven horen wilde, maar zo vast steunde op de medicijnmeester, dat hij nog zekerlijk dacht weder op te zullen komen. En wat ik ook al mocht zeggen tot het tegendeel, het vond allemaal bij hem niet de minste ingang, maar zijn hart kwam blijkbaar zo in twist en gekantheid tegen mij op, dat hij mij verzocht om niet meer tot hem te spreken.

Ik ging dan zo bedroefd voor die tijd van hem af en des anderen daags, niet vele uren voor zijn dood, weder bij hem komende, vond ik hem zo zwak en ellendig naar buiten, dat ik hem moest zeggen, dat ik geloofde nu mijn laatste boodschap van Christus hier op de wereld aan hem te mogen doen en dat er na deze uur geen ander gezant van Christus meer tot hem zou gezonden worden. Maar hij liet mij alles zeggen zonder iets bijzonders te antwoorden en hij scheen liever te handelen met een bedrieglijke en schadelijke medicijnmeester, die hem nog al steeds hoop van opkomst en van een langer leven wist in te blazen. Totdat hij des daags, daaraan zo ellendig overleed en geen blijken naliet dat hij in zijn uiterste enigszins recht met een God of met de eeuwigheid te doen gehad heeft.

De Heere drukte mij dit geval in 't eerst zeer op mijn hart en deed mij met aandoening van schrik en vrees zien wat de jammerlijke uitgang is van een toegekeerd werk en wel zo bijzonder als deze man vele jaren achtereen gehad heeft, zolang als ik hem gekend en zeer gemeenzaam met hem gehandeld en omgegaan heb, want hij was alhier in de gemeente van mijn eenvoudigste en oprechtste vrienden, zo ver hij stond, die ook al vrij getrouw placht te handelen met zijn licht en plicht.

Ik had zeer gehoopt en gewenst, dat het nare sterven van dezen man die andere toegekeerde mensen alhier eens op het hart mocht gekomen zijn en dat het immers nog eens iemand van hun voor zichzelf mocht hebben doen vrezten.

Maar helaas, ik heb nog niet kunnen bespeuren, dat het bij een enige de allerminste vrucht gedaan heeft. Zij hebben hem allen laten sterven gelijk als hij gestorven is, doch geen levende heeft het, zoveel ik weet, in zijn hart gelegd. Hierbij heeft de Heere mij sinds enigen tijd bijzonder op mijn gemoed gedrukt, dat de tijd der genade voor het volk alhier zeer teneinde loopt en dat Hij Zijn licht en Geest van hier zal wegnemen; dat Christus hun harten geheel wil hebben, of dat Hij van hun wil afscheiden; dat zij zonder langer uitstel zegen of vloek, leven of dood voor zich moeten kiezen.

Ik heb het hun al enige tijd achtereen op de ernstigste wijs en wel eens met tranen in de ogen betuigd en toegeroepen en hun allen in Christus Naam gebeden en gesmeekt om toch toe te zien voor hun onsterfelijke zielen, maar het heeft toch alles niet mogen helpen; zij antwoorden niets anders met hun rampzalige blindheid en zorgeloosheid,

dan: wil Christus heengaan, laat Hem gaan.

O, verschrikkelijke hoogte van droevige onbekeerlijkheid!

Ik kan geloven, zo de Heere Jezus zich over dit ellendige volk niet eens ontfermt, dat het die van Tyrus en Sidon veel verdraaglijker zal zijn in de dag des oordeels dan henlieden; en ik vrees zeer, dat velen van de kinderen van het Koninkrijk zullen buiten geworpen worden en dat zij zullen zoeken in te gaan, als zij niet meer zullen kunnen.

Mejuffrouw en waarde vriendin, ofschoon gij wel eigenlijk tot mijn bijzondere gemeente niet behoort, zo schijnt het echter, of ik een bijzondere betrekking op u en al de uwe heb, om zolang ik in dezen tabernakel ben, ulieden op te wekken door vermaning. Onze vriendschap ligt onder de hand der hoogste besturing, die haar eigen einde heeft in die eerst gemaakt en tot hiertoe ongeschonden, zoveel ik weet, tussen ons bewaard te hebben. Nu wenste ik waarlijk wel van ganser harte, dat dit einde, benevens de heilige eer Gods, ook mocht zijn uw en der uwen oprechte bekering tot Christus. En aan dat grote einde achter de Heere bij ulieden steeds te arbeiden, zulks is en blijft altijd de plicht, die mij dezen band van onderlinge vriendschap oplegt en waarvan ik mij geenszins kan of mag ontslaan, al is het schoon dat ik, ellendige, totnogtoe de rechte zegen van mijn zwakken en geringe arbeid bij u niet heb mogen zien tot mijn blijdschap en vertroosting in de Heere Jezus. Ik kan niet weten, wat de Heere nog na deze hieromtrent mocht willen doen en of mijne stomme en eenvoudige letteren nog niet wel, ook somtijds lang na mijnen uitgang van ulieden, tot iemand voor de Heere zullen moeten spreken. Immers, dit weet ik en ben daarvan volkomen in mijn gemoed verzekerd, dat dezelve, zover de genade daar de hand in heeft, altijd zullen blijven liggen voor het aangezicht des Heeren Jezus, tot een gering getuigenis, dat mijn vriendschap met u en de uwe niet enkel geweest is naar de wijze dezer wereld. En hierin vertroost ik mij en wil mij voortaan vertroosten, ook zelfs indien ik de smart in mijn gemoed moet dragen, dat ik anders niet dan een slecht en onnut werktuig van de Heere voor u geweest ben.

De Heere Jezus weet, dat er op de bodem van dit ledige en bemorste vat nog enige stof van zuivere lucht en liefde gezonken ligt voor ulieder aller eeuwige zaligheid, ofschoon mijn zwakke en kranke hand daar niets ter wereld toe aanbrengen kan, wanneer mijn grote Meester de hand niet zelf aan het werk slaat. Helaas, wat was ik ongelukkig, indien het door Christus eens anders bevonden werd op mijn sterfbed.

Nu, mijn waarde vriendin, houd deze mijn eenvoudige en gulhartige aanspraak zo voor lief en zoek toch eens genade bij de Heere om er uw voordeel mede te doen.

Ach, gij zijt heden nog in de tijd, maar mogelijk is Hij, Die te komen staat, al nabij om te komen. Denk toch veel aan het bovengemeld sterfgeval, want ik had daar aandrang toe op mijn gemoed, zo ik vertrouw van de Heere, om het u te moeten melden.

Ik verzoek, dat uw waarde man en beminde kinderen dit mijn schrijven ook mogen lezen, want mijn hart is in oprechte toegenegenheid over u allen gezamenlijk uitgebreid. Dit ingesloten briefje voor Juffr. N. N. Zult gij aan haar wel eens bezorgen. Ik heb haar zo voorzichtig als ik kon geschreven, dat het haar man mede, zonder hinder mocht lezen.

Lieve vrienden, zoekt gijlieden ook omtrent hem zo voorzichtig te handelen als gij immers kunt, opdat de waardige naam van onze Heere Jezus Christus niet gelasterd word. Wil zelf niet teveel werken, maar laat de Heere alles werken en schoonmaken in zijn eigen tijd. Zijt van ons gezamenlijk in liefde gegroet en de Heere bevolen en groet ook hartelijk uw zoon en dochter N. en N. en denkt, waar gij maar enigszins kunt, aan de ellendigen sukkelaar N. N.

Ik wens altijd te zijn en te blijven, Uw oprechte vriend en toegenegen dienaar in de

Heere Jezus,

TH. V. D. GROE.

Kralingen, 1 Maart 1749.

14. Eerste brief van Suzanna Bosman.

Cabo, 4 Oktober 1749.

Eerwaarde Heer!

Mijn zielswens is, dat God, de Algenoegzame, uw innige hartsbegeerte, die gij voor Hem uitstort in 't verborgen, mag vervullen in de volzaligen Jezus, die de Zijnen van God geworden is tot wijsheid, rechtvaardigmaking en heiligmaking.

O, die Koning, Wiens dienstknecht gij zijt, is groot van raad en machtig van daad. Wanneer Hij met Zijn glansrijke tegenwoordigheid en kracht aan de ziel verschijnt, dan moet de vorst der duisternis wijken, ja verstommen, want alle instrument dat bereid wordt zal niet gelukken en alle tong die tegen hen opstaat, zullen zij verdoemen. Dit is de erve der ware knechten des Heeren. Haar gerechtigheid is uit Mij, zegt die Levensvorst van het heir des Heeren. Tracht maar alleenlijk uw ziel meer en meer van alle beoogingen te zuiveren en in alle uw verrichtingen maar te zien op de uitbreiding van Jezus koninkrijk en op de verheerlijking Zijns Naams. Hij kan door één persoon zoveel werken als door velen. Ach! gave de goedertieren Jezus u dat geloof van Jonathan en gij ging zo met dat weinige van Gods volk, die bij of met u zijn, de legers der onbesneden Filistijnen tegemoet, de Heere zou ze in uw hand geven. Indien gij maar gelooft, zo zult gij de heerlijkheid Gods zien. O, wat een onuitsprekelijk voorrecht zou het voor u zijn, indien de Heere u maar eens met sterkte en kracht omgordde om als een rots te staan voor de waarheid van Jezus, terwijl een damp uit de afgrond oprijst, waardoor velen de heerlijkheid en dierbaarheid van Jezus niet kunnen zien. O, wat is het droevig voor Gods gunstelingen, te vernemen dat diegenen, die als ware Israëlieten moesten zijn, dewijl God hun uit een Egyptische duisternis heeft uitgeleid en hun tot dusverre in de woestijn dezer aarde spaart, nog gedurig met hun harten hunkeren naar de slavernij en afgoderij van Farao. Want wat is dat anders als afgodendienst en wel de gevaarlijkste, dewijl ze zo uiterlijk niet zichtbaar is, wanneer men in plaats van de Zoon des levenden Gods de mensen voor te stellen om tot Hem in 't verborgene te gaan met gelovig bidden en smeken om ogenzalf, klederen des heils en goud, beproefd komende uit het vuur, veeltijds en meest zo handelt, dat men de mensen dode werken in de handen bestelt om daarmee voor de heiligen God te verschijnen. Het is regel op regel, gebod op gebod, werken die op haarzelf wel goed zijn, maar zonder geest of leven en die daarom een hongerige en dorstige ziel niet kunnen voeden of nut doen, omdat zij niet genomen zijn uit de fontein des levens, die alleen springt tot in het eeuwige leven. O, wat is dat een droevige duistere damp van woorden of schriften, als geloof en bekering als conditiën van het genadeverbond worden voorgesteld en dan zo verder alle godsdienstplichten vloeiende uit dat beginsel als beweegreden zijn, waarom God Zijn volk barmhartigheid bewijst hier in der tijd en namaals eeuwiglijk. O, wat is het niet een groot oordeel Gods voor die wijzen en verstandigen dezer eeuw, dat de Heere velen overgeeft aan een geest der dwaling, omdat zij de waarheid niet met liefde hebben aangenomen, zowel vele leraren als leerlingen. Hij, die de eeuwige Waarheid zelf is en in Wien alle beloften Gods ja en amen zijn tot prijs zijner heerlijke en vrije genade, wordt gans onteerd wanneer men in plaats van Hem, die de uiterste hoeksteen van het hele gebouw Zijner kerk is, gaat bouwen op de afgebroken en vervallen muren van het werkverbond.

O, dat alle ware liefhebbers van de uitbreiding Zijns Koninkrijks een ieder in Zijn betrekking alle zielskrachten eens mochten inspannen en bij Hem, die haar zielsgerechtigheid en sterkte is, aanhoudend mochten smeken, dat die doorluchtige

dagen eens mochten aanbreken wanneer de Zon der Gerechtigheid met glans en heerlijkheid zal opgaan en er genezing onder Zijn vleugelen alleen zal gevonden worden. Dat die grote afgod Dagon, die nu, is eigen werk en eigen kracht, mag nedervallen voor de ware Ark des Verbonds, Koning Jezus! Hij heeft reeds een zware val gedaan ten tijde der reformatie en is ter aarde met het aangezicht ternerder geworpen.

Doch hebben de Baälpriesters met het volk hem wederom opgenomen en overeind gezet tegenover de was ark Jezus; maar de dag komt en is reeds in het aanbreken dat hij wederom en nog zwaarder zal vallen, verliezende zijn hoofd en handpalmen, waarmee hij zoveel kwaad heeft uitgevoerd tegen Jezus kerk en dan zullen de onbesnedenen van hart zich schamen en moeten belijden dat Jezus alleen de ware God is en zullen dan zien dat Hij geen verblijf bij haar afgoden wil hebben en zo zullen zij Hem dan moeten overgeven aan de ware Israëlieten, die God niet in de letter, bestaande in de inzettingen, maar in de Geest dienen. Waaruit zij ook alleen krachten genieten om de werken des vleses te doden en als opgewekt door de Geest van Jezus alle haar lidmaten in Zijn zalige dienst opofferen, hoe nauwer, geestelijker en tederder hoe liever. Bij deze dingen leeft haar ziel en in allen deze is het leven haars geestes. Zij zijn geen vijanden van Gods heilige wetten, zoals die ware vijanden zich verbeelden, o neen! Zij lieven en beminnen die met haar hele harte, dewijl des Heeren vinger die zelfs in het binnenste van haar heeft ingeschreven.

Ja zij belijden dagelijks voor Jezus' troon, als het haar gegund wordt, dat zij erkennen moeten dat de wet geestelijk en goed is, maar dat zij vleselijk verkocht zijn onder de zonde. Uit dat gezicht, gepaard met een levendig gevoel en bevinding, maken zij gelovig gebruik van Jezus' ambten, waartoe Hij van eeuwigheid is gezalfd en geheiligd van Zijn Vader en in de wereld gezonden om volmaakt te volbrengen alles waar de zonde alle vlees krachteloos toe had gemaakt. Geloofd en gedankt zij de Naam des Heeren, die een sterke toren is, waarheen de rechtvaardigen lopen en in een hoog vertrek gesteld worden, dat het Zijn heilige Majesteit nog behaagt uit enkele goedertierenheid zulke leraren te verwekken, die door hun prediken en schrijven als andere Elia's zijn, die zeggen dat God alleen God is, tegen die groten hoop Baälpriesters en volk, die zeggen dat Baäl, eigenkracht, God is. Doch de Heere des hemels en der aarde heeft reeds door het vuur zijns Geestes beginnen te antwoorden op het roepen Zijner dienstknechten, toen heeft het begonnen avond te worden met Zijn Kerk.

O, die Rotssteen, Wiens werk volkomen is, zal het voor Zijn getrouwe volk voleinden, daar zal niet een woord Zijner belofte, in Jezus gedaan, op aarde vallen, totdat Hij het alles zal volbracht hebben. Hij gebruikt U eerwaarde persoon mede in deze dagen, als een middel in Zijn hand, tot opbouw van Sions vervallen muren. Hij geve u sterkte en kloekmoedigheid om als een andere Nehemia niet te rusten voor dat Jeruzalems muren verbeterd worden. Laten al de vijandige Sanballats maar lagen leggen of spotten met uw ijver, de Heere der heirscharen zal met u zijn en de God Jacobs zal u een hoog vertrek zijn.

Welgelukzalig zult gij zijn in dit uw werk als de Heere komen zal om uw ziel af te lossen van uw post, daar Hij u op gesteld heeft, dan zult gij met een godvruchtige Hizkia kunnen zeggen, al was het in veel kleiner mate: gedenkt Heere, hoe ik voor U gewandeld heb in oprechtheid en getracht heb te doen wat recht was in Uw ogen. Hij bevestigt alle geheiligde voornemens uwer ziel in Christus Jezus en late u tot de gezegende uitwerking komen in alles dat tot uitbreiding van Jezus' Koninkrijk nodig is om Zijns Heiligen Verbonds en Naams wil. Amen, ja Amen!

Na minzame groeten verblijft met veel eerbied en toegenegenheid des harten,

Uw eerwaarde nederige dienaar,
 SUZANNA BOSMAN,
 Weduwe W. ISAK DE VRIES.

P.S. De reden waarom ik U eerwaarde zo vrijmoedig schrijf, is veroorzaakt door de ziekenbezoeker J. van de Ende, tegen wie ik gesproken heb over de boeken van Erskine, alwaar u in een voorrede gemaakt heeft, die mij zeer wel en stichtelijk is voorgekomen. En terwijl deze persoon zei, u van nabij te kennen, zo antwoordde ik hem, dat ik wel begeerte vond om aan u eens te schrijven, waarop hij mij zeer aandrang om het te doen.

Daarop afscheid genomen hebbende, na enige redewisselingen over en weer, betreffende de zielsgestalten der gelovigen en haar verkeerde werkzaamheden, is hij vertrokken en heeft mij de dag daaraan dezen brief, aan u luidende, van zijn schip gestuurd, met een brief daarbij aan mij, verzoekende dat ik dezelve aan u wilde laten bezorgen. Van die tijd af tot deze datum was ik zeer begerig om aan u te schrijven, maar ik kon daar niet toe komen, hetwelk mij droevig maakte en tegelijk beschaamd, dat ik weder in eigen kracht en voornemens mijn Koning was voorbij gelopen, waarover ik mij in 't verborgen mocht neerwerpen, met verzoek en smeking, dat Hij mij wilde voorkomen met Zijn Geest en alzo bekwaam maken, om iets tot Zijn eer te schrijven aan u, waarop ik toen, zonder enig woord vooraf te bedenken, de pen op het papier zette en alzo hetgeen mij voorkwam schreef. Zo dit gering schrijven van mij aan u nog van enig nut is geweest, Jezus zij daarvoor alleen de eer! Doch laat mij, zo het u goeddukt, ook eens enige letteren toekomen tot verkwikking mijner ziel en dankzegging tot God.

Ik wens voortaan in de wegen Gods te berusten en beveel u met de uwen in de liefderijke armen van de ontfermende Jezus, Amen.

Nog schrijft zij dit in het couvert of de omslag van haar brief:

Alhoewel mijn stijl in het schrijven niet vloeibaar of aangenaam mocht schijnen, zo verzoek ik, dat alstublieft te gedenken, dat het een Afrikaanse vrouw is, die de brief heeft opgesteld, hopende nochtans, dat het zakelijke, dat er in mocht gevonden worden, tot uw genoegen zal zijn.

Verder is mijn nederig verzoek, om enige boekjes te mogen ontvangen uit uw handen aangaande de bekering te *Cambuslang*, behorende tot de Engelse gemeente, opdat wij hier stof mogen hebben, des Heeren vrije genade te verheerlijken, die Zijn Kerk in woeste gewesten ook nog begint op te bouwen. Want alhier te land zijn er verscheiden, zo oude als jonge personen, sinds 5 à 6 jaren overtuigd en werkzaam geworden op een ongehoorde en ongewone wijze, zoals wij namelijk alhier in deze woeste landstreek voorheen nooit gehoord hadden van innige godvrucht. Doch de werkzaamheid van die mensen komt overeen met de bevinding van Gods Woord en volk, hetwelk de toetssteen moet zijn van alle zielswerkingen, om tot geen dwalingen of geestdrijverij te vervallen.

Doch de arme natuurling noemt alles *geestdrijverij*, maar zij weten niet hoe ongelukkig zij zijn, zo zij de ware geestdrijverij niet deelachtig zijn. Hierom worden hier dezulken, die getrouw voor Jezus' zaak en volk uitkomen, ook gehaat, bespot en gelasterd. Doch Jezus zal Zelf Zijn zaak verdedigen, daar willen wij het op laten aankomen en berusten maar op Zijn macht en trouw.

Ik verzoek ook om dat boekje van *Erskine*, daar u een voorrede voor heeft gemaakt. Ik zal de onkosten dubbel proberen goed te maken. Die werkjes van Erskine lichten als fakkels voor degenen, die van Jezus ogenzalf hebben verkregen.

De Heere bevestige het werk Zijner handen, ja bevestige dat. Hij doe alle getrouwe leraren genieten de vrucht hunner handelingen. Hij schenke haar uit de volheid van Jezus genade voor genade. Amen.

Toelichting:

Suzanna Bosman, weduwe W. Izak de Vries, heeft aan van der Groe tenminste negen brieven geschreven, waaronder een verslag van haar bekering. Dit alles werd door van der Groe met op z'n minst vier brieven beantwoord.

Met haar echtgenoot W. Izak de Vries behoorde zij tot de kolonistengemeenschap van Kaapstad. Hoewel over het beroep van De Vries niets valt te zeggen, kan wel worden vastgesteld dat hij nóch in kerkelijk, nóch in maatschappelijk opzicht een opvallende positie bekleedde.

Met enige waarschijnlijkheid veronderstellen we dat Suzanna Bosman aan de Kaap is geboren of daar vanaf haarjeugd heeft gewoond. Was dat niet zo, dan zou ze na het overlijden van haar echtgenoot vermoedelijk zijn gerepatrieerd.

Voor zover dat de verstaanbaarheid van haar brieven kan ten goede komen beperken we ons hierbij tot een situatieschets van het godsdienstige leven in de jaren 1749-1751)

De bevolkingsdichtheid van de Kaapkolonie in deze periode kan worden geschat op een 20.000 ingezetenen. Het grootste deel hiervan was gevestigd rond Kaapstad. Zij die de Gereformeerde religie waren toegedaan vormden veruit de meerderheid. Daarnaast zijn te noemen als minderheden de Hernhutters - die zich toededen op de zending - en de Lutherse. Bij de Lutherse was sprake van een gestage toename. Kan hun aantal vóór 1743 niet veel groter zijn geweest dan een 100 belijders, in de periode 1743-1771 groeide dat uit tot 400 en eind 18de eeuw waren het er 1000. Jarenlang hebben zij tevergeefs bij de overheid aangedrongen om een eigen kerkgebouw. Omdat deze vergunning hun werd onthouden hielden zij hun godsdienstsamenkomsten in een pakhuis. Pas in 1780 kreeg de Lutherse gemeenschap verlof tot de bouw van een eigen kerk.

In de jaren waaruit de correspondentie van Suzanna Bosman met van der Groe dateert was er sprake van een goede wederzijdse verstandhouding tussen Gereformeerden en Lutherse. In de Grote kerk van Kaapstad vierden Lutherse en Gereformeerden gemeenschappelijk het Heilig Avondmaal. Suzanna Bosman's verzoek aan Van der Groe om toezending van Lutherse geschriften is dan ook gebaseerd op een vreedzame en tolerante samenleving. Haar brieven maken zondermeer duidelijk dat zij deel uitmaakte van een vriendenkring die zowel Gereformeerden als Lutherse onder zich telde.

Globaal gezien was de conditie van de hervormde gemeente van Kaapstad in deze tijd echter nogal tweeslachtig. Aan de ene kant steeg het ledenaantal in toenemende mate, anderzijds moest zij het in feite stellen met slechts één predikant. Dat was Petrus van der Spuy, die hier stond vanaf 1746 tot 1752.

Bepaalde passages in de brieven van Suzanna Bosman wekken de indruk dat zij bij van der Groe interesse probeerde te wekken voor deze situatie.

In dat verre Zuid-Afrika nu werd Suzanna Bosman opmerkzaam gemaakt op van der Groe. Voorzover wij uit de brieven kunnen afnemen gaf hiertoe een eerste aanzet het lezen van Van der Groe's verhandeling over de plicht van het lezen der Heilige Schrift en andere godgeleerde boeken, door hem uitgegeven als voorrede in Ralph Erskine's Blijde Boodschap in zware tijden (1747), blz. 87.

Naar we moeten aannemen kreeg zij dit geschrift een jaar vóór haar eerste brief aan van der Groe in handen, dus in 1748. Daarvoor pleit het gegeven dat zij in dezelfde tijd in aanraking kwam met **Jacobus van de Ende**, ziekenbezoeker, afkomstig uit Rotterdam en geen onbekende van Van der Groe. van de Ende was in maart van dat jaar in dienst getreden van de VOC. Hoewel Suzanna Bosman hem omschrijft als ziekenbezoeker staat hij in het scheepssoldijboek van de Oost-Indiëvaarder Lekkerland geregistreerd als 'busschieter'

(militair). Deze schijnbare tegenstrijdigheid verdwijnt, als wij bedenken dat de vervulling van twee functies door één persoon indertijd geen uitzondering was op de grote vaart. Hiervan werd er in de regel slechts één geregistreerd.

Op 6 mei 1748 was hij onder commando van kapitein Willem van Westreenen met de *Lekkerland* - een Oost-Indiëvaarder van 1150 ton, in 1744 gebouwd voor de Kamer Amsterdam - vanuit Texel vertrokken naar Batavia van de 344 opvarenden, - 155 soldaten, 185 zeevarenden en 4 handwerkslui - overleden er tussen Nederland en de Kaap 72! Op 6 september van dat jaar legde de *Lekkerland* voor verversing aan in de haven van Kaapstad en zou op 2 oktober weer vertrekken naar Batavia. In die tussentijd moet de confrontatie van Suzanna Bosman met Jacobus van de Ende hebben plaatsgevonden, nader gespecificeerd: een dag vóór van de Ende's vertrek, dus op 1 oktober 1748.

Deze ontmoeting is er één geweest met een bijzonder karakter. Het was een bewogen onderhoud tussen een bekommerde ziel en een ervaren gelovige. Eén van de gevolgen die dit gesprek had was de briefwisseling met van der Groe. Nadat van de Ende weer aan boord was gegaan ontving Suzanna Bosman van hem een brief om die samen met de haar aan van der Groe te adresseren. Het feit dat zij nog in 1751 de confrontatie met van de Ende in een brief aan van der Groe memoreert illustreert de diepe indruk die het op haar heeft gemaakt. Suzanna Bosman's ontmoeting met van de Ende zou slechts eenmalig zijn. Nadat van de Ende op 26 december was gearriveerd in Batavia heeft hij daar in 1749 zijn werkzaamheden voortgezet. In 1750 vervulde hij zijn functie meer dan een halfjaar op het VOC-schip *Huys ten Duynen*, dat zijn laatste jaren sleet op de inter-aziatische route. Tijdens een volgende inter-aziatische reis met de *Bosbeek* is hij op 14 november 1750 overleden.

Intussen komt het ons aannemelijk voor dat Suzanna Bosman van haar vriendenkring een kernlid is geweest. Door haar contacten met van der Groe ontving zij als eerste diens geschriften en gaf deze dan weer door aan anderen. Zo kreeg van der Groe spoedig een spoede reputatie in Kaapstad.

Verkorte weergave. Zie G. H. Leurdijk: *De briefwisseling van Theodorus van der Groe*, Den Hertog, Houten.

15. Tweede brief van Suzanna Bosman.

Eerwaarde en zo ik van harte vertrouwd, getrouwe dienstknecht van de groten Koning Jezus Christus; *genade en vrede worde u vermenigvuldigd uit Hem, door Hem en tot Hem, Wien alléén toekomt de eer, heerlijkheid en kracht, van nu aan tot in eeuwigheid. Amen.*

Uw zeer aangename en stichtelijke brief is mij wel ter hand besteld, benevens Uw twee biddagpredicatiën en een pakje met boeken, hetwelk ons alhier tot een onuitsprekelijke wondergetuigenis heeft verstrekt van de regering en besturing van onze zegenrijke Heiland en Koning Jezus, die toch niet enige traan of ware zuchting van Zijn arme leden op aarde laat vallen zonder vervulling, want Hij is het die haar zielen zelfs bewerkt om het welzijn Zijner kerk te behartigen en om dat te verheffen boven het hoogste van al haar blijdschap, ja zij kunnen als het ware dan wel eens haar zelf en alle haar eigen belangen vergeten, als maar Koning Jezus mag verheerlijkt worden en voorspoedig rijden op dat Woord Zijner waarheid. O! Hoe lieflijk zijn dan op de bergen de voeten desgenen die het goede boodschapt, desgenen die tot Sion zegt: uw God is Koning. Het heeft de oneindige goedheid des Heeren behaagd aan ons, onwaardigen, die in een land van de schaduw des doods zaten, wondere, ja wonderbare stralen van Zijn heerlijkheid inwendig door de verlichting Zijns Geestes te doen zien, die ons aanwijzen waar wij de ware Koning en Messias Jezus zullen vinden, namelijk benevens Zijn Woord in dezulke harten, daar Hij geestelijk in geboren wordt, die uit kracht van Zijn Goddelijke werking haarzelf openbaar maken aan de consciënties van de mensen in geschriften, woorden en wandel. Hoe kan het anders zijn of zulk een dierbaar zaligmakend gezicht moet de ziel bijna wel eens als verrukken, omdat het somtijds gepaard gaat met die lof der hemelse heirscharen, zeggende: eer zij God in de hoogste hemelen en vrede op aarde in de mensen een welbehagen! Zo behaagt het dikwijls Koning Jezus door geschrift of levendig voorbeeld het licht Zijns aanschijs te doen meegaan, opdat de aanschouwers van het zelf overtuigd worden, dat Hij het zelf is Die door die middelen tot haar spreekt, waarop zij dan ook wel eens moeten uitroepen dit is immers de stem mijns Liefsten! Ziet, Hij komt, o wonder, Hij komt op zo menige wonderlijke wijze Zich openbaren aan de Zijnen, zoals Hij niet doet aan de wereld. Hij komt somtijds met het woord Zijner bestraffing en verwijt haar dat zij haar eerste liefde hebben verlaten en dat ze moeten wederkeren en zien waar zij uitgevallen zijn. O! Wat verwekt dat dan niet een smart en klachten in haar ziel, wat zien zij dan al droevige verkeerdheden in dat arglistige hart, wat al heimelijke hoogten die al haar werk krachteloos maken, daar zij toch maar alleen in Hem moeten krachtig worden en in de sterkte zijner macht.

O, dat gruwelijke monster van eigen ik! Dat gedurig; vooruitlopen in gedachten, woorden en werken! Wat is Jezus een lankmoedig en verdraagzaam Koning voor Zijn volk! Met recht mag Hij gedurig tot haar zeggen als tot Petrus: Gaat weg achter mij, satan! Gij zijt Mij een aanstoot of een tegenstander, want gij verzint niet de dingen die Gods zijn. Noch bemerken zij niet hoe de Heere alles werkt naar de raad Zijns willens. Want in het hart des mensen zijn vele gedachten, doch de raad des Heeren zal alleen bestaan, Hij zal het welbehagen doen dergenen die lijdzaam op Hem wachten.

Uw biddagpredicatiën zijn mijn ziel door de goedheid des Heeren tot zegening geweest en uw voorredens niet minder, waarin ik mijn verkeerde handelwijs met schaamte heb moeten belijden. Al uw geschriften en boeken zijn ons op zo een wonder gepaste tijd, wijze en omstandigheden hier ter hand gekomen, dat wij moesten zeggen: de Heere werkt voor ons, laat ons stille zijn en zien het heil des Heeren. O,

wonder vrije genade! Vrij en soeverein in alle haar bedelingen. Als mijn ziel hier wordt ingeleid, kan ik niet anders dan met een zaligen leraar uitroepen: ik dwaal in de lof mijns Konings. Zee van waarheden, zonder aanvang en eindeloos! En met de zaligen heer Lodensteyn: Hier, dunkt mij, verliezen zich alle vrienden vrijheid, eer en staat. Laat het zinken, laat het vallen, als maar deze raad bestaat. Geloofd zij de Heere van geslachte tot geslachte! Al het volk Gods zegge hierop: Amen.

De Heere heeft mij, ja mij arme onwaardige, laatdunkende waanwijze, in mijzelf het alleronbekwaamste voorwerp, die door hoogmoedigheid en trotsheid des harten, die gezegende Koning, Die alleen heersen moet, zo dikwijls, ja als gedurig de ganse dag mijns levens tegenstand bied met mijn verdoemelijk eigen, nochtans als een middeltje willen gebruiken om het hart Zijnes dienstknechts te raken.

Wat zal ik meer zeggen of schrijven? Ik moet met u hartelijk toestemmen, dat wij voor Jezus niet leven kunnen of ook niet sterven willen, in alles gelijk Hij wil. O, wie van degenen, die de Heere dus aan haarzelf gelieft te ontdekken, zou nochtans niet begeren te betuigen: ik wil voor Hem alleen meer leven en sterven. Het is waar als de ziel onder de liefelijke invloeden van Jezus Geest leeft, dan kan ze wel in kracht zeggen: ik vermag alle dingen door Christus Die mij kracht geeft. Maar als de Heere Zijn tegenwoordigheid voor de ziel verbergt om dan te zeggen ik wil maar blindelings van Hem geleid worden door een weg die ik niet geweten heb en door paden die ik niet gekend heb. O, wat behoort daar niet een goddelijke kracht toe, dewijl het bedenken van vlees en bloed toch vijandschap tegen de Heere is, omdat het niet wil, noch kan zich aan Zijn wil onderwerpen, blotelijk steunende en leunende alleen op des Heeren trouwe beloften, Die het kromme voor haar recht zal maken en het duistere eens tot licht zal stellen. O, hoe heeft een iegelijk van Jezus navolgers, bijzonder de herders en leraars, niet Zijn ogenblikkelijke ondersteuning en bewerking nodig, zullen zij iets naar Zijn wil verrichten. Wat brengen zij al dikwijls vreemd vuur op Zijn altaar, daar toch alleen het vuur van Jezus Geest het alles reinigen en heiligen moet. O, hoe weinigen (doch zij zijn er nog, door Gods goedheid, in onze bedroefde dagen) die met de profeet kunnen zeggen, door ware bevinding: wee mij, ik verga! dewijl ik een man van onreine lippen ben en woon in 't midden eens volks dat onrein van lippen is. Allen die dit recht geestelijk zien en betreuren, worden haar misdaden ook weggenomen en alle haar zonden worden verzoend, zodat ze dan ook bereid zijn als de Heere vraagt: wien zal Ik zenden? Te antwoorden: zend mij, Heere, al was het met de hardste boodschap tegen land en kerk.

O, als er eens een dag van Gods heerkracht in haar ziel wordt geopenbaard, dan zijn ze zeer bereidwillig en lopen met Hem door een bende van vijanden en springen met Hem over bergen en muren van zwarigheden, want de Koning komt dan Zelf tot haar, springende op de bergen en huppelende over de heuvelen. Hij staat dan achter haar muur, zich blinkende vertonende door de traliën. Dit wenst uw geringste zuster in de Heere, dat gij door en in Koning Jezus mocht gemaakt worden een werktuig Zijner handen, waardoor Zijn Naam alleen verhoogd en verheerlijkt worde. Hij spreekt alleenlijk maar één woord tot uw ziel en gij zult gereinigd worden in Hem, om op de rechte wijze alles alléén voor Hem te doen. Gedenk toch, dat een dienstknecht niet beter is dan zijn Heere. Hebben zij Hem vervolgd, zij zullen u ook vervolgen, maar hebt goede moed, Hij heeft de wereld, duivel en dood voor de Zijnen overwonnen. Gij zult alles vermogen in Hem, die u kracht wil geven. Daarom, zijt niet bezorgd en neemt maar niet voor in uw hart iets vooraf te overleggen, het zal u in dat uur gegeven worden als de Koning u zal roepen om Zijn zaak te verdedigen. Dat het de goedgunstige Jezus mocht behagen deze mijn geringe letteren, die ik mede zonder

enig overleg of menselijke beschaafdheid heb geschreven, aan uw ziel te zegenen! Ja Hij alleen kan meer doen dan wij wensen of begeren kunnen. Hij werkt alles onbepaald naar Zijn eigen voornemen.

Neem dan dit mijn vrijmoedig schrijven aan u in liefde op. Dat de Heere het alles bestuurd tot Zijn einde en make het schoon op zijn tijd. En al wat Hij doet, zal in der eeuwigheid zijn: daar is niet toe te doen, noch daar is niet af te doen en God doe dit opdat men vreze voor Zijn aangezicht.

De Heere Heere zegene en overschaduwe u uit Sion! Hij doe ulieden allen tezamen, die Zijn Heiligen Naam vreest, opgaan de Zon der Gerechtigheid in haar glans en kracht, onder welkers vleugelen alleen genezing is voor arme zielen.

Hij beklede u persoonlijk benevens al Zijn getrouwe dienstknechten met heil als met een rondas. Dat Zijn Heilige Geest steeds in en voor u bid met onuitsprekelijke zuchtingen naar Zijn wil en vervul zo in Hem al uw raadslagen. Hij doe u met al Zijn gunstgenoten het woord Zijner lijdzaamheid bewaren, en beware ook uw personen in het uur der verzoeking.

Dat u met alle getrouwe dienstknechten Jezus Christus de gehele wapenrusting Gods mocht aandoen en alzo staande blijven in deze boze dagen, alles verricht hebbende en getrouw zijnde tot uw dood toe, de kroon des levens mocht ontvangen, alles en alleen om het dierbaar vergoten bloed van Jezus, die dood geweest is voor de Zijnen, en ziet Hij leeft nu voor haar in alle eeuwigheid en zij zullen ook met Hem leven, Wien alleen toekomt de kracht, heerlijkheid, lof en dankzegging, nu en in de dag der eeuwigheid. Amen.

Verblijve na nederige en hartelijke groetenis aan u benevens al degenen die onze Heere Jezus Christus liefhebben in onverderfelijkheid.

Uw Heilwensende Zuster in de Heere,

get. SUSANNA BOSMAN,
Weduwe van ISAK DE VRIES.

P.S. Toen ik u deze brief schreef, was mijn ziel in een juichende gestalte, zeer gesterkt in de Heere, doch tegemoet ziende en wachtende een smartelijke post, dewelke mij kort daarna is wedervaren, waarin mij uw brief tot wondere bemoediging en versterking diende. U zal nog meer brieven van mij ontvangen, zo ze door des Heeren voorzienigheid terecht komen. Groet toch van harte allen die onze Heere Jezus liefhebben, ook in 't bijzonder aan onze vriend die de predicatiën heeft uitgeschreven, die ik met allen die bij mij zijn heb doorlezen, ziende Gods opgeheven hand en oordeel over de wereld der zonde, daar Jezus niet voor bidt, maar wel voor de Zijnen, wie alles zal medewerken ten goede. Dat vuur zal haar louteren van nog veel slijk en drek dat op haar is, doch Hij zal ze echter bewaren om Zijns Heiligen Naams wil. Amen.

Groet ook mede van harte uw heer broeder en dienaar Jezus Christus, wien ik mede des Konings bijstand toewens.

Cabo, 5 September 1750.

16. Derde brief van Suzanna Bosman.

Eerwaarde en zo ik van hart vertrouw, die uw hoogst geluk en schat stelt in een getrouwe dienstknecht van de Hemelkoning Jezus bevonden te worden.

Genade en vrede worde over u vermenigvuldigd, uit Hem, in Wien alle beloften des Vaders berusten en ja en amen worden gemaakt Gode tot heerlijkheid. Amen.

Mijn innige zielszuchtingen zijn, dat deze mijn op zichzelf geringe letteren, niet alleen onder het oog van uw verstand mogen komen, maar dat dezelve mogen doordringen tot de inwendige ogen uwer ziel, die de Heere u genadiglijk heeft verleend en gegeven als een vrucht, vloeiende uit die eeuwige gedachten des vredes, die Hij gehad heeft vóór de grondlegging van de wereld om in der tijd hier op aarde een kerk door Zijn bloed te verlossen en te heiligen in Hemzelf, waartoe Hij u ook mede als een bouwmeester heeft gesteld en uitverkoren, opdat gij zou heengaan en vrucht dragen en opdat uw vrucht blijve, namelijk, die door Zijnes Geestes kracht gezaaid wordt. Hij is de Heere Die alleen wonderen doet, vernieuwende de krachten dergenen die Hem verwachten, opdat zij lopen en niet moede worden en wandelen zonder mat te worden. Terwijl het de wondere voorzienigheid des Konings over Zijn volk behaagd heeft, mij onwaardige, in deze tijdsomstandigheden kennis te doen verkrijgen aan dezulken, wier zielswens het is om voor Koning Jezus te leven en te sterven, die gelijk als doodbrakende zijn over het smartelijk eigen, dat zich gedurig verheft om op de troon des harten te zitten, daar toch Jezus alleen moet heersen. Doch welgelukzalig zijn ze allen, aan wie de Koning dezen verderfelijke vijand recht ontdekt en die Hij bewerkt, om alleen bij Hem, die eeuwig levenden Held, bij Wien hulp besteld is, raad en sterkte te zoeken. Langs dezen weg en geen andere, moet een ziel klein en niets bij haarzelf worden en de lieve Heere Jezus alles. O, zalig is hij, aan wien alhier vergund wordt om zo in Hem te sterven; zij rusten van haar arbeid, eigenkracht woelingen en wettische werken en haar werken worden dan eerst vol gevonden voor God, wanneer zij zelf niets als ledigheid daarin vinden en als zij dan over alles mogen heenstappen om Hem, die de zonden van de wereld wegneemt, aan te grijpen door geloof en liefde en dan zo krachtig te worden in Hem en in de sterkte Zijner macht. O, is de strijd hier zwaar, de zegepraal is nochtans zeker en gewis. De Overste Leidsman en Voleinder des geloofs is haar voorgegaan door diezelfde weg en Hij heeft gezegd, alwaar Ik ben, aldaar zal ook Mijn dienaar zijn. Deze Koning doe u nu een gelegenheid voorkomen, waarin Hij u zou kunnen gebruiken als een middel, om met raad en daad Zijn Kerk alhier enige vrucht toe te brengen. O, dat Hij, die de heerschappij op Zijn schouders heeft en wiens macht en koninkrijk is van geslacht tot geslacht, Zijn Koninklijke banier alhier eens beliefd op te richten, waardoor onze rust heerlijk zou zijn en dat Hij, in Wiens hand het hart van de koningen der aarde is als waterbeken, die het buigt naar Zijn wille, door Wien de vorsten der aarde regeren en gerechtigheid stellen, ook eens het hart zijner getrouwe dienaren mocht neigen en buigen om de welstand van Zijn Sion alhier, hetwelk zijn wondere hand heeft beginnen op te bouwen, te zoeken. O, die zegenrijke Koning heeft mij nu al reeds over de elf jaren, nadat Hij mij, arm, verloren, blind schepsel had gezocht en zijn heerlijkheid getoomd, werkzaam en aanhoudend uitziende gemaakt, gepaard met geloof en aanclaving, dat Hij zijn weldadigheid uit vrije genade aan ons nog eens zou groot maken. Dit heeft mijn ziel steeds als wakende gehouden aan Zijn poorten, met een zeker vertrouwen mijns harten, dat al die zuchtingen en tranen, daarom uitgestort voor Hem, een gewrochte Zijns Geestes waren en dat die ook eens haar ware vervulling zullen erlangen, ja, dat Hij machtig was en is meer te doen als wij bidden en begeren kunnen. De Heere brak

en nam de kracht des vijands weg om mij dit te betwisten en om mij in dezen voor twijfelingen te bewaren, gaf Hij mij eens dit antwoord op mijn bede: zo Ik lust had ulieden te doden, Ik zou u dit alles niet getoond hebben, noch het offer uwer gebeden begeerd hebben.

Dit versterkte mijn ziel, om Hem te verbeiden, alhoewel Hij zijn belofte uitstelt. En wanneer onze ziel hongerde naar een geestelijke bediening en naar zulke voorgangers, die onder de lijdzame afwachting van Jezus' kracht en Geest met ons mochten bidden en tot ons spreken in Zijn Naam, zo kwamen mij op een rustdag in het jaar 1750, die ik nooit zal vergeten, deze woorden met kracht op mijn verstand en hart: Gijlieden hebt nu wel gebrek aan brood, doch gedenkt dat Jezus nog leeft, ook is Hij Koning over gans Sion.

O, wondere woorden! Die mijn ziel als deden opspringen van vreugde, omdat ze met zoveel licht, leven, liefde en geloof gepaard gingen, dat ik tot op heden nog mag blijven geloven, dat de Heere besloten heeft om haast onze honger naar een geestelijke bediening Zijns Woords te vervullen. Doch de wegen, tijden en wijze zijn in Zijn hand.

Tegenwoordig zijn alhier twee plaatsen leeg, alwaar wij een Leraar verwachten. De een is onze stad en de andere op een buitendorp, enige uren van ons. Nu is onze innige zielswens, dat de Heere gelieve, uit vrije genade, op ons land neder te zien, in ons dezulken toe te zenden, die door Hem Zelf geleerd zijn. Hij beweegt te die einde het hart Zijner dienstknechten, om in deze zaak als werktuigen haar handen te lenen tot opbouw van de muren Zijner kerk alhier, op wat wijze het Zijn heilige goedheid, majesteit en heerlijkheid, die in al Zijn doen luisterrijk doorstralen, zal believen uit te voeren. Welgelukzalig toch zijn ze, die het goede voor Jeruzalem zoeken en om haar vrede bidden.

Mijn ziel wacht in deze als de wachter op de morgen en wenst, zolang als er adem in mij zal zijn, het goede voor haar te zoeken en dat te verheffen boven het hoogste van al mijn blijdschap, om mijner arme broederen en zusters in de Heere wil, die als verstrooide schapen zwerven en gewond en geslagen worden. Doch de grote Herder der schapen ziet en hoort al haar zuchtingen en zal ze verhoren. Hij zal alles voor ons schoon maken op Zijn tijd en wijze. Hierin wenst onze ziel te berusten, totdat het Hem behaagt ons genadig te zijn. Doch echter vond ik mij als gedrongen, u dit bekend te maken, niet wetende waarom of waartoe. De zaak zal zich van achteren openbaren.

Nu wenste ik te besluiten voor ditmaal en alles over te geven in de hand van Hem, Die dit alles werkt naar de Raad Zijns willens, Wien alleen toekomt de wijsheid, kracht en heerlijkheid, van nu aan tot in de dag der zalige eeuwigheid. Amen, ja Amen.

De Heere zij met uw geest. Hij reinige en heilige al uw zielswerkzaamheden, daden en woorden in Zijn vreze, door onze Heere Jezus Christus! Hem, zeg ik, zij de lof en dankzegging voor al de oneindige weldaden en gaven aan ons arme, zondige aardwormen verleend, ter beschouwing Zijner heerlijkheid en de eer Zijns Naams.

O, wondere goedheid Gods, Die zich in Zijn Zoon aldus aan de Zijnen openbaart.

O, looft de Heere, onze ziel! en vergeet geen Zijner weldaden. Erkent, de minste kruimpjes onwaardig te zijn en laat dat de ziel in ootmoed doen nederig wandelen voor de hoge God, uit Wien, door Wien en tot Wien alle dingen zijn. Hem zij de eer in alle eeuwigheden. Amen.

Uw, nevens allen die de Heere lieven en verwachten, heiltoewensende zuster in de Heere,

SUZANNA BOSMAN,

Weduwe W. ISAK DE VRIES.

Cabo, 6 December 1750.

P.S.

Ik geloof nog, dat die woorden haast waar zullen worden, aan mij gedaan in 't midden van 't jaar 1750.

Ik hoop, dat u mijn vrijmoedig schrijven niet aan mag merken, alsof ik mij verbeelde u iets te willen leren.

O neen! Het is geschied uit de overvloed mijns harten, omdat de Heere mij nog zo gelukkig maakt, van mijn verborgen zuchtingen aan Zijn dienstknecht bekend te mogen maken. Daarom is ook mijn verzoek, dat uw broeder, mede een dienstknecht Jezus Christus, die getuigenis heeft, dat hij des Konings stem kent, ook eens mijn zegen wensen worden toegebracht; dat hij mede getrouw bevonden mag worden op zijn post, of waar de Heere hem roepen zal. De Heere Jezus doe uw beide voor Hem gewillig leven en sterven, om zijn heiligen Naams wille. Amen.

17. Vierde brief van Suzanna Bosman.

Eerwaarde en zo ik van hart vertrouwd, van de Heere geleerde Dienstknecht Jezus Christus, Theodorus van der Groe.

De verlichtende genade onzes Heeren Jezus Christus, de eeuwige liefde en ontferming Gods des Vaders en de gemeenschap Zijns heil bewerkende en versterkende Geestes zij met u allen, die de Heere aanroepen in geest en in waarheid. Amen.

Uw stichtelijke brief is mij wel ter hand bezorgd, benevens de twee biddagpredicatiën en een pakje met boeken, voor welk alles ik u van harte dank betuig. Inzonderheid is mij uw brief, door de wondere besturing Gods, die mij in zulke tijdsomstandigheden aan u heeft doen kennis krijgen, tot groot nut en zegen voor mijn ziel geweest. Vooreerst, overwegende hoe geheel buiten mijn verwachting of enige overlegging ik de vrijheid nam, u uit de overvloed mijns harten enige regels te schrijven, hetwelk veroorzaakt werd van die krantenbezoeker *Van de Ende*, die, mede op zijn vertrek staande, zo onverwacht bij mij in huis is gekomen; en zodra wij tezamen hadden gesproken en die persoon mij zijn bekommerden zielsstaat ontdekt had (waarop ik hem toen antwoordde zoals de Heere mij gaf te spreken), is hij, zijn afscheid nemende, ten eerste weggegaan met een hart, zo het mij toescheen, dat zeer aangedaan was over zijn gemis van de Heere Jezus, hetwelk de Heere als een middel beliefd te gebruiken om mijn gemoed te raken. Waarom ik mij voor Hem afzonderde; en zo als ik mij voor de Heere neerwierp, ontving ik een biddende ziel voor dezen arme en treurige van geest; en onder het voordragen van zielsbehoeften aan Koning Jezus, Die dezelve zo rijkelijk kan vervullen op Zijn tijd, was Die ontfermende Koning mijn ziel zeer goedertieren en liefderijk, waaruit ik toen kon opmaken en besluiten, dat Hij in de begeerten mijner ziel een welgevallen had.

O, hoe baarde dit toen wederom een verbrijzeling, met liefde mijns harten, in een nadere verbintenis aan Hem, om altijd werkzaam te mogen zijn in de dienst mijns gezegende Konings, terwijl Hij mijn ziel toen veel nader bij Hem bracht, in een levendige geloofsoefening met tedere liefdesuitgangen van het hart, waarop de begeerten mijner ziel toen mede gaande werden gemaakt, om aan u enige letters te schrijven, zoals de Heere mijn pen zou believen te besturen. Doch in die ure, wanneer ik het zou verrichten vond ik mijzelf het alleronbekwaamst om enige geschakelde regels op te stellen en ging met een bedroefd hart, doch uitziende naar mijnen Koning om de nodige bekwaamheid en nam alzo de pen op, dewijl er geen uitstel van tijd meer kon gemaakt worden. Doch als ik begon te schrijven en woorden neer te zetten, die ik gans niet overlegd had, werd mijn ziel zeer gelovig werkzaam gemaakt. De brief geëindigd zijnde, was ik van binnen vol vreugde en blijdschap, dat ik het niet verzwijgen kon, maar zei tegen een van mijn vrienden, die ook mede de Heere zoekt, dat ik vastelijk vertrouwend in de Heere Jezus, dat mijn geringe en eenvoudige letters nog van zegening zouden zijn, omdat des Konings Aangezicht mee zou gaan. In dit vertrouwen zond ik de brief aan u heen, met volle berusting mijns harten op Jezus goedertierenheden en wondere besturing.

Nu kan u zelf enigszins bevatten, hoe ik in het vernemen van de vervulling mijner gelovige werkzaamheden gesteld was; in de eerste opslag over uw allerspoedigst antwoord eer ik het had verwacht, aan de andere zijde met een innige zielszucht dat de Heere mij toch wilde doen erkennen, al die oneindige en voor mij gans onbegrijpelijke bewezen weldaden, gebruikende mij, nietswaardige, ja vol schuld en tegenstrevig schepsel, om Zijn dienstknecht in een ver land nog enige zegening toe te brengen.

O! werd mijn ziel hier recht klein onder voor mijn dierbaren Koning, om uit te roepen: Niet ons, o Heere! niet ons, maar Uw Name geef de eer. Om Uwer goedertierenheid, om Uwer waarheid wil. O, hoe wonderlijk zijn uw wegen en werken, o Heere! Ook weet het mijn ziel zeer wel, die Hij Zijn weldadigheid aan mij wonderbaar gemaakt heeft, mij voerende als in een vaste stad. En wanneer de vijand mijner ziel, door duizenden listen, met mijn bedrieglijk hart tracht samen te spannen om mij van dat grote heil in Jezus los te rukken, zo komt mijn zegenrijke Koning en betoont zich als een Held, mij ontdekkende de list en het geweld des satans, waaruit Hij verlossen kan en wil. Hiertoe heeft mee gediend uw godvruchtige besturing ter versterking en bemoediging, die mij kort voor een zware en onverwachte aanval des satans is ter hand gekomen; die daartoe een allerliefst voorwerp, waarmee ik teveel afgoderij gepleegd had, gebruikte, om, was het mogelijk, alles in mij uit te blussen wat de Heere daarin gelegd had, om mij al Zijn werk, verdacht te doen houden als bedriegerijen.

Doch mijn goedertieren Koning, toen ik dacht Zijn werk te verloochenen en in twijfeling stond of ik waarlijk Zijn stem aan mijn ziel ooit recht gekend had, zag in kracht op mijn ziel neer en bestuurde mijn zinnen, om het schriftelijke dat ik gemaakt had betreffende het geestelijk Sabbat houden ener gelovige ziel. Ook om de weg, die de Heere met mij gehouden heeft, al van der jeugd af aan, eens weder na te zien en toen werd het mij vergund om mijn gehelen staat zo voor Hem te brengen en Hem af te vragen, of het niet het werk Zijns Geestes was geweest, die mijn ziel tot al die zaken zelf had bewerkt? Waarover ik in schaamte mij moest verfoeien, zo dwaas geweest te zijn van aan een arm, zondig schepsel, hoewel genade bezittende, doch die echter niet recht kunnen gebruiken zonder nieuwe invloeden van de Heere, meerder geloof gegeven te hebben als aan Zijn stem, die zo dikwijls en op zoveel wonderbare wijzen tot mijn ziel door Zijn Woord en Geest had gesproken en dat Zelf had bevestigd. De Heere deed mij toen zien en leerde mij door deze weg, van in het toekomende toch te wachten om niet teveel van enig schepsel woorden of oordeel af te hangen. Onder deze heilzame lessen mijns Konings ging ik uw brief eens weder overlezen.

O, wat was mij dat wederom een gezegend uur, daar ik toen als met veel levendiger indrukken mijns harten uw wens en besturing inzag en tegelijk mocht opmerken hoe de Heere mij dezelve had toegezonden om in verdrukking van mijn gemoed daar gebruik van te maken. Daar u mij toewenst, dat Christus Geest veel in mijn hart mocht wonen om mij geheel een mishagen aan mijzelf en aan al mijn dingen te doen hebben en om mij hoe langer hoe meer innerlijk uit mijzelf te doen uitgaan en mij steeds als een arme en ellendige voor de troon van vrije genade te doen neerliggen en in ootmoedige lijdzaamheid op de Heere te wachten en mij meer en meer in de geest te doen gewennen aan een Onveranderlijk en Algenoegzaam Verbondsgod en mij van het Lam te laten leiden, waar het ook heen gaat en om het gehele gewicht van mijn vertrouwen en de besturing en uitkomst van al mijn zaken en van mijn hele werk, Hem maar gedurig aan te bevelen.

En eindelijk wenst u mij des Heeren genade, sterkte, hulp, ondersteuning, raad, troost en licht in al mijn zwarigheden, ongestalten, duisternissen, beproevingen en kastijdingen, alsook in al mijn omzwervingen, moedeloosheden, zwakheden en bezwijkingen. O, hoe liefde het de oneindige goedheid van Koning Jezus, die u tot dit schrijven zo had bepaald, hetzelfde voor mij tot zegening te doen zijn. Ook inzonderheid het laatste, dat u mij toewenst, hetwelk ik ook gelovig als van de Heere mocht aannemen, dat Hij mijn werk, arbeid en zwakke pogingen voor zijn Naam en Koninkrijk van zegening wilde doen zijn en dat ik eindelijk in de ruime vertroosting

van de Heilige Geest eens mocht ontslapen.

O, wat waren deze voor mij zieldoorgrievende woorden en zaken. Dezelve overwegende, vond ik mijn ziel zeer bereidwillig als de Koning mij riep om voor Hem, Zijn Naam en zaak, alles werkstellig te maken wat in mijn zwak vermogen was, ter betuiging van mijn dankbaarheid aan Hem, Die mij door Zijn eeuwige liefde wederom meer als overwinnende in Hem had gemaakt. O, wat al oceanen en zeeën van goedertierenheden heeft de HEERE Heere weggelegd voor diegenen, die Hem vrezen. O, had ik duizenden van levens te verliezen voor die dierbaren en zielsverrukkende Koning, het was nog oneindig niets bij hetgeen Hij waardig is.

Ach! hier moet zich mijn ziel verliezen in die zee van zielsreinigende en heiligende genade en waarheid, die in de dierbaren Jezus Christus allen ja en amen worden gemaakt, Gode tot heerlijkheid. Nu is mijn innige zielswens, dat Koning Jezus, de Vorst van het heir des Heeren, uw hart en ziel zeer bereidwillig maakt met vernieuwde krachten op de dag van Zijn heerkraft in heilige sieraden om voor Zijn zaak en volk alles in Zijn kracht te ondernemen, wat tot opbouw Zijner kerk enigszins kan strekken. Hier buigt uw ziel in ootmoed voor Hem neer en doe u in Hem uw Hoofd ook weder gelovig opheffen om te lopen en niet moede te worden en te wandelen zonder mat te worden, want Hij omgordt met kracht degenen, die Hem verwachten en op Zijn goedertierenheid hopen.

O! dat wij maar alles, wat Jezus niet is, uit ons oog en hart mochten verliezen, want alles zijn maar gedaanten die voorbij gaan, zelfs de goede gestalten des harten zijn hier geen blijvende wezens. O, konden wij dit recht inzien bij Zijns Geestes licht en werd ons hart eens brandende in liefdesuitgangen tot Jezus en Zijn volk, daar Hij het merk en zegel van Zijn Beeld op legt om elkaar meer en meer als op Hem te wijzen: zie het Lam Gods, dat de zonden van de wereld wegneemt. Hij moet opwassen en wij minder worden. In deze hartelijke geloofsbeschouwing eens recht ingeleid te worden, moet zo een ziel zeggen: bij deze dingen leeft men en in al dezen is het leven mijns geestes. Ja, Heere, Uw goedgunstigheid is beter dan het leven. Gij zijt ook machtig en gewillig om aan een, wiens ernstige zucht het is voor U te leven en te sterven, meerder krachten van zelfverloochening te geven en vlees en bloed, eigen zin en wil, door Uws Geestes werking meer en meer te doden. O, dat die Gezegende des Vaders, Die gezegd heeft: gelooft en gij zult de heerlijkheid Gods zien, met vernieuwde krachten in uw ziel wilde neerdalen met Zijn hemels licht en glans, dat gij moest uitroepen: dit is de stem mijns Konings! Ziet Hij komt, springende op de bergen en huppelende over de heuvelen, om u met meer kracht en gemoediger blijdschap des Heeren, Die de sterkte van de ziel is, alles te doen beginnen en verrichten in Zijn Naam, ja om u te doen steunen op uw God, ook zelfs in de duisternis, want Zijn licht zal in dezelve dagen opgaan voor de oprechten.

De Heere ondersteune u uit Sion en zie op uw ziel in gunst neder, zegenende al uw arbeid in en voor Hem, om Jezus wil. Amen, ja Amen.

Groet allen die onze Heere Jezus liefhebben in onverderfelijkheid. Amen.

U groeten, nevens mij, allen die bij mij zijn. Hiermee blijf uw geringe dienaar en heilwensende zuster in de Heere,

SUSANNA BOSMAN,
Wed. W. ISAK DE VRIES.

Cabo, 20 Februari 1751.

P.S.

Uw predicatiën en boeken zijn hier van velen doorlezen, die nog tonen enige nieuwsgierigheid tot zulke dingen te hebben. Daar zijn er ook anderen, die met veel indruk en ontroering uw biddagspredicatiën hebben gelezen, alzo dat ik hoop, dat zij hetzelfde niet tevergeefs ontvangen mogen hebben. Groet van harte onze vromen vriend, die de moeite heeft genomen om ze uit te schrijven. Wij zeggen hem daarvoor van harte dank en ik wens, dat de Heere hem meer en meer met ijver en kracht wil begunstigen om in dergelijke dingen werkzaam te zijn, ter bevordering van het nut van Gods kerk. De Heere zij met ulieden, om Jezus wil. Amen.

18. Vijfde brief van Suzanna Bosman.

Eerwaarde Heer Theodorus van der Groe!

Mijn hartewens is, dat de grote Herder Zijner uitverkoren schapen u geve, dat gij met kracht mocht versterkt worden door Zijn Geest naar de inwendige mens, opdat wanneer u hetzij in het verborgen, het zij in het openbaar, staat vóór Zijn aangezicht, gelovig uitziende naar Hem, uit Wiens volheid onze arme, ledige en onmachtige zielen ook genade voor genade ogenblikkelijk nodig hebben te ontvangen, gij dan mocht ondervinden, met een dierbare, algenoegzamen en getrouwen Jezus te doen te hebben, die de Zijnen nooit ongetroost van Zich laat heengaan, maar haar geeft en leert hetgeen haar nut is, alhoewel zij het somtijds op die tijd zo niet zien, als wel daarna van achteren. Het heeft de Heere behaagd, mij nu eerst in korte dagen, met medelijden en enige indrukken mijns harten, uw zielsstaat te doen overdenken, aangaande hetgeen u aan mij schrijft, van veel als doodbrakende te zijn, onder bevinding van voor Jezus niet te kunnen leven en ook voor Hem niet te willen sterven, daar toch echter de Heere zich niet onbetuigd laat aan uw ziel, gevende u met licht uw zalig aandeel aan de dierbaren Heiland te geloven, met vertrouwen, dat Hij, die de grondslag uwer ziel op Hem gelegd heeft, het werk ook zal voleindigen tot Zijn eigen ere en dat Hij dan teneinde van de strijd uw ziel eens bij Hem in Zijn eeuwige rust zal opnemen. O, dat Zijn Geest u veel liefde te leiden in een effen land van stil berusting, in die mate en trappen der genade, die Hij medeelt op Zijn tijd en heilige wijze en dat Hij u onder een lijdzaam uitzien naar Zijn sterkte, dankbaar mocht maken voor die reeds genoten oneindige en onverdiende menigte van Zijn dierbare weldaden! O, dat maar de vrije eeuwige ontferming Gods meer erkend mocht worden en dat wij door list van de vijand (die dit, voor hoogmoed, zorgeloosheid en verwaandheid wil doen doorgaan) niet zo misleid werden, maar dat wij eens recht mochten begrijpen met al de heiligen, de hoogte, breedte, lengte en diepte van Jezus liefde, die alle kennis te boven gaat en dat de ware nederigheid van de ziel voor de Heere bestaat in ootmoedig, bij licht Zijns Geestes, te kennen en te weten hetgeen men van Hem ontvangen heeft, opdat men het alles gelovig in Zijn hand geve, die onze smarten kent en het voor Zijn volk zal voleinden!

O, niets is ons schadelijker en stremt meer alle blijdschap in de Heere, die de sterkte van de ziel is, dan onze eigenwijze wil, die gedurig als een zwarte wolk de ziel benevelt en dezelve moedeloos en krachteloos maakt. De keuze en begeerte van deze verkeerde en ongedode wil spruit uit een onverloochende verstandsredenering, waar dan het oordeel ook mee in dwaalt.

O, wat grote kracht en stem van de Heere Jezus is hier niet nodig om die baren der zee van onze vleselijke gedachten te stillen en om onze zielen zacht gelovig neer te zetten aan de voeten van die Leraar der Gerechtigheid, Wiens woorden in stilheid moeten gehoord worden, Die alleen de opperste en volmaakte Wijsheid zelf is. Dit maakt de ziel als een redelijk schepsel niet werkeloos, maar schudt haar van haar eigenwerkelijkheid uit en doet haar naakt en bloot ieder ogenblik met haar noden naar Jezus vluchten, om met haar hele verstand, oordeel en wil alleen af te hangen van Hem, die alles in ons werkt naar de raad Zijns willens en alle dingen schoon maakt op Zijn eigen tijd. Doch wie is er niet van des Heeren arme volk, doch rijk in Jezus, die niet moet klagen dat zijn eigen wil te verzaken in het geheel door geen eigen opzettelijke voornemens kan geschieden. O neen, maar dat om deze banden los te maken niets minder nodig is als de hand van de Almachtige en alles overwinnende Heiland Jezus. Waarover de ziel, wanneer zij deze gezegende werking gevoelt, in wat

trap en mate zij dat ondervindt, moet uitroepen: Ach Heere, zekerlijk ik ben Uw knecht, Gij hebt mijn banden losgemaakt. Dit is als telkens een dag van Gods heerkraft, die de ziel bereidwillig maakt om voor Hem te leven en in de sterkte Zijner macht ook voor Hem te sterven. Doch de doding van deze wet der leden, die strijd voert tegen de wet des gemoeds, geschiedt hier altijd maar ten dele en naarmate Koning Jezus Zijn volk door lijdzaamheid wil oefenen. Zij wensten wel graag hier volmaakt te leven op aarde, doch zij erkennen en geloven niet genoeg, dat zij alreeds volmaakt in haar Hoofd, de Heere Jezus, zijn en dat zij gedurig wakende aan Zijn poorten, waarnemende de posten Zijner deuren, Hem vindende, het leven vinden en een welgevallen trekken van de Heere. Hoe groter arme en behoeftige bedelaars zij aan de poorten des hemels zijn, hoe gelukkiger zij zijn. Ik ken geen heiliger, veiliger, noch zaliger weg waar men zich als een blinde maar laat leiden door paden die men niet geweten heeft, als deze, daar Jezus van zegt: Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven; niemand komt, tot de Vader dan door Mij. Hij, Wiens naam is "Raad, Sterke God, Vader der Eeuwigheid" geve u de Geest der wijsheid en der openbaring in Zijn kennis en reinige uw ziel meer en meer door een levendige en bestendige geloofsoefening in Christus Jezus, Wien alleen toekomt de eer, heerlijkheid en kracht van al hetgeen Zijn kinderen zijn en blijven en worden zullen tot in eeuwigheid. Amen, ja Amen.

In dezen tegenwoordige toestand mijner ziel kan ik betuigen door Jezus ondoorgrondelijke weldaad en genade te kunnen zeggen: mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen; ik zet mijn vertrouwen op de Heere Heere, om al Zijn werken en wonderen te vertellen. De weg, die de Heere nu door Zijn oneindige en geheel onuitsprekelijke goedertierenheid met mij houdt, is deze: dat wanneer Hij mij verwaardigt om ieder voorkomende genade als uit Zijn hand te zien en ootmoedig te erkennen en die als een onwaardige te ontvangen om Jezus wil en wanneer ik als een zondig niet in alles maar alleen op Hem wenst te zien, Hij mij dan met goedertierenheden omringt, zodat mijn mond Hem roemt met vrolijk zingende lippen en ik de ontbinding mijns zondigen vlees met vreugde tegemoet zie naderen. Hem zij de eer en heerlijkheid van eeuwigheid tot eeuwigheid! Amen, halleluja!

Eerwaarde heer! Dat ik dit onderneem vrijmoedig aan u te schrijven, is niet omdat ik mij verbeeld u iets als onbekend te leren. O neen! mijn innige zielszuchtingen tot de Heere zijn geweest, eer ik enige letter op het papier zette, dat Hij maar zelf mijn gedachten en woorden wilde besturen naar Zijn wil; en indien het in Zijn welbehagen niet was, Hij mij dan geliefde te beletten van zulks te doen. En daarop ben ik zonder enig voornemen van zaken tot dit schrijven gegaan. Deze is nu de vierde brief, die ik aan u schrijf. Al het zondige en gebrekkelijke, verwarring en duisternis, die u daarin vindt, ontstaat en spruit uit mijn ellendige waanwijsheid, dat niet recht dwaas wil worden om eens de ware wijsheid te verkrijgen. Dit is hetgeen mijn ziel dagelijks smart en schaamte veroorzaakt, ziende en bevindende dat mijn vleselijk verstand enkel vijandschap is tegen God en dat daar de dierbare en lieve Heiland Jezus alleen moest zitten en regeren op de troon mijns harten, zich mijn boos weerspanning deel des verstands daar gedurig tegen aankant en al wijs wil zijn boven hetgeen het behoorde.

Doch wanneer mij de dierbare Jezus licht schenkt en om, hetzelfde aan Zijn voeten te brengen, opdat Hij het dode, alsdan geniet mijn arme ziel wederom ruimte en blijdschap en de satan verliest dan zijn kracht tegen de vesting mijner ziele, die de Koning in Zijn kracht bewaart. Dit is mijn troost en als de rotssteen mijns harten, wanneer het zou bezwijken, onder gezicht van haar zondige walgelijkheid, voor die heiligen Jezus, in Wiens gezegende hand het hele werk mijner zalige volmaking in en op Hem eniglijk rust, oneindig heerlijker dan de staat des mensen vóór de val, omdat

die maar in des mensen eigen hand was gesteld, die niet machtig is geweest dezelve te bewaren. O wonder aanbiddelijke Raad des Vredes, welker heerlijke geheimen in de zaligheid eerst zullen ontdekt worden, om Hem te kennen gelijk Hij is en zijn zal die Hij zijn zal voor al Zijn uitverkoren lievelingen. O, laat dan dit hele gestel van de aarde zich schoon bewegen en de bergen verzet worden in de zee, die beekjes der rivieren, vloeiende uit de eeuwige genadetroon in Jezus, verblijden de stad Gods. God is in het midden van haar, Zij zal niet wankelen, de Heere zal haar helpen in het aanbreken van die zalige dageraad. Hem, die op de troon zit en het Lam, zij de dankzegging, kracht en heerlijkheid, beide nu en in de dag der eeuwigheid. Amen.

Groet al degenen die onze Heere Jezus liefhebben in onverderfelijkheid, die ik van ganser hart betuig en met deze mijn hand schrijf, dat Hem te kennen en door een levendige geloofsoefening, in liefdesvereniging, met Hem werkzaam te zijn, het eeuwige leven hier aanvankelijk op aarde is. Ach! Waren wij maar alles kwijt en niet dan tong, die van dezen Koning zong! Wat kan of zal ik, klein stofje, meer zeggen, daar in de eeuwigheid der eeuwigheden nooit stof zal ontbreken om Hem te leven, lieven en loven? Hetwelk zal vloeien uit Hem te kennen, zoals Hij is en uit een volle verzadiging van vreugde te genieten, bij Zijn aangezicht en lieflijkheden aan Zijn rechterhand altoos en eeuwiglijk.

Wiens nieren verlangen niet in zijn schoot naar dezen God van zaligheid, ja van volkomen zaligheid? Amen Heere Jezus, kom haastig!

U nevens alle getrouwe dienstknechten van Koning Jezus, heilzoekende geringe en onwaardige Zuster in de Heere,

SUZANNA BOSMAN,
Weduwe van W. ISAK DE VRIES.
CABO, 30 Maart 1751.

Uit de overvloed mijns harten heeft mijn hand geschreven, doch niet ik, maar door de besturing mijns Konings, Wien de eer alleen toekomt.

P.S.

Zo u enige godvruchtige boeken, geschreven. door die van de Lutherse Confessie, aan mij belijft te sturen, hier zijn er die lust tonen tot de weg des Heeren, of dit dan nog een middel voor haar mocht zijn. Ik wenste voor mij, indien er meer schriften van Erskine met uw voorredens zijn, dezelve te mogen genieten.

19. Th. van der Groe aan Suzanna Bosman

Waarde en beminde Zuster, zoals ik hartelijk mag hopen en vertrouwen in ons algemene Hoofd, de gezegende Heere Jezus Christus, die Zijn zeven Geesten uitzendt van de troon in alle landen, om Zijn geliefde uitverkorenen te vergaderen en te leiden. Hem zij eeuwige lof en eer! En u zij alle genade en vrede, nevens het volk des Heeren dat bij u mocht tezamen wonen in uw land, van de Vader der barmhartigheid en van Zijn Zoon Jezus Christus, de Overste der koningen der aarde, Die ons heeft liefgehad en Zichzelf voor ons heeft overgegeven. Amen.

De Heere heeft mij deze zomer vier bijzondere brieven van u doen ontvangen, allen kort achter elkaar en een weinig daarna ook nog een breed geschrift van uw hand, waarin gij uw staat voorstelt en de aanbiddelijke en heilige wegen van Christus met u gehouden. Zijn alles werkende en besturende Voorzienigheid heeft deze uitdruksels van uw liefde en van uw hartsgemeenschap met ons in de geest zelf believe te geleiden en die behouden in mijn handen bezorgd, teneinde opdat Hij dus aan mij en ook aan sommige van Zijn arme kinderen alhier, nog enige innerlijke vertroosting door u mocht laten toekomen, waarvoor Zijn wonderlijke goedertierenheid van ons moet geloofd zijn.

Het was alles voor ons te aanmerklijker en tot een in het bijzondere aandoening en opwekking, hoe wij ver van elkaar afgezonderd leven in het land onzer vreemdelingschappen en hoe de Heere meer Zijn heilige hand aan ons toont te hebben in dezen weg. Wij hebben een lange tijd alhier gezocht en getreurd over de droevige onvruchtbaarheid van onze oude, zwakke moeder Sarah en dat er uit haar toegesloten lichaam zo geen ware Sions kinderen meer geboren worden in ons huisgezin. Wanneer de barmhartige Hemelse Vader ons door u de zielsverkwikkende tijding beliefd te laten toekomen, dat Hij nog enige van onze maagschap heeft wonen aan de einden der aarde en dat Hij zijn heerlijken Naam ook nog als een welriekende olie heeft uitgestort over de vergelegenen aan de zee. O, dat de glans van de Zon der Gerechtigheid maar door mag breken over de gehele aarde, om al de zielen te verlichten en levendig te maken, die in het vast verzegelde eeuwige boek des Lams zijn opgeschreven. Dit zal ook zeker geschieden in spijt van de satan en van al zijn helse duisternissen. Zij zullen de Naam des Heeren nog eens vrezen van de nedergang en Zijn heerlijkheid van de opgang der zon en als de vijand daartegen zal komen als een stroom, zal de Geest des Heeren de banier tegen hem oprichten.

O, laat onze Immanuel maar zelf alleen regeren. Laat hét Lam, dat overwonnen heeft, maar zitten en heersen op zijn troon. Hij zal Zijn Koninkrijk ver genoeg uitbreiden. Hij heeft daartoe niemands raad of bijstand van doen. Hem alleen is alle macht in hemel en op aarde. De hemel is immers Zijn troon en de aarde is de voetbank Zijner voeten, waar zou dan dat huis zijn, dat de arme mensjes Hem zouden bouwen en waar is toch de plaatse van Zijn vaste en bestendige ruste hier beneden?

O, laat Jezus, de Zoon des levendige God en het afschijnsel Zijner heerlijkheid, maar van ons gekend worden als de Uitvoerder van het grote werk, dat de Vader Hem gegeven heeft. Hij heeft het al tot hiertoe gebracht en Hij zal het wel verder brengen, ja Hij zal het ook voleindigen. Laten onze arme harten zich maar gedurig verwonderen en gedurig wegzinken over Zijn onnaspeurlijke macht, hoogheid, wijsheid, goedertierenheid, getrouwheid, gerechtigheid en over de ondoorgrondelijke rijkdom van Zijn algenoegzaamheid, zoveel als Hij ons daarvan steeds te zien wil geven; en laat ons maar vast geloven door Zijn genade, dat wij hier nog maar ten dele kennen en, nog maar ten dele profeteren, maar dat het volmaakte nog voor ons is weggelegd in de

hemelen. O! laten wij toch met alle onze droefenissen en ellenden maar meer leren zien en wachten op Jezus, de Overste Leidsman en Voleinder onzes geloofs, Hij zal er ons doorheen helpen, al weten wij de weg niet; Hij zal al onze verdorvenheden, duisternissen, moeiten en alle onze kwade dingen eens in een enig half uurtje alle tezamen voor eeuwig ten onder brengen en dan zullen wij weten, wie de Koning Jezus is en wat de Apostel heeft willen zeggen: de Koning nu der eeuwen, de onverderfelijke, de onzienlijke, de alléén wijze God, zij eer en de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen. 1 Tim. 1: 17.

Geliefde zuster in de Heere! Wat is de gemeenschap van Christus arme en ellendige Heiligen, hier in het dal der moerbeziënbomen, niet alreeds vol zoete troost en verborgenheid. Hij het hoofd en zij de leden Zijns lichaams, ieder in het bijzonder. Dit is het waar David zo liefelijk van zingt, Ps. 133. Is het dan ook nodig dat wij zo grotelijks zouden zuchten en begeren om elkaars aangezicht te zien in het vlees, als wij elkaar geestelijk mogen kennen_en aanschouwen in Jezus? Waarlijk, nu wil de Heere ons meer bewaren, dat onze gemeenschap niet van het vlees besmet wordt. Dit is een uitwerksel van Zijn wijsheid en goedheid over ons. De Apostel zou daar anders zo groot voorrecht niet in gesteld hebben, dat hij niemand meer kon naar het vlees, ook Christus zelf niet. Laat ons hierin dan ook getroost zijn, dat wat wij niet mogen genieten, wij ook zo licht tot onze schade en verderf niet zullen misbruiken en dat Jezus weg veel beter is dan onze begeerte.

O, hoe weinig geestelijk zijn wij nog, wat is er niet nog een aardse neigingen in ons, om van mensjes, van gaven en genaden, enz. onze afgoden te maken, maar onze goede en wijze Heere wil er nog Zelf zorg voor dragen. Hij kent ons, wat maaksel wij zijn en daarom geeft Hij ons niet wat Hij weet dat ons niet nuttig zou zijn en hetgeen Hij ons wil geven is veel beter nu voor ons als hetgeen waar wij zelf zo naar haken en verlangen. Indien Hij het ons al zou geven, waar wij Hem wel om verzoeken, wij waren met onze volheid dan wel ras verloren en het zou met ons dan ook gaan naar die uitdrukking van Zofar, Job 20: 22. Doch Hij heeft ons deel al vast bestemd, zoals het zijn zal en wezen moet. Mocht Hijzelf ons nu maar leren die geloofstaal van Asaf, Ps. 73:24. Waren wij maar alleen meer dankbaar voor hetgeen wij mogen genieten, als onvergenoegd over hetgeen wij moeten missen, wij waren dan midden in ons gebrek nog altijd vrolijke en rijke mensen en wij zongen veel met mond en hart: De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken, enz. Indien ons de Algenoegzaamheid zelf nog te gering is, wat zal het zijn dat ons dan toch zal kunnen verzadigen? Wat Jezus niet kan doen, zal dat ook enig schepsel of enig ding van Hem kunnen doen? Wiens ziel moet zich hier niet schamen als de Geest hem maar iets van deze dingen komt leren en als zijn nieren hem zelfs bij nacht hier mogen onderwijzen!

Dewijl ik, onwaardig man, gebonden sta in mijn gemoed, zo laat mij toe, dat ik voor de Heere en ook voor u hier mag erkennen de innerlijkheid en uitgebreidheid van uw toegenegenheid in Christus, die gij jegens mij en het arme ellendige volk alhier doorgaans betoont in uw brieven, die gij dan ook met enig liefdepresent hebt willen vergezellen. De Heere Jezus late deze uw liefde in de geest niet ledig of met enig berouw in uw boezem terugkeren! Maar Hij wil met vertroosting voor uw eigen ziel in ruimte doen ondervinden dat gij uw gemoed alzo wijd geopend hebt voor een van Zijn geringste en ellendigste dienstknechten en voor sommige van Zijn ware kinderen, die van Hem met het onderpand zijnes Geestes vergezeld zijn tot de dag der verlossing. Hij doe u ook geloven dat uw hartgrondig en vertrouwelijk schrijven ons niet anders dan aangenaam en verkwikkelijk geweest is en dat Zijn ontfermende goedgunstigheid daar ook nog een geestelijke zegen op heeft believen neder te leggen voor onze zielen.

Wij wisten immers tevoren niet, dat de grote Herder der schapen nog enige Zijner lammeren had weiden op die woeste leeuwenberg en dat Hij nog zulke grazige landen en zeer stille wateren en springende fonteinen voor haar had in de dorre Afrikaanse wildernissen.

O! eeuwig geloofd zij de Wonder-Zoon van God voor het grote werk Zijner genade in het land van Cham, dat zoveel eeuwen onder de vloek gelegen heeft. Hij geve, indien het alsoo Zijn eeuwige weg mag zijn, dat gij en andere uitverkorene en geheiligde zielen aldaar, nevens u, tezamen mocht zijn als de garven der eerstelingen, die voor zijn aangezicht werden bewogen op het Pinksterfeest en dat een hand vol koren in dat land alreeds mocht ruisen als de Libanon!

O! leer toch recht verstaan, dat wie gelooft niet zal haasten. Hij zal Zijn arbeiders wel zenden als de tijd daar gekomen is om te ploegen, te zaaien en te oogsten. Wij, tijdelijke mensjes, weten zo weinig wat de God der eeuwen doet. Indien Jezus u (gelijk ik met u enigszins kan geloven) enig goed over dat dorre land beloofd heeft, ei! laat ons dan alleen de tijd van de vervulling Zijner toezegging niet bepalen, maar die geheel overlaten aan Zijn wijsheid, macht en getrouwheid.

Ik weet dat gij het ook zo wilt en dat uw hart het ook mag doen door Zijn genade; en nochtans moet ik het u in Jezus Naam hier vermanen, dat gij het aan Hem moet laten, of Hij het zal willen doen in uw dagen, of onder een geslacht dat namaals komen zal. En mogelijk zal de Heere u ook nog eens doen zien, dat Hij bereids al bezig is, met Zijn Woord aan u en aan anderen te vervullen. Indien gij de dag der kleine dingen maar niet zult verachten, dan zal u de Heere nog groter werk tonen dan deze.

O, wij arme blinde mensjes! Die al roepen: Heere! Dit is nog te weinig voor ons en ondertussen zien wij er mogelijk het duizendste gedeelte niet van, wat Hij al voor ons doet, om Zijn genade en getrouwheid dagelijks aan ons te bewijzen. Hier valt voor ons gewis nog veel te leren; Wacht op Christus, omhelst en geniet Christus en leeft uit Christus, en doet anders niet, dan zal Hij u Zijn weg leren. Deze is de verborgenheid des Heeren voor de oprechten. Zijn weg is in de donkerheid en toch bedekt Hij zich met het licht als met een kleed. Maar voor ons is die donkerheid nodig, niet voor Hem. Ons gezicht is veel te zwak, om iets van Hem te zien als de wolken Hem niet bedekken en omringen. Weet dan, mijn waarde vriendin! Ik ellendig man, opgewekt door uw schrijven, heb mede nog enige nietige zuchtigen voor het Kaapse land en volk mogen brengen voor de troon en ik heb uw brief over deze zaak ook laten lezen aan sommige leraars in dit land, die ik dacht dat wel de bijzonderste invloed en directie in dit werk konden hebben; en wat ik niet heb kunnen doen, dat heb ik gelaten.

Maar nu moet ik u nog verder des Konings genade toewensen, dat Hij u met stil en ootmoedige lijdzaamheid, gelovig wil leren wachten op Hemzelf. Ik zie hier alles nu nog dicht gesloten voor die weg, doch Christus kan die vandaag of morgen openen. Dit hoop en wens ik, dat voor u en voor mij en voor al degenen die om het heil van Sion blijven zuchten, genoeg zal mogen zijn ja meer dan genoeg. Het is Zijne zaak, laat het dan ook Zijn zaak blijven. Zoekt Hem veel te danken voor de instellingen en middelen, die Hij u nog geeft en die Zijn hand u van ver nog belieft te laten toekomen en die zelfs de woeste baren en watergolven niet kunnen verslinden. Erkent maar uw diepe onwaarde en dat het al uitvloeisels, ja beekjes van Zijn trouwe en dierbare genade zijn. Baadt er maar dagelijks uw ziel in en tracht ook de dorre harten van anderen te bevochtigen, zoveel gij immers kunt en ziet maar zonder ophouden gelovig uit naar Jezus Geest, opdat die alle het gebrek vervullen. Geeft dit maar gedurig aan Hem over en vertrouwt het geheel aan Hem toe. O! Hij zal het dan wel maken. Indien

gij Zijn toezeggingen alleenlijk maar gelooft, zo bekommert u niet te zeer over haar vervulling, want duizend jaren zijn bij Hem als één dag en dat verstaan wij aardwormen niet, die maar zijn van gisteren en van heden; daarom valt ons de tijd zo lang, als wij Hem verbeiden moeten.

Gij ziet met hoeveel eenvoudigheid ik nu aan u schrijf. Maar onze Heere Jezus is zelf eenvoudig voor ons, de Geest is als een duif op Hem neergedaald. O, konden wij ook maar eens eenvoudig zijn voor Hem. Wat wilde Hij dan niet wel aan ons doen en aan ons geven! Maar wij bederven het al met onze grote teruggetrokkenheid jegens Hem en dat wij zelfs in onze beste gebeden nog veel onnodige ceremoniën en complimenten voor Hem maken. Ach! Dat Hij het ons zelf eens anders leerde en dat zal Hij ook doen, als wij eens niet meer al omzien zo uit zijn school zullen uitlopen, maar nu met Maria stil aan zijn voeten zullen blijven zitten. O zalige zielen, aan welke dit geluk gebeuren mag! En als Jezus maar eens Zelf met kracht voor ons en in ons belieft te werken, dan zal dit ulieden alzo wel gebeuren mogen, ginds aan de Kaap, als hier aan ons in dit geesteloze Nederland, alwaar de Heere Zijn wan reeds in de hand genomen heeft om zijn dorsvloer te doorzuiveren.

En mogelijk leeft gijlieden nu bereids in uw bergachtig land aan de zee onder een lieflijker ademing van Christus mond en onder een goedgunstiger schaduw van Zijn hand, dan wij hier in het erfdeel onzer vaders, waar zoveel bannen van de Heiligen Israëls nu, eilaas! op rusten en waar de goddeloosheid nu reeds heeft beginnen rijp te worden.

En opdat gijlieden enige meer bijzondere kennis mocht hebben van onze ellendigen en zeer vervallen staat, waar wij door onze snode afwijkingen van God sinds lang in gekomen zijn, of gij tezamen ons nog mocht kunnen behulpzaam zijn in het droevig schreien en zuchten voor de troon, zo gaan hiernevens enige predicatiën, die ik hoop dat van u en van anderen nog met enige vrucht door des Heeren zegen zullen mogen gelezen of gehoord worden. Ook zend ik u een gewichtig werk over het boek van Job, zijnde twee stukken, die sinds mijn laatste schrijven aan u hier bij ons in het licht zijn gekomen, waarin ik vertrouw, dat gij een rijke schatkamer van hemelse lering, troost en besturing zult ontmoeten in allerhande wegen en toestanden, bijzonder in de heilige kruiswegen, die toch de gewone wegen van des Heeren volk zijn. Velen van haar in Schotland, die nu reeds in heerlijkheid zijn, hebben voor hun dat boek zeer naarstig gelezen en hebben het zeer bekwaam bevonden met Christus heiligende genade, tot haar oefening en opbouw in kennis en geloof.

De ontfermende Heiland, de Overste Leidsman van al Zijn ellendig volk op de weg naar de hemel, geve dat gij en anderen nevens u in uw dorre woestijn daaraan een gezegende Springader van levendig water mocht vinden tot verkwikking uwer vermoeide ziel. Nog zend ik u daarbij een schoon traktaat van Flavel, waaruit gij mocht leren wat het beste werk voor ons is in de slechtste tijden. En een boekje van Brown over het gebed, of het u nog nuttig mocht zijn door de Heilige Geest om u iets nader van deze heilige kunst te leren. Doch ook anderen hebben hier nevens ons willen zorgen om ulieder gebrek uit haar overvloed enigszins te vervullen.

Die waarde broeder, wiens briefje aan u ik hier bij de mijnen heb ingesloten, zendt u die werkjes van *Luther, van Durham, van Bunyan en van Binning*. Hij heeft dat briefje in haast geschreven en klaagde dat zijn hart toen zeer duister stond, waarom hij het aan mij overgaf om het te zenden of in stukken te scheuren, maar ik heb het eerste liever verkozen, omdat ik weet dat de Heere de armste en gebrekkigste werken van Zijn kinderen nog niet wil veracht hebben, maar die zelfs nog met ontferming wil aanzien. Zijn Geest wil ook wel eens ademen over het geringste middeltje. Ik wenste

dat gij dit van zijn en mijn brief alzo zult mogen ondervinden. Een andere waarde broeder zendt hier enige Lutherse werkjes, indien die toch aldus geheten mochten worden, doch zo er enige opgewekte zielen van die gezindheid bij u zijn die Christus graag wilde kennen, zo zegt haar dat dezelfde Geest van Christus heeft gewoond in Luther en in Calvijn en dat zij wel zullen doen met haar in dat verschil niet al te diep te steken. O, dat haar de Heilige Geest dit maar eens zelf mocht leren.

Zo zenden wij dan deze middeltjes, doch het is al des Heeren eigen goed. Wij wensen dat het uit Zijn handen dan ook zal mogen ontvangen worden en dat geen schepsel iets zal mogen trekken van die eer en verplichting die aan Hem alleen toekomen. Want zouden wij iets toezenden van het onze, het zou voorwaar niet dan enkel zonde, blindheid en ellende zijn, waar wij helaas nog de overvloed van omdragen in onze sterfelijke lichamen. Dat mijn voorgaande schrijven u zo tijdig en gepast is toegekomen en dat het ook nog enigszins tot troost en bevestiging heeft mogen strekken voor uw ziel in de neergebogen toestand, waarin gij toen moest zijn, dit komt ook alleen van de trouw en van de wijsheid van die Koning, die tot u en tot al Zijn volk gezegd heeft: Ik zal u niet begeven noch verlaten; Ik heb u in beide handpalmen gegraveerd. Als het maar alleen de tijd nu is om ons genadig te zijn, dan bestelt Hij ook Zelf de middelen voor ons en bezorgt ze in onze handen en doet ze tot genezing bij ons werken.

O, in dit alles heeft onze machtige Verlosser steeds Zijn hand, want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Indien maar Zijn genade ons dit meer gelovig leerde erkennen in alle wegen, in alle middelen, in alle posten en bedieningen van ons dagelijks leven. O, wat ontving Hij dan van ons niet wel een lof.

Mijn waarde vriendin! Om van uw brieven hier nu niet te melden, die toch niet zonder zegen tot mijn gemoed gekomen zijn, wat was het aanbeddelyk voor mij en hoe werd mijn hart daaronder geroerd, als ik die heilige wegen, die de Heere met u gehouden heeft, mocht lezen uit dat geschrift van uw hand. Ik kon met ruimte zelfs toen geloven, dat ook Zijn Goddelijke hand uw gemoed gestuurd heeft, om dat in zodanige vertrouwelijkheid aan mij te zenden. Ik weet zelf niet, dat ik nog immer iets ontvangen of gelezen heb, met zulke nadrukkelijke verzegeling op mijn geest, dat het mij door de aanbeddelyke besturing van Christus werd toegezonden. Ik kreeg te zien dat ik, onwaardige, van Hem geroepen werd, benevens nog enige van zijn kinderen die het geklank kennen, teneinde om tezamen aanschouwers te mogen zijn van het werk van Zijn Geest in uw ziel. Het was alsof de Heere Jezus tot ons zeide: Komt! en ziet welke wonderen Ik aldaar in dat land gedaan heb en laat Mijn lof daarover verteld worden in de poorten van Sion. En mijn ziel moest antwoorden: Waartoe geschiedt dat aan mij, die de geringste en onwaardigste ben van al Zijn arme dienstknechten?

Dit strekte mij tot verwondering, tot nederbuiging en tot aanbidding. En onder dat alles stond gij zelf voor mijn ogen als een zwak, gering en diep ellendig mens, die niets meer had als een enkele genade en daar nog veel licht en genade aan ontbraken. De Heere Jezus moest nog veel aan u doen en aan u leren en mijn hart mocht het u zo gunnen, als Hij het doen wilde. Ik kan dit alles hier zo omstandig niet uitbreiden, ook is het mogelijk niet nodig; maar dit een moet ik ene moet ik u zeggen, dat er zo iets toen in mij omging, hetwelk mij als van verre beduiden wilde, dat de Heere mogelijk in dit werk wel enig bijzonder einde mocht bedoelen, waarom Hij dit alzo beliefd te bezorgen in mijn hand, doch dat voor u en voor mij nu nog verborgen is. Daarom wens ik dit uw geschrift zorgvuldig onder mij te houden en te bewaren en daar vooreerst geen ander gebruik van te maken, als hetgeen ik weet dat gij zelf begeert, alleen tot lof van Christus, bij Zijn ware volk en waar het verder enig nut zou kunnen

doen en voorts wens ik daar bij uw leven niet anders mee te handelen, als met uw uitdrukkelijke kennis en toestemming.

Ik hoop dat gij dit werk verder dan ook maar geheel zult overgeven aan van de Heiland wijze en soevereine besturing, die u mogelijk op Zijn tijd Zijn heiligen wil en weg daaromtrent nader zal doen weten. Wacht gij daar maar stil op en ik wens ook met stilheid te wachten, wat Hij na deze mij, door uw hand, van Zijn heilig werk en wegen zal wil laten toekomen; alleen zou ik wel graag gezien hebben, dat gij het verhaal van uw eerste overgang in Christus nog wat omstandiger en onderscheidenlijker had mogen voorstellen.

En indien, de Heere u daar nog eens enige nadere inlichtingen in mocht believe te geven, zo tekent deze twee zaken dan eens bijzonderlijk aan:

1. Hoe gij eerst bevindelijk door het overtuigend licht van de Heilige Geest in de zalige zelfs verlorenheid voor God gekomen zijt en waar eigenlijk dood en leven bij u vaneen gescheiden zijn. Gij weet, dat eer de Heere Jezus Zichzelf aan de ziel zaligmakend ontdekt, het dan eerst met haar heilig hopeloos en radeloos gemaakt wordt en dat de zondaar dan eerst van zijn allerlaatste gronden en toevluchten moet afgedreven worden, waar hij het zo lang nog op uitgehouden heeft tegen Christus en de vrije genade. En hierin ligt dat grote en almachtige werk van Gods eigen hand, om aan onszelf en aan de wet waarlijk te doen sterven, opdat wij met Christus weder opgewekt zouden worden door het geloof. Indien u de Heere hiertoe Zijn licht en genade mocht believe te schenken, zoo wenste ik deze zaak dan nog eens wat nader uit uzelf te mogen weten, om dezelve op haar plaats bij uw verhaal in te voegen.

2. Hoe gij de Heere Jezus allereerst hebt mogen aannemen als uw Middelaar bij de Vader tot verzoening en rechtvaardigmaking. Gij toont dit wel klaar genoeg van achteren uit uw weg en gelovige werkzaamheden, maar indien het u de Heere mocht geven, zo stel dan ook het verhaal van uw eerste opneming en verzoening door des Middelaars kruisbloed eens ter neder, met enige bijzondere aanwijzing van hetgeen de genade u daarvan op die tijd heeft doen ondervinden. Want dewijl deze beide zaken van zoveel aangelegenheid zijn in des Heeren genadewerk aan de ziel, zo dient men in het verhaal daarvan dan ook wel een bijzondere achting op dezelve te nemen tot stichting en onderwijzing van anderen, die dat mochten lezen.

Ik wens dit nu ook zo over te laten aan de heilige besturing van de Heere Jezus, die u de eenvoudigheid van dit mijn schrijven enkel maar tot meer eer en opluistering van Zijn eigen werk in u, zo ik hoop, ook zal doen zien.

Nu, zeer waarde en geliefde zuster! Mijn tijd om meer aan u te schrijven is zeer kort, want na nog weinige uren moet ik deze brief al wegzenden, zo ontijdig heeft men mij van dit werk gewaarschuwd, daar ik eerst volgens afspraak meende, dat er nog wel een week tijd voor mij geweest zou zijn. En de Heere heeft er Zijn hand in gehad, zoals ik van achteren ben gewaar geworden, dat ik niet eerder als van deze morgen aan dit schrijven heb kunnen beginnen. Ik zocht het wel op gisteren, als ik tijd genoeg had, te doen, maar toen bleef alles voor mij die ganse dag zodanig toegesloten, dat het scheen alsof de Heere niet wilde, dat ik een enige regel aan u zou zenden. Dit bedroefde en benauwde mijn hart zeer en ik werd zelf niet weinig geslingerd door die nare omstandigheid over mijn voorgaande werkzaamheden in deze zaak. Edoch, van dezen morgen beliefd mijn heilige en gezegende Meester, die toch wonderlijk en Goddelijk is in al zijn doen, mijn benauwde zuchtingen over dit werk goedgunstig aan te zien en aan mij, diep ellendig man, nog zelfs zo iets voor u en anderen te schenken tot dezen post. O, dat Hij u en hun dan nu ook zelf wilde doen zien en geloven, dat

deze geringe brief, onder de voorlichtende besturing van Zijn Geest, alzo aan ulieden gezamenlijk, doch aan u in het bijzonder geschreven is. En dat gij het dan als des Heeren boodschap ook alles in een waar geloof en met een eerbiedige erkentenis, ja ook met geestelijke vertroosting mocht ontvangen.

Een ding, geliefde zuster! Wil de Heere dat ik u hier zal vermanen, dat gij toch ernstig daar naar zou staan, om meer onderscheidenlijk van Hemzelf te leren, dat zolang als een ziel niet gerust geloven kan op de genadige beloften van een God der Waarheid in het Evangelie en geven haar op die grond geheel gelovig aan Christus over, daar dan altoos nog ijdele steunsels en toevluchten buiten Christus en de genade in het hart verborgen liggen, waar men dan nog heimelijk aan hangen en op rusten blijft en om die in onszelf of in anderen uit te vinden en daar dan recht mede te handelen, daar is zeker onderscheiden ontdekkend licht van de Heilige Geest toe nodig en daar missen wij, helaas, doorgaans nog veel van en dat maakt ons dan niet alleen gedurig duister en verward in onze eigen zaken, maar ook in die van anderen en bijzonder van verlegen en bekommerde zielen, die wij dan ook niet zeer met vrucht gepast naar haar toestand en naar de leidingen van het Evangelie weten te besturen.

O, dat de Heere ons hier dan veel met Zijn ontdekkend licht mocht voorkomen, om te kunnen zien bij onszelf en ook bij anderen, die toch gedurig de ware hinderpalen zijn van het ongelovig staan en leven voor Jezus, die ons immers ieder ogenblik tot Zich roept, door de vrije genadebeloften.

Ach! kon ik, nu ik moet afbreken, nog druppen met een zegenende ziel, over u en over uw zeer waarde huisgezin en over al het zuchtend volk aan de Kaap de Goede Hoop, waar dit mijn arm schrijven, zo de Heere wil, nu zal heengaan. Maar al kan ik, nietig schepsel, hier zeer weinig doen, zo kan ik u allen tezamen nochtans als een zekere waarheid zeggen, dat de Heere Jezus Christus voor ulieden leeft en zeer, zeer hoog op allen troon gezeten is. Voor Hem wens ik in ootmoedigheid van de Geest mijn zwakke struikelende knieën neer te buigen en u allen tezamen geheel over te geven en aan te bevelen aan het gerommel van de ingewanden Zijner grondeloze barmhartigheid.

O, mijn gezegende Heere Jezus Christus! Dierbare Immanuel! Eeuwig levende Ontfermer! Laat toch Uw Aangezicht lichten over dit Uw arm en ellendig volk! Verzadig haar aller zielen met Uw algenoegzaamheid en omring haar met Uw goedertierenheid als met een rondas. Wees haarlieden een Zon en Schild, vervul aan haar Uw heilige toezeggingen en wil haar trouw allen tezamen leiden in het spoor der gerechtigheid, om Uws Naams wil! Laat de oliekruid van die arme weduwe steeds overvloeien van genade en maak haar spijs en die van haar kinderen vet in het midden van de hongersnood. Ach! of Uw nietige knecht haar, uit een vergelegen land, de zegen van Elia mocht toebrengen, geen vergankelijk, maar een hemelsen zegen van het Eeuwig Zoutverbond. En dat ook de andere ellendige zielen, aan gene zijde van de zee en in het dorre land der heidenen, van die zegen mildelijk mochten bevochtigd worden. Amen! Amen!

Lieve vrienden en vriendinnen! Strijdt toch allen gezamenlijk met elkaar onder de oprechte banier van de groten Koning Jezus dagelijks de goede strijd des geloofs en grijp naar het eeuwige leven, tot hetwelk gij ook geroepen zijt. Wast en vermenigvuldigt als het kruid der aarde. Hebt elkaar lief uit een rein hart. Draagt de een des anders lasten en verdraagt elkaars ellende en zwakheden, wetende dat ook onze Heere Jezus onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout. Zijt niet hooggevoelende, maar vreest. Houdt u dagelijks op de beste wijze zorgvuldig vast aan de geordineerde middelen en wacht u voor alle verzuim en nalatigheid. Beproeft de

geesten of zij uit God zijn en behandelt een ieder met trouw en medelijden. Spiegelt uzelf veel in Jezus voorbeeld. Bezwijkt niet ras in moeilijke wegen en posten en laat de handen niet slap hangen als uw arbeid niet naar uw begeerte gezegend wordt. Leer vertrouwen op de Naam des Heeren als gij in duisternis wandelt. Kleef Christus aan met al uw zwakheden en ellenden en leg uw vermoeide ziel gedurig op Hem neer. Arbeid om uw kruis in stilheid te dragen, zoek maar het Lam te volgen overal waar het heengaat. Wil niet haasten, maar laat u leiden. Verwacht dagelijks des Heeren toekomst, want Hij, Die te komen staat, zal gewisselijk komen, Hij zal niet achter blijven.

O, wentel uw weg op de Heere. Hij zal het maken, wacht op Hem, gelooft Zijn Woord en houdt Zijn weg.

Voorts, mijn geliefden, zijt allen gezamenlijk getroost, hebt liefde onder elkaar, wees eensgezind door de band van de Geest en leeft altijd in vrede en de God der liefde en des vredes zal met ulieden zijn. Amen.

Ik eindig met mijn hartelijke groeten aan u en uw huisgezin en al degenen, die in uw land en plaats het Aangezicht des Heeren in waarheid zoeken.

Uwen geringe en onwaardige dienaar en broeder in onze Heere Jezus Christus,

TH. V. D. GROE.

Kralingen, 23 Sept. 1751.

20. Aan een vrome zuster.

Waarde en beminde Zuster in de Heere!

Uw aangename letters, laatst gezonden, zijn ons wel geworden. Wij waren verblijd nog eens iets van uw toestand te mogen vernemen. Gij zijt nog onder de bewaarden van Israël, die beide zwart zijn en lieflijk en die door de getrouwe en onveranderlijke liefde van uw Hemelse Bruidegom nog mede mocht wonen in Zijn vervallen hut.

Wij hopen van u, dat gij met het wormke Jakobs ook mede kruipt naar de Hemel, omdat gij nog niet gaan kunt, ofschoon Hij ons en u wil leren gaan. O, het is enkel Jezus liefde, dat wij niet afgekomen zijn en dat wij niet weggeworpen zijn onder de verslagenen op het veld. De flauwe adem, die er nog in ons overig is, behoort Hem toe, het is de adem des Almachtige.

Mijn lieve zuster, wat wil er toch in deze donkere en dorstige woestijn van Jezus arme volk worden, als Hij het Zelf niet bewaarde onder de schaduw Zijner hand. Wie kwam er ooit in dezen tijd in de Hemel, als er niet geschreven stond: "haar Ontfermer zal ze leiden en Ik zal u gedurig leiden". Het is wel altijd zo geweest, maar ik acht, dat Hij nu een bijzonder waakzaam oog op Zijn volk houdt, wanneer de Geest Immanuels land schijnt verlaten te hebben. Daar is zekerlijk meer aan vast om een rokende vlaswiek niet uit te blussen, dan om een heet Pinkstervuur brandende te houden. De medicijnmeester heeft meer te doen aan een doodziek kind, dan de huisvader aan een gezond kind, dat graag zijn spijs opneemt. En helaas, nog zegt Sion: de Heere heeft mij verlaten. Doch wij kennen Jezus werken niet. Dat Ik doe, weet gij nu niet, maar gij zult het na dezen verstaan, Joh. 13:7.

O, hoe gelukkig zijn ze niet, in welker hart het een fontein geworden is, springende tot in het eeuwige leven.

Laten dezulken toch leren verstaan, dat om het allerminste droppeltje zuivere hemelse genade in een dood hart te bewaren, dat nog van rondom met Abrahams ram in de struiken verward zit, een Hemelse Christus, ja een Drie-enig God van node is. Een arm kind Gods zal altijd nog met zuchting gedenken aan die zomerse dagen van zijn eerste jeugd, toen hij zo zacht en stil lag te slapen in zijns vaders schoot en toen hij verkwikt werd met de reuk van Libanon; en nochtans is het een veel groter zaak nog een christen gebleven te zijn nadat de zonde weder levendig is geworden. Dat wij nog een penning ware genade in onze beurs overgehouden hebben en een druppel van het Water des Levens in onze fles, nadat wij, helaas, zolang van huis geweest zijn en zoveel dagen omgezworven hebben in een hete wildernis, dit is waarlijk nog het allerverwonderlijkste van onze weg. Wilde de Heere dat wij daar eens iets van zagen!

Ei, zo het immers mogelijk is, mijn waarde zuster, staat toch niet naar grote dingen voor uzelf en wilt toch niets bepalen voor de Heere, maar laat Jezus Geest voor alles eerst eens uw ogen openen, dat gij mocht zien wie het kleine vonkje van genade, dat gij nog door al die rook en zwarte damp en modder in u overgehouden hebt, voor u alleen bewaard heeft. Gewis zolang als uw hart hier niet waarlijk voor kan wegzinken en uitroepen zonder bedwang: het is Jezus, Jezus alleen, zo kan ik, arm ellendeling, u uit ondervinding, zo ik vertrouwd door genade, wel verzekeren, dat gij nog niet recht bij uw Bruidegom afgekomen zijt van de Libanon, van de top van Amana, maar dat uw arme ziel, helaas, dan nog vernachten blijft, doch onder Jezus allergenadigste bewaring, in de woningen der leeuwinnen en op de bergen der luipaarden. Ach, of de machtige Jacobs Zijn hand eens uitstreckte om Zijn arm volk zelf van boven af te brengen en haar te leiden onder Zijn vleugelen en indien het haar zonden nog verhinderen, dat Hij ze dan immers eens wil leren treuren zonder op te houden over

het missen van een Zaligmaker.

Waarde Zuster, welke teksten gij ook steeds hoort prediken, vergeet toch deze grote tekst niet: "waakt en bidt". Vraagt uzelf dikwijls af, als gij op uw knieën ligt en wanneer er minst van het geraas van de wereld in uw hart is, wat die woorden betekenen. En als gij de zin niet kunt verstaan, ziet daar is tot u nog een Uitlegger, één uit duizend. Onderscheidt Hem maar terdege van dom. N.N., want hij is het licht niet. Dit is het ware Licht. De Heere geve, dat het weinige, dat ik u geschreven heb, u en ons niet zij als een verzegeld boek.

21. Twee brieven aan een student op de Academie.

1e brief.

Waarde Vriend (en zo ik hoop van hart in de Heere): geliefde Broeder in de gemeenschap des geloofs onzes Heeren Jezus Christus, die al de Zijnen kent en tot het eeuwige leven bewaart.

Genade zij u en vrede van God onze Heere Jezus Christus.

Uw letters zijn mij tijdig ter hand gekomen, waaruit ik uw besloten en enge toestand, daar gij toen in was heb mogen vernemen en hoe gij in verzuchting staat onder de ellenden des lands. Mocht mij de Heere nog iets ter uwer opwekking en recht voordeel heden te schrijven geven, dewijl mij een weinig tijd en gelegenheid daartoe op deze dag schijnt vergund te worden! Ik, ellendige, wordt dikwijls tot deze plicht van iets aan goede vrienden te schrijven geroepen, wanneer ik mij zeer verlegen bevind, hoe ik bekwamelijk een woord tot dienstig en gepast nut voor haar zal voortbrengen. Ik kan betuigen dat het mij ordinair een zwaar werk is en zoveel temeer nog, nadat ik iemands stichting zuiverder op mijn oog heb, om die te bezorgen in een gepaste weg van de Heere.

Mijn lieve vriend, het kwam mij dezer dagen eens voor, wat een grote zaak het is, een Christen te zijn en nog meer, als een Christen te leven. Mij dacht, iemand kon daaromtrent nooit genoeg ernstig onderzoek voor zichzelf doen, bijzonder in een tijd van zoveel verval en duisternis, als daar wij nu in leven, waarin de goedertierenen, helaas, zo grotelijks ontbreekt en de getrouwen zo weinig zijn geworden onder de mensenkinderen. Ik mocht enig inzien krijgen. (1) Hoe het des Heeren gebod en ordonnantie is aan Zijn volk, 2 Korinthe 13: 5. (2) Hoe het ook een dienstig middel is, om met de hulp van de Geest te komen tot een gegronde verzekering en vaststelling van zijn staat in Christus en hoe deze grote genade zonder het gedurig ernstig beoefenen van deze plicht niet licht te bekomen is: (3) En hoezeer des Heeren volk in voorgaande tijden gewoon was, die noodzakelijke plicht tot dat heilzame einde te gebruiken en, wat al ernst, studie en afzondering zij daartoe plegen aan te wenden. Zij hadden gedurig te worstelen met haar eigen ongelooft, met des satans aanvechtingen en bestrijdingen en met de beproevingen des Heeren en de verbergingen van Zijn aangezicht. De posten en gelegenheden kwamen menigvuldig voor, waarin zij nodig hadden de blijken van. haar oprechtheid en van haar vereniging met Christus opnieuw aan haar gemoed levendig opgeklaard en bevestigd te krijgen en om haarzelf daaronder weder plechtig aan de Heere te verbinden, enz. Langs deze weg plegen de kinderen Gods in die tijd doorgaans lang en veel te worstelen en veel gebruik van de Heere Jezus te maken, eer zij enigszins tot een geruste en bevestigden staat in Hem konden geraken.

Maar helaas, in dezen tijd gaat het in 't Christendom geheel anders toe. Het schijnt nu alsof die grote plicht van zelfonderzoek een Christen niet meer raakt en alsof iemand daartoe op te wekken zoveel was als tegen de liefde te zondigen, met zijn staat te verdenken. Alles wat in onze dagen maar bekeerd wordt, hetzij in oprechtheid, hetzij gemeen werk, het is aanstonds doorgaans zo ras bekeerd, zo gauw geboren, zo gauw een sterk man. En de meesten zelfs, die zich als bekommerden aanstellen, omdat zij niet geheel onbekommerd zijn, houden een goed gevoelen van haar staat nochtans wel zodanig vast, dat de bekommernis niet licht tot aan de grond en wortel van het hart raakt.

De weinige bevinding die mij de Heere in het Christendom heeft gegeven, doet mij

nochtans geloven, dat er mogelijk nooit een tijd geweest is, waarin minder ware en hartelijke bekommernis bij de mensen over de zaligheid gevallen is en waarin nochtans meer van de bekommerden geroepen en voor dezelve gepraat, gewerkt en gezorgd is dan nu in onze tijd. Dit geeft al een wonderlijke vreemde vertoning als het enigszins van nabij wordt ingezien, hetwelk ik acht, dat nooit zonder treurigheid kan geschieden.

Ik kan in waarheid zeggen, dat ik mij veel daarover zelfs bekommerd heb, om de grond en gelegenheid van deze zaak recht te mogen begrijpen en waar het toch wel eigenlijk bij toekomen mag, dat de verzekerdheid in ons lauwe en dode Christendom nu zo gemakkelijk en zonder merkbare strijd en moeite van elkeen bijkans te bekomen is, daar dezelve nochtans vóór dezen zoveel arbeid, tranen en worstelingen, vasten en gebeden en dikwijls ook zoveel angsten en benauwdheden des gemoeds aan de arme kinderen Gods heeft moeten kosten, eer zij met deze grote genade een weinig recht hebben kunnen vorderen. Ik dacht wel eens bij mijzelf, zou dan ons volk nu in deze nacht van dikke duisternis doorgaans zoveel meer geestelijk licht op haar werk hebben als voorheen, toen de glans der Zon zo helder in de Kerk scheen? Of zou ook nu, wanneer de Geest bijkans van ons geweken is, onze ijver, godzaligheid, wachthouding, geloof en hemelsgezindheid, enz., alzo groot en krachtig gewoonlijk zijn, dat de levendige en werkzame blijken van het Christendom altijd overvloedig bij de hand waren? Of zou anders de satan nu, wanneer hij zozeer losgelaten is, zijn weg en natuur ook wel geheel veranderd hebben, dat hij nu met de godzaligheid en oprechtheid van Gods kinderen meer zou verenigd zijn en daarom nu minder lust zou hebben om hun daarover te bestrijden en aan te vallen. Of waar de rechte grond en reden van de zaak toch wel mocht liggen?

Maar ik heb tot hiertoe nog niet anders kunnen geloven, hoezeer het thans ook tegen de ongelukkige bevinding zou mogen strijden, of het is altijd een eigenschap van oprechte zielen, dat hoe meer de genade in haar werkt, hoe meer die haar zal opwekken tot een gedurig ernstig en nauwkeurig zelfonderzoek en hoe meer zij met haar inwonende verdorvenheid, met de gedurige twijfelingen haars vleses en met des satans aanvechtingen zullen te worstelen hebben, totdat zij eindelijk in dezen weg, met de hulp van de Geest, gaandeweg tot enige vaste hebbelijkheid van het inwendige geloofs- en genadeleven en tot enige inworteling en wasdom in Christus komen te geraken, als wanneer zij dan ook meerdere vordering en bekwamer oefening in de groten plicht van zelfonderzoek bekomen en haar te zuiverder en te ernstiger door de genade daarin zullen bezig houden tot haar dood toe.

En op die wijze kan ik deze grote ongerustheid en ordinaire verzekerdheid van ons tegenwoordig Christendom, belangende de goedheid en oprechtheid van haar staat, die ons volk doorgaans in alle toestanden zonder enige merkbare schudding of bezwaarnis onveranderlijk weet vast te houden, onmogelijk anders aanzien (zonder nochtans het werk van de Geest te benadelen) dan als een droevig oordeel des Heeren en dat het al meest een vrucht van de geest des diepe slaaps is, die nu, helaas! over ons is uitgestort, waarin beide de wijze en de dwaze maagden tezamen gerust nederliggen op het bed van zorgeloosheid en met Jona door de storm heen slapen.

Maar wat zal het zijn, als des Heeren tijd eens komen zal (die nu al zeer nabij schijnt) om ze beiden schielijk wakker te maken? Ik vrees, dat de meeste vaste bomen dan zeer zullen geschud en bewogen worden en dat vele anderen, die geen wortel of diepte van aarde genoeg gehad zullen hebben en die niet wel geplant zijn, dan zeer droevig op de grond zullen neervallen, zodat niemand haar weder zal kunnen oprichten en naar het mij toeschijnt, zullen het de armste Christenen, die laag en langzaam bij de grond

zijn opgeschoten en die gedurig van des Hoveniers hand moesten ondersteund worden, hoezeer zij van het grote volk schoon deswege ook veracht zijn, dan nog wel het allerbest hebben. Want de zwakste lammetjes, die veel van de herder in zijn schoot gedragen worden, zijn er doorgaans veiliger aan toe dan de schapen, die allerwege op heuvelen, bergen en wijde wegen verstrooid lopen en weinig doorgaans naar de herder omzien.

Mijn waarde vriend, als ik zodanige dingen aan u schrijf, dan wenst mijn hart u, zoveel het immers kan geschieden, een weinig tegemoet te komen in uw verlegen en duisteren toestand, daar gij van schrijft. O staat toch niet naar hoge dingen. Het mag al geen kwaad, dat ons de Heere somtijds met ons ranke schuitje wat aan lager wal doet drijven, in het riet en in de biezen van onze eigen verdorvenheden en al zitten wij daar ook somtijds al eens een tijd lang op het droge vast, zonder daar zo aanstonds af te kunnen komen.

De Heere heeft zeker Zijn heilige hand in zulke donkere wegen. Het zijn die boeien en banden der ellende, daar gij van leest in Job 36. Al te zeer daaronder te klagen en uit te roepen is veeltijds het droevig middel om de heilzame vrucht dezer ellenden van ons te weren. De Heere is bezig om ons langs die weg te leiden tot de grote plicht van het zelfonderzoek, in welker verzuim men dikwijls lang geleefd heeft en om ons van daar te voeren in de lage vallei tegenover de top van Amana. O, of gij door de zwaarte van des Heeren hoogheid en heiligheid en van uw eigen schuld en verdorvenheid dan maar eens neergedrukt werd tot een rechte inkering in uzelf, om bij het licht van de Geest eens een grondig gezicht te nemen van uw staat en weg. Hier hebt gij, zo het mij voorkomt, zeer ernstig naar te staan en uit te zien. Het is toch een zaak daar een goede of een kwade eeuwigheid aan hangt. Laat die schoon ook duizendmaal opnieuw van ons onderzocht worden, of liever, laten wij het onderzoek zoveel maal aan de Heere en zijn Geest overgeven, de zaak zal er maar altoos te beter door worden, want daar zijn duizend voordelen voor ons op deze weg, die dezulken nooit genieten kunnen, die haar staat en weg altijd met haar eigen hand kunnen vasthouden. Hoe wenste ik dat de Heere dit mijn schrijven hiertoe nog eens als een dienstig middelje aan uw ziel wilde zegenen en dat ik dan te gelegener tijd eens van u mocht vernemen hoe de Heere uzelf uit deze duisternis gered heeft. Ik kan betuigen, dat ik zeer begerig ben om uw staat in Christus nader te leren kennen en om mij over uw genade en over haar toeneming te verblijden,

2^e brief.

Weledele Heer!

Uit mijn vorige zult gij bereids genoeg het belang verstaan hebben, dat ik in uw Goddelijke en zo voorspoedige beroeping tot het Heilig dienstwerk neem. Wat zijn het niet zeer bijzondere en genadige besturingen, waarlangs de Heere u daartoe heeft gelieven te leiden en die gij immers in geen order zou kunnen verhalen? Och, wat liggen er nu gewichtige redenen en verbintenissen voor uw gemoed, om den Heilige Israëls alleen de, eer van alles te geven en uzelf aan Zijn zaligen dienst ook geheel over te geven en om alles voor Christus te zijn en te zoeken. Mocht de hemelse genade uw getrouwe en onafscheidelijke Leidsman zijn op de gehele weg welke gij zult wandelen en mocht die genade dagelijks in u wassen en versterkt worden en gij minder worden. Mocht de liefde van de Heere Jezus u steeds dringen om een recht ijverig en ootmoedig navolger van uw Koninklijken Meester te zijn, die voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis verdragen en de schande veracht heeft! O, dat gij een afgezonderde des Heeren mocht zijn, een Nazireeër tot de dienst van

God geheiligd, die noch wijn, noch sterke drank mocht drinken van 's werelds verleidende eer en verlokkende ijdelheden, gedurende al de dagen uws Nazireeërschap. Gij zijt in een zeer geesteloze tijd geroepen, waarin Jezus zaak in grote verachting is, de waarheid op de straten struikelt, wet en evangelie vertreden worden en de Rechter voor de deur staat met Zijn wan in de hand om Zijn dorsvloer te doorzuiveren en om het kaf van het koren te zuiveren en om alle hoge ogen te vernederen. Indien gij nu zou hunkeren naar mensengunst en ijdele achting en lofuitingen en naar hoge standplaatsen en naar het verderf, dat in de wereld is door de begeerlijkheid, enz., dan mocht gij ook wel duizendmaal wensen dat gij uw voeten op de Heilige preekstoel nooit gezet had en dat de Heere geen van die goedertierenheden en grote eer en weldadigheden immer aan u bewezen had. Voorwaar, Hij heeft u niet verkoren om uw eigen staat te zoeken en uw vergankelijk nietig deel op de aarde, maar om u te stellen als een helder licht op zijn kandelaar tegen de duisternis dezer eeuw en om door uw getrouwe en ijverige dienst voor Zijn Naam de zielen te verlichten die in de duisternis nog gezeten zijn.

O, dat Christus, de gekruiste, uw heerlijkheid en uw leven mocht wezen, dat Zijn Geest u mocht bezielen en dat gij enkel maar gezet mocht zijn op Zijn zalige nabijheid. Dan zal geen ding u ooit ontbreken, ook zelfs geen kruis, vervolging noch schande. Het Lam, dat op de troon zit, zal dan uw kaars zijn, ja uw Zon en Schild en gij zult dan blijde zijn in droefenis en roemen in uw zwakheden en de Heere zal uw lof en sterkte zijn. Begin dan maar Zijn en uw dienst, indien gij er ook door Zijn en uw geest zo bij bepaald mocht worden, met des Apostels ootmoedige roem, Ef. 3: 8. 9, Mij, de allerminste van al de heiligen, is deze genade gegeven om onder de heidenen door het Evangelie te verkondigen de onnaspeurlijke rijkdom van Christus en allen te verlichten, dat zij mogen verstaan, die de gemeenschap der verborgenheid zij, die van alle eeuwen verborgen is geweest in God, Die alle dingen geschapen heeft door Jezus Christus en schaamt u dan mede minst of meest om er met de profeet bij te voegen als een eerste inleiding, Amos 7: 14, Ik was geen profeet, noch ik was geen Profetenzoon, maar ik was een ossenherder en las wilde vijgen af. Maar laat vrij de wereld van u horen, dat die Christus kennen, mede zichzelf kennen. Ja, stoot u dan ook niet aan het woord heidenen, dat in de tekst voorkomt, dewijl de genade u in het voorleden jaar geleerd heeft hoe wij alle heidenen zijn van nature.

Deze rede valt mij zo uit de pen zonder achterdocht of iets anders. En hierbij zal ik het nu afbreken met zuchting, dat de Heere Jezus mij dit geringe lettertje nog mocht hebben laten schrijven tot enige zegen. Ook dat het nog tot uwer bemoediging en ondersteuning mocht strekken door Zijn Geest in de aanstaande gewichtige posten, waar Hij u dan ook in en door zal helpen, zoals Hij tot hiertoe gedaan heeft en verder doen zal. Alleen, dat maar de Zuiden- of Noordenwinden en de zachte of sterke stromen u van Hem niet afdrijven.

Wees aan Zijn ontfermende genade bevolen; vaarwel, verblijd u te aller tijd in de Heere, want dat zal uw sterkte zijn. Groet uw lieve ouders en geeft toch samen de Heere de eer Zijns Naams, die zo wonderlijk met ulieden gehandeld heeft.

Ik ben door Zijn goedheid, enz.

Kralingen, 30 Maart 1773.

Toelichting:

Henricus Koot

In de verzameling van Van der Groe's correspondentie is ons een tweetal van zijn brieven aan deze student overgeleverd. Uit de tweede brief, gedateerd 30 maart 1773, wordt het volgende duidelijk: De geadresseerde is een proponent, die spoedig na zijn examen een beroep had ontvangen en nu van Van der Groe de raad krijgt om zijn ambtelijke bediening te beginnen met een preek over Eféze 3 vers 8, 9. Verder verzoekt van der Groe hem de groeten over te brengen aan zijn ouders, die aan van der Groe dus bekend lijken te zijn.

Voorzien met deze gegevens wenden we ons tot de kerkhistorische bronnen en dan blijkt dat aan de universiteit te Utrecht op 2 maart 1773 slaagde voor het preparatoir examen ene **Henricus Koot**. Henricus Koot ontving reeds twee en een halve week later op 19 maart een beroep van de hervormde gemeente te Hoornaar en werd daar vervolgens op 4 juli door de Gorinchemse predikant Petrus van Ameshof bevestigd met een preek over Matth. 28 vers 20. Hierna hield Koot zijn intrepreek en wel over Eféze 3 vs 8, 9 20.

Henricus werd op 9 februari 1749 gedoopt te Rotterdam als zoon van Heinderic Coot en Margrietie Witgreve. Aan de theologische faculteit van de universiteit te Utrecht volgde hij de opleiding tot predikant en slaagde tenslotte op 2 maart 1773 met lof voor het preparatoir examen. Nadat Koot zich op 4 juli van dat jaar had verbonden aan de hervormde gemeente van Hoornaar werd hij in de Boekzaal der geleerde wereld indertijd hét kerknieuws- medium omschreven als de 'van God ons toegeschikte en rijk begaafde jongeling D. Henricus Koot'. Slechts enkele maanden zou Hoornaars gemeente van Koot's gaven profiteren, want hij ontving een beroep naar Wageningen en werd daar reeds bevestigd op 27 februari 1774. Na zes jaar in Wageningen het Woord te hebben bediend vertrok hij in 1780 naar Amersfoort en van daarin 1783 naar Delft. Ruim 26 jaren heeft Koot in laatst genoemde gemeente gearbeid. Op 16 januari 1810 is hij overleden, in de leeftijd van 60 jaar.

Henricus Koot was gehuwd maar is, naar het zich laat aanzien, kinderloos gestorven. Omdat korte tijd na Koot's sterven het overlijden volgde van zijn collega D.H. van, Rossem werd in de Boekzaal beider verscheiden in één overlijdensbericht bekendgemaakt. Hierin kunnen we het volgende lezen: "(..) de Gemeente dankt God, die aan dezelf het voorregt schonk, in het licht van twee zulke voortreffelijke mannen, zo lang zich te hebben mogen verblijden en die zij met een vrolijk oog nastaat, waar zij, zo spoedig weder zamen verenigd, op de volmaakste wijze rusten van hun arbeid en juichen bij de troon van hun Verlosser."

Verkort overgenomen uit: G. H. Leurdijk: *De briefwisseling van Theodorus van der Groe*, Den Hertog, Houten

22. Aan een vriend.

Mijnheer en Waarde Vriend!

Indien gij nu mocht kunnen geloven, dat gij dit briefje van mij bekomt juist op de rechte tijd van de Heere daartoe bestemd (gelijk toch alle dingen liggen onder de besturing van Zijn heilige Voorzienigheid), dan zult gij niet in het minst kwalijk tevreden kunnen zijn over mijn laat beantwoorden van uw zeer aangename letters, al bereids voor drie maanden aan mij gezonden. De bezigheden en werken van des Heeren dienst zijn enigen tijd achter de anderen voor mij, onwaardige, zeer vele geweest en niet weinig toegevloeid van alle kanten. Hierdoor is veroorzaakt dat ik het beantwoorden van de brieven der goede vrienden dan al dikwijls heb moeten uitstellen tot een bekwamer gelegenheid. Waarbij dan ook nog mijn eigen traagheid tot dit werk toekomende, zo maakt dit het uitstel veeltijds langer dan het betaamt. Zo ellendig gaat het met al onze dingen, dat er ook voor het beste dat er geschiedt een gedurige schaamte en verzoening nodig is door de hand van een barmhartige Zaligmaker, die in alles wat Hij voor ons gedaan heeft, nimmer iets een enkel ogenblik verzuimd heeft. Nu kwam mij de uwe van deze week weder in handen en benevens dezelve ook een indruk op mijn gemoed, dat mijn plicht vereiste die niet langer onbeantwoord te laten. Daar ontstond toen in mij ook enige begeerte om met des Heeren zegen een lettertje tot stichting en opwekking aan u te schrijven.

Ik vond een innig medelijden van de Heere in mijn hart met uw beklagelijke toestand, dat uw verblijf besteld is in zo een droevige en geesteloze plaats, in het midden van zo een blind en afgodisch volk, alwaar de troon des satans is en onder zulke onvruchtbare en dode belijders van het Evangelie, aan wie niets van het beeld van Christus te zien is. En mijn droefheid over u werd nog vermeerderd door de aanmerking van uw dichte beslotenheid onder de doornen van zoveel aardse zorgen en bezigheden van de koophandel, waardoor het hart zo vaak bezwaard en belemmerd en gans afgevoerd wordt van de ernstige zorg en bekommernis der hemelse dingen.

Ook zal de inkwartiering van zoveel wild krijgsvolk in uw stad, als ik uit de nieuwstijdingen vernomen heb, de zaak denkelijk niet verbeterd hebben. Ik beken, dat deze dingen waarlijk grote hinderpalen kunnen zijn voor iemand, om met goede ernst naar het Koninkrijk Gods te zoeken. Nochtans hangt er niets minder dan een eeuwige zaligheid aan, om met Gods genade over al die hinderpalen heen te komen en met alle macht te arbeiden om onze arme zielen van een Christus en van de inwoning van de Geest te voorzien.

O dit is de grote zaak, daar duizendmaal meer aan gelegen is, dan aan al het andere, dat toch op zijn best maar nietig en vergankelijk is en dat een benauwde consciëntie in een uur des doods, geen droppel ware troost zal kunnen aanbrengen. Zolang als iemand leeft in de kracht en voorspoed ener tijdelijke gezondheid en dagelijks de schepsels genieten en hanteren en achterna lopen mag, het valt dan zo het valt, zo gaat het zo wat heen en hij geniet tijdverdrijf genoeg om de ellende van zijn arme ziel ongevoelig te vergeten en niet te bemerken wat het in heeft, een Christus te missen en zonder God in de wereld te zijn. Maar wanneer er eens een uur om te sterven komt, als men van al de schepsels scheidt en die achter zich laten moet, om over te treden in een onbekende eeuwigheid en te staan voor een heilig en ontzaggelijk gericht, daar men nooit recht voor gevreesd heeft, helaas, dan krijgen de dingen wel ras een geheel ander aanzien en gedaante. Dan bespeurt een ontwaakte consciëntie eerst recht wat het eigenlijk is, een ijdele wereld met zijn hart altijd aangekleefd te hebben, ver boven Christus en de Hemel en nooit iets anders gedaan te hebben dan zorgeloos buiten God

in de zonden geleefd te hebben. Wie toch is machtig de verschrikkelijke angst en benauwdheid van zulk een geweten uit te drukken, hetwelk op de uitersten oever van dood en eeuwigheid zich nog geheel vindt liggen onder de toorn van God en in de slavernij des satans.

En nochtans, wat mag toch zulke droevige ontdekking de arme mens dan baten, als hij de langdurige genadetijd moedwillig in de wereld verlopen, verbeuzeld en verzonddigt heeft? Dit is evenwel het beklaglijke lot van zoveel duizend zielen, die niet eer waarlijk willen geloven, dat er een God is en dat de mens aan zijn hart door Gods Geest moet veranderd en wedergeboren zijn, voor dat zij het tot haar eindeloos en onherstelbaar verderf in de eeuwigheid en in de hel zelf eerst gewaar worden.

Ach, mijn Vriend, dat u de Heere hierbij eens recht deed stilstaan en dat Hij u eens ernstig op dood en eeuwigheid wilde doen denken en hoe gij die eens zult intreden, met of zonder Christus. Wat meent gij, dat de eeuwigheid nog zo heel ver van u afgelegd is en dat gij nog een genoegzaam aantal van jaren vooruit hebt liggen om u te bekeren? Waarlijk zo handelt de dwaze mens in zijn onbesuisde praktijk gewoonlijk. Maar wat wordt er hier niet menigeen zeer jammerlijk van de satan bedrogen en verleid van zijn eigen hart? Hoe dachten immers ook de dwaze maagden niet, dat zij nog genoeg tijd hadden om haar vaten te verzorgen met de olie der genade tegen de komst des Bruidegoms. En ondertussen had het reeds twaalf uren geslagen, het was al middernacht als Christus haar zeer onvoorziens kwam verschijnen in een bode des doods. Wat zag het er toen niet naar met haar uit en hoe droevig nam Christus toen voor eeuwig Zijn afscheid van haar.

O, dat dit voorbeeld u toch eens mocht leren het grote werk uwer bekering niet uit te stellen tot een toekomstige en voordelige gelegenheid. Want het is geheel onzeker of gij die wel hebben zult en of er tussen u en de dood wel een jaar tussenbeide is, mogelijk mag er wel geen maand of week meer tussenbeide zijn. De Heere weet het of er niet al schielijk een woonhuis in het graf voor u zal moeten gereed gemaakt worden en hoe weinig gij mogelijk zult bereiken van de dagen der jaren uwer vaderen in hun geslachten.

Wilt toch niet menen bij uzelf dat dit een genoegzame bekering is, waarop de mens veilig kan sterven, als hij ziet dat hij bekeerd moet zijn en als hij daarover in zijn boezem enige ongerustheid en verlegenheid met zich draagt. Want wij moeten er geenszins aan twijfelen, of daar zijn er al bereids vele duizenden voor eeuwig in de hel, die in zodanige overtuigingen en ontwakingen van haar consciëntie al haar dagen geleefd hebben.

De bekering zelf moet er zijn en een dadelijke vereniging van de ziel met Christus, door het geloof en niet maar slechts enige bekommernis over die beide. Geloof het toch, dat, tenzij gij in het verbond komt met Christus Zelf en door de Geest één met Hem gemaakt wordt, geen ding in de wijde wereld u van uw zonden en van Gods toorn immermeer verlossen kan. Gaat het wel anders toe onder ons? De vrouw krijgt immers geen gemeenschap aan de man en aan zijn goed, tenzij zij wettig door het huwelijk met de man verenigd is. Maar een zondaar krijgt ook geen deel aan Christus en de zaligheid, voordat hij volkomen met Hem één geworden is door een oprecht geloof. En iemand kan zelfs al veel bekommerd zijn over Zijn zaligheid, terwijl hij met zijn hart nochtans nauw verenigd blijft met de wereld en met de zonde.

Maar indien zijn verlegenheid en bekommernis uit een recht overtuigend licht van de Geest ontstaat, dat hem drijft tot ware hartelijke vereniging met de Heere Jezus en tot een gelovige omhelzing van de Evangelische beloften van het Genadeverbond, om daar alleen zijn zaligheid en zijn leven in te zoeken, onder een oprecht verzaken van alles en met een hartelijk vertrouwen op Christus, dan is de bekommernis eerst

waarlijk zaligmakend.

Gij moest u dan eerst met allen ernst toelagen op een zaak van zodanige aangelegenheid, als daar is het rechte geloof in Christus en of uw ziel met dat geloof voorzien is of nog in het ongeloof leeft? Mijn lieve vriend, hieraan alleen hangt het alles. Velen zoeken tegenwoordig naar een staat tussen beide, maar die was er nooit en zal er ook nooit zijn. Gij zijt op dit oogenblik zekerlijk in of buiten Christus. Hier nu nog geen rechte kennis van te hebben, hier geen recht onderzoek op te willen doen, maar over zo een grote zaak slechts weinig bewogen en bekommerd te zijn, helaas wat is dat droevig. De mensen behoorden hier voorzeker geen één uur gerust te kunnen leven, doordat hij in die staat alle uren in gevaar is om voor eeuwig zijn ziel te verliezen. Ach, kon ik u het grote gewicht hiervan eens op uw hart drukken, maar dat zal alleen des Heeren werk en genade moeten zijn.

Denk ook niet, dat God minder machtig of gewillig is om u te bekeren ter plaatse daar gij zijt, omdat het aldaar zo geheel ellendig en geesteloos uitziet en gij de hand des Heeren of het werk van de Geest daar nergens bespeurt. Bijaldien gij woont in een land daar gij geheel van de middelen en Gods Woord verstoken waart en indien gij de stem des Evangelies nog nimmer gehoord had, dan zou ik ten enenmale bijkans aan uw bekering mogen wanhopen. Maar nu gij des Heeren eigen Woord nog bij u hebt en dat dagelijks onder verscheiden middelen nog genieten mag, nu vrees ik zeer dat maar alleen uw eigen ongeloof en ernsteloosheid u meest beletten dat gij niet bekeerd wordt. Hebt gij niet veel voorbeelden voor u van oprechte heiligen, die zelfs in slimmer plaatsen en onder erger mensen als gij geleefd hebben en die daarom geenszins nagelaten hebben de Heere zeer ernstig te zoeken en te vrezen met die middelen en gelegenheden die zij hadden? Een Noach met zijn klein huisgezin onder de goddeloze mensen van de eerste wereld. Een Lot in het boze Sodom. Een Melchisedek onder de afgodische Kanaänieten. Een Job onder de woeste Arabieren. Een Jozef in Egypte. Daniël en de drie jongelingen te Babel, enz. Waarom staan toch zulke voorbeelden in de Bijbel anders dan tot troost en moedgeving van dezulken, als gij er een zijt, die wonen in landen en onder volken daar de Heere niet woont.

O, laat u dit dan tot geen verhindering zijn, om met minder ernst naar de hemel en de zaligheid te zoeken, want de Heere roept u alzo wel tot bekering aldaar te Keulen als te Rotterdam of elders en wees verzekerd, waar gij ook zijn mocht, gij zult altijd en overal uw ongelovig en onbekeerlijk hart met u dragen, indien gij u daarvan niet eens wilt laten genezen door Christus.

Dat dit geringe lettertje nog aan uw ziel mag gezegend worden en dat de Heere Zijn dierbare genade mag doen komen en rusten op u en allen die van uw huize zijn, zulks zou de ootmoedige zucht, wens en bede zijn van uwen toegenegen vriend en dienaar in de Heere Jezus,

TH. V. D. GROE

Kralingen, 18 Dec. 1747.

23. Aan een mejuffrouw.

Waarde en geachte Mejuffrouw!

De Heere Jezus Christus lere uw arme blinden ziel eens recht bevindelijk door Zijn Geest die drie grote zaken van het Christendom: missen, zoeken, vinden! Amen.

Ik heb uw geëerde letteren van 25 September l.l. enige dagen daarna wel ontvangen, door de hand van N.N. welke weg (om het hier tussenbeide aan te merken), mij alsnog de geschiktste en bekwaamste tot dit werk voorkomt. De Heere heeft die zelfs in Zijn heilige Voorzienigheid zo eerst geopend en die vriend ontvangt graag de gelegenheid, om iets te mogen doen tot bevordering van de dienst van Christus. Mijn voornemen was eerst geweest met het beantwoorden van uw letters nog zolang te wachten, totdat ik de gelegenheid kon hebben, om aan u daarnevens toe te zenden een verhandeling van mij, die reeds gedrukt ligt, van de noodzakelijke voorbereidselen, wezenlijke eigenschappen en onafscheidelijke vruchtgevolgen van het ware zaligmakende geloof, die ik acht dat voor u gepast kan zijn en nuttig met des Heeren medewerkende zegen, om haar in te leiden tot een nader en ernstiger onderzoek van haar eeuwigen staat, waar het toch alles met ons daaraan hangt dat onze ziel mag staan in de grond van het ware geloof van de Heilige Geest, zonder welk wij toch met alles, wat wij ook mogen hebben, de Heere nooit behagen kunnen. Maar wanneer ik bemerkte, dat het door een en ander, hetgeen nog bezorgd moet worden, nog wel een veertien dagen of langer somtijds zou aanlopen, eer die verhandeling nog kon uitgegeven worden, zo heb ik mij verplicht gevonden, als die in zo langen tijd niets aan u geschreven heb, tussen beide haar dit lettertje toe te zenden, temeer omdat ik ook een briefje van de heer N.N. moest sturen, waar ik het kon insluiten.

O mejuffrouw! Des Heeren goedertierenheid is ook in dit opzicht waarlijk nog zeer groot over u, dat Hij u nog zo houdt leven onder de zuivere zielsontdekkende middelen van het Evangelie en dat Hij u door een genadige besturing in een staat en gelegenheid heeft believen te stellen, waarin zodanige middelen van u ontvangen en gebruikt kunnen worden. Wat waart gij nu ook niet gelukkig indien gij dit aanmerkbare voorrecht, door Zijn genade recht mocht weten te gebruiken. Het voornaamste van alles, waar u nu zeer ernstig naar heeft te staan en dagelijks uit te zien, is het geestelijk ontdekkend licht van de Heere Jezus, bij hetwelk gij het ware van uw ongelukkige staat nog eens klaar en levendig te zien mocht krijgen. Hier schuilt het doorgaans vele verlegen en ontruste zielen aan, dat zij wel enige, maar geen volkomen en genoegzame ontdekking van haar zelf hebben en zodanige, als haar waarlijk door van de Geest werking eens geheel uit haar zelf zou leiden, om nu, als armen van geest. Het alles op te geven voor de Heere Jezus en Zijn vrije genade, die aan allen zonder onderscheid in het Evangelie beloofd wordt, die maar oprecht gelovig tot Hem komen willen. O, wat woelt en wurmt, wat zucht en schreit de blinde mens al niet om zalig te worden? Wat heeft hij op dit stuk niet al een bedenken en praktijk bij zichzelf? Hoe vermoeit hij hier zijn arme geest met alles, als om en om het onderste boven te zoeken? En hetgeen hij alleenlijk maar moet hebben, ligt omlaag onder zijn voeten, als een schat in de akker verborgen en helaas, de dwaze mens zoekt het al omhoog in de bovenkamers van zijn huis. Wat zal hij daar dan vinden, anders dan een deel ijdel huisraad dat hem toch niet rijk kan maken, omdat het eens van de mot gegeten en van de roest verteerd zal worden? In hoe korte woorden noemt de apostel niet de hele zaak voor de reddelose en verslagen stokbewaarder: “Geloof”, zegt hij, “in de Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden”.

Deze is de enige raad voor al degenen die in het stuk van, een eeuwige behoudenis

ernstig om raad verzoeken.

Doch wat staat de ellendige zondaar hier niet diep blind en onmachtig en onwillig om deze Goddelijke raad op te volgen. Want werken kan hij niet en bedelen schaamt hij zich. Wat zal hij dan nu gaan beginnen, wanneer de nood hem allengskens nu evenwel begint te drukken? Van honger gerust te vergaan, dat kan immers niet zijn, alzo min als met de verloren zoon? Zo zal hij door zijn trotse hoogmoed dan nog veler nog zijn handen uitsteken om te leren werken, als dat hij voor Christus' genadedeur zou willen staan bedelen of daar op de grond nederliggen, als Lazarus voor de deur van de rijken man. Maar wat zal hij werken? Wat soort van arbeid zal hij toch verkiezen? Zekerlijk, wat hem naast en best ter hand staat neemt hij altijd eerst. En als hij daar geen brood en water mee kan winnen, dan zal hij het nu gaan proberen op allerhande wijze, zoals hij maar best kan. En wanneer hij dan veel gewurmd en getobd heeft, dat hij temets iets bijeen heeft gegaard, dan zal hij weer wat gaan rusten en teren daarvan zolang op de goede hoop als het maar immers kan strekken. En wanneer hij ook weder teneinde van zijn voorraad is en nu in een nieuwe verlegenheid en bekommernis geraakt, dan is er niets anders op als al weder van nieuws aan het werk te vallen. En dat gaat met de arme blinde zielen zoal van het een op het andere. Werken of stilzitten, zonder ooit recht te rusten. Ach hoe menig ongelukkig mens blijft in zo een jammerlijken weg des ongeloofs niet ellendig steken tot aan zijn einde toe en gaat daar dan zo eeuwig rampzalig verloren!

Waarde mejuffrouw! Daar is in deze wereld voor u geen ding noodzakelijker als dat de Heere Jezus nog eens mocht believeen het een of andere middel van Zijn eigen hand en besturing krachtadig door Zijn Geest aan uw arme ziel te zegenen, waardoor gij nog eens recht van de grote zonde van uw ongeloof zaliglijk mocht ontdekt worden. Gij zijt somtijds wel eens vermoeid door uw grote reis, maar gij zegt nooit eens waarlijk met uw hart: Ach, nu is het gans met mij buiten hope! Gij vindt altijd nog het leven uwer hand wederom, daarom wordt gij nooit eens zodanig ziek en krank aan uw hart, dat gij uzelf oprecht gelovig wendt tot de Heere Jezus, om de medicijnen van Zijn hemelse genade. En hier staat u nog veel te weinig bij stil. Werd gij, door een Goddelijke hand, hier alleen maar eens recht bij gebonden, dat gij uw eeuwige behoudenis nog overal loopt zoeken buiten Christus en de genade, o hoe ellendig bekommerd en verlegen werd gij dan wel niet bij uzelf. Uw ongeloof alleen zou u dan veel zwaarder drukken op uw gemoed dan enigen last, wie gij ooit gevoeld hebt.

Wat is toch de reden, dat gij de gewisse beloften van Christus vrije genade en barmhartigheid niet kunt of wilt geloven met toe-eigening voor uzelf? Erkent gij Hem dan niet voor een Goddelijke, getrouwen, bereidwillige en algenoegzame Zaligmaker voor uw ziel? Hoe leest gij dan toch het Evangelie? Vindt gij daar niet klaar en duidelijk genoeg dat Christus zonder onderscheid alle arme en verlegen zondaren en zondaressen tot Hem roept en haar beveelt in Hem te geloven, als Die alleen de Weg, de Waarheid en het Leven is en die een verzoening geworden is voor onze zonden, ja voor de zonden der gehele wereld? Is dit dan niet waar? Getuigt de allerhoogste God dan niet naar waarheid, dat het eeuwige leven is in Zijn Zoon voor al degenen, die het daar in Hem maar oprecht gelovig willen zoeken? Of zijt gij, arm mens, dan ook alleen van alle mensen op de wereld daar buiten gesloten? Wie sluit u daar toch buiten? Indien gij het zelf niet doet door uw eigen ongeloof, dan doet het immers de Heere niet zo weinig als gij van Hem wordt uitgesloten, wanneer Hij ons verzekert, dat de gehele wereld voor Hem verdoemelijk is en dat Zijn toorn blijft op al degenen, die de Zoon ongehoorzaam zijn en dat uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd zal worden voor Hem en vele dergelijke rechterlijke uitspraken die de Heere aan ons doet in algemene bewoordingen, alzo weinig wordt gij of iemand

anders ook uitgesloten in de algemene beloften en aanbiedingen van de Heere Jezus Christus, die er zo menigvuldig aan ons, gedaan wordt in het heilig Evangelie. Waarlijk, de Zoon van God sluit niemand uit, of verstoot niemand, maar al wie slechts tot Hem wil komen in een oprecht geloof, die is altoos welkom bij Hem. En die niet tot Hem komen kunnen vanwege haar blindheid, ongelovigheid en zondige wereldliefde, deze wil de Hemelse Vader zelf trekken en maken dat zij kunnen komen. Kortom, wij, onwaardige leraars, in last van onze Heere Jezus Christus, om aan alle mensen deze waarheid van het Evangelie te prediken.

En al wie zo droevig ongelukkig is en blijft, dat hij deze onze goddelijke prediking niet kan aannemen en geloven en daarop met zijn hart niet tot Christus komt, deze moeten wij, in de Naam van de levendige God, zijn gewisse toorn en de eeuwige dood en verdoemenis zekerlijk bedreigen en dat niemand van de zodanige het leven ooit zal zien.

O, wat is dat dan niet een gewichtige zaak en wat moest immers u daar niet met een ernstige aandacht bij stil staan? Want hier zou zij de ware grond en bronader vinden liggen van al haar jammerlijke zielsellenden. uw ongelovigheid alleen aan Christus en aan Zijn ware beloften, bederft, helaas, nog heden al uw ander werk. Gave u de ontfermende Zaligmaker dat nu ook zelf eens te zien, dan zou u met alle haar vorige bevindingen en werkzaamheden en benauwdheden, enz. niets meer op hebben. Die schort van ijdele vijgenbladeren zou vanzelf wel ras in stukken scheuren. Ik heb deze dingen onder de besturing van des Heeren licht u alzo met weinigen nu moeten voor ogen stellen en de Heere Jezus Christus is machtig, zoals ik wens te geloven, om 'n dezelve nader op het hart te leggen, zodat u daar nog eens recht werk voor Hem in 't verborgen mee mocht krijgen, want hier brengt het de Heilige Geest met ons in de ware zaligmakende overtuiging, Joh. 16:8,9.

Die predikatie over Fil. 3: 1, die u hier gehoord hebt, heb ik niet in geschrift, anders zou ik dezelve wel aan u op haar verzoek toezenden. Indien mij de Heere in 't vervolg iets anders belieft te laten voorkomen, dat ik gepast mocht vinden voor uw stichting, zo zal ik dan de vrijheid nemen om aan u dat te bezorgen. Door gebrek aan tijd en velerlei andere bezigheden, vind ik mij nu genoodzaakt deze af te breken met een hartelijke wens, dat de Heere dit geringe lettertje voor uw gemoed nog tot zegening wil laten verstrekken. Terwijl ik, na minzame groeten, ook van mijn waarde moeder en zuster aan u, met een behoorlijke achting voor de Heere Jezus Christus, mijzelf mag noemen,

Weledele Mejuffrouw! Uw Weledele oprechte heilzoekende dienaar in de Heere,

TH. v. D. GROE.

Kralingen, 22 Oktober 1751.

EXTRACT

Wat nu aangaat uw bekommernis omtrent het Heilig Avondmaal, ik kan die wel geloven en heb er medelijden mee. Maar mocht gij hier uzelf eens recht onderzoeken belgende de bijzondere oorzaak, waaruit deze uw verlegenheid meest mocht spruiten. Of die ook ontstaat uit een benauwd en smartelijk drukkend gemis van de Heere Jezus zelf of anders wel uit mensenvrees, dat uw afblijven licht te zeer in 't oog mocht lopen en bij velen opspraak mocht geven? Dan of die ook mocht veroorzaakt worden door de indruk, dat het Heilig Avondmaal zo een voorname instelling van het Evangelie is en dat gij bevreesd zijt om u te bezondigen tegen Christus met die na te laten? Indien gij hierin waarlijk ontdekkend licht begeert, dan zoek maar eens met

goede ernst deze een vraag aan uw eigen gemoed te doen: of gij ook wel in het Heilig Avondmaal gewoon zijt allermeeft daar naar te staan om het lichaam des Heeren te onderscheiden? Dat is, of gij wel een recht geestelijk onderscheid weet te maken tussen Christus Zelf en tussen het brood en de wijn des Avondmaals of anders tussen de Persoon des Bruidegoms en tussen de kostelijke trouwring, wie Hij u schenkt, zo gij maar oprecht de Zijne wilt wezen? Indien gij dan kon zeggen en als maar uw hart u daarin niet misleidt, noch veroordeelt, dat gij het Avondmaalsbrood en wijn geenszins begeert te hebben zonder Christus en de trouwring niet zonder de dierbare Goddelijke Persoon, die hem geeft, welnu, dan is de zaak immers aanstonds gereed en afgedaan, neem dan Christus eerst met uw hele harte, door de genade van de Heilige Geest, oprecht en gelovig aan voor uw dierbaren Man en Bruidegom en geef uzelf ook geheel aan Hem over en ontvang dan ook in ootmoedige dankbaarheid, liefde en geloof, Zijn kostelijke hemelse geschenken, Zijn brood en wijn, als zijn onbedrieglijke trouwring. Of zou een deugdzaame maagd hier in 't wereldse ook anders handelen? Indien iemand haar een trouwring aanbood, zou zij die als zodanig ook wel begeren te ontvangen, zonder de persoon, die dezelve aan haar geeft? O, laat dan immers, door de al overwinnende kracht der Goddelijke genadetrekking, het eeuwige volzalige trouwverbond tussen de Heere Jezus en uw ziel hier eerst eens recht gesloten en van de Heilige Geest wel vast in uw binnenste opgericht worden, dat Hij de uwe en gij waarlijk de Zijne wordt en kom dan, tred toe en neem met oprecht geloof beide het gezegende brood en de wijn, als de onwaardeerbare liefdepanden van uw Hemelse Immanuel. Ga dan met Hem aanzitten nevens al de verlostes des Heeren aan Zijn ronde bruiloftstafel, houdt dan het Avondmaal met het Lam zelf, dat overwonnen heeft en dat op de troon zit, kus Hem duizendmaal met de mond van een rein geloof en wordt geheel verzadigd met het onuitsprekelijk genot Zijner Goddelijke liefde, die beter is dan de wijn.

Kom dan, eet en drink, ja wordt dronken van die specerijenwijn.

Helaas, indien het ook hier anders toegaat, wat mogen wij dan toch hebben aan een stoffelijk Avondmaal, aan ledige schotels en bekers daar geen Christus in is? Wat kan een mondvul brood en wijn, daar voor een ongelovige veel meer dan duizend vloeken in liggen, ons toch baten om het onuitdrukkelijk gebrek van een eeuwige ziel van ons weg te nemen? Ik betuig u hier dan ook voor God, Die de doden levend maakt en voor de Heere Jezus Christus, die beiden levenden en doden zal oordoen in Zijn verschijning en Koninkrijk, dat ge uw arme ziel niet langer meer zoveel moeite en bekommernis wilt aandoen met Gods blote tekenen en zegelen alleen, die een gelovige, zonder het verschrikkelijk oordeel van de eeuwige verdoemenis, toch niet ontvangen kan, Hij make het dan zo Hij ook mocht. Maar dat gij u voortaan veel liever geheel en alleen ernstig wilt zoeken te bekommeren over Christus en over Zijn eigen vlees en bloed hetwelk Hij geeft voor het leven van de wereld.

O, zo waarlijk als de Heere leeft, in Wiens heiligen Naam ik zulks aan u wens te schrijven, dit en meer of minder niet, moet gij noodzakelijk hebben; en wanneer gij dit, door uw ongeloof, niet kunt hebben, dan mocht gij zelfs wel duizendmaal tot uw meerdere verdoemenis ten avondmaal gaan, zonder daar ooit enige andere vrucht van te trekken. Ja, ik ben ook wel verzekerd, indien de Heere het gewicht hiervan maar eens zelf beliefde te leggen op uw gemoed, dat gij dan zou moeten bekennen, dat het veel beter en veiliger voor u ware, om bitterlijk met de tollenaar van verre te staan treuren en op uw borst te slaan over het droevig gemis van Christus en de genade, dan om met de Farizeeër naar binnen te treden en u voor des Konings aangezicht neder te, zetten zonder bruiloftskleed.

Doch de mensen, de mensen, wat zouden die daar wel van denken en zeggen? Ja deze

zullen er in hun ijdelheid en blindheid alles van denken en zeggen wat hun zal toegelaten worden, maar och, indien gij alleen het gemis van Christus en de schuld en straf uwer zonden eens recht op uw hart mocht beginnen te voelen, dan zou gij weinig gelegenheid meer over hebben om zoveel aan de mensen te denken. Krijg maar eens waarlijk met God en met den Zaligmaker zelf te doen en wees verzekerd dat het u dan eveneens zal zijn alsof er buiten u geen mensen in de wereld waren. Mocht maar die Hemelse Zon eens over uw duistere ziel opgaan, hoe zouden al die tintelende sterren dan wel voor uw ogen verdwijnen. Ik behoef immers ook niet te vrezen, alsof ik, door zodanig bestuur, uw gemoed enigszins los zou stellen van de uitwendige plicht van 's Heeren Avondmaal, want ik kan geloven, hoe gij meer verwaardigd mocht worden hartgrondig verlegen en bekommerd te zijn over het gemis van de Heere Jezus, hoe dan het gewicht van die plicht u ook meer op het hart zou wegen, totdat die u eindelijk wel zo zwaar werd, dat gij er in 't geheel niets aan doen zou kunnen zonder Hem. En o, of de Heere het daar slechts eens mocht brengen, want ik weet er anders niets heilzaams voor u op, men mag het met dit werk aanleggen zo men mocht.

Dit nochtans weet ik voorzeker, dat het nooit veilig of raadzaam kan geoordeeld worden, als iemand, aangaande tegen het licht van zijn eigen ontdekking, zichzelf enkel door uitwendige omstandigheden van Godsdienst of wel voegzaamheid tot des Heeren Avondmaal laat bewegen, zonder dat hij door de genade bekwaam gemaakt word tot een godvruchtige beproeving en gelovige voorbereiding om zijn hart gericht te krijgen tot een formele en plechtige verbondsonderhandeling met de Heere. Waar deze dingen binnen in 't gemoed ontbreken, daar zijn en blijven wij inderdaad maar schenders en ontheiligers van het dierbaar sacrament van Christus genade. En wat zegen of voorspoed kan iemand toch in zo een zondige weg van de Heere verwachten? Hier voeg ik nu nog bij, dat de satan al een zeer listige, verdoemelijke rol speelt met de blinde zielen, die veel meer verlegen en bekommerd zijn over het al of niet gebruiken van het Heilig Avondmaal, dan wel over het al of niet oprecht geloven in de Heere Jezus en in de Zoenofferande van Zijn dood en gehoorzaamheid. Helaas, wat een atheïstische helse blindheid! Zij hangen en kleven met hun bekommering aan het blote afbeeldsel van Christus, maar achten of begeren Hemzelf niet. O, hoe geheel anders zullen de vermoeide en belaste zondaars handelen, die met God te doen hebben, Wien zij door hun erf- en dadelijke zondeschuld zo zwaar onteerd, beledigd en vertoornd hebben en aan wie nochtans uit grondeloze barmhartigheid en genade in het Evangelie en in het Heilig Avondmaal zo een gekruiste Zaligmaker om niet gegeven en geopenbaard wordt tot haar eeuwige verzoening, verlossing en zaligheid? Hoe zullen die arme verloren doemwaardige zielen niet hongeren en dorsten naar het vlees en bloed van die Goddelijke Zaligmaker! Geen duizenden werelden, geen duizend Avondmaals zouden zij willen aanzien, als zij maar alleen die Zaligmaker missen moesten. O, hoe onuitsprekelijk dierbaar is de Heere Jezus voor een verlorene ziel, die onder de heiligen vloek en onverdraaglijke toorn van God gebonden ligt en die nergens dan in Jezus genade en leven kan vinden! Wat is Zijn dood haar dierbaar, waardoor zij van al haar zonde verlost en eeuwig met God verzoend wordt?

Dit is voorzeker wat anders te zeggen, dan altijd zo angstig aan de buitenste schors van de tekenen en zegelen des Heilig Avondmaals te knabbelen.

Maar wie zal hier de ogen der blinden openen? Wie zal ons die hemelse verborgenheid leren als Gods Geest niet werkt met een almachtige genade in de dode atheïstische harten van de kinderen des toorns en de slaven der duisternis?

24. Aan een mejuffrouw.

Weledele Mejuffrouw!

De alles overwinnende genade van de Heere Jezus Christus, die gezeten is aan de rechterhand des Vaders, doe Zijn zalig licht eens opgaan in uw ziel en verbreke in u de kracht des ongeloofs en al de werken van de vorst der duisternis, opdat gij Hem mocht kennen en de kracht Zijner opstanding. Amen

Wij hebben die gulhartige blijken van uw goedheid en beleefdheid jegens ons niet anders als met achting en toegenegenheid mogen ontvangen. Ik wenste wel van ganser harte, dat ik van de Heere bekwaam gemaakt mocht worden om deze uw grote vriendelijkheid te kunnen beantwoorden met enige geestelijke gave, die u veel nuttiger mocht zijn, dan al het aardse. Hij verleent u toch tijdelijk weldaden en genietingen genoeg, dat gij niet nodig hebt iets van onze geringe hand weder te ontvangen. U wordt dagelijks gespijst met het vette der aarde en nochtans, helaas, ontbreekt u alles, omdat u dat éne nodige ding, dat goede deel, dat Maria uitverkoren had, nog ontbreekt. En dit is, midden in uw wereldse overvloed, nog uw allerdroevigste ellende en ongeluk. Wat heeft toch een mens, die maar alleen Christus niet heeft? Wat mag een handvol ijdelheid baten voor zo een lange eeuwigheid? O, of u dit nog eens recht mocht kunnen overdenken. Maar mij dunkt dat ik, uit haar schrijven, niet duister kan bemerken, dat zij haar staat nog niet graag zo geheel verloren voor de Heere zou willen geven, maar dat zij nog liever zou hopen, dat er wel alreeds enig klein beginseltje van ware genade door Zijn geest in haar hart gewerkt is, hetwelk tegenwoordig wel zeer veracht en verdonkerd is geraakt en daar gij nog meerder licht en genade, tot uw zielsgerustheid, bij zou wensen te hebben.

Ik kan niet anders zien, waarde Mejuffrouw! Of u houdt het in de grond nog vast aan dat vorige werk, dat gij voor een jaar of vier eens met uzelf gehad hebt en gij zijt nog niet waarlijk overtuigd, bij een Goddelijk licht, dat dit maar een gemeen werk van ontdekking en beroering geweest is, hetwelk u niet geheel naakt voor God toen heeft uitgeschud en u van al uw vastigheden en wettische steunsels ten enenmale heeft afgedreven, om als een ware arme van geest in een oprecht zielsgeloof tot de Heere Jezus te komen. Laat mij toch vrijheid hebben om het u eens getrouw en rechtuit te mogen zeggen, naar het inzien, dat de Heere mij in uw staat belieft te geven, gij drijft en dobbert met uw blind gemoed nog al te zeer op de loze kurk van dat voorgaande werk, wat het dan ook mag geweest zijn. Daarom kunt gij niet nederzinken in de diepte van uw schuld en onheiligheid, van vloekwaardigheid en onmacht en van een hele zelfverlorenheid en radeloosheid. Gij hebt teveel om gans genadeloos en te weinig om recht gerust te zijn. En hier blijft uw hart dan nu zo tussen beiden hangen en zweven tussen hoop en vrees.

Helaas, gij hinkt nog steeds op twee gedachten. Uw ene gedachte is, dat gij wel reeds enigszins bekeerd mocht zijn; uw andere gedachte, dat gij nog niet recht bekeerd mocht zijn. En nu wurmt gij hier al bij uzelf, zonder nochtans een ware ruste voor uw arm gemoed te kunnen vinden. Gij werkt al met uw staat om er een Christus uit op te maken, maar gij werkt niet gelovig met Christus Zelf om uit Hem uw staat op te maken. In deze droeve en onzalige doolhof loopt uw hart al op en neder en gij zijt wel eens vermoeid door uw grote reis en door uw wijd en zijd omzwerven, maar gij zegt nooit eens rechtuit, dat het ganselijk met u buiten hoop is. Wat waart gij niet gelukkig, als de ontfermende Heere Jezus u tegenwoordig maar eens zoveel wilde te zien geven door Zijn Geest van uw ware schuld, vloekwaardigheid en dodelijk ongeloof, waar gij, helaas, nog in leeft, dat deze uw droevige ellenden eens zo zwaar op uw hart mochten

wegen, dat u al dat vorige werk maar geheel mocht kunnen vergeten en gij nu uw oog enkel maar op dezen Verlosser van de wereld mocht slaan, als de gewonden op de metalen slang, om door Hem behouden en genezen te worden!

O mejuffrouw, dit zou waarlijk de kortste en veiligste weg voor u zijn om uw ziel recht getroost te krijgen en om uw staat op een wezenlijk fundament te bouwen. Al dat andere, waar gij van schrijft, dat gij van God, van uzelf en van de weg der zaligheid, volgens mijn voorrede, schoon ook mocht gezien hebben en wat hartstochtelijke bewegingen en aandoeningen gij daarvan ook al mocht gehad hebben, enz. het kan u toch allemaal niets baten, indien gij er zoveel niet van hebt gezien door een zaligmakend en zielveranderend licht van Gods Geest, dat gij er door gebracht zijt geworden in de rechte tollenaars gestalte en oprecht gelovig tot de vrije genade van de Heere Jezus, op grond van de Evangelische beloften uw toevlucht hebt mogen nemen. Helaas, hoe menig ligt er reeds niet wel voor eeuwig in de hel, die van zijn overtuiging en van een algemeener werk van boete en bekering zijn Christus gemaakt heeft, die al om haar zaligheid zijn blijven werken op een eenzijdig fatsoen. Zij altijd zeer gewillig, maar de Heere onwillig, zij hongerig en dorstig, maar Christus onbarmhartig. Ik kan u wel gerust verzekeren op de autoriteit van mijn Evangelische last en bediening in de Heere, dat zo lang als een ziel daar zo blijft staan en niet verder gebracht wordt, om dat blad eens om te keren en te lezen in een klaar goddelijk licht, Christus waar genadig en gewillig, maar ik dodelijk onwillig, vijandig, ongelovig, dezelve dan wel al haar dagen kan bekommerd zijn en vele goede dingen hebben en gaan toch op het einde, met het geslachte der hypocrieten, eeuwig ongelukkig verloren.

Ik schreef laatst aan u eens iets van mijn en van ieder leraars heilige commissie tot de mensen op de wereld, dat was waarlijk een zeer gewichtig stuk. U roert er nu ook wel iets van aan in haar antwoord en geeft aan die zaken geredelijk haar toestemming, als leggende volgens Gods Woord. Maar dat is het ook al, zij scheidt er dan zo van af om weder aanstonds met mij te handelen over een geheel ander stuk, rakende des Heeren Avondmaal. Ach, waren zij eens recht bepaald geworden bij die eerste zaak, die ik haar voorstelde, zij zou die andere zaak dan zeker zo niet opgenomen hebben.

Mijn commissie, die immers waarlijk heilig en goddelijk is, ziet op de Persoon van Christus, Wien ik u daar, als een gezant Gods, kwam aanbieden, opdat gij Hem tot uw zaligheid oprecht gelovig met uw hele hart zou omhelzen en aannemen. Dit zegt u dat zowel en volgens Gods Woord is. Maar eilaas, zij staat er niet eens bij stil, zij schijnt zich daar zo niet over te bekommeren, maar zij keert zich terstond tot iets anders, te weten, tot het Bondzegel van Christus, hetwelk Hij geeft aan degenen die Hem zelf eerst gelovig aangenomen hebben. Maar waarom toch laat gij u hier zo meer gelegen zijn aan een bloot pand en zegel, als aan de Heere zelf? Wat doet u dus verkeerd handelen, dat gij meer wilt op hebben met de weldaad van een sacramentele instelling, die zonder het geloof geen nut kan doen, als met de aller dierbaarste Persoon en genade van Christus? Wat hebt gij toch aan het Heilige Avondmaal zonder Hem anders als onderpanden van een eeuwige verdoemenis? De Geest is het die levendig maakt, het vlees is niet nut. Zal u het brood des Avondmaals ook zalig maken, of zal het Christus zelf moeten doen? Zou dat ook een rechte honger en dorst geacht worden, als iemand enkel maar blijft staan voor een schilderij van allerhande gerechten, wanneer de tafel achter zijn rug vol gedekt staat met spijs en drank en de huiswaard hem tevergeefs nodigt dat hij toch wil gaan aanzitten? Het is toch al evenwel des Heeren heilige en gezegende Verbondsordonnantie, zal u mogelijk zeggen en zou ik mij daarover dan ook niet moeten bekommeren? Maar ik bid u, is het ook niet Gods eerste en allervoornaamste ordonnantie, dat gij Christus gelovig zult aannemen en

ontvangen in uw hart, als gij waarlijk zalig zult worden en bedreigt de Heere ons ook niet uitdrukkelijk Zijn vloek en toorn als wij het Avondmaal nemen en ontvangen zonder Zijn Zoon, wie Hij ons gegeven heeft tot ons leven en zaligheid? Waarover moet u zich dan nu meest bekommeren en wat behoort toch het zwaarste bij haar te wegen of zij tot het Avondmaal zal gaan, dan of zij gelovig tot Christus zelf zal gaan? Maar zo arglistig is de satan en zo dodelijk bedrieglijk is ons eigen hart, dat wij al genegen zijn om in het vlees te betrouwen en niet om in Christus Jezus te roemen.

Daar is voor ons een tweeërhande Avondmaal van de Heere, een inwendig en een ander dat uitwendig is. Van het laatste spreekt gij en van het eerste spreekt de Zaligmaker in Zijn belofte, Openb. 3:20. Nu wenste ik zeer dat u haar gemoed eens terdege ernstig mocht onderzoeken en mij dan bij gelegenheid, zo de Heere wil, daar eens een nader antwoord op geven, met welk van beide zij haar ziel toch meest waarlijk bekommert. Mogelijk zal zij mij daarmede dan aanleiding geven tot enig verder bestuur in dezen, wanneer ik het voor haar nodig mocht achten en als ik daar dan inzien in mag hebben. Doch nu moet ik haar dit ene nog zeggen, dat het Avondmaal des Heeren maar alleen gegeven is voor de arme verlorene zondaren, die zichzelf gelovig kunnen neerwerpen op Christus en op de vrije genade van God, die in het Evangelie beloofd wordt. Zoals aldaar tweeërhande spijs en drank is: een, die geestelijk en een die lichamelijk is, alzo moet daar dan bij ons ook een tweeërlei mond zijn om dezelve te ontvangen, een mond des geloofs en een mond des lichaams.

Deze dingen worden ons immers vroeg genoeg geleerd. O, of u nu maar eens recht bekommerd mocht zijn om een mond des geloofs te hebben voor Christus, die de ware geestelijke spijs en drank is in het Heilig Avondmaal; dan zou zij voorzeker met die gemakkelijkerheid zo niet kunnen schrijven, zoals zij in haar laatsten wel doen kan, zeggende: zo nu het ongelooft de hoofdoorzaak is van mijn ongeluk, zoals het wel wezen kan, enz., zij zou immers die hoofdoorzaak dan nog wel wat dieper inzien, daar wat meer bij stilstaan en die zou haar door genade dan nog wel wat zwaarder op het hart wegen. Hier heeft u dan nog waarlijk het zielsontdekkend licht van de Geest nodig en daarom doet mij de Heere in het behandelen van haar staat daar ook het meest het oog zo op houden, of Hij Zelf uw gemoed daar nog eens meer bij beliefde te bepalen, hoe gij alles nog waarlijk zoekt en blijft zoeken in uzelf buiten Christus, in Wien alleen al de volheid woont; maar dit zult gij niet eer recht onderscheidenlijk kunnen zien, voordat de Heilige Geest uzelf inwendig zal komen leren.

Ach, of mijn gering eenvoudig schrijven dan hiertoe in Zijn genadige besturing nog eens meer een geschikt middelje mocht kunnen zijn. Hier zou ik dan ook wensen met stilheid op de Heere te blijven wachten, zonder Wiens vruchtbaarmakende zegen, hij die plant toch niets is, noch hij die nat maakt.

Voor het overige moet ik u nog berichten, dat mijn verhandeling van de zelfbeproeving, waar ik haar eens iets van geschreven heb, breder uitloopt en gewichtiger wordt dan ik in 't eerst gedacht had, waarom ik die spijs dan wat langzamer nog denk te moeten laten koken, eer ik die in zo een vieze en smakeloze tijd, waarin men zo geen vaste en gezonde spijs meer schijnt te kunt verdragen, voor een ieders aangezicht opdis. Nochtans hoop ik dat de Heere zal geven dat u dit middelje ook nog eens zult ontvangen.

Belangende die waarde vriendin te *Alkmaar*, waar u mij van herinnert, is het mij zo voorgekomen, dat als zij naar een lettertje van mijn geringe hand begerig is, het dan niet ongevoegelijk zou zijn, dat zij mijzelf eerst eens schreef, zo werd mij deze weg

dan mogelijk best geopend.

Hiermede zal ik dezen afbreken, onder enige verzuchting tot de Heere, dat Hij dit mijn oprecht en gemoedelijk schrijven aan uw ziel noch mocht believe te zegenen en dat het nieuwe jaar, waarin Zijn goedertierenheid ons nu weder heeft doen treden, een jaar van zaligheid en van ware bekering voor u mocht zijn. Dit wenst van harte, nevens onze minzame groeten en dienstaanbieding,

Weledele Mejuffrouw,

Uw Weledele graag getrouwe en heilzoekende dienaar in zijn Heere Jezus Christus,

TH. v. D. GROE.

Kralingen, 6 Jan. 1752.

25. Aan een vriend.

Mijnheer, hoogwaardste Vriend!

Mijn gedurige bezigheden en beletselen hebben mij niet toegelaten op de twee zaken, waaromtrent u enig nader bericht en opening van mij verzoekt, zo omstandig te antwoorden als ik merk dat gij het graag zou hebben, niet zozeer voor uzelf als wel meest ter onderrichting van sommigen. En hoewel ik de handen nu nog aan alle kanten genoeg vol werk heb, zo durf ik het beloofde antwoord nu echter niet langer uitstellen, maar vindt mij verplicht het inzien, dat de Heere mij, onwaardige, in die heilige waarheden belieft te geven en dat ik zucht, dat Hij nu in mijn gemoed wil ophelderden aan u mee te delen, niet wetende waartoe Zijn goedertierenheid dat somtijds nog nuttig zou gelieven te maken.

De ene zaak gaat daarover, dat ik elders geschreven heb, dat in een zaligmakende overtuiging de mens niet slechts alleen moet overtuigd worden van zijn zonde tegen de wet, maar ook van zijn zonde tegen het Evangelie, of dat hij anders nooit recht vatbaar gemaakt zal worden voor de vrije genade en voor het oprecht geloof in Christus. Dit schijnt aan sommigen nu zo toe als een eigenzinnige en opschriftmatige leer en als een menselijke bepaling buiten het gezag en het duidelijk onderwijs van de Heilige Geest, immers in zover als men deze stelling algemeen maakt en die brengen zou tot de eigenlijke natuur en aard ener zaligmakende overtuiging, zonder die zodanige overtuiging voor niemand zou kunnen bestaan of toereikende bevonden worden door van de Geest genade om hem in geloof tot Christus te brengen. Nochtans is het zeker, dat het de ware en duidelijke leer van Gods Woord is, die van niemand tegengesproken zal worden, indien dezelve maar wel gevat en verstaan wordt. Waartoe ik deze leer dan nu wat nader zal trachten op te helderen en te bevestigen.

Om hetwelk te doen, achten wij voor alles nodig dat de stelling eerst een weinig geopend en verklaard en van alle misvattingen bevrijd wordt, want uit de misvattingen worden doorgaans alle verschillen en verwarringen meest geboren. Men kan niet genoeg zorg dragen tot voorkoming van schadelijken en onnutte woordenstrijd om de zaken aanstonds klaar voor te stellen en in haar rechte grond te vatten, als wanneer veeltijds de verschillen zonder verdere omslag vanzelf verdwijnen. De ondervinding heeft mij het voordeel hiervan overvloedig geleerd. En de zaak spreekt ook vanzelf, dat geen verschil recht behandeld kan worden, zo niet de verschillende zaken van weerskanten uit de grond opgehelderd en duidelijk bepaald en voorgesteld worden. Teneinde men mag weten wat eigenlijk de zaak of het stuk zij waartegen men zich kant en waarover men verschil voert.

Wanneer wij dan in onze stelling spreken van zonde tegen de wet en van zonde tegen het Evangelie, dan willen wij niet, dat iemand dit in zodanige zin zou nemen alsof wij hiermee eigenlijk een tweedehands soort van zonden verstonden, in aard en natuur geheel van elkaar onderscheiden. Neen, het is één soort van zonde. De zonde tegen het Evangelie is tevens ook de zonde tegen de wet, wanneer men de wet aanmerkt zoals die nu voor ons bestaat in het Genadeverbond en dus op het allernauwst met het Evangelie samen gepaard is. Op die wijze sluit de wet noodzakelijk het Evangelie ook in of met zich en moet daarvan wel onderscheiden, maar niet afgescheiden worden. Wij worden toch niet zalig door de wet alleen of door het Evangelie alleen, maar door beide tezamen als Godsdienstige en verordeneerde middelen van zaligheid. Dit verband tussen wet en Evangelie is van een allerwezenlijkste noodzakelijkheid en gewicht. De wet werkt in een zaligmakend licht van de Heilige Geest nooit alleen zonder het Evangelie en dit werkt ook nooit alleen zonder de wet, maar die twee zijn

altijd in 's Geestes heilige kracht en orde tezamen gepaard om elkaar wederzijds te ondersteunen en gelijk als de behulpzame hand te bieden tot der uitverkorenen zaligheid. Onder anderen trekt de wet dit voordeel van het Evangelie, dat zij bijzonder in haar verborgen en geestelijke zin (welke als de kracht, kern en ziel van de wet is) door middel van het Evangelie voor onze ogen nader verklaard en geopend wordt.

Want neemt maar alleen voor een ogenblik het Evangelie eens geheel weg, alsof het er niet ware, dan zal immers de wet bijzonder in haar kracht en geestelijkheid voor ons grotelijks bedekt en verborgen blijven, zoals zij zodanig altoos geweest is voor de heidenen, die het Evangelie niet kenden. Wat hebben deze toch meer gehad dan slechts enige flauwe flikkeringen van de geestelijkheid van de wet en van haar uitgebreidheid? En waar is deze hun duisterheid toch anders bij toegekomen, als uit een geheel gemis en onkunde van het Evangelie? Wat wij dan nu meer mogen weten en verstaan van Gods wet boven de heidenen, dat weten wij niet alleen door de Schriftuurlijke nadere openbaring der wet die wij ontvangen hebben, maar ook door middel van het geestelijke licht van het Evangelie, dat neerschijnt op de wet, ons haar diepzinnige en verborgen inhoud klaar ontdekt zoverre onze ogen hier inwendig van de Heilige Geest geopend worden. Dit noemt de Apostel de verlichting van het Evangelie der heerlijkheid Christus, die het Beeld Gods is, 2 Cor. 4:4. Waaruit dan immers wel genoeg blijkt, hoe nauw die twee Goddelijke middelen van onze zaligheid, wet en Evangelie tezamen gepaard zijn, zodat het laatste dient om de eerste aan ons te openen en te verklaren.

Om dit met een voorbeeld op te helderen, dat nader tot ons oogmerk kan dienen, laat ons slechts het eerste gebod van de wet nemen. Het is zeker en de Catechismus leert het ons, vraag 94, *dat ons daar geboden wordt, dat wij de enige ware God recht leren kennen, Hem alleen vertrouwen, enz.*, Hem van ganser harte liefhebben, vrezen en eren, enz. Stelt nu eens de wet alleen, zonder het helder schijnend licht van het Evangelie, wat zullen wij van dit gebod toch wezenlijk in de grond dan meer verstaan, dan ook de heidenen geweten hebben? Doch het is immers niet genoeg, dat wij weten dat ons geboden wordt de ware God recht te kennen, te vertrouwen, lief te hebben, enz., maar wij moeten (om de eigenlijke inhoud van dit gebod geestelijk en ter zaligheid te verstaan) immers ook weten, dat zulks van ons moet geschieden door de genade en door de Heilige Geest in Christus Jezus. Op hoedanige wijze God van ons alleen recht gekend, vertrouwd en bemind kan worden. Doch van dit laatste, dat voor alle zondaren alleen zaligmakend is, kan ons de wet als wet alleen en op zichzelf niet openbaren, maar dat openbaart de wet ons op geen andere wijze als door behulp van het geestelijke licht van het Evangelie, waarvan dezelve nu beschenen wordt en waardoor wij de eigenlijken en verborgen zin van dit gebod nu eerst recht tot zaligheid kunnen verstaan.

En gelijk het dus met het eerste gebod van de wet gelegen is, alzo is het ook gelegen met al de andere geboden. Indien er het geestelijke licht van de ware kennis Gods in Christus, door middel van het Evangelie niet gedurig in onze harten helder op neerschijnt, dan zullen wij immers niet een van al die geboden, in haar inwendige kracht, geestelijkheid en uitgebreidheid recht ter zaligheid kunnen verstaan, alzo min als de heidenen, die zonder de kennis van het Evangelie geleefd hebben.

Want hier te willen zeggen, dat de heidenen zonder de Heilige Geest geweest zijn en daarom ook geen andere dan een algemene natuurlijke kennis van de wet gehad hebben, maar dat het met ons niet zo is in het christendom, zulks is waarlijk niet met al gezegd tot krachteloosmaking van ons gestelde. Want de Geest is immers de Geest van het Evangelie of de Geest der belofte, Ef. 1:13, komende van Christus en werkende in ons door middel van het Evangelie. Neem slechts het Evangelie uit het

midden weg, zo neemt gij dan ook aanstonds de Geest weg, want de wet kan de Geest niet geven, maar het Evangelie deelt ons de Geest mee uit kracht van Christus verdiensten. Hierom zei de Apostel met zulke nadruk: “Dit alleen wil ik van u leren: hebt gij de Geest ontvangen uit de werken der wet, of uit de prediking des geloofs, dat is, van het Evangelie”? Gal. 3:2. Maar de heidenen hebben het Evangelie niet gehad, daarom hebben zij ook de Geest van het Evangelie niet kunnen ontvangen. Doch dat wij de Geest nu hebben ontvangen, dat komt uit en door middel van de zalige verlichting van het Evangelie der heerlijkheid des zaligen Gods, 1 Tim. 1:11.

Indien wij maar alleen de uitwendige prediking en de inwendige verlichting van het Evangelie nu moesten missen, zoals de heidenen, dan zouden wij nog even zo geesteloos en verduisterd in ons verstand zijn als deze en wij zouden van Gods wet, ofschoon wij er ook al een nadere openbaring van ontvangen hebben in de Heilige Schrift, nochtans in de grond niet meer verstaan, als zij er van verstaan. Maar al het klare, geestelijke en zaligmakende verstand der wet, dat wij nu boven de heidenen ontvangen, dat komt enkel en alleen uit de Evangelische verlichting van de Heilige Geest, waarmee onze harten bestraald en de verborgenheden der wet ons ontdekt en geopend worden. De wet geeft dan eigenlijk op zichzelf alleen aangemerkt, maar een flauw en donker licht van Goddelijke kennis en van zondekennis van zich, zoals voor ons geenszins genoeg is tot een zaligmakende zielsvernedering en om ons uit onszelf te drijven en tot een oprecht geloof in Christus te bewegen, als waarvan de wet, als wet alleen, niets weet. Maar indien de wet hier als het ware geholpen wordt van het geestelijke licht van het Evangelie, dat helder op haar neerschijnt, binnen in onze harten, dan straalt er van haar eerst een helder glansrijk licht van overtuiging af op onze duistere ogen, hetwelk door de werking van de Heilige Geest nu ook krachtdadig is om ons tot een was vernedering en verslagenheid te brengen voor de hoge en Heilige God.

Neemt slechts weder het eerste gebod, dat wij God recht moeten kennen, vertrouwen, beminnen, enz. Indien wij hier maar alleen van een bloot wettisch licht (dat is van een zoodanig licht als de wet ons alleen kan geven zonder het Evangelie) beschonen worden, dan zullen wij voorwaar van deze grote plicht en van onze zonde tegen dit gebod, ook van onze straf deswegens, maar een zeer flauwe, geringe en onvolkomen kennis en overtuiging bekomen, die geenszins in staat zal zijn om ons een waar mishagen aan onszelf te doen hebben en om ons geheel voor God te verootmoedigen, enz. Neen, wij zullen dan slechts zoveel kennis en overtuiging uit de wet ontvangen van deze hoogwichtige zaken, als ons aanzetten en bewegen zal, om met de heidenen een gemeen gevoelen en droefheid over onze vervreemding van God te hebben en over ons ongeluk en verdorvenheid, daaruit voortkomende, enz. en om in onze blindheid meer of min ernstig naar een weg van godsdienst en van eigen gerechtigheid te zoeken, waardoor wij God nu weder kennen, beminnen, vertrouwen en eren mochten. Want verder zal een blote wettische overtuiging de mens nooit brengen zoals ook onder de heidenen, bij gebrek van de verlichting en overtuiging van het Evangelie, nooit iemand verder gekomen is.

En dit alleen moet immers genoeg zijn, om een ieder te overreden, dat men ook in het Christendom met een blote wettische overtuiging (men bevatte en benoemde die zo men wil) nooit verder zal komen dan tot een algemene vernedering en tot een weg van eigen gerechtigheid. De wet alleen kan de mens nooit verder brengen, maar houdt hem altijd vast en gebonden onder de wet. Die enkel door de wet overtuigd en bewogen wordt, zal ook alleen door de wet zijn leven en zaligheid zoeken. Zoals het zo met de wetgevende Joden gelegen was ten tijde van de Zaligmaker en Zijn apostelen.

Verwerpende het Evangelie van Christus en de geloofsleer hunner vaderen, hielden zij zich alleen aan de wet. En alzo doen de Joden nu heden nog. Het is met hun, als de Apostel het uitdrukt, Rom. 9:31,32: "maar Israëel, die de wet der rechtvaardigheid zocht, is tot de wet der rechtvaardigheid niet gekomen. Waarom? Omdat ze die zochten niet uit het geloof, maar als uit de werken der wet." Daar is in deze tussen Joden en heidenen dan nu wezenlijk en in de grond geen ander onderscheid, als dat de heidenen zich alleen houden aan de blote natuurwet, maar de Joden aan die en aan de geopenbaarde wet van Mozes tevens. Doch beide hebben zij niets anders, in hun blindheid en ongelovigheid, als de wet alleen, zonder het Evangelie van Christus, dat zij beide geheel verwerpen.

Hieruit vloeit nu noodzakelijk, dat noch Jood, noch heiden immermeer een ware zaligmakende overtuiging van zonden kan bekomen uit de wet alleen, die nochtans Gods geordineerde middel is om de mens van zonden te overtuigen, Rom. 3:20. Beide Jood en heiden worden dan nu uit het eerste gebod van de wet wel overtuigd, dat zij de enige ware God niet recht kennen, noch beminnen, noch geloven en vertrouwen, noch eren of dienen, enz. Maar hoedanig een overtuiging is dit toch? Immers geen hartgrondige, zielsvernederende en zaligmakende Geestesovertuiging, zoals den zondige mens geheel voor God zal verootmoedigen, door een levendig gevoelen van zijn grote schuld, doemwaardigheid, walgelijkheid en onmacht en zoals hem geheel aan de wet zal doen sterven en uitdrijven tot Christus, enz. Neen, het is maar een flauwe en algemene wettische overtuiging, zonder Evangelisch licht van de Heilige Geest, hoedanige overtuiging die ongelukkige mensen slechts temeer zal bewegen en aandrijven tot een ernstige betrachtning en onderhandeling van de wet en om aloo door de Wet, die hun van zonden overtuigt, nu ook hun hart en leven te verbeteren. Van een blote wettische overtuiging zal nooit een andere vrucht of gevolg voortkomen, hetzij dan dat iemand een Jood, heiden of Christen, of ook nog anders mocht heten. De Apostel stelt ons deze waarheid zeer levendig voor, Rom. 7:7-14. Laat dit ene dan maar wel opgemerkt en verstaan worden, dat een blote wettische overtuiging zonder geestelijk licht van het Evangelie, nooit een ware zielsvernederende en zaligmakende overtuiging zijn zal, hoe schoon men die ook al beschrijven of afmalen zou mogen.

N.B. Want hier staat wel te letten, als op de grond en het wezen der zaak, dat degenen, die zich tegen onze stelling willen aankanten, enkel met de wet moeten werken, zonder het Evangelie. Indien zij anders willen doen en bij de wet enig ander geestelijk licht willen brengen, dat zij van het Evangelie ontlene, om daardoor de verborgen zin der wet op te helderen en te verklaren en alzo door dat middel dan de wettische overtuiging op des mensen gemoed te krachtiger en te levendiger te maken tot ware zielsvernederende, dan vallen zij aanstonds in onze stelling en moeten alzo nu zelfs uit en voor dezelve alles werken.

Want geheel anders als wij totnogtoe gezien hebben, is het met de zaak der overtuiging gelegen, zo ras wij slechts (gelijk men in het Christendom noodzakelijk moet doen) het helder licht van de Geest van het Evangelie bij de wet brengt en als dat licht daar geestelijk over verspreid wordt, binnen in des mensen hart. Aanstonds wordt de heiligheid en geestelijkheid en uitgebreidheid van het gebod der wet N.B. hierdoor dan zeer klaar en Goddelijk in onze harten geopenbaard tot een ware geestelijke, hartdoordringende en zielsvernederende overtuiging van zonden, zoals men uit de wet alleen nooit zal bekomen, al zou die schoon de mens zover overtuigen, dat ze hem geheel tot wanhoop bracht, zoals een blote wettische overtuiging somtijds ook kan doen. Want de wanhoop verschilt zeer veel van een ware vernederende en verootmoediging voor God.

Indien wij nu bij het eerste gebod der wet blijven; in een zaligmakende overtuiging

van zonden, waarin de wet ons geestelijk verklaard en opgehelderd wordt door middel van het Evangelie, daar ziet de zondaar, die alzo overtuigd wordt, nu eerst recht, in het geestelijk en Evangelisch licht der wet, opdat ik het zo eens noem,

(1) Wie en hoedanig de Heere God in Christus is, hoe hoog, heilig, oneindig machtig en rechtvaardig, enz., die, eer Hij een zondaar genadig kon of wilde zijn, liever Zijn eigen Zoon in de kruisdood heeft willen overgeven, enz.

(2) Alsook hoe oneindig goedertieren en genadig en barmhartig Hij is, om de armen doemwaardige zondaar door Christus weder tot genade en zaligheid te brengen.

(3) En hoe God hierin van een ieder recht geloofd en vertrouwd moet worden; hoe een ieder in zijn Zoon moet geloven en zich door Hem met God moet laten verzoenen in de weg der genade.

(4) En hoe hij hier in Christus, door de Heilige Geest, ook inwendig moet vernieuwd en geheiligd worden en nu God alzo geestelijk en gelovig in Christus moet kennen, beminnen, vertrouwen, eren en vrezen, enz.

Ziet, alzo wordt dit eerste gebod (dat voor ons zonder het geestelijke licht van het Evangelie eeuwig duister en verborgen zou gebleven zijn) ons nu, even door dit Evangelisch licht eerst aanvankelijk recht geopend, verklaard en voor ogen gesteld. En zo komt dit gebod tot des mensen kennis als heilig, Goddelijk en geestelijk en moet hem nu aldus dienen tot een spiegel, waar hij, bij geestelijk licht inziende, zijn zondigen, doemwaardige en verloren staat levendig en klaar, tot zijn ware vernedering voor God, uit moet leren kennen.

Hetgeen dan ook moet volgen. Want de zondaar, dit heilig Goddelijk gebod in het Evangelische licht van de Geest nu alzo helder voor ogen hebbende en ook gedrukt en gebonden op zijn hart, bespeurt nu ook aanstonds zijn hele ongelijkvormigheid aan dat gebod of heilige wet des Heeren. Hier wordt hij nu krachtdadig en overredend overtuigd van zijn zonden tegen dit gebod. Te weten:

(1) Van zijn blindheid en onkunde van God, hoe hij Hem en Zijn Goddelijke deugden, hoogheid, heerlijkheid, enz. zoals Hij zich in Christus nu heeft geopenbaard door het Evangelie, niet recht kent, noch ooit gezocht of begeerd heeft te kennen, neen, maar hoe hij, zondaar, die kennis geheel verworpen heeft en altijd moedwillig in een atheïstische onkunde van de hoge God is blijven leven en voor alle licht van God zijn ogen heeft toegesloten, hebbende de duisternis liever gehad als het licht, enz.

(2) Van zijn moedwillig ongeloof en versmading van Gods waarachtig Woord en getuigenis. Hoe hij de Heere nooit erkend heeft als waarachtig en almachtig, maar Hem tot een leugenaar gemaakt heeft, dewijl hij niet geloofd heeft het getuigenis, dat God getuigd heeft van Zijn Zoon, namelijk, dat Hij ons het eeuwige leven gegeven heeft en dat ditzelve leven is in Zijn Zoon, 1 Joh. 5:9-11.

Hoe hij duizend predicaties van Christus en van Gods genade gehoord, maar altijd door zijn moedwillige blindheid en ongeloof geheel versmaad en verworpen heeft en nooit enig waar vertrouwen op God en Christus gesteld heeft, Wien hij nochtans geheel had moeten vertrouwen, met verzaking van alles, enz.

(3) Van Zijn vijandschap tegen God. Hoe hij in plaats van God te beminnen en Zijn zalige gemeenschap in Christus alleen te begeren en ernstig te zoeken, integendeel de Heere altijd veracht en gehaat heeft en zichzelf, de nietige schepsels, de zonde, enz. met zijn hele hart alleen aangehangen en bemind heeft, verlatende de springader des levendige waters, enz., Jer. 2:13.

(4) En in het gemeen van zijn gehele en volstreckte goddeloosheid, geesteloosheid, onheiligheid, enz., hoe hij God nooit oprecht geëerd, gevreesd, gediend of aangehangen heeft als zijn hoge God en Schepper en verzoenden Vader in

Christus, maar integendeel Hem en Zijn genade, Zijn Woord en Geest, Zijn wet en dienst, enz. alleenlijk veracht, versmaad en verworpen heeft en dat zijn beste godsdienst maar een loutere geveinsdheid en een snood werk van eigengerechtigheid geweest is, zonder Christus, zonder geloof, zonder genade, zonder Geest, enz.

Van dit alles wordt de arme zondaar nu door het eerste gebod der wet, bestraald van het heldere licht van het Evangelie, zeer levendig, gevoelig en hartgrondig overtuigd en dat niet slechts zoveel als de uitwendige daden en bedrijven van zijn leven aangaat, maar ook met ontdekking van de inwendige verdorvenheid zijns harten en van zijn natuurlijke of aangeboren aard, die niet anders is als een vuile modderpoel van alle atheïsterij, blindheid, ongeloof, vijandschap, weerspanning, goddeloosheid, geveinsdheid en van duizend gruwelen. Want dewijl de Wet geestelijk is en de zondaar bij het geestelijk licht van het Evangelie daar nu van God wordt ingeleid, zo wordt de verdorven staat van zijn hart inwendig hier nu aan hem openbaar gemaakt, waardoor hij dan gewaar wordt, dat hij geheel zondig is en dood en onmachtig is en dat hij vleeselijk verkocht is onder de zonde, Rom. 7:14. Hebbende van zichzelf niet één goede gedachte of heilige begeerte of geestelijke beweging, enz. en dat hij oorspronkelijk in Adam van God is afgevallen, Zijn heilig Beeld en gemeenschap verloren heeft en een slaaf des satans geworden is. Ja, doordat de Wet ook heilig is en van de hoge en heilige God gegeven is, met bedreiging van de vloek aan de overtreder, Gal. 3:10 en die God in Zijn ontzagelijke hoogheid, macht, heiligheid en gestrenge rechtvaardigheid zich nu aan des zondaars ziel ook ontdekt, zo wordt hij hierdoor van zijn vervloekten staat en van zijn verdoemelijkheid en helwaardigheid nu ook zeer levendig overtuigd en hoe hij ligt onder de toorn van God en zijn leven en zaligheid en alles voor eeuwig verbeurd heeft, enz. En dewijl zodanige overtuiging aan des zondaars hart nu geschiedt in het ware zaligmakende licht van de Heilige Geest, zo dringt die ook noodzakelijk door tot in de grond van de ziel en beroert al de delen en vermogens van de ziel op een heilige en Goddelijke wijze. Zodat de zondaar hierdoor dan ook gebracht wordt tot een gehele vernedering en verslagenheid voor de hogen en heiligen God, die daarin bestaat:

(1) Dat hij een diep gevoel en hartgrondig berouw en droefheid van zijn zonden heeft;

(2) Dat hij een innerlijke walging en mishagen aan zichzelf heeft, zichzelf verfoeit en gans gruwelijk in zijn eigen ogen is en met een diepe schaamte voor God overdekt wordt;

(3) Dat hij zichzelf en al zijn gerechtigheden nu ook geheel verzaakt als zijnde anders niet dan blinkende zonde, snode geveinsdheid en enkel ongeloof en vijandschap tegen God, enz.;

(4) Dat hij zijn dood- en verdoemenisvonnis nu ook gewillig ondertekent en zich als een doodschuldig, helwaardig waarachtig en verloren zondaar voor Gods voeten neerwerpt en zich geheel gevangen aan Zijn Hoogheid en Gerechtigheid overgeeft, zonder enige de minste tegenkanting, beding of uitzondering, enz. O neen, hij ligt nu geheel verstomd en verslagen aan Gods voeten neer en hij rechtvaardigt God alleenlijk en verdoemt zichzelf.

Deze nu is de ware geestelijke en zaligmakende overtuiging, zoals zonder onderscheid al degenen in waarheid moeten ondervinden, die voor een oprecht en geestelijk geloof in Christus bereid en vatbaar gemaakt zullen worden. Wat men wezenlijk van de voorgestelde dingen zou willen ontkennen of wegnemen, dat zou de overtuiging dan noodzakelijk in de grond gebrekkelijk en onvolkomen maken, zodat zij niet bekwaam of toereikende meer zou wezen om de zondaar waarlijk uit hemzelf en uit de Wet en

uit alles te drijven tot Christus en tot het Evangelisch Genadeverbond. NB. de bijzondere maten en trappen van dit overtuigend werk van de Geest worden hier van ons niet bepaald of behandeld, maar alleen het wezenlijke daarvan aangewezen.

Doch hier moet nu voor en na wel in het oog gehouden worden, dat zodanige zaligmakende overtuiging door de wet als wet alleen niet geschiedt, noch kan geschieden, maar door de Wet zoals die in het geestelijk licht des Evangelies aan des mensen hart geopend en verklaard wordt. Zoals tevoren reeds duidelijk is aangewezen. Want indien de wet hier slechts voor een ommezien alleen staat, zonder het geestelijk licht van het Evangelie dat daar voor ons en in ons op neerschijnt, dan kunnen wij door dezelve zo een klare en krachtige en uitgebreide en grondige Evangelische overtuiging van zonden, als nu is voorgesteld, nimmermeer bekomen. zo weinig als wij in het natuurlijke door middel van de maan alleen genoegzaam verlicht konden worden zonder de zon, zo weinig konden wij in het geestelijke door de wet alleen verlicht en overtuigd worden, zonder het Evangelie. Dit is en blijft een eeuwige en onweersprekelijke waarheid. En daarom gebruikt God altijd de heilzame middelen van wet en Evangelie beide, in een zaligmakende overtuiging van zonden.

Waaruit dan ook voortkomt bij een wezenlijk en noodzakelijk gevolg, dat in zodanige overtuiging niet alleen de zonden tegen de wet, maar ook de zonden tegen het Evangelie ons aangewezen en ontdekt worden. Want dewijl de wet ons gebiedt God in alles te geloven en te gehoorzamen en het Evangelie van Christus oprecht gelovig aan te nemen, als zijn verordeneerde weg om ons uit genade zalig te maken, zo volgt noodzakelijk, dat het ongeloof en de ongehoorzaamheid aan God en Christus, tevens zonde tegen de Wet en het Evangelie is en dat een ieder in het christendom hiervan op zodanige wijze ook moet overtuigd worden. Dit kan niet anders wezen, zolang als wet en Evangelie tezamen verenigd blijven en de wet aan ons geestelijk geopend en verklaard wordt, door het heldere licht van het Evangelie, zoals nu al omstandig genoeg is aangewezen, dat zonder zulks nooit een zaligmakende overtuiging kan plaats hebben. En zo achten wij onze stelling, (dat men, in een zaligmakende overtuiging, van zijn zonden tegen de wet en tegen het Evangelie beide moet ontdekt worden,) hiermee uit de natuur der zake zelf klaar in het licht gesteld en grondig bevestigd te hebben. Die deze waarheid nu nochtans wil tegenspreken, die moet dan daartoe komen, dat hij ons een genoegzame overtuiging tot zaligheid en tot des zondaars ware vernedering voor God uit de wet (als wet alleen) moet aanwijzen, zonder enig bijkomend behulpzaam licht van het Evangelie. En al wie zulks wil beproeven, die zal zichzelf spoedig genoeg openbaar maken, wat hij van het werk van de Geest zaligmakende overtuiging eigenlijk leert en gevoelt.

Laat ons NB. hier de mensen maar bij vasthouden, die ons in het christendom een blote wettische overtuiging willen leren, zonder het Evangelie. En laat ons dan maar wel, op dat een ding acht geven, dat wij hun niet toelaten enig ander ontdekkend licht in hun overtuiging aan te halen of bij te brengen, als hetgeen blotelijk uit de wet (als wet alleen) wezenlijk kan komen, zonder enige kennis van Christus of van het Evangelie.

Want zoveel ontdekkend licht, als zij van het Evangelie willen al halen of ontlene in hun overtuiging, zoveel moeten zij dan ook arbeiden tot bevestiging van onze stelling, dat de mens van zijn zonden tegen het Evangelie ook overtuigd moeten worden. Dit kan niet de minste tegenspraak lijden.

Wij zouden het hier zo bij kunnen laten berusten, zonder ons in een uitgebreider betoog van deze waarheid in te laten. Nochtans willen wij er ten overvloede nog enige dingen bijvoegen, waaruit het bijzonder gewicht der zaken nog nader zal blijken en

hoe het niet anders wezen kan, of de mensen die recht voor God vernederd en vatbaar voor de genade van Christus gemaakt zal worden, moet ook noodwendig van zijn zonden tegen het Evangelie, (of van zijn ongelooft en verwerping van Christus,) geestelijk en bevindelijk overtuigd worden.

(1). Het is zeker dat het geloof in Christus Gods gebod is; zie 1 Joh. 3:23 en dit is Zijn gebod, dat wij geloven in de naam Zijns Zoons Jezus Christus en elkaar liefhebben, zoals Hij ons een gebod gegeven heeft. De Heere gebiedt ons het geloof in Christus niet minder dan de liefde tegen elkaar. En overal in de Heilige Schrift wordt de mensen van God geboden, op een Evangelische wijze, dat zij moeten geloven en vertrouwen, indien zij willen zalig worden. Gelijk als: vertrouw op de Heere en doe het goede. Wentel uw weg op de Heere en vertrouw op Hem, Ps. 37:3,5. Vertrouw op Hem 't aller tijd, o gij volk! Ps. 62:9. Vertrouw op de Heere met uw hele harte, Spr. 3:5. Bekeert u en geloof de Evangelie, Mark. 1:15. Geloof in de Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden, Hand. 16:31. En op ontalrijke plaatsen wordt ons het geloof op allerlei wijze en onder allerhande spreekmanieren van God geboden, als der mensen bijzonderste en voornaamste plicht, zonder die zij niet het allerminste van de gehele wet kunnen doen of onderhouden. Want neemt alleen het geloof in Christus weg, wat ware en geestelijke onderhouding van de wet, daar God een welgevallen in zou nemen, zal er dan meer zijn? Want zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen, Hebr. 11:6. Zodat buiten tegenspraak is, dat het geloof, in opzicht van de oorspronkelijker grond en het middel van onze hele gehoorzaamheid in Christus, het voornaamste gebod van de wet is, als moetende de gehele wet van ons alleen door het geloof in Christus, onderhouden en volbracht worden. Dit doet de Apostel zeggen: Het einde des gebods is liefde. Maar hoedanige liefde? Uit een rein hart en uit een goede consciëntie en uit een ongeveinsd geloof, 1 Tim 1:5. Wij weten, dat de liefde de vervulling der wet is, Rom. 13:10 en *dat de gehele wet in een woord vervuld wordt, namelijk in dit: gij zult uw naaste liefhebben gelijk u zelf*, Gal. 5:14.

Doch zou de wet ook tevreden zijn met een natuurlijke liefde, zoals de mens kan hebben zonder genade en zonder Christus? Immers geenszins; maar de Wet gebiedt ons een geestelijke en gelovige liefde, zoals de genade in ons werkt door een oprecht geloof en zoals die in onze harten uitgestort is door de Heilige Geest, Die ons is gegeven, Rom. 5:5. De wet gebiedt ons in het Christendom geen andere, dan een Evangelische liefde, die wij alleen ontvangen en beoefenen door de Heilige Geest en door middel van een oprecht geloof in Christus. Of, zoals het de apostel noemt, een *liefde met geloof*, Ef. 6:23; dat is die onafscheidelijk vergezeld gaat met het geloof, als waaruit de ware liefde geestelijk voortkomt en alleenlijk door geoefend wordt. Waarom geloof en liefde dan ook zo dikwerf tezamen gepaard worden, als tweelingen van genade, die onafscheidelijk van elkaar zijn. Zonder dat wij die bekende plaatsen behoeven aan te halen. In 't kort, van alle geestelijke deugden, die de wet gebiedt, blijven de voornaamste hoofddeugden, die de gehelen godsdienst van het Evangelie uitmaken, geloof, hoop en liefde, deze drie, 1 Cor. 13:13.

De apostel plaatst het hier in haar natuurlijke orde. Hij stelt het geloof vooraan, als de grond van alles. Daarna de hoop, als een vrucht, daar onmiddellijk uitvloeiende. En dan de liefde, als het uiterste einde en gevolg van beide, want door geloof komen wij tot hoop en door beide komen wij tot de liefde, die zonder geloof en hoop in de weg van het Evangelie nooit van iemand verkregen kan worden.

En zo is het dan ontwijfelbaar zeker, dat bij ieder gebod van de wet het geloof in Christus, onder het Evangelie, altijd inkomt, als de ziele, kracht en wezen van het gebod, zonder welke het gebod noch bestaat, noch minst of meest van iemand

onderhouden kan worden, waarom wij die beide, het gebod en het geloof, dan ook evenzeer, door de genade van Christus, nu ook betrachten en bewaren moeten, zonder een van beide voor een ommezien te verliezen. Zoals het de Schrift ook uitdrukt: Hier zijn ze, die de geboden Gods bewaren en het geloof Jezus, Openb. 14: 12.

De wet is dan nu onder het Evangelie een zuivere wet des geloofs. Zij eist en gebiedt alle mensen het geloof in Christus en aan het Evangelie, als hun eerste en voornaamste plicht, tot rechtvaardigmaking, tot heiligmaking en tot eeuwige zaligheid. En dit niet alleen, maar zij spreekt ook Gods toom en vloek en de eeuwige dood en verdoemenis uit over alle ongelovigen en die aan het Evangelie niet gehoorzaam zijn. Waarvan in het vervolg nader.

Daar dan nu het geloof in Christus het voorname gebod en als de gehele ziel en kracht der wet is, zoals getoond is, hoe zou het dan mogelijk zijn, dat de wet, een zondaar zaligmakend overtuigende, door de werking van de Heilige Geest, hem maar alleen van algemene uitwendige zonden en ook enigszins van andere hartsverdorvenheden zou overtuigen, zonder hem te ontdekken van de bron en grond derzelve, te weten, zijn ongeloof jegens Christus en het Evangelie, waaruit alle zonden en verdorvenheden middellijk in de mens haar bestaan en oorsprong hebben?

Een van beide moet dan hier waar zijn: of de Wet moet van de zondaar in haar geestelijke kracht en in haar voorname eis of gebod des geloofs, niet recht gekend worden, als wanneer zij ook niet in staat zal zijn om was heilzame overtuiging en zielsverslagenheid in des blinde zondaars hart te werken. Of zo de Wet als zodanig van hem recht gekend wordt, in het licht van de Heilige Geest, dan moet zij uit haar eigen aard en natuur, een zodanig helder en krachtig licht in van de zondaar duistere hart ontsteken en meer en meer doen schijnen, waardoor hij niet slechts van andere zonden, maar ook van de grote en voorname zonde van zijn ongeloof noodzakelijk moet overtuigd worden; en hoe hij de gehele wet ook in haar bijzondere geestelijke eis des geloofs, met zijn hart altijd heeft overtreden en nog blijft overtreden, zonder daar iets van te houden, of kunnen houden.

Want het is natuurlijk, dat iedere wet in de wereld, die van ons overtreden is, ons zoveel schuld en misdaad moet ontdekken als zij plichten behelst, die zij ons gebiedt en ondeugden of wanbedrijven, die zij verbiedt: indien anders die wet ons klaar bekend zal zijn. Doch als die wet ons onbekend is, of in zover ze ons onbekend is, kan ons dezelve ook van geen schulden of misdaden overtuigen; dewijl daar, waar geen wet bekend is, ook geen overtreding bekend kan zijn.

2. Uit het verhandelde vloeit nu wijders, als een wezenlijk en noodzakelijk gevolg, dat, buiten de onvergeeflijke zonde tegen de Heilige Geest, het ongeloof de grootste en zwaarste en ook de schadelijkste van alle zonden is, waar de mens dan ook voornamelijk van moet overtuigd worden, als hij over zijn zonden recht voor God vernederd zal worden. Want

(1) het ongeloof alleen verhindert, dat men van geen een zonde, in die staat, immermeer vergeving kan verkrijgen, of ooit door Christus met God verzoend kan worden. Waar alleen een oprecht geloof in het hart gewerkt is van de Heilige Geest, daar ontvangt de mens door middel van hetzelfde aanstonds en voor eeuwig de vergeving van al zijn zonden, om Christus wil, hoe veel en zwaar die ook zijn mochten; en behoudt niet een zonde meer tot zijn last en verantwoording. Neen, het *bloed Christus reinigt ons van alle zonde*, 1 Joh. 1:7. Doch waar het ongeloof over de mens heerst en hij nog onboetvaardig in hetzelfde leeft, daar blijft de hele schuld der zonden onverzoend op hem liggen en hij kan daarvan door niets in de wereld immer bevrijd of verlost worden.

(2) Ook verhindert het ongeloof, dat men van geen een zonde of verdorvenheid kan geheiligd worden. Want onze harten worden alleen gereinigd door het geloof, Hand. 15: 9. Daardoor wordt de mens also met Christus verenigd, dat hij niet slechts gemeenschap verkrijgt aan Zijn bloed tot verzoening en rechtvaardigmaking, maar ook aan Zijn Geest tot vernieuwing en heiligmaking. Daarom houdt het ongeloof de zondige mens dan geheel buiten alle ware bekering en heiligmaking en doet hem geheel in de liefde der zonde leven, waardoor hij zijn schuld voor God dan dagelijks groter maakt en anders niet als zonde doet, ook met zijn beste werken en deugden. Want al wat uit het geloof niet is, dat is zonde, Rom. 14:23.

(3) En daar het ongeloof de mens also geheel laat steken in de schuld en slavernij der zonde. Daar houdt datzelve ook de toorn van God, de vloek der wet, de macht des duivels en de eeuwige helse verdoemenis op des zondaars hart zo vast verzegeld en gebonden, dat hij daar geenszins van verlost kan worden. In één woord, het ongeloof alleen waarin de mens blijft leven, is de ware bronader en fontein van alle zonden en van alle ellenden, tijdelijk en eeuwig. Laat de mens ook schoon aan alle andere zonden (behalve tegen de Heilige Geest) nog zozeer schuldig staan en laat zijn staat daaronder ook nog zo dodelijk ellendig en rampzalig zijn, indien hij alleen in de grond maar niet schuldig staat aan de grote zonde van het ongeloof, zo is er het minste gevaar van dood en verdoemenis niet voor hem. Al de andere zonden, hoe onnoemlijk groot en menigvuldig die ook zijn mogen, zullen nochtans in eeuwigheid bij God niet meer gedacht, maar geheel vergeven en uitgewist zijn door het bloed van Christus, zo hij maar alleen niet ongelovig blijft aan de gewisse genadebeloften Gods in het Evangelie.

Maar als de mens in het heilloos ongeloof wil blijven leven en Christus wil blijven verwerpen, dan blijft er nu geen slachtoffer voor zijn zonden meer over, Hebr. 10:26, maar dan moet hij gewisselijk voor eeuwig verdoemd zijn, Mark. 16:16. Opdat wij nu geen gewag maken van vele andere toevallen en wezenlijke omstandigheden, die in de enige zonde van het ongeloof tezamen lopen en die de aard en natuur van deze zonde zeer verschrikkelijk verzwaren, zoals anderen, die van deze stof opzettelijk gehandeld hebben, overvloedig uit Gods Woord hebben aangewezen, tot een ieders ernstige waarschuwing om van deze allerschadelijkste zonde toch geen geringe gedachte te maken.

Maar dit alles nu zo waarachtig zijnde, veel meer als wij dat kunnen uitdrukken, wat moet het dan niet een uiterste ongerijmdheid zijn, als iemand zou willen beweren en staande houden, dat Gods Geest, krachtig werkende om een mens van zijn zonden te overtuigen en hem daarover voor God te vernederen, hem nochtans van zijn heilloos ongeloof, de grond en de bron van al zijn zonden, niet eens zou overtuigen. Of zou dan Gods Geest geheel anders in de mens werken, als Hij hem leert in de Heilige Schrift? Zou Hij ook aldaar met letters het ongeloof als de grootste en zwaarste van alle zonden gedurig afmalen, maar als Hij bevindelijk en krachtdadig in des mens hart werkt om hem van zijn zonden te overtuigen, dan nochtans die zonde van het ongeloof zoveel niet achten, dat Hij nodig zou oordelen om de zondaar daarbij enigszins te bepalen en hem daar een rechte kennis en een levendig berouw van te schenken?

Wat een ongerijmd gevoelen zou dat niet wezen, geheel strekkende tot oneer van God! Dit was immers al eveneens, alsof iemand wilde stellen, dat Gods Geest, een mens overtuigende die lange tijd in de snode zonde van hoererij geleefd heeft, hem wel van zijn andere zonden zou overtuigen, maar niet van zijn hoererij. Zou men zodanige stelling niet billijk als godslasterlijk moeten aanzien?

Dus mag men met nog meer reden ook oordelen van het gevoelen dergenen, die de verschrikkelijke zonde van het ongeloof van zo weinig belang zouden achten, alsof de Heilige Geest het niet eens dienstig of nodig zou oordelen om de ongelovige zondaar, die al zijn dagen in die grote zonde geleefd heeft, daar eens van te overtuigen, wanneer Hij hem toch wil overtuigen van zijn andere zonden, die echter alle tezamen bij God zo zwaar niet kunnen wegen, dan wel die enige zonde van het ongeloof, waardoor en waarom al de zonden volstrekt onverzoend en onvergeven moeten blijven. Want hier is immers van een ieder mens in het christendom ook waar hetgeen de apostel zegt: “Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de wet in bewaring gesteld (en dus ook onder de vloek en verdoemenis der wet, die van de wet onafscheidelijk is) en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden,” Gal. 3:23.

Waarlijk, het kan niet zijn, dat iemand, die geestelijk licht bezit van de weg der zaligheid en van het schriftmatig en bevindelijk werk van de Geest en die van de zonde van het ongeloof enigszins recht onderwezen en overtuigd is in zijn eigen hart en hoe wij door het geloof alleen gerechtvaardigd en gezaligd worden, dat zo een, zeg ik, op de zonde van het ongeloof zo weinig gewicht zou leggen, van te kunnen achten, dat daarvan in des Geestes weg en in Zijn werk in de ziel, geen bijzondere overtuiging zou vallen. Maar de ondervinding leert genoeg, dat degene, die tot zodanig ongerijmd gevoelen overhellen, doorgaans noch van geloof, noch van ongeloof een rechte bevattning hebben. En uit die grond van blindheid komt hun tegenkanting tegen de waarheid van Gods Geest dan ook eigenlijk voort.

3. Verder staat ook aan te merken, hoe ernstig de Zaligmaker het in Zijn prediking daarop toegelegd heeft, om de zonde van het ongeloof bij alle gelegenheid te bestraffen, meer zelfs dan enige andere zonden; en wat zware bedreigingen Hij de mensen daarover gedaan heeft en zulks met die toeleg, om hun tot rechte kennis en leedwezen van die zonde te brengen en hun tot afstand van dezelve en tot een oprecht geloof en vertrouwen in Hem te bewegen, als het enige middel, waardoor zij konden behouden worden. Ziet onder anderen Luk. 8:12; en 24:25 en Joh. 3:12 en 5:46,47 en 8:45,46 en 10:26 en 12:38-40. Hij riep uit, “dat die niet gelooft, alrede veroordeeld is; dewijl hij niet heeft geloofd in de Naam des enig geborenen Zoons Gods”, Joh. 3:18. “En indien gij niet gelooft dat Ik die ben, gij zult in uw zonden sterven,” Joh. 8:24. “Maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden.” Mark. 16:16. “Die Mij verwerpt en Mijn woorden niet ontvangt, heeft die hem oordeelt. Het woord, dat Ik gesproken heb, dat zal hem oordelen ten laatste dage,” Joh. 12:48. En wederom riep Hij uit met grote beweging: “O ongelovige en verkeerd geslacht, hoelang zal Ik nog met ulieden zijn? Hoe lang zal Ik u nog verdragen”? Matth. 17:17. En tot zijn discipel: “En zijt niet ongelovig, maar gelovig,” Joh. 20:27. “Hij verweet hun haar ongelovigheid en hardigheid des harten, omdat zij niet geloofd hadden” enz. Mark. 16:14. Ziet ook Joh. 6 en elders. Zo had ook Zijn voorloper Johannes gepredikt en de Joden over hun ongeloof zwaar bestraft en bedreigd, lerende dat “die de Zoon ongehoorzaam is, het leven niet zien zal, dat de toorn Gods op hem blijft,” Joh. 3:36. Niet anders hebben ook de apostelen gedaan, in Jezus naam. Zij predikten zonder ophouden tegen de verschrikkelijke zonde van het ongeloof, om die als de bron van alle zonde en verderf te veroordelen. Hiervandaan leidt Paulus de val der Joden alleenlijk af, zeggende, dat zij door ongelovigheid afgebroken zijn; en dat ook de heidenen afgehouden zouden worden, indien zij in de goedertierenheid niet bleven; dat is, indien zij niet bleven in het geloof van het Evangelie, Rom. 11:20 en 22.

En ziet, hoe scherp hij het ongeloof behandelt en de mensen daarover bestraft en

bedreigt, 2 Thess. 1:8,9, Tit. 1:15, Hebr. 4 geheel. Doch indien deze dingen nu zo zijn, hoe zou het dan mogelijk wezen, dat Christus de zondaars, die Hij wil behouden, inwendig door zijn Geest bestraffende over hun zonden en hun daarvan tot ware boetvaardigheid nu overtuigende, hun dan nochtans onwetende zou willen laten van de grote zonde van hun ongeloof, waarover Hij hun nochtans in Zijn Woord en prediking overal zo zwaar bestraft en laat bestraffen en dat Hij niets zou willen doen, om hun daarvan klaar en gevoelig tot hun ware zielsvernederen en bekering te overtuigen? Of verdienen degenen, die zulke ongerijmde dingen van Christus en van Zijn Geest zouden willen staande houden, niet veeleer, dat men hun ook tegemoet voerde, “gij dwaalt, niet wetende de Schriften, noch de kracht Gods,” Matth. 22:29? En: “zijt gij leraars Israëls en weet gij deze dingen niet”? Joh. 3:20. Waarlijk het is een zeer droevig teken van de nare blindheid en geesteloosheid, waartoe ons christendom nu vervallen is, dat men deze klare eerste beginselen van de christelijke waarheid nu de mensen nog eerst moet leren.

4. Daar dan de zonde van het ongeloof dus de grootste en doemwaardigste van alle zonden is, (die tegen de Heilige Geest alleen uitgezonderd) met wat reden zou dan iemand kunnen staande houden, dat een zondaar zich daarover voor de Heiligen God óf in 't geheel niet, óf minder als over zijn andere zonden zou behoeven te vernederen en een oprechte boete te doen? Gelijk nochtans noodwendig zou moeten volgen, als het alleen waar ware, dat de Heilige Geest de mens van zijn ongeloof, of van zijn zonde tegen het Evangelie niet zo wel zou overtuigen, als van zijn andere algemene zonden tegen de wet.

Want het spreekt vanzelf, dat, zonder enige zaligmakende overtuiging van de Geest, geen ware vernederen over enige zonde bij iemand kan plaats hebben. Die dan evenwel wil stellen, dat er een zaligmakende overtuiging van zonden kan zijn, zonder bijzondere overtuiging van de zonde van het ongeloof, die moet dan tevens ook stellen, dat men recht boetvaardig voor God kan zijn, zonder enig waar berouw of droefheid daarover te hebben, dat men Christus en de genade al zijn leven geheel veracht en door moedwillige blindheid en ongeloof met voeten getreden heeft; en alzo het bloed des Nieuwen Testaments smaadheid aangedaan en de Zoon van God, zoveel in ons was, opnieuw gekruisigd heeft. Ja dat men, door ongeloof, het gehele Evangelie met zijn hart verloochend en verworpen heeft en maar een valse en geveinsde belijdenis van hetzelfde voor de wereld gedaan heeft en niets anders heeft willen doen. Verder moet zo een ook stellen, dat God veel meer gewicht wil leggen op de wet en voor dezelve veel meer wil ijveren, als wel voor Zijn Heilig Evangelie; doordat het Hem genoeg is, als de mens maar een oprecht berouw heeft over dat hij tegen de wet gezondigd heeft en dat hem de Heilige Geest daarvan overtuigt; doch dat hij van zijn zonde tegen het Evangelie noch ware overtuiging of berouw behoeft te hebben; dat die zonde van veel minder gewicht en aangelegenheid is, als de zonden, die blotelijk tegen de wet alleen begaan zijn. En wijders moet zo een ook noodwendig stellen, dat al wat de Heilige Geest in het Woord zo overvloedig getuigt van de grootheid en zwaarheid en verdoemelijkheid van de zonde van het ongeloof, met alle nevengeande bedreigingen en bestraffingen daarover, inderdaad zo ernstig niet gemeend wordt, of zo wezenlijk en gewichtig niet is om van ons geweten, geloofd en zo, bijzonder ter harte genomen te worden, doordat toch de Geest, wanneer Hij zelf komt werken om de mens van zijn zonden te overtuigen, dat ongeloof ook wel stil laat rusten en voorbijgaat, zonder dat eens onder des mensen oog te brengen, of hem het zondige en verdoemelijke daarvan met kracht op zijn hart te drukken, zoals Hij nochtans altijd doet omtrent de zonde tegen de wet.

Ziet, tot zulke allerongerijmdste en Godonterende stellingen moeten al degenen noodwendig komen, die ons gevoelen rechtdraads zouden willen tegenstaan. Want het zijn geen ver gezochte of getrokken, maar gans natuurlijke en wezenlijke gevolgen, die in het tegengesteld gevoelen zodanig vervat zijn, dat zij daar in het geheel van afgezonderd kunnen worden.

Maar hoe zou een zodanige gebrekkelijke en nauwelijks half volkomen overtuiging van de zonden tegen de wet alleen, ook enigszins bestaanbaar geacht kunnen worden met Gods oneindige gerechtigheid en heiligheid, waardoor Hij immers alle zonden en ook de kleinste zonden, haat en straft? Of zou het ook met de gerechtigheid onder de mensen kunnen overeenkomen, indien eens een aards rechter, die gezeten zou zijn over dieven en moordenaars, om ze te vonnissen, slechts zijn werk alleen zou maken om hun van de mindere misdaden van stelen en dieverij te overtuigen, terwijl hij de zwaardere euvel daden van moord en doodslag met hun niet eens zou behandelen, of hun daarvan zoeken te overtuigen en tot belijdenis te brengen.

Een van beide moet hier in opzicht van God de Heere dan nu immers gesteld worden, óf dat de zonde van het ongeloof en de verachting van Christus en het Evangelie metterdaad een zo zware en verdoemelijke zonde niet is als de Heilige Geest die wel afmaalt en behandelt in het Woord; of anders, dat het met Gods heiligheid en gerechtigheid geenszins bestaanbaar zou zijn, die zonde zo gering te achten, dat Hij die niet eens nodig zou oordelen, de mens van dezelve, nevens zijn andere zonden, mee te overtuigen door Zijn Geest en hem daarover oprecht te vernederen. En waarlijk, indien het kon wezen, dat God het niet nodig zou oordelen tot des mensen bekering en zaligheid, om hem van die zware zonde van het ongeloof bijzonder te overtuigen, dan zou immers ook moeten volgen, dat de mens het dan ook niet nodig zou behoeven te oordelen om naar een levendige kennis en overtuiging en hartelijk berouw van zijn ongeloof ernstig te staan en de Heere daartoe om Zijn genade en Geest ootmoedig te bidden, maar dat hij zich slechts alleen dan had te bekommeren met zijn algemene zonden tegen de wet als wet, in afzondering van het Evangelie.

Want indien God met het overtuigend werk van Zijn Geest de mens hier zo vooring, waarom zou de mens dan God hierin niet mogen volgen? Men kan dan lichtelijk merken, in wat ongerijmde stellingen de mensen noodzakelijk moeten vallen, die zouden willen staande houden, dat tot een zaligmakende overtuiging niet noodzakelijk zou behoren, dat de mens ook overtuigd word van zijn zonden tegen het Evangelie, zowel als van zijn zonden tegen de wet.

Men zeg hier niet op, dat dit alles maar oordeelkundig redeneren en gevolgtrekken is van het een uit het ander. Want ook de Christelijke godsdienst is een redelijke godsdienst, Rom. 12:1. En de Apostel noemt de leer der Waarheid daarom ook een redelijke melk, 1 Petrus 2:2. Hoe zal men anders de waarheid van de Heilige Geest recht kunnen behandelen, verklaren en bevestigen, als met over dezelve gezond te redeneren en te oordelen, naar de duidelijke openbaring der Heilige Schrift? Indien dit in het Christendom niet meer zou plaats houden, dan waren immers de deuren en vensters voor een wilde en onredelijke Enthusiasterij (met geestdrift vervuld) ras wijd genoeg geopend.

5. Als wij ook acht geven op de genade van de vergeving der zonden en hoe de mens voor dezelve geestelijk bereid moet worden, dan zal de stelling, die wij beweren, daaruit nog al meer bevestigd worden. Het is de bekende leer van het Christendom, waaraan een ieder lichtelijk toestemming zal geven, dat God de mens, die Hij de zonden wil vergeven, ook over de zonden wil vernederen. Zodat hij die vergeving niet anders ontvangt, dan op een oprechte belijdenis en berouw van dezelve en op of door

een hartgrondig geloof in Christus, invoege, dat zonder die vereiste zielshoedanigheden van waar berouw en geloof, Gods heiligheid niet toelaat, aan iemand de zonden te vergeven. Het gaat hier achtereenvolgens het getuigenis des apostels: “Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeeft en ons reinigt van alle ongerechtigheid”, 1 Joh. 1:9. En van de psalmist: “Ik zeide, ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor de Heere; en Gij vergeeft de ongerechtigheid mijner zonden”, Ps. 32:5. En Spreuk. 23:13: “Die zijn overtredingen bedekt, zal niet voorspoedig zijn; maar die ze bekent en laat, zal barmhartigheid verkrijgen”.

En dit zien wij doorgaans in de voorbeelden der ware boetvaardigen, waarvan in de Heilige Schrift melding geschiedt, hoe zij hun zonden eerst oprecht voor God belijden met een vernederd en verootmoedigd hart en daarop dan gelovig om vergeving smeken en aanhouden, totdat zij die verkrijgen. Deze is de bekende leer van Gods hele Woord, dat de mens zijn zonden boetvaardig voor God moet belijden, indien hij wil dat God hem dezelve zal vergeven. Wat zal anders de inhoud van het gebed zijn, “vergeef ons onze schulden”, Matth. 6:12, als dat wij met onze zonden en schulden voor God komen, Hem die boetvaardig belijden en Hem om haar genadige vergeving oprecht gelovig smeken?

Maar volgens het ongerijmd gevoelen, dat wij tegenaan, zal het kunnen zijn, dat zulks maar alleen plaats zou hebben van de zonden tegen de wet en niet gelijk van die tegen het Evangelie. Want God zou ons dan Zelf leren en voorgaan, met de mens wel te overtuigen door Zijn Geest en hem tot een boetvaardige belijdenis te brengen van zijn zonden tegen de wet, opdat hij de vergeving daarvan gelovig bij Hem zou zoeken, doch niet van zijn zonden tegen het Evangelie. Waaruit dan noodwendig moet volgen: óf dat God die laatste zonden in het geheel niet zou vergeven, óf anders, dat Hij die zou vergeven, zonder dat de mens daarvan enige geestelijke kennis of overtuiging zou hebben of boetvaardige belijdenis van zou doen, of de Heere eens ootmoedig en gelovig om vergeving daarvan zou verzoeken.

Want zodanige recht boetvaardige en gelovige werkzaamheden van des mensen ziel omtrent de zonden tegen het Evangelie kunnen in generlei wijze plaats hebben, indien zijn gemoed van die zonden niet mede geestelijk overtuigd wordt en hem de schuld daarvan tot zijn ware vernedering ook bevindelijk op het hart wordt gelegd. En dus moet zodanige dwaalleer dan al verder van de een in de andere ongerijmdheid uitloopen en nu moeten haar voorstanders ook hiertoe komen van vast te stellen: dat het wel waar is van de zonden tegen de wet, dat God die de mens niet vergeeft, dan tenzij Hij hem daarvan ook geestelijk overtuigt en hem brengt tot een hartgrondige boete en belijdenis; maar dat God geheel anders te werk gaat met de zonden tegen het Evangelie en van des mensen ongeloof en vijandschap tegen Christus, dat hoe zwaar en Godonterend deze zonden ook mogen zijn, ver boven al de andere zonden, des Heeren heiligheid nochtans toelaat, ook tegen het hele getuigenis der Heilige Schrift, dezelve de mens lichtelijk te vergeven, zonder dat hij daarover in waarheid behoeft boetvaardig te zijn, of God eens oprecht gelovig om vergeving te smeken; dat het genoeg is, als de mens maar slechts boetvaardig is over zijn andere zonden, enz. Wie merkt de Godonterendheid van dusdanige stellingen niet? Want het is er, bijvoorbeeld, eveneens mee gelegen, alsof iemand wilde stellen, dat God een mens, die lang in snode dronkenschap en vuile hoererij geleefd heeft, op die manier zou bekeren, dat Hij hem gemakkelijk en gelijk als ingewikkeld, die gruwelijke zonden zou vergeven, zonder dat de dronkaard en hoereerder daarvan enige ware overtuiging of berouw behoefde te hebben, of enige belijdenis van dezelve in het bijzonder te doen, enz. Dat God tevreden zou zijn, als hij slechts overtuigd en recht boetvaardig was van en over

zijn andere zonden. Of zou anders ook het ongeloof en de moedwillige verwerping van Christus en de verachting en versmading van Zijn genade, een zoveel kleiner of geringer zoude zijn in de ogen van de Heilige God, dat Hij die veel eerder en lichter zou willen vergeven, als die andere grove zonden tegen de wet? Dit zal immers niemand durven stellen, wien God de ogen geopend heeft, om van het ongeloof en van haar verdoemelijkheid in zijn eigen gemoed iets recht te leren kennen.

Het is zeker en het is tevoren reeds aangewezen, dat het ongeloof jegens Christus en het Evangelie, de grond en fontein van alle zonden is, die door de genade eenmaal verbroken en aanvankelijk ten onder gebracht zijnde, zo ras des mensen hart met het ware geloof in Christus beschonken is, dan ook aanstonds in zover alle andere zonden, die blotelijk tegen de wet bedreven worden, in haar grond en wortel mede uitroeit en ten onder brengt! Doordat Christus door het geloof dan komt "wonen in het hart en wij in de liefde geworteld en gegrond zijn", Ef. 3:17. "En Hij in ons nu ook een gestalte krijgt", Gal. 4:19.

Neemt slechts weder een dronkaard en hoereerder. Zo ras hij alleen, door de wederbarende genade van de Heilige Geest, zijn vorig ongeloof nu verzaakt en aflegt en oprecht gelovig in Christus gemaakt wordt, zullen deze grove zonden ook aanstonds van hem betreurd en hartgrondig verfoeid worden. Als de grond van het ongeloof binnen in het hart wordt opgebroken, dan moeten de dronkenschap, hoererijs en alle andere zonden en hartsverdorvenheden nu ook uitgeroeid worden; en dan moet het immers ook heten: "Dit waart gij sommige, maar gij zijt afgewassen", enz. 1 Cor. 6:11.

Op de wortel van het ongeloof groeien en wassen zonder onderscheid alle zonden en alle zondige uitbrekingen, die dan tegelijk met die wortel in de grond ook uitgeroeid worden. Maar hoe handelt nu de landman, als hij de grond wil reinigen en zuiveren? Zal hij dan het bovenste onkruid slechts wegnemen en de wortel in de grond laten zitten, om aanstonds weder uit te spruiten? Of zal hij niet veeleer de wortel ontbloten en die wegnemen en daar bijzonder in zijn arbeid op toeleggen? Doch hoe is het nu te begrijpen, dat de Heere God, de Hemelse Landman, met Zijn geestelijk werk van de bekering en reiniging van den grond van des mensen hart hier anders zou handelen; en dat Hij enkel het opgewassen onkruid van grove zondige bedrijven, van allerlei verdorvenheden, door vernederende en verzoenende geloofsgenade, zou wegnemen en uitroeien, maar laten de wortel van het ongeloof, waaruit dezelve spruiten, in des mensen hart als verborgen zitten, zonder die schadelijken wortel enigszins te ontbloten door geestelijke overtuiging en de mens daarover te vernederen en te bereiden tot een ware geloofsverzoening? Zo zou God in des mensen bekering dan maar alleen als op de buitenste takken werken, om die af te houwen en te fatsoeneren, maar niet op de stam en wortel van de boom der verdorvenheid, om die in het hart uit te roeien of te verbeteren. Geheel anders, dan Hij ons zelf leert en vermaant in Zijn Woord: "maak de boom goed en zijn vrucht goed," Matth. 12:33. Doch dewijl zulks te stellen geheel ongerijmd zou zijn, zo moet dan noodwendig het tegendeel van ons voor waar gehouden worden; en wij moeten van het werk van Gods Geest geen andere gedachten maken, als dat het grondig gaat en diep doordringt in des mensen ziel tot aan de wortel van de boom der verdorvenheid, zijnde het ongeloof, waaruit alle andere zonden van ziel en lichaam welig voortspruiten, groeien en wassen.

Dien wortel der boosheid zal God dan ook bijzonder aantasten en ontbloten, door ware geestelijke overtuiging en boetvaardigheid in des mensen hart daarover te werken. Waarna Hij die schadelijke wortel door verzoenende en heiligende geloofsgenade ook aanvankelijk en hoe langer hoe meer zal uitroeien.

Dat hier bij God het zwaarste is, dat zal Hij ook bij de zondaar, die Hij genadig wil

zijn, het zwaarst doen wegen; en dewijl de zondaar voor alles eerst verzoening van zijn ongeloof moet ontvangen door het bloed van Christus en hij daarvan verlost moet worden, eer hem zijn andere zonden kunnen vergeven en hij daarvan bekeerd kan worden, zo ligt Gods heilige weg en orde hier dan ook altijd ingericht, om de zonde van het ongeloof, als de wortel van alle zonden, de mens door een geestelijke overtuiging alzo op zijn hart te leggen, dat hem die een zonde ook voornamelijk weegt en drukt, ja meer zelfs dan al zijn andere zonden, waarom hij daarover nu ook bijzonder voor God in de schuld valt, daarvan een boetvaardige belijdenis doet, zich daarover oprecht schaamt en vernedert en om een genadige vergeving van deze en van al zijn zonden oprecht gelovig smeekt, enz.

Wil iemand deze klare goddelijke waarheid nu nog langer tegenwerken en de zonde van het ongeloof verder zo gering achten, alsof God die, zonder enige bijzondere overtuiging of boetvaardigheid, de mens slechts zo terstond en zo ongevoelig wilde vergeven, die zij dan van ons hier gewaarschuwd, dat hij toch ernstig wil toezien voor zijn eigen ziel, dat God hem, door een rechtvaardig oordeel, niet geheel blind en ongevoelig in die zonde van het ongeloof laat steken, totdat hij sterft.

6. Nog nader zal de waarheid van onze stelling blijken, wanneer wij acht geven, hoe onmogelijk het ook zij, dat de mens zich van de zonde van zijn ongeloof in waarheid tot God zal bekeren en met zijn hart in Christus nu zal geloven, indien hij van die zonde niet eerst geestelijk en bevindelijk voor God zij overtuigd geworden. Want immers tot de wezenlijken aard en natuur ener oprechte bekering wordt vereist, dat iemand de zonden geestelijk kent, van dezelve een hartelijk leedwezen heeft, over dezelve een genadige verzoening zoekt in het bloed van Christus en die oprecht haat en vlied, enz.

Maar hoe zou dit omtrent de grote zonde van het ongeloof kunnen geschieden, indien Gods Geest de mens daarvan niet bevindelijk zou komen overtuigen? Of zal er ook een oprechte bekering van enige zonde kunnen zijn, waar de mens niet geestelijk van overtuigd en hartgrondig vernederd wordt. En nochtans tot zodanige ongerijmde stelling moeten de mensen hier immers al weder vervallen, die de bijzondere overtuiging van de zonde van het ongeloof willen tegengaan; even alsof men wilde staande houden, dat iemand, die lange tijd in de zonde van hoerij of dieverij, of andere grove ergernissen, geleefd heeft, zich daarvan nu oprecht tot God zou bekeren, zonder evenwel van die snode zonden en goddeloosheden door Gods Geest ooit in het bijzonder overtuigd, of daarover vernederd te zijn? Zou ook wel de ergste Pelagianen zo iets op die wijze als waarheid durven stellen?

Maar wat belangt de zonde van het ongeloof, het is zeker, dat, zolang als de mens daarvan door Gods Geest niet bijzonderlijk overtuigd en daarover oprecht vernederd wordt, hij zich dan van dezelve ook nooit waarlijk zal bekeren; maar dat, wat overtuiging hij schoon van zijn andere zonden ook al mocht hebben, hij het dan maar alleen altijd zal toelagen op een ongelovige en wettische bekering, langs een weg van eigengerechtigheid, of van een ijdel waangeloof. Hij, die nooit bevindelijk voor God van zijn ongeloof werd overtuigd en geestelijk in de schuld daarvan werd ingeleid, zal dan, met al zijn andere overtuiging altijd in zijn ongeloof blijven steken en daar blind en onboetvaardig in voortgaan. Dit kan niet anders wezen, omdat zo een zijn ongeloof nooit recht kan kennen en als zijn doemwaardige zonde voor God belijden en betreuren, enz., aangezien hiertoe een bijzondere overtuiging van de Heilige Geest vereist wordt, waardoor die zonde in haar rechte aard, snoodheid en verdoemelijkheid de mens moet bekend gemaakt en op zijn hart gelegd worden. Want de overtuiging van de Geest doet twee dingen aan de mens: zij dient om hem de zonden recht bekend

te maken, waar hij tevoren blind in stond en om hem over dezelve diep voor God te vernederen onder een levendig gevoelen van de schuld en straf der zonden, waaronder hij zich nu bevindt te leggen.

Indien dan God de mens niet zowel komt overtuigen van het ongeloof, als van zijn andere zonden, dan kan de mens zich daarvan ook zowel niet bekeren, als hij zou doen van zijn andere zonden.

Men mocht de tegensprekers van de waarheid hier in het voorbijgaan ook wel eens afvragen, of zij achten, dat iemand, die nu aanvankelijk tot God in Christus is bekeerd, of liever, die nu zaligmakend door de Heilige Geest van zijn zonden is overtuigd geworden, ook enige kennis nu bekomen heeft van zijn ongeloof en hoe hij Christus en de genade altijd heeft veracht en tegengestaan? Dan of hij daar nu nog geheel blind in blijft staan, evenals tevoren, toen hij een natuurlijk mens was, "den Geest niet hebbende?" Judas: 19.

Het laatste zullen zij, zo wij achten, om haar hooggaande ongerijmdheid niet durven stellen. Bijgevolg dan het eerste.

Maar hier mochten wij nu weder vragen, hoedanige kennis van de zonde van het ongeloof zo een nu waarlijk heeft? Of een algemene en natuurlijke óf een geestelijke en zaligmakende kennis? Indien een natuurlijke, dan is zo een inwendig blind deze aangaande en weet of begrijpt van het ongeloof, de bron van alle zonden, niet meer dan ook een onwedergeborene daarvan kan weten, door de algemene gaven en verlichting van de Geest. En zo heeft zo een hieromtrent dan maar een gedaante van kennis en van waarheid, Rom. 2:20, wel verre van dat hij hier van de Heere zelf zou geleerd zijn.

Wie ziet alweer niet, hoe ten hoogste ongerijmd dit zou zijn. Maar indien zij zeggen, dat die bekeerde of overtuigde nu een geestelijke en zaligmakende kennis van het ongeloof bezit, zo moeten wij dan vragen, vanwaar, of hoe hij die verkregen heeft? Hij kan die, naar hunlieder gevoelen, niet hebben door een ware geestelijke en bevindelijke overtuiging van die zonde. Want zodanige overtuiging ontkennen zij, dat in alle bekeerden plaats heeft. Dienvolgens blijft dan immers voor hun rekening, dat zij ons, achtereenvolgens de Heilige Schrift, een anderen weg of middel van Gods Geest aanwijzen, waardoor men een ware geestelijke en zielvernederende kennis van de zonde van het ongeloof voor zichzelf, zonder bevindelijke overtuiging, kan bekomen. En indien zij hier raad toe weten, dan moeten wij verwachten, dat zij ons al een wonderlijke theologie zullen leren.

Doch het is niet te denken, dat zij licht voet bij stuk zullen houden.

7. Ook leert ons Gods Woord de waarheid, die wij tot hiertoe verhandeld en bevestigd hebben, zo klaar en nadrukkelijk, dat men zich niet genoeg kan verwonderen, hoe men dezelve in het Christendom dus openlijk durft tegenspreken. Ziet Joh. 16:7-9, alwaar men de belofte vindt van de Heilige Geest, zoals die in de wereld zou komen, uit kracht van de verdienste en de Hemelvaart van de Heere Jezus.

Edoch het is de Zaligmaker niet genoeg geweest, ons Zijn Geest alleen te beloven, maar Hij heeft ons ook met nadruk het Goddelijk werk van die Geest willen aanwijzen, waardoor Hij zich in het gemeen zou openbaren aan de wereld en in het bijzonder in de harten der uitverkorenen, zeggende: "En die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde," enz.

Hetzij men deze overtuiging van de Heilige Geest als een algemene weldaad neemt, die ook de verworpenen eigen is, of als heilzaam en zaligmakend, zoals de ware gelovigen die alleen ontvangen, wij moeten dezelve dus aanmerken en het voor zeker houden, dat die altijd eerst omtrent des menschen zonden gaat. Hiervan begint Gods

Geest een iegelijk, die Hij met Zijn licht en kracht onder het Evangelie wil bewerken, altijd eerst te overtuigen. Deze vaste orde van des Geestes werking in der mensen harten wil de Zaligmaker ons hier nu ook uitdrukkelijk leren, teneinde wij daarop acht zouden geven, als waaraan ons wel grotelijks gelegen is, om hierin niet misleid of bedrogen te worden. Doch dit is het alleen niet; maar Hij wil ons ook onder wijzen, hoe de Heilige Geest de mensen van zonde zal overtuigen, N.B. op een zuivere Evangelische wijze; dat is, niet slechts door middel van de wet alleen, maar ook door het heldere licht van het Evangelie, zoals die zaak tot hiertoe van ons verklaard is. Want dus breidt de Heiland zijn eerste gezegde terstond nader uit: van zonde, omdat zij in Mij niet geloven. Hetwelk niet anders wil zeggen, als dat de Heilige Geest, in zijn inwendige overtuiging, voornamelijk zal toeleggen om de mensen te overreden van hun ongelovigheid aan het Evangelie en van hun versmading en verwerping van Christus, als hun grootste en voornaamste zonde en als de grond en wortel van alle hun andere zonden, die terstond zouden verzoend en weggenomen worden door de Goddelijke genade in Christus, als maar alleen hun ongelooft kwam op te houden en zij oprecht in de Zoon van God geloofden.

Hierom spreekt de Zaligmaker hier maar alleen van de zonde van het ongelooft en leert ons, dat de Geest de wereld van die zonde voornamelijk en in het bijzonder zou overtuigen en dat men hier zijn ware overtuiging eigenlijk aan zou kennen.

Tot meerder opening van deze zaak willen wij ons alhier bedienen van de woorden van zekere beroemde godgeleerde, die over dezen tekst aldus spreekt:

"Ofschoon de zonde in het gemeen het doelwit is, waartegen de Geest Gods zijn bestraffingen richt, zo legt hij toch de bijl zijner overtuiging bijzonderlijk aan de wortel van het ongelooft, om zo de gehelen boom der verdorvenheid te doen vallen. En in het bijzonder tast hij dat ongelooft aan, dat een gebrek is van het geloof in Jezus Christus, zoals het in de tekst luidt: van zonde, omdat zij in Mij niet geloven. Dit ongelooft bestaat daarin, dat men de waarheden van het Evangelie, waarin God Zijn raad aangaande onze zaligheid geopenbaard heeft, óf in 't geheel verloochent; óf tenminste allerhande twijfelingen daartegen inbrengt, die de volkomen toestemming beletten; of weigert deze waarheden door een ootmoedige aanneming van Jezus Christus, als de enigen Hogepriester, profeet en Koning, gehoorzaam te worden. Dat in het gemeen daaruit ontstaat, dat men geen gevoel heeft van zijn zondige verdorvenheid en van de toorn Gods, die daarop rust. Met als gevolg is dit niet alleen een ongelovigheid, wanneer men met Joden, Turken en heidenen, Jezus voor de waren en enigen Zaligmaker van het menselijk geslacht niet erkent; maar een ongelovigheid is ook dat vleselijk vertrouwen, wanneer men zich met een onboetvaardig hart, dat voor zijn zonden en voor Gods toorn nog nooit recht verschrikt is geweest, op Christus verdiensten verlaat, niettegenstaande dat men blijft een vijand van Christus, van Zijn genadeorde, van Zijn heilig kruis. Wanneer men bij al die roem des geloofs ruwe, ijdele en aardse genegenheden behoudt. Wanneer men Zijn zoenoffer met geen aanneming, Zijn beloften met geen vertrouwen en Zijn bedreigingen met geen vrees verwaardigt. Wanneer men het heil, door Christus verworven, wel begeert, maar Zijn ordonnantie veracht, Zijn jok verwerpt en de tucht Zijns Geestes haat. Het N.B. voornaamste werk van de Heilige Geest bij de wereld is, de afschuwelijke natuur dezes ongeloofts aan de mensen te ontdekken."

"Het aan zichzelf gelaten vernuft kan deze geestelijke en verborgen zonde niet verraden of opspeuren. Want doordien het niets weet van die heerlijke openbaring der Goddelijke liefde, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon tot een offerande voor des werelds zonden overgegeven heeft, zo kan het de wangestalte dezer zonde, die in de

verwerping van Christus offerande bestaat, ook niet erkennen. Ja het is voor haar verlichting veel meer de voornaamste vijand van het geloof en de voornaamste begunstiger en bevorderaar van het ongeloof. Maar de Heilige Geest overtuigt de zondaar, dat hij door zijn ongeloof de Vader, die in de Hemelen is, ten hoogste beschimpt en Hem een onlijdelijke smaadheid aandoe; dat hij zich vooreerst aan Gods trouw en waarheid vergrijpt en Hem voor een leugenaar verklaart; (want die niet geloofd heeft het getuigenis, dat God getuigd heeft van Zijn Zoon, die heeft Hem tot een leugenaar gemaakt, 1 Joh. 5:10)".

"Verder dat hij Zijn almacht verongelijkt, doordien hij een wantrouwen daarop stelt; dat hij Zijn wijsheid laakt, die zich in het werk der verlossing veel klaarder dan in het werk der schepping openbaart; en dat hij Zijn vrije en allerhoogste liefde verachte, die Hij in het schenken van Zijn Zoon, tot verwerving van onze zaligheid bewezen heeft. Hij overreedt de zondaar, dat hij zich door zijn ongeloof aan Jezus Christus, de Zoon der liefde, zeer zwaarlijk bezondige, doordien hij Hem voor zijn Opperhoofd weigert te erkennen, doordien hij het voornemen van Zijn komst aan zijn eigen ziel verijdelt, doordien hij Hem het behoorlijke loon voor zijn zuren arbeid ontzegt, die zijn Vader hem beloofd heeft, Jes. 53:11,12. Ja doordien hij Hem van dwaasheid beschuldigt, dat Hij zich zoveel moeite heeft gegeven, om onze zaligheid door lijden en bloedvergieten zo duur te verwerven, die men toch voor een veel geringere prijs hebben kon. Hij overtuigt de zondaar, dat hij Hem zelf, de Geest der genade, door zijn ongeloof versmaad, omdat hij verwerpt Zijn getuigenis, dat Hij van Jezus Christus waardigheid en van de dierbaren prijs van Zijn bloed in het Evangelie geeft; en dat dienvolgens dit vonnis aan hem met recht voltrokken word, "Die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden," Mark. 16:16.

Waarbij Hij hem overtuigt N.B. dat onder het Evangelische genadeverbond het ongeloof de eigenlijke oorzaak der verdoemenis zij. Omdat het doodvonnis, dat wegens alle andere zonden op ons ligt, door het gelovig aannemen van Christus kunnen herroepen en opgeheven worden, dat integendeel met alle recht uitgevoerd wordt aan hem, die geen genade wil hebben en die de enigen Zaligmaker verwerpt, die hem uit de handen van Gods wrekende gerechtigheid redden kon."

8. Voegt hier nog ten laatste bij, hoe de Heilige Geest, zo ras Hij na des Zaligmakers hemelvaart in de kerk werd uitgezonden, beide Joden en Jodengenoten krachtadig overtuigde van de grote zonde van het ongeloof, waaraan zij schuldig stonden. Men lette slechts op de overtuigende predikatie van Petrus, door wiens mond Gods Geest toen tot de bijeenvergaderde menigte in de tempel sprak en men zal bevinden, dat hij hun geen andere zonde voor ogen stelde, dan alleen hun gruwelijke ongelovigheid en hoe zwaar zij zich bezondigd hadden in het kruisigen van de Zaligmaker van de wereld. Ziet Hand. 2:23,36.

Dus bracht de Geest hun tot de fontein van alle hun zonden, waarover zij dan ook ten enenmale in hun harten doorwond en verslagen werden. Men werpe ons hier niet tegen, dat al deze overtuigde Joden metterdaad schuldig waren aan het verwerpen en kruisigen van de Heere Jezus, als die aan deze snode gruweldaad ook uitdrukkelijk hadden toegestemd en met mond en harte, hoewel uit onwetendheid, daarin hadden bewilligd, dewijl zij Hem hielden voor een valse profeet en verleider des volks; en mitsdien dat zij van deze zware en gruwelijke zonde dan ook vóór alle andere zonden moesten overtuigd en voor God diep verootmoedigd worden, enz.

Want ofschoon dit waar is, zo is het ook niet minder waar, dat alle mensen, zonder onderscheid, hetzij dan Joden, of heidenen, of geveinsde christenen, vóór hun ware bekering tot God, al in die zelfden grond van het ongeloof steken als de Joden van die

tijd; alleen dat zij nu die gelegenheid niet voor zich hebben die de Joden toen hadden, om hun verwerping van Christus en hun haat tegen Hem dus openlijk te betuigen en aan de dag te leggen. Want wat is het ongeloof, ook zelfs in het Christendom, eigenlijk toch anders als een bedekte verwerping en kruisiging van de Heere Jezus, hoezeer men Hem anders met loutere geveinsdheid uitwendig ook al moge belijden? Dienvolgens blijft hier dan immers al dezelfde reden van noodzakelijkheid, om van die grote zonde, die de bronader van alle zonden is, geestelijk overtuigd te worden, hetzij dezelve meer verborgen in het harte, of meer openbaar in des mensen wandel of bedrijf mocht zijn en hetzij dat iemand een Jood of een geveinsd Christen mocht wezen. Want beider ongeloof is immers voor Gods ogen openbaar; en daar is niet aan te twifelen, of het ongeloof van vele naamchristenen zal van die hogen Rechter voor een veel zwaarder en snoder misdaad gerekend worden, even uit dit aanzien dat het met zoveel valsheid en geveinsd waangelooft en met zoveel versmading en tegenstand van het helderste Licht van het Evangelie is vergezeld geweest en daaronder verborgen heeft gelegen.

Waarom Gods heiligheid en gerechtigheid ons dan zelf genoegzaam leren, dat de overtuiging van de zonde van het ongeloof voor alle geveinsde naamchristenen en blote mondbelijders en waangelovigen, in het Christendom, van geen minder noodzakelijkheid nu nog is, dan die voorheen geweest is voor de Joden, die Christus gekruist hebben, enz.

Hiermee zullen wij deze gewichtige waarheid, die zoveel invloed in de heilige leer van het Christendom en voor het belang van ieders eeuwige zaligheid heeft, dan nu voor overtuigende klaar bewezen achten, tegen al degenen, die dezelve uit onkunde zouden willen tegenspreken.

Wat de andere zaak betreft, waaromtrent men enig onderricht van mij begeert te weten, aangaande de tweeërhande verzekerdheid des geloofs en des gevoelens, heb ik alleen kort te zeggen:

(1) dat ik het hierover volkomen eens ben met de heer **Erskine** in zijn *verzekering des geloofs*, pag. 50, enz. en bij de gezegden van die leraar niets heb te voegen.

(2) *Dat ik in mijn schriften doorgaans maar alleen werk ter voorstand en bevestiging van de zekerheid des geloofs, die in het wezen des geloofs zelfs inhangt en dus in het gemeen alle ware gelovigen eigen is; N.B. omdat die leer in onze kerk nu zozeer verdonkerd is en zoveel tegenstand overal ontmoet terwijl ik het niet nodig acht, om te strijden voor de zekerheid des gevoelens, die niet volstrekt van het wezen des geloofs is en ook niet altijd bij het geloof gevonden wordt.*

Men leze over dit onderscheid hetgeen de Zaligmaker tot Thomas zeide, Joh. 20:29. Voorts wil ik deze verhandeling besluiten met een zuchtende wens tot de God der Waarheid, dat Hij dezen onze geringe arbeid genadiglijk wil zegenen om Zijns Naams wille. Amen.

THEODORUS van DER GROE.

Kralingen, 30 Sept. 1760.

26. Aan een vriendin, waarin van der Groe raad en leiding geeft in de weg der zaligheid, tot overtuiging en ontdekking voor een arm en verloren zondaar.

Er is een groot Leraar in de hemel, Die leert als machthebbende en niet als de schriftgeleerden. O! hoezeer wenste ik, dat Die Zijn verborgen onderwijs, onder het lezen van deze mijn geringe letters, door Zijn Geest eens zodanig mocht mededelen aan uw hart, dat gij in een diepe en heilige verwondering mocht kunnen uitroepen: "Wie toch is een Leraar gelijk Hij". Ik had wel van hart begeerd, dat ik uw zeer aangename letters wat eerder had kunnen beantwoorden en daartoe enige tijd en bekwame gelegenheid had mogen vinden. Doch hoe het heden met mij gaat, heb ik u laatst omstandig en eenvoudig geschreven en sedert die tijd is daar nu mijn gewone werk al weer bij gekomen, zodat ik hoop, dat uw goedgunstigheid ook zelfs voor, voor mij zal werken, om mij over het uitstellen zoveel doenlijk wat te verschonen.

Ach! of mijn goedertieren en nog levende Meester, Die ik in al Zijn wegen zou wensen te dienen en te volgen, mij maar het nodige licht en inzicht en de verdere genade mocht believen te schenken, om u gepast naar uw staat en gelegenheid iets tot opwekking en leiding te schrijven en dat ook Zijn machtige ontfermende hand het zelf aan uw ziel mocht zegenen!

'Want het is waar, gelijk gij schrijft, mensen kunnen u niet helpen. Gelijk zij zelfs niet een enig stofje kunnen voortbrengen dat er niet is, zo kunnen zij ook tezamen met elkaar, de besten en de slechten, niet het minste greintje van genade binnen in uw hart brengen, ofschoon zij ook al meer dan duizend jaar daartoe mochten zwoegen en arbeiden met de gewone middelen, krachten en diensten van het Evangelie, welke Christus Zelf tot behoudenis van de Zijnen heeft ingesteld. De Heere legt wel de uitwendige middelen in der mensen hand, welke Hij voor ons belieft te gebruiken, maar de genade en de kracht, om ze tot zaligheid op onze harten te doen werken, houdt Hij alleen besloten en verzegeld in Zijn eigen hand. Ach! zo maar slechts dit ene ding door ons eens recht verstaan en begrepen werd, zo was dan immers al de twist met God aanstonds uit. Dan zou de ziel van een arm en verlegen zondaar ten eerste heilig vatbaar gemaakt worden, door de werking van de Geest; om van zichzelf en van alle schepselen en mensen, ook van de allerbeste en bekwaamste die er zijn, geheel en al af te zien, als van geheel ledige en gebroken bakken; om zich nu zonder verder beraad maar eens rechtuit en volkomen, in een waar geloof te wenden tot de gezegende Fontein en Springader zelf, om daaruit te scheppen van het levende water en van de stromen die uit Libanon vloeien.

Om het u maar eens op het kortst te zeggen wat er van de zaak is, er zijn in het geheel maar deze drie wegen (een vierde is er wel genoeg gezocht, maar tot hiertoe door niemand gevonden): het schepsel, Christus en de wanhoop. Het schepsel staat altijd eerst opgericht, als een Dagon, in onze harten. Daar hangen wij allen natuurlijk aan vast, zonder het ooit los te laten dan in de uiterste nood en zielsverlegenheid. Maar als die zwakke bak eens eindelijk in stukken breekt, zodat er nu ook niet één druppel water meer inblijven kan om de dorst te lessen van onze zielen, dan moet het Christus of de satan noodzakelijk winnen en meester van de arme ziel worden, al naar de overtuiging is of de kracht waardoor het schepsel in ons verbroken wordt. Die rampzaligen, die door een rechtvaardige straf en toelating van God, vanuit de dikke duisternissen van de hel overtuigd worden, zinken dan, zo ras hun schepsel fundament geheel wegzinkt, in de diepe en grondeloze poel van een rampzalige wanhoop, die gewoonlijk dadelijk is. Deze steile weg hebben Judas, Saul en vele anderen gepasseerd en zijn plotseling gestort in het eeuwige verderf. Doch die uit het zalige licht van de hemel overtuigd worden, vluchten door het geloof van de Geest dadelijk

als arme verlorene doodslagers met hun gehele hart naar de vrijstad Christus, zodra zij met hun verwachting en vertrouwen uit zichzelf en uit het schepsel ten enenmale uitgedreven zijn. Helaas! of deze waarheden, dat de mensen ons niet kunnen helpen en vele andere van dat soort, dan maar niet alleen zo altijd bleven hangen in ons duistere en ongelovige verstand, maar dat een almachtige hand van genade die eens diep genoeg deed neerzinken in de grond van onze harten, daar ze wel genoeg bewaard zijn tegen de satan en alle poorten der hel, zodra maar Christus, door Zijn Geest, hem eens daar buiten gezet en gesloten heeft. Want waarlijk, daar moeten ze komen, of wij gaan voorzeker anders met al de schone waarheden in mond en hoofd en hart, voor eeuwig verloren.

O! bidt dan eens (en mocht gij het eens oprecht gelovig doen) om een hemelse overtuiging van de Heilige Geest, waarbij gij met een volle hartelijke overreding van uw gemoed dat eens waarlijk zien en geloven mocht, dat gij zó rampzalig en verdoemelijk, dood en onmachtig in uw zonden voor God ligt, dat noch gij zelf, noch enig schepcel in hemel of op aarde uw arme ziel in het minst kan helpen of in het leven behoeden. Ik kan u verzekeren, dat Christus zo'n gebed van een arm verlegen zondares gewis zou horen en dat Hij Zijn hand dan zo aan uw ziel zou slaan, dat ook zelfs duizend duivels met al hun geweld uw zalige bekering niet zouden kunnen verhinderen.

Dat uw klachten u ook niet genoeg wegen. Ja, dat geloof ik ook, op zichzelf is dit waar. Hier schort het u; maar ik bid u, dat gij toch eens met ernst leert opmerken waar dit groot en droevig gebrek toch wel eigenlijk meest vandaan komt? De Heere Jezus vroeg eens: "Bemerkt gij nog niet en verstaat gij niet? Hebt gij nog uw verhard hart?" (Markus 8:17). O! uw verhard hart, dit is de grote kwaal daar gij door bloed en door Geest uit genade nog van genezen moet worden, als gij het Koninkrijk Gods zult kunnen ingaan. En wat is het toch dat uw hart zo verhard maakt? O! of gij dat eens recht mocht zien! Het is uw jammerlijk ongeloof, daar gij tot op deze dag nog in blijft leven. Geloof, geloof alleenlijk in de Heere Jezus en verwerp en versmaad Hem niet langer, dan zal Hij Zelf aanstonds het stenen hart uit uw vlees wegnemen en u een vleses hart geven, zodat gij niet meer op zulk een wijze zult behoeven te klagen, dat uw klachten u niet genoeg wegen.

Zie eens hoe die twee droevige kwaden altijd hand aan hand samengaan: "Hij verweet hun hun ongelovigheid en hardigheid des harten, omdat zij niet geloofd hadden." (Mark. 16:14).

Zegt gij: O! Wat moet ik doen? Hoe moet ik geloven? Hoe zal ik dat werk beginnen? enz. Ik zeg hier als een gezant van Christus, ook tot u: "U komt de belofte toe." De Heere Jezus roept u door de stem van Zijn waarachtige Woord, dat gij zo ellendig en arm, zo blind en verhard, zo rampzalig en onmachtig en ongelovig als gij zijt, geheel en zonder langer uitstel of beraad tot Hem zult komen en dat gij uzelf en alle schepselen voor altijd zult verzaken en Hem aannemen tot uw almachtige Verlosser, opdat Hij u trekke en bekere van de duisternis tot het licht, van het ongeloof tot het geloof en van de macht des satans tot God en opdat Hij u een erfdeel geve onder de geheiligden in Zijn Naam.

Ach! veracht toch die dierbare en zalige belofte van Christus niet langer door uw ongelovigheid. Meent niet dat gij nog niet ellendig genoeg zijt voor Christus, niet genoeg gewond en verbroken van hart; maar dat gij eerst nog iets anders moet hebben eer gij mocht komen. Want ik verzeker u in Zijn Naam en ik beroep mij op Zijn eigen allerwaarachtigste Woord, dat bij ons is en daar Hij de wereld naar zal oordelen, dat gij vrijheid hebt om gelovig tot Christus te mogen komen even zó, als gij nu zijt. Indien gij maar alleen oprecht alles uit genade van Hem begeert wat gij gevoelt te

missen en te ontbreken in uzelf. Staat, staat hier toch eens bij stil met uw hart, want dit is waarlijk het grootste en allergewichtigste stuk, dat in de gehele Bijbel is. O! De Heere Jezus drukke het Zelf eens op uw hart.

Men kan geen droeviger ding in de wijde wereld zien, dan dat de mensen, die dagelijks het Evangelie horen, gewoonlijk zo grotelijks dwaas en verkeerd werken met het Evangelie tot verderf hunner zielen. Zij horen óf alleen maar met een half oor naar de belofte, die Christus ons in het algemeen aanbiedt, zonder te letten op de noodzakelijke vereisten in degenen die de belofte recht gelovig tot zaligheid zullen aannemen. Zo worden zij dan ellendig door de satan bedrogen met een losse inbeelding van Christus en zij leven met hun schone geloof alle dagen gerust genoeg in de wereld en de zonde.

Of zij hebben aan de andere kant hun ogen meer op de vereisten dan op Christus Zelf. Dezen zien zichzelf als het ware blind op de hoedanigheid, die men hebben moet als men Christus oprecht gelovig tot zaligheid zal aannemen; namelijk zó zeer gewond aan het hart, zó voor God verbroken en verbrijzeld, zó hongerig en dorstig, zó los van alles enz. Maar dat vinden zij in zichzelf zo niet, het is met hen alles geheel anders. Wat gaan ze nu doen? Zij nemen nu, zonder dat zij het weten, die hoedanigheden op in de plaats van Christus.

O! hadden zij die nu maar, dan was het alles wel, dan zou het verder wel gaan. Doch vanwaar zullen zij die vereiste hoedanigheden, die zij zeker moeten hebben, nu halen? Dat weten zij zelf niet recht, zij zoeken ze overal en bidden en wurmen er een geruime tijd om, zolang zij nog maar enigszins bekommerd, verlegen en werkzaam kunnen blijven. Maar hoe gaat het? Wie bidden ze aan? Een God, een Christus, Die zij immers niet kennen en in Wie ze nooit waarlijk met hun hart geloofd hebben, dat Hij is en dat Hij een Beloner is dergenen, die Hem zoeken, (Hebr. 11:1).

Zij weten er evenwel niets anders aan te doen, zij kennen geen andere weg; daarom houden zij aan en gaan al maar voort op zulk een wijze. Zij wachten al gedurig dat er iets komen zal en dat er nog eens iets bijzonders aan hen geschieden zal, doch hoe of wat, dat weten zij zelf niet te zeggen.

Ondertussen zijn zij rondom en van alle kanten zeer begerig en nochtans begeren zij niet recht in het geloof (Jak. 1). Zij wenden het helaas ginds en weer aan alle kanten en zij komen altijd weer thuis, evenals er staat van de onreine geest: "zo gaat hij door dorre plaatsen, zoekende rust en vindt ze niet." (Matth. 12:43).

Ach, wat is dat droevig, zo het rechte middelpunt altijd voorbij te lopen en al maar om te dolen en te springen van de ene streep op de andere.

Wat liggen daar toch onnaspeurlijke diepten van satans listigheid in, Ook van des mensen eigen arglistige en ongelovige hart. En als dat werk dan zo enige tijd geduurd heeft en er komt niets van, dan beginnen de arme mensen het eindelijk moede te worden en laten de handen slap hangen. Zij zitten dan, evenals de zijderups, nu wel degelijk vast gesponnen in hun eigen garen en netten, zodat zij ten laatste zichzelf bijkans niet meer verroeren of bewegen kunnen.

En wat gebeurt er dan? Dan komt er niet zelden een zeer nare moedeloosheid vallen op het hart, die dan allengskens zodanig de overhand neemt, dat dezulken nu aan geen ernstig werk of plicht, bijzonder in het verborgen, meer te krijgen zijn. Want het is dan al gedurig: wat zal het mij toch baten of helpen, ik heb dat voor deze al zo dikwijls geprobeerd! enz.

Als dezulken dan ook langzamerhand al heimelijk en stil aan sommige zonden weer beginnen toe te geven, daar het geweten vroeger over pleegde te kloppen; als zij die ongevoelig bij zichzelf van binnen gaan koesteren en enige vrijheid geven en als zij

daaronder hoe langer hoe zorgelozer worden (gelijk dat doorgaans dan wel zo gaat) dan volgt er een van beiden: Of zo'n mens keert weer terug tot zijn eerste drog gronden, daar hij scheen vanaf gegaan te zijn en neemt de stukken en brokken van zijn oude christendom weer op en hij zet dat defecte horloge weer zo goed in elkaar als hij maar kan. De bekommelingen, die er dan nog mochten overblijven uit het vorige werk, die slepen nu als een bootje achteraan. Of anders geraakt hij wel in een nare en kwijnende toestand van ellende. Niet zelden gebeurt het dat de vijand dan ook wel vat krijgt op zijn gemoed en hem van binnen zeer kwelt en martelt met heimelijke inboezemingen van ongeloof en godloochenarij. Hij strijdt en worstelt dan tevergeefs daartegen, omdat het kwaad zeer vast geworteld zit in de grond van zijn hart en hij niet waarlijk tot Christus komt met zijn ellenden, om door Hem genezen te worden.

Nu schijnt het mij zo toe, dat ik hier niet heel ver af moet zijn van de grond van uw droevige kwaal. Ik heb uw brief met aandacht en ook niet zonder aandoening en beweging van mijn gemoed gelezen. Gij schrijft daarin van uzelf recht eenvoudig, zoals de dingen met u zijn. En ik kan geloven dat gij bijzonder veel openligt voor nare moedeloosheid en voor droeve kwellingen van het ongeloof en van de satan, op meer dan een wijze. Ja, dat gij daarvan zelden vrij zijt, ook zelfs niet in uw plichten en werkzaamheden; maar dat er altijd zo'n naar en zwaar deksel van duisternis, van ongeloof en bestrijding op de grond van uw ziel blijft liggen, dat gij wel eens zowat mocht verschuiven, maar dat gij onmogelijk geheel van uw hart kunt afwerpen.

Ik zie u met een innig medelijden en ontferming daar zo liggen, als in een maalstroom waarin gij heen en weer gedreven wordt en u aftobt om uzelf te redden, onder duizend heimelijke vrezes en bekommelingen waar het toch ten langen leste met u nog eens belanden zal.

O! Of de ontfermende Heere Jezus gave, dat ik u, door Zijn eigen licht en volgens Zijn Eigen goddelijk Woord, nog eens iets tot raad en leiding mocht voorstellen, hetwelk door Hemzelf aan uw ziel gezegend en als nagelen en prikkelen diep in uw binnenste mocht geslagen worden.

Ach! leert toch eens recht geloven die eeuwige, waarachtige, hemelse waarheid, die de Heere God ons Zelf zo duidelijk in Zijn dierbaar Woord heeft geopenbaard, dat "Jezus Christus in de wereld gekomen is, om de zondaren zalig te maken" en dat Hij ons door God, uit enkel genade geschonken is tot een Medicijnmeester om al onze zondige kwalen en ellenden, ze zijn dan zo ze zijn, te genezen en weg te nemen; want Hij is het, die al onze krankheden geneest.

Gij drukt vele kwalen uit in uw brief, van allerlei soort daar gij aan krank zijt en daar gij nochtans helaas gezond onder leeft. Het is een heel samenweefsel en als gij het alles gezegd hebt, dan ondervindt en gevoelt gij nog veel meer dan gij kunt zeggen. Is het zo niet? Schrijf ik u niet de zuivere waarheid, die uw eigen hart, als gij ernstig en bedaard zult handelen, immers ten volle moet toestemmen? "Want niemand weet, wat in de mens is, dan de geest des mensen die in hem is." Als gij het eens alles zou aantekenen wat er wel in uw binnenste omgaat, zou het niet een groot register worden?

Maar nu kan ik u verzekeren, uit de innigste bewustheid van mijn gemoed, dat de Heere Jezus Christus, de allerdierbaarste, allervriendelijkste en aller goedertierenste Zaligmaker der arme verlegen zondaren, al deze uw jammerlijke kwalen en ellenden waarlijk kan en wil genezen en dat uit enkel vrije genade, als gij het ook maar kunt en wilt geloven en als gij uzelf maar eens eenmaal, zo gans ellendig als gij zijt, aan Hem wilt overgeven.

O! Dat ik hier voor u de allerwaarachtigste waarheid schrijf, in spijt van de satan en

van uw eigen ongelovig hart, daar hoop ik, door de genade van mijn getrouwe Zaligmaker, eens gerust en verzekerd op heen te gaan naar de grote eeuwigheid. Als dat geen waarheid is, dan wil ik niet dat men mij hier op de wereld meer van waarheid spreken zal, Dat heeft de eeuwige God, Die immers niet liegen of bedriegen kan, de grote en heilige Heere van alles, u mij en alle anderen die Zijn Woord lezen zó duidelijk en zó menigvuldig geopenbaard, dat de zon nog nooit zo helder heeft geschinen aan de hemel.

Daarom bid ik u, sta toch veel met ernst en met aandacht bij deze grote waarheid stil en laat uw geest door de Geest van God daar nog eens vast aan gebonden worden. Wat wil uw ongelovig hart hier toch langer tegen inleggen en twisten? Waarom zou gij nog langer het oor lenen aan de vervloekte leugenachtige en ongoddelijke inblazingen en inwerpingen van de boze satan? Want beide zijn ze toch maar gezworen vijanden van de eeuwige Evangelische waarheid van Christus. Zij zoeken God maar tot een niet-God en een leugenaar te maken, wat de zekerste weg is om uw arme ziel in het eindeloos verderf te brengen.

O! Wil hun daarom geen van beide langer enig gehoor meer geven; maar grijp het Heilige Woord eens aan, neem het op in uw handen en houd het, ten spijt van uw snode vijanden, eens voor het waarachtige Woord van de levende God, gelijk het dit waarlijk is en tot in der eeuwigheid blijven zal. Zet er uw hart eens toe en roep de Geest van Christus te hulp. In dat Woord zal de eeuwige en waarachtige God u Zelf verzekeren dat buiten de zonde tegen de Heilige Geest (daar gij door Zijn ontfermende genade nog geheel voor bewaard zijt gebleven), alle, alle andere zonden en ellenden, zonder enig onderscheid, door Zijn Zoon genezen worden, als de arme zondaren maar met waar geloof tot Hem willen komen.

Wat kan ik u toch dierbaarder schrijven, dan dat de barmhartige en menslievende God, Die geen lust heeft in de dood van de zondaar, enz. u zelfs niet alleen volkomen vrijheid geeft, maar u ook nog ernstig vermaant en gebiedt, ja, u als bidt en smeekt. O! Wat een onbegrijpelijk wonder van liefde en genade!

Wil dan toch eens besluiten om oprecht gelovig te komen tot Zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus, zo ellendig als gij ook zijt en Hem eens te omarmen voor uw Zaligmaker; want er is nog hulp en genezing voor u onder Zijn vleugelen. Zo bid ik u dan nog heden en ik doe het met een waar bewogen gemoed en zo ernstig als ik maar kan, als een onwaardig gezant van Christus' wege, dat gij u nog heden met God wilt laten verzoenen. Laat de grote Heere Jezus toch niet langer tevergeefs roepen en kloppen aan uw deur, alwaar Hij nog met open armen van uitgebreide liefde en goedertierenheid op u staat te wachten.

Voorwaar, al werd deze geringe brief ook zelfs direct uit de hemel aan u gezonden, hij zou in dit opzicht niet waarachtiger kunnen zijn dan die nu is.

De getrouwe Getuige Gods zal er voor instaan, om het in Zijn eigen tijd openbaar te maken en mijn gering getuigenis met Zijn *Amen* bevestigen, want ik mag hier ook zeggen *dat ik weet in Wie ik geloofd heb*.

Waarom zult gij dan, door genade, niet ernstig zoeken om deze weg des geloofs eens met uw ganse hart in te slaan? Wat voor bekommelingen en zwaarigheden kunnen u hier toch hinderen? Al had gij er wel duizend of meer, ik zou ze u altemaal zeer gemakkelijk kunnen oplossen en beantwoorden met de ene barmhartige en almachtige Heere Jezus Christus en met Zijn eigen Woord der belofte, dat tot in alle eeuwigheid onveranderlijk bestaan zal.

Zijt gij nog niet genoeg gewond en gebroken van hart voor Christus? Wegen u de zonden en Gods toorn en uw eigen verdoemelijke onmacht en vijandschap nog niet

genoeg op het hart, maar zijt gij daar nog zeer blind en ongevoelig onder? O! Weet toch en verstaat eens recht, dat gij daar van uzelf ook geen aasje toe doen kunt. Dat is alleen het werk van Christus vrije genade. Hij heeft dat gesteld in de handen van Zijn Geest, om de wereld van zonde te overtuigen.

Ach! geloof, geloof dat maar eens en kom dan als een verstokte en blinde tot Christus, want zulken mogen ook tot Hem komen. Hij roept ze ook tot Hem. Werpt u dan maar zo voor Hem neer en erken Hem als alleen machtig in hemel en op aarde om u tevens van de zonden te overtuigen en van de zonden te verlossen. Wordt gij door de satan en door uw eigen ongelovig hart helaas niet dikwijls gekweld met droevige atheïstische gedachten en bestrijdingen, ja zelfs met heimelijke inboezemingen en aanporringen om met God en alles wat heilig is te spotten? O! Dit is een zeer groot en zielvernederend kwaad. Indien de Heere toeliet dat het eens recht kon losbreken, het zou uw arme ziel welhaast in het eeuwige verderf slepen.

Maar tot uw bemoediging en troost kan ik u zeggen, dat er wel duizenden door Christus ontfermende hand geholpen en genezen zijn, die aan dezelfde droevige kwaal krank gelegen hebben en mogelijk al veel slimmer dan gij.

O! Wees daarom niet langer ongelovig, want ik verzeker u voor de Heere, uit kracht van mijn boodschap, er is nog balsem voor u in Gilead, er is aldaar nog een groot Heelmeester, indien gij maar gelovig tot Hem wilt gaan en Hem verzoeken om Zijn hulp.

Ik beken graag, dat het een zeer moeilijke zaak is om te geloven, als de satan en ons eigen hart zo sterk werken en woelen om ons tot ongeloof te brengen. Maar dit is uw grote geluk, dat het geloof een werk en een zuivere gave van God is en dat Christus het Zelf door Zijn Geest in u wil werken en gewis, die hand alleen is machtiger dan alle machten der hel samen. Mocht gij het dan maar eens waarlijk aan Hem overgeven, aan die Held, Die verlossen kan, Die er reeds zo menigeen uit die droevige banden des satans verlost heeft, wanneer zij er voor eeuwig in schenen te zullen vergaan en jammerlijk om te komen.

O! Wat een zalige redding zou dat voor uw nare en benauwde ziel niet zijn, indien gij door de kracht van de Heilige Geest maar eens recht en vlakuit tot de satan mocht kunnen zeggen: o vijand, wat kwelt gij mij arm ellendig mens daarmee, dat het Woord en de godsdienst van God en Christus geen waarachtige dingen zouden zijn? Gij weet het immers zelf wel beter; al kan ik het helaas niet recht geloven, zo wil ik mij nochtans dáár van verzekerd houden, dat de Heere Jezus het mij kan doen geloven.

Mocht gij u daarop, zo ellendig als gij ook zijt, dan maar eens geheel neerwerpen aan Zijn voeten en Hem smeken om de geest des geloofs, die Hij nog genoeg voor U overig heeft en daar Hij de arme zondaren door trekt en bekeert.

Nu verzoek ik maar dit ene van u, dat gij toch van het ellendige schepsel geheel wilt afzien, door wiens hand gij deze ontvangt, om, indien gij er iets nuttigs in mocht vinden voor uw ziel, toch te arbeiden dat de Heere er maar alleen de roem en de eer van mag hebben; want Hij is een jaloers God, Die gezegd heeft: "Mijn eer zal Ik aan geen andere geven," Het is een zeer opmerkelijk woord, dat maar door weinigen enigszins verstaan wordt.

O! Leer hier toch eens hartgrondig zuchten met Lodensteyn: Schepsel sta wat uit het licht, enz.

Als het schepsel geheel valt, dan staat de Schepper op! O, wat een grote verandering! Wat wint de arme ziel niet een schat, die de schepselen mag verliezen en de Heere Jezus mag vinden!

Dat dit onwaardeerbaar geluk u hier in dit leven, uit vrije genade, nog eens overkomen

mag, zulks is, zo ik mag vertrouwen in de Heere, mijn oprechte zielsbede.

Uw toegenegen vriend en dienaar in de Heere Jezus,

THEOD. VAN DER GROE.

27. Aan een vriend.

Mijnheer, veelgeachte vriend,

Ik had uw aangename letters al eerder behoren te beantwoorden, indien een veertiendaagse sukkelende onpasselijkheid sinds uw vertrek van ons, mij niet verhinderd en mij in vele dingen zo achteruit gezet had, dat ik heden met bezigheden als overladen, maar een kort briefje aan u zal zenden. De Zaligmaker handelde veeltijds met de Zijnen ook maar kort. Gelooft alleenlijk, dit was eens Zijn korte vermaning. En op een andere tijd noemde Hij alles met het ene woord 'waakt'. Wat zijn dat voor dingen, geloven en waken?

O vraagt het uw ziel eens af. Met deze twee plichten wandelen ze allen naar de hemel, die door de Geest wandelen. Het zijn wonderlijke plichten. Men leert ze nergens, als in de school van Hem, Wiens naam Wonderlijk is. Hij roept de Zijnen allen, ter ure als het Hem gelegen komt, uit de duisternis tot Zijn wonderbaarlijk licht. En voor die tijd verstaan zij het zo, dat geloven hetzelfde is als werken en dat men waakt, als men droomt. Wie het van de Vader gehoord en geleerd heeft, die komt tot Mij. Ja waarlijk, die alleen. Hij heeft het voor de wijzen en verstandigen verborgen en Hij heeft het de kinderkens geopenbaard. Wij moeten als een kindeke worden, ja wij moeten niets worden.

Mijn vriend, zolang gij dit geheim niet recht verstaat, zult gij voorzeker nergens in de wereld enige was rust voor uw ziel vinden. En nu moet ik u voor de Heere zeggen, dat gij alreeds vermoeid zijt door uw grote reis van een jaar of twee, maar gij zegt niet 'Het is buiten hope'. O, of de hemelse Vader u dit eens leerde! Gij moet met Christus sterven, opdat gij met Hem leven mocht. Uw tarwegraan moet in de aarde vallen en daar geheel verdorven worden, wanneer gij een plant zult zijn, die de hemelse Vader Zelf geplant heeft. En hierin is immers iets wonders.

Tot bemoediging kan ik u zeggen, dat als gij er eens geheel geen raad meer toe zult weten, maar bij uzelf zult achten dat het nu alles verloren is, het dan Christus tijd zal wezen, om uw arme dode en blinde ziel op te zoeken en van het vlakke des velds op te nemen in de armen Zijner genaderijke ontferming. En als dit eens aan u mag gebeuren in een dag van Gods heerkrachten, dan ben ik wel verzekerd in de Heere Jezus, dat gij nog nader zult verstaan hetgeen ik arm man onlangs voor u mocht neerleggen toen wij eenvoudig in liefde en gulheid tezamen spraken. Ik mocht het zaad toen voor u uitstrooien, ziende op de grote Landman, Die er de wasdom alleen aan kan geven. O, hoe wonderlijk is Gods weg! Maar dit wordt niet eer enigszins recht gezien, voordat de zon, de zon, helder schijnt en de glinsterende sterren met de maan, geheel verdwenen zijn. Ik wens mijn vriend alleen toe, dat de Doorbreker voor zijn aangezicht eens met kracht mocht henegaan en dat hij geen lange tijd in de kindergeboorte mocht blijven staan. Hij, Die de sleutel Davids heeft, opene Zelf uw hart en kome in uw huis en richte daar Zijn tafel toe voor uw aangezicht, de maaltijd van reine wijn, het sap van Zijn granaatappelen! Dan zult gij u niet schamen, om aan de gehele wereld te zeggen, dat al zocht en schreide men naar en om Christus ook duizend jaren, het nog veel te weinig zou zijn. Indien de Heere een droge stoppel nog mocht willen gebruiken, om enige licht te geven voor uw blinde ogen, laat Hem werken, laat Hem regeren, Die alles werkt in allen. Hem zij de eer en heerlijkheid, in alle eeuwigheid. Amen!

Met deze eenvoudige uitdrukkingen wens ik uw ziel aan de ontfermende genade van onze Heere Jezus Christus te bevelen. Hij, Die de Wortel Davids is en alle werk doet uitspruiten. Wees in liefde gegroet, ook van mijn vrouwtje en zuster. En groet mede van ons uw waarde moeder en al de geliefde vrienden, wier namen ik wens dat ik

gevonden mogen worden in het Boek des levens. Terwijl ik mij in oprechtheid mag noemen.

Uw heilzoekende vriend en dienaar in de Heere Jezus,

THEOD. van DER GROE

Kralingen, 26 Nov. 1761

p.s. Deze brief werd door G.H. Leurdijk in het archief van de Universiteit in Amsterdam gevonden

28. Aan een Jurist

Mijn Heer.

Hier nevens gaat op UED. Vriendelijk verzoek hetgeen Ciaconius heeft op het Artikel van Ant. Goveanus: alle punctueel, waar UED. staat op kondt maken. Ik heb er voorder bij aangetekent wat mij vandaag zo eerst in haast voor de hant kwam. Het zal mij lief wezen, indien het UED. Nog van enigen dienst kan zijn. Geliefte dezelf enige van de aangehaalde Boeken na te zien, hij doe het mij dan maar weten. zo mij hierna nog iets meer mogt voorkomen, dat ik moge achten uw attentie waardig te zijn, zal ik niet laten het UED. te bezorgen. De Allerhoogste verleene UED. Zegen en voorspoet in zijn studiën! Waarmede na verzoek om mijn ootmoedig Respect te presenteren aan de Heere Pensionaris Meerman, ik de eer heb mij met alle agting te noemen,

Mijn Heer,
Ued Dienstwillige Diemaar
Theod. van der Groe

Kralingen 19 Nov. 1764.

Bovenstaand is een letterlijke weergave van een brief aan een jurist.

Antonius Goveanus (1766) was een jurist die enkele boeken naliet. In de Boekzael van 1725 wordt de naam van Goveanus genoemd

Gerard (of Gerrit) Meerman werd geboren te Leiden op 6 december 1722 en is overleden te Aken op 15 december 1771. 1741 promoveerde hij in de rechten. In 1748 werd hij benoemd tot pensionaris van Rotterdam. (Nieuw Nederlands Biographisch Woordenboek, dl. 1, Leiden 1911)

Brief overgenomen uit: "*Neerlands laatste ziener*. Leven, werk en invloed van Theodorus van der Groe (1705-1784)"

Auteurs: dr. John Exalto en dr. Fred van Lieburg, e.a.

29. Brief aan Petrus Bosman

Susanna Bosman (1712-na 1751) en Petrus Bosman (1718-na 1754) waren afkomstig uit het grote gezin van de Amsterdammer Hermanus Bosman (1682-1769) en de Kaapse Elisabeth de Villiers (1690-1765). Hun vader was als ziekenbezoeker en voorlezer een spil van het kerkelijk leven aan de Kaap.

Susanna trouwde op 3 augustus 1732 met Izaak de Vries (geb. 12 maart 1711). Uit hun huwelijk werden acht kinderen geboren. Petrus Bosman trouwde op 12 mei 1743 met Maria Marais. Zij kregen zes kinderen, waarvan het laatste werd geboren op 15 september 1754, een maand voor Van der Groe zijn brief schreef.

Susanna kwam met Van der Groe in aanraking door bemiddeling van Van den Ende. Zij was onder de indruk van een voorrede die Van der Groe bij werk van Ralph en Ebenezer Erskine had gevoegd.

Susanna was wellicht mede door haar afkomst een kernlid van de vrome gezelschappen waartoe zowel gereformeerden als Luthersen behoorden. Voor haar Lutherse geestverwanten bestelt zij via Van der Groe lectuur van Luther. En Van der Groe reageert daar vervolgens op fijnzinnige wijze op: dezelfde Geest die in Calvijn werkte, zegt hij, werkte ook in Luther....

In een uitvoerig antwoord geeft Van der Groe uiting aan zijn vreugde over het geestelijke leven van de Kaapse vromen en dat van Susanna in het bijzonder. Hij stuurt een pakket met lectuur op. Behalve enkele boeken namens kennissen sluit hij in uit eigen middelen George Hutchesons *commentaar op het boek Job*, 2 delen, elk voorzien van een eigen voorrede; John Plavel, *Het beste werk in de slechtste tijden*; en John Brown: *Een godtvrugtige en doorwrochte verhandeling over het gebed*.

De brief van Van der Groe aan Petrus Bosman is mij (Leurdijk) toegezonden door K. Schoeman te Stellenbosch, waarvoor hartelijk dank.

Zie ook: *Neerlands laatste ziener*. dr. John Exalto en dr. Fred van Lieburg (red.)

Uitgeverij: Lindenberg Productions, Rotterdam, 2007

De brief aan Petrus Bosman luidt als volgt:

De adressering luidt:

Aan Monsr. Monsr Petrus Johannis Bosman, burger en bakker aan Cabo de Goede Hoop. Met vriendt, wien God geleide.

Nr. 29

Veelwaarde, hooggeachte vriend,

Ik heb mij verplicht gevonden de eerste gelegenheid die mij voorkwam om aan u een lettertje te schrijven waar te nemen, teneinde u te berichten dat ik door de goede Voorzienigheid des Heeren dat geschrift *van den Kerkstaet ontdekt* etc. en daarna ook het naschrift, dienende tot haar verdere opening voor mij, wel ontvangen heb. Evenals een klein briefje en nog twee andere brieven, die groter zijn, van uw hand. Doch alles is mij toegekomen in een tijd van buitengewone beletsels en drukte, bijzonder vanwege mijn *huwelijksweg* waarin de Heere mij onlangs in heeft doen treden. Die met de opmerkelijkste bewijzen van Zijn goedgunstig Vaderlijk bestuur over mij onwaardige alleszins vergezeld zijn. Hierom heb ik tot hiertoe de bekwame gelegenheid nog niet kunnen vinden om al die geschreven gewichtige zaken van u met die stille overweging en gemoedelijke aandacht door te zien en te onderzoeken, zoals ik wel gaarne gewenst had. Ondertussen een onverwachte gelegenheid bekomende om aan u

te schrijven heb ik u tot uw geruststelling dan nu slechts van de ontvangst van alles in het kort nog te verwittigen en ook volgens uw precieze bezorging en intentie zonder enige onkosten. Hoewel u daar in de toekomst zo nauw niet weer voor bekommerd behoeft te zijn omdat des Heeren tijdelijke weldadigheid ook bijzonder op mijn weg mag rusten. Doch in veel haast en bezetheid, omdat mijn brief zo spoedig mogelijk gereed moest zijn.

De geschriften zullen naar ik hoop onder mijn hand wel bewaard zijn en er zal alle mogelijke voorzichtigheid omtrent gebruikt worden dat die ook, indien ik kwam te overlijden, in goede getrouwe handen zullen overgaan. Waarin ik dan ook wil wensen dat u nu verder zonder angstige zorg zult mogen zijn.

En voorts wanneer ik alles ernstig gelezen zal hebben, dan wil ik hopen dat de Heere mij nader zal doen weten wat nuttig gebruik Hij zal believeen dat daarvan best gemaakt moet worden tot algemene stichting, in het bijzonder van uw Kaapse gemeenten. Al ik maar hieromtrent mijn gemoed van Zijn heilige wil in dit werk enigszins overreed mag krijgen, dan zou ik begeren licht en genade van Hem te mogen ontvangen om aan uw goede doelstelling te kunnen medewerken. Zo ras ik in staat zal zijn hieromtrent iets naders aan u te kunnen berichten, bij de eerste gelegenheid van schrijven welke ik zal vinden. Dan hoop ik daarin niets te verzuimen, indien de Heere wil en wij leven. Ik wens dan mede op uw brieven iets nader te antwoorden, hetwelk wegens de korthed van de tijd nu niet kan gebeuren.

Alleen wat betreft een boekenverkoper, waarmede u zou correspondentie houden, weet ik er geen zowel geschikt en bekwaam als de heer *Adrianus Doucie Pz. in Rotterdam*, welke ik grondig ken voor een zeer eerlijk en gemoedelijk man en die getrouw voor de zaak des Heeren is, en alles voor de naaste prijzen aan u zal leveren. Ik zal trachten hem daarover nog vandaag te spreken en te zien of er gelegenheid zal zijn om met het schip waar deze brief mee zal gaan ook nog een partij boeken, door mij uitgezocht, ter waarde van f 100,- op uw begeerte te kunnen zenden. Doch indien daartoe wegens de korthed van de tijd nu voor ditmaal geen bekwame gelegenheid mocht zijn, dan hoop ik dat in het vervolg zo spoedig mogelijk voor u te bezorgen.

Hiermede ben ik nu genoodzaakt deze brief af te breken en verschoning te verzoeken, omdat ik u niet meer of anders heb kunnen schrijven. De Heere vervulle al ons gebrek met Zijn grondeloze algenoegzaamheid. Hij doe het dierbaar licht van Zijn aangezicht veel schijnen op uw ziel en lere u in dat licht leven en wandelen. Hij zij u tot een Zon en Schild, en geleide u gedurig in het spoor der gerechtigheid om Zijns Naams wil. Hij bedekke uw ganse huis en familie onder de schaduw van Zijn genade en doe het werk van Zijn Geest met kracht onder u doorbreken. Opdat er niemand achterblijve en in de kindergeboorte blijve staan. De Heere HEERE zij u en al Zijn uitverkoren volk aan de Kaap, die verre en die nabij zijn, een Rotssteen des heils om gedurig in te gaan en in te wonen. Amen.

Dit wenst en zucht met minzame groeten en liefde,

Uw toegenegen vriend en geringe dienaar in de Heere Jezus,

Theodorus van der Groe
Kralingen, 23 oktober 1754

P.S. Ik heb geen gelegenheid kunnen vinden om met dit schip enige boeken te kunnen zenden. Vaarwel.

30. De geschiedenis van de brieven

Hoewel wij geen pretentie kunnen laten gelden op volledigheid, is er tóch voldoende materiaal voor een beknopt overzicht van tweehonderd jaar geschiedenis van de brieven van Van der Groe. Toen van der Groe in het jaar vóór zijn overlijden, dus in 1783, bij de Rotterdamse notaris P.C. van Rijk zijn testament liet opmaken, legde hij vast dat 'alle Brieven met zijn Comparants Eygen hand, of door anderen geschreven' na zijn dood ter beschikking zouden staan aan de weduwe. Mocht zij intussen zijn overleden, dan zou de schriftelijke nalatenschap worden vermaakt aan respectievelijk zijn nicht Maria Johanna Bichon, dochter van de broer van Van der Groe's echtgenote (de Rotterdamse burgemeester Jean Bichon) en aan zijn neef Joan Hugo van der Groe, predikant te Ridderkerk.

Dat na het overlijden van Theodorus van der Groe en Johanna Cornelia Bichon inderdaad overeenkomstig van der Groe's laatste wilsbeschikking is gehandeld, blijkt uit het testament van Maria Johanna Bichon, waarin zij de manuscripten van Van der Groe legateert aan haar zus Ignatia Maria Bichon.

Wij moeten dus concluderen dat de brieven van Van der Groe na zijn overlijden zijn terecht gekomen bij de familie Bichon en bij Joan Hugo van der Groe. Dit impliceert dat we met enige waarschijnlijkheid kunnen veronderstellen dat de brieven voorlopig in de buurt van Rotterdam bleven bewaard. Het is echter nog niet duidelijk waarheen ze na het overlijden van J.H. van der Groe, in 1818, zijn gegaan. Omdat zijn testament ons nog steeds ontgaat is daarover nog niets te zeggen.

In 1838 neemt de 25-jarige Haagse uitgever Jan van Golverdinge het initiatief een selectie uit de brieven van Van der Groe het licht te doen zien. Deze stap ligt geheel in de lijn van 's mans instelling. Want van Golverdinge was Gereformeerd in hart en nieren en vormde in dat opzicht onder de uitgevers in de hofstad een uitzondering. Later zou van Golverdinge onder de oefenaars van de Afscheiding een markante persoonlijkheid blijken te zijn.

De eerste editie van de brieven van Van der Groe verscheen in twee afleveringen met een tussentijd van een jaar, de brieven 1-13 in 1838 en 14-25 in 1839. van Golverdinge verzorgde in 1862 een tweede editie.

Ongedateerd verscheen hierna bij de gebroeders Hüge te Rotterdam een derde opslag, gevolgd door een vierde, eveneens zonder datum, bij F.P. D' Huy te Middelburg. Vermoedelijk is het restant van laatstgenoemde druk opgekocht door de Gebroeders de Hertog te Utrecht, want een aantal exemplaren van deze editie is gesierd door een omslag met de naam van de Hertog erop.

Tot hiertoe werd de bundel steeds uitgegeven met een tussengevoegd titelblad dat oorspronkelijk de tweede aflevering aangaf. Maar in 1912 verscheen bij Gebroeders de Hartog een vijfde opslag, waarin dit tweede titelblad werd weggelaten.

De zesde editie werd verzorgd door de Gorinchemse firma *Romijn en van der Hoff* en verscheen in 1929. In onderscheid van de voorgaande edities werden op het titelblad zowel de oorspronkelijke eerste als de tweede aflevering van de brieven vermeld. Sindsdien is deze uitgave herhaaldelijk op fotomechanische wijze herdrukt en verschijnt nu in 1984 opnieuw bij De Hertog B.V. te Houten. ...

De brieven van Van der Groe blijken vooral in twee opzichten belangwekkend te zijn. In kerkhistorisch opzicht geven zij ons een treffend beeld van de mens en de pastor Theodorus van der Groe. En ten opzichte van de persoonlijke zielszorg bieden zij een overvloed aan geestelijk onderwijs. Mochten deze brieven onder de genadige leiding van des Heeren Geest door ons worden aangewend tot dat einde.

's-Gravenhage, 29 juni 1984 G.H. Leurdijk

Zie voor geschiedenis van de brieven: G. H. Leurdijk: *'De briefwisseling van Theodorus van der Groe'*. Brieven van Theodorus van der Groe, 2e ed., Den Hertog, Houten, 2000.